ISSN 1002 – 9044

妇女学刊

8

1993

www.uyghurkitap.com

يېقىندا تۇرپاندا ۋەتەنپەر - ۋەر دېمۇكراتىك شائىر ئابدۇ- خالىق ئۇيغۇر ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. سۈرەتتە: يىغىندىن كۆرۈنۈشلەر.

يىغىن سەھنىسىدە.

يىغىنغا قاتناشقان بىر قىسىم ئەدىبلەر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ تۇغقانلىرى بىلەن بىللە.

پېشقەدەم ئەدىبلەر ياش ئەدىبلەر بىلەن بىللە.

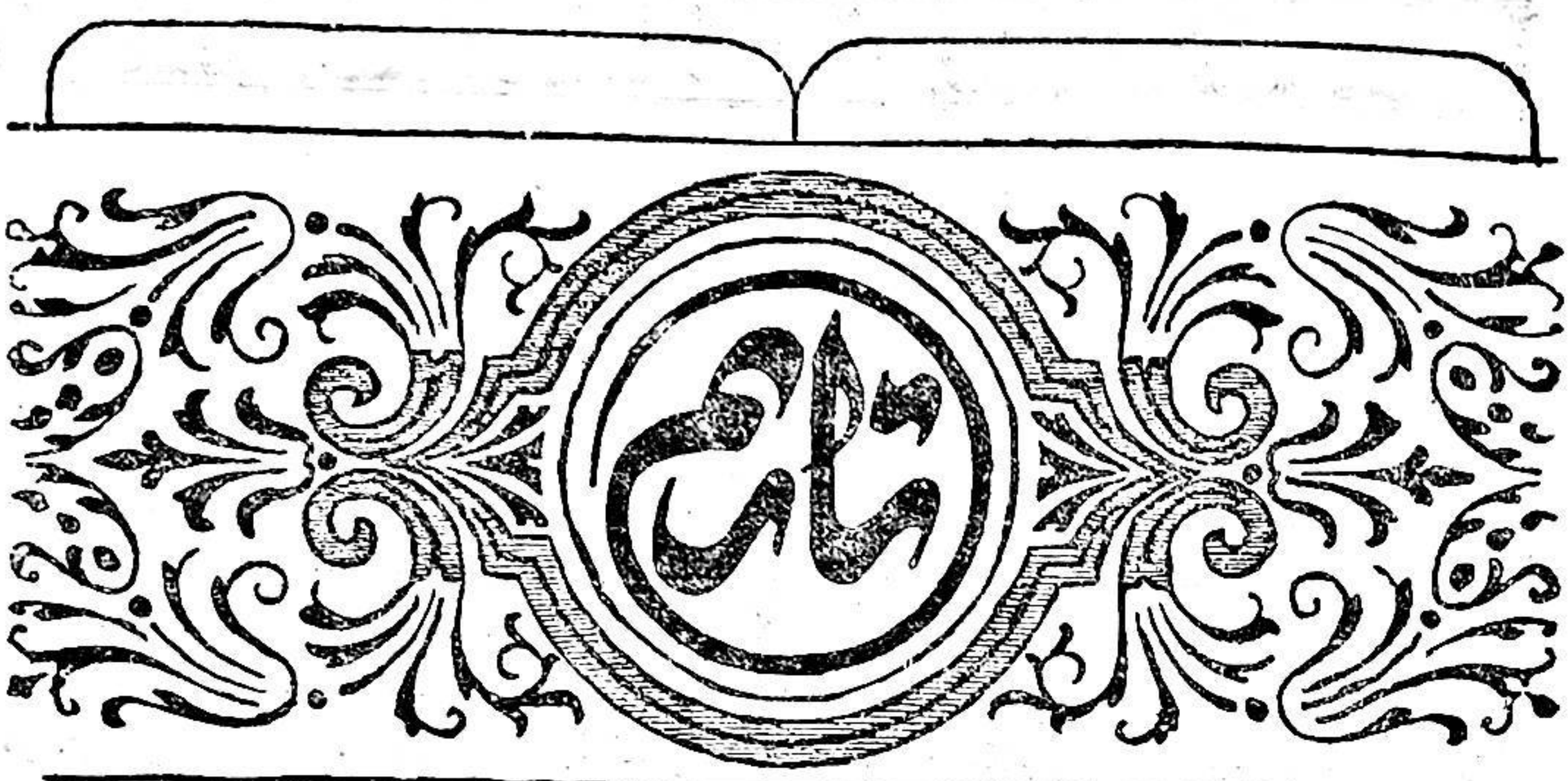

ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

43-يىل نەشرى

8

1993

باش مۇھەررىر
مۇھەممەت شاۋۇدۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر
ئارسلان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ھەيئەتلەر
(ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)
ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئابدۇسالام توختى، ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر، ئابدۇراخمان ئەبەي، ئارسلان، ئالىمجان ئىسمايىل، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن، خالىدە ئىسرايىل، زوردۇن سابىر، قەييۇم تۇردى، مۇھەممەت شاۋۇدۇن، مۇختار مەخسۇت، ئوسمانجان ساۋۇت، ئىمىن تۇرسۇن.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىر تۇرلۇك كىتابخانىدىن تاپقىلى بولىدىغان بىردىنبىر تور بېكەت

بۇ سائدا

نەسرىي ئەسەرلەر

ئەخمەت مۇساق ..... پىخانلىق كېچە (ھېكايە) 4
ئاتاۋۇللا تۇرسۇنتوختى..... غوجامنىڭ غوجىسى (ھېكايە) 14
ئەكبەر سالمە..... ياش ۋە تەبەسسۇم (نەسىر) 25
مۇختار مۇھەممەت..... ھايات ۋە ئىشەنچ (نەسىر) 30
ئەركىن ئەمەت ..... ھۇقۇش (ھېكايە) 37
ئابلىمتىپ ھەمىت ..... سەدىق كىنوچى (ھېكايە)..... 42
ئەكبەر غۇلام..... ئېھە، ئاجىز بەندىلەر (پوۋېست) 50
مۆمىن مۇھەممەدى ..... ئۇزۇلمەس رىشتە (ھېكايە)..... 153

شېئىرلار

تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن..... قەشقەر ناخشىلىرى 20
ئەركىن روزى ..... ياشلىقتىكى تەشۋىشلەر 23
نۇرۇللا خېلىل ..... تولۇن ئاي دەرىخى تۇرار يەلپۇنۇپ 24
مامۇت زايىت ..... مۇھەببەتتە گۈزەلدۇر ئالىەم 44
دولقۇن روزى ..... مىڭ بۇلاق 49
ئىلھام ئەمەت ..... بەزىنىڭ گۈزەل قىلاقتا 49
ئابدۇرېھىم زۇنۇن ..... غەزەللەر 86
ئەنۋەرجان ئابدۇكېرىم ..... چۈشلىرىمدە سەن 89
مۇھەممەت سالىم ..... سەن بەشىنچى ئوكيان ياراتتىڭ 90

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

قەيۇم تۇردى ..... ئۇيغۇر دېموكراتىك ئەدەبىياتىنىڭ بايراقدارى —
شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر 91
خېلىمچەم رېشىت ..... ئاجايىپ جاسارەت، يالقۇنلۇق مۇھەببەت 96
ئوسمان سېلىم..... مەنزىرە ئىچىدىكى ھېسسىيات 105

دۇنيا ئەدەبىيات ئېقىملىرىغا نەزەر

قارا يۇمۇر ئەدەبىياتى 108

كۆرسانتلار ئەسەرلىرىدىن

مۇھەممەت ئەمەت..... ئاخىرقى تەبەسسۇم (ھېكايە) 115
ئابلىمز ئىبراھىم ..... كىتابخانىدا (ھېكايە) 127
روزى ئىمىن ..... سوۋغا (ھېكايە) 128
ئابدۇرېشىت مامۇت..... مەنسەپ ۋە نەپ (ھېكايە) 131
توختى داۋۇت..... شۇم چوكان (ھېكايە) 136
ئابدۇجاپپار ھامىدىن..... ئالما چېچكى (نەسىر) 139
ئېزىز نىياز ..... تامچە (نەسىر) 140
ئايگۈل ھەسەن، ئۆمەرجان مۇھەممەدى، مەھەممەت كامال، مەخمۇت مۇھەممەت، ئابلىمز قۇربان، ھەسەنجان ئۆمەر، ئارزۇگۈل ھۇسەن، ئابدۇخالىق ئابدۇباقى، باراتجان ھەبىبۇل، ھاتەمجان سايىم، غېنى كېرەم، ئەكبەر ئابدۇكېرىم، رەيھانگۈل نىزام، تۇرغۇن پەيزۇللا، ھۇسەيىن ئەسئەت، ئەنۋەر مەتقاسىم، بارات ئىمىن، سابىرجان سەيىت، نىجات ئارىپ، سەدىن قاسىم، مەھەممەت ئابدۇللا مىراشىم شېئىرلار..... 141

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

..... 152

* *

رەسسام ۋە خەتتات مەھەممەت ئايۇپ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

ئەخمەت مۇساق

پىغانلىق كېچە

(ھېكايە)

1

ئاھ كېچە، تاڭ ئاتماس كېچە...

قاچاندىن بېرى تورۇسقا تىكىلگىنىمچە ۋاسا ساناپ ياتقىنىمنى بىلمەيمەن. مەن تېخى ئەمدىلا قىرىق ياشقا ئۇلاشقان بولساممۇ ھايات مېنى ھالسىرىتىپ، نېرۋىلىرىمنى كېرەكتىن چىقىرىشقا ئاز قالغانىدى. سەن بار چاغدىكىدەكلا ھەممە نەرسە مەن بىلەن قېرىشماقتا. تىنچ كۈنلەر جىسمانىي ھارغىنلىقىمنى سەل يەڭگىللەتكەندەك قىلسىمۇ، نېرۋىلىرىم چىڭقىلىپ ئاغرىيدىغان بولۇپ قالغانىدى. كۆزۈمنى يۇمسامىلا قارا باسىدۇ. كۆرگەنلىرىم ئوتتۇز نەچچە يىللىق ھاياتتىكى شېرىن چۈشلەرنىڭ تەكرارلىنىشى بولماستىن، ھازىرغىچە كۆڭلۈمدىلا ساقلاپ كەلگەن، ھېچ كىشىگە تىنمىغان ئىشلار چۈشلىرىمنى ئىگىلەپ كېتىدۇ. كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ، دائىم دىل يارامنى تاتىلايدۇ.

ئاھ خۇدا، داۋاملىق توۋا قىلىپ كېلىۋاتقان بەندەڭنى يەنە نېمە ئانچە جازالاۋېرىدىغانسەن؟ مېنى ئەپۇ قىل، ماڭا يېڭىدىن يۈرەك بەر. ئۇنىڭدا ئىلگىرىكى يارىلاردىن ئەسەر قالمىسۇن. مەن يېڭىدىن ياشىشىم كېرەك، ھاياتنىڭ ئاچچىق مېۋىلىرىنى قانغۇچە تېتىدىم. بولدى بەس، ئەمدى يېتەر!

سەن كەتتىڭ. ھەممىدىن — سېنى بىزار قىلغان تۇرمۇشتىن، دەككە-دۈككىگە سېلىپ كەلگەن ھاياتتىن، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ سىغدۇرمىغان دۇنيادىن بىراقلا قۇتۇلدۇڭ. سېنىڭ كۆزلىرىڭ — ئۆز ۋاقتىدا مېنى مەھلىيا قىلغان، كېيىنكى كۈنلەردە قارىسامىلا يۈرىكىم جىغىلدايدىغان قاپقارا كۆزلىرىڭ ئوچۇق كەتتى. جان دېگەن شېرىن نەرسە. سەن بەلكىم جان ئۈزۈش ئالدىدا بالىلىرىڭغا تارتىشقانسەن؟ ياكى ساندۇق-سانـدۇق كىيىم-كېچەكلىرىڭگە، توققۇزى تەل ئائىلەڭگە كۆز قىيمىغانسەن ياكى نەزەرىڭدە ئارزۇقچە يۈك بولۇپ قالغان ئېرىڭنى ئۆزۈڭ تۇرمۇشىنى باشقىدىن ئورۇنلاشتۇرۇشى مۇمكىنلىكىنى، سەن تۇتقان ئۆيدە باشقا بىرىنىڭ خوجايىن بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ رەشك ئوتىدا تۆتەپ كۆيگەنسەن؟! ئىشقىلىپ، نەپسىڭ توختاتماي كېيىن باشقىلار كۆزۈڭنى ئۇۋۇلاپ يۇرۇپ خېلى تەستە يۇمدۇرۇپ قويدى.

هايات ئىنسان بېشىغا نېمە كۈنلەر-
نى سالمايدۇ؟! قەسەم قىلىمەنكى، مەن
ھېچقاچان ساڭا ئۆلۈم تىلىگەن ئەمەسمەن.
بۇنى مېنىڭ ۋىجدانىممۇ كۆتۈرمەيدۇ. بىر
بەندىگە - يەنە كېلىپ، بىر چاغلاردا ئۆزد-
نىڭ مەۋجۇتلۇقىنى تونۇتقان، بىرمۇنچە
ۋاقىتلارنى بىللە ئۆتكۈزگەن ئادىمىگە،
يەنە كېلىپ بالىلىرىڭنىڭ ئانىسىغا ئۆلۈم
تىلەشتىنمۇ ئارتۇق گۇناھ بولامدۇ؟!

ئەسلىدە سەن ئۆزۈڭنىڭ مەندىن
بىزار ئىكەنلىكىڭنى كۆپ قېتىم ھەرىكىتىڭدە
ئىپادىلىگەن، ھەتتا ئېغىزىڭدىن چىقىرىپ
سالغاندىمۇ مېنىڭ كۆڭلۈمدە ساڭا نىسبە-
تەن ھېچقانداق رەنجىش تۇيغۇسى پەيدا
بولغان ئەمەس، مەن ئۆزۈمنىلا ئۆلۈمگە
لايىق دەپ تونۇيتتىم. يۈرەك - باغرىنى
دەرد - پىغان قۇرتىتىڭ غاجاپ، قۇرۇق
ئىسكىلىتقىلا ئايلىنىپ قالغان ئادەمنىڭ
يەنە ياشاۋېرىشى يەر شارى ئۈچۈنمۇ ئار-
تۇقچە يۈك دەپ قارايتتىم.

تېخى ئېسىمدە، بىر كۈنى كەچتە
بالىلار تېلېۋىزوردىن «غەربكە سايياھەت»
فىلىمىنى كۆرۈۋاتاتتى. سۇن ۋۇكوڭ ئەزرا-
ئىل قولىدىكى تىزىملىكنى تارتىۋېلىپ، ئۆز
ئىسمىنى سىزدۇېتىش ئارقىلىق مەڭگۈ ياشاش
ئىمكانىيىتىگە ئېرىشكەنلىكىنى كۆرۈپ،
مۇشۇنداق ئىشمۇ بولامدۇ؟ دەپ سوراشـ
تى. مەن «ئۇ دېگەن ئەپسانە» دېسەم،
سەن «ئۇنداق بولسىغۇ بەك ياخشىدى!»
دېدىڭ، مەن «تاغنىڭ تېگىدە بەشيۈز يىل
ياشىغاندىن ئەركىن - ئازادە بەش يىل يا-
شىغان ياخشى» دېۋىدىم، سەن بىر قىسمىلا
قاراپ قويدۇڭ. راست، ئۇ ئىنسانىنىڭ
قولىدىن كەلمەيدىكەن، ئەگەر كەلسە ئىدى،
مەن ئەزرائىلنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ تۇرۇپ
ئۆز ھاياتىمنىمۇ ساڭىلا بەخشەندە قىلىۋې-
تىشنى ئۆتۈنگەن بولاتتىم. ئىككى مېتىرلا
زېمىندا راھەتلىنىپ يېتىپ، ئانا زېمىنغا
قوشۇلۇپ كېتىشكە رازى ئىدىم. شۇنىڭغا
تۇڭا دەيمەن: ئەزرائىل كۈنىنىڭ سېرىقىنى
كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدىغانلارغا ئۆلۈم ئاتا
قىلىدىكەن، ھاياتتىن بېزىپ، جېنىدىن جاق
تويغانلارغا ئۆلۈم بەرمەيدىكەن.

2

ئاھ، تەبىئەت...

ئۇ ئەسلىدىلا گۈزەل، ھەممىلا نەر-
سىنى ئۆز قوينىدا ياشاۋاتقان مەخلۇقاتلار-
نىڭ بەھرلىنىشى ئۈچۈن ياراتقان. ئادەم-
مۇ دۇنياغا ئاپىرىدە بولغانىكەن، تەبىئەت
ئاتا قىلغان بارلىق رىسقلاردىن بەھرلىنىپ
ئادەمدەك ياشىشى كېرەك. ھاۋا، سۇ ھەممە
ئۈچۈن ئورتاق. لېكىن ئاخىرقى ھېسابتا
ئادەم ھەممىدىن بەھرىمەن بولىدۇ، لېكىن
ئادەملەر تەبىئەتنىڭ نېمەتلىرىگە ھېچقا-
چان شۈكرى قىلمايدۇ. ھەممىنى بەرگەن
تەبىئەتنى ھەممىدىن مەھرۇم قىلىش پۈر-
سىتىنى ھېچقاچان قولدىن بەرمەيدۇ. بىر-
بىرىدىن قىزغىنىدۇ. دۇنيادا ئادەمدەك
ھەممىگە قادىر، ھەممىدىن غالىب، ھەممىدىن
ۋەھشي، ھەممىدىن رەھىمسىز مەخلۇق بار-
مىدۇ؟ ئەگەر ئۇنى خۇدا ياراتقان بولسا،
خۇدا خاتالىشىپ، ئادەملەرنىڭ ئاشۇ تەبە-
ئىتىنىمۇ قوشۇپ يارىتىپ قويغانمۇ ياكى
كېيىن ئادەملەر خۇدانىڭ ئىرادىسىگە
خىلاپ ھالدا ئاشۇنداق ئۆزگىرىپ قالغانمۇ؟
جاۋاب بېرىڭلارچۇ، دەۋرىنىڭ ھۆكۈمالىرى!

ھازىر دۇنيادا ئادەمنىڭ يۈرەك ھەر-
كىتى ئارقىلىق ئۇنىڭ راست گەپ قىلغان-

قىلمىغانلىقىنى بىلىۋالىدىغان ئەسۋاب كەشپ قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن تېخى ئومۇملىشىپ كەتكىنى يوق. خۇداغا شۈكرى، بىز ھازىر يۇرتىمىزنىڭ چوڭقۇر قېتىدا يوشۇرۇن ساقلاپ كەلگەن سىرلارىدىن تەنها بەھرلىنىپ، ئۆتكەنكىنى ئەسلەش بىلەن ئۆزىمىزنى ئوياش ئارقىلىق ئۆز كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرسا، ھاياتىنىڭ دەرد-ھەسرەت بىلەنلا ئۆتمەگەنلىكىنى ئويلاپ يۇرەك يارىسىغا ئازتولا مەلھەم تاپسا، گۇناھ بولماس!

مېنى كەچۈر. بۇ گەپلەرنى ھايات چېغىمدا دېيىشىم كېرەك ئىدى.

3

ئېسىڭدىمۇ، جاھانىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتكەن يىللار؟!

چېكىگە يەتكەن تەلۈلۈك، سۆڭەكلىرىمىزگە سىڭىپ كەتكەن ئېتىقاد بىزنى شۇنداق غالجىرلاشتۇرۇۋەتكەنىدىكى، دۇنيادا دوست بىلەن دۇشمەنىدىن باشقا نەرسىنىڭمۇ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى ئېسىمىزگە ئېلىشتىنمۇ چۆچۈيتتۇق. قىزىللىقنى تېقىلغان كۆزلىرىمىز دۇشمەنگىلا قادالغان بولۇپ، ھەتتا ئۆزىمىزدىنمۇ گۇمانلىنىپ يۈرەتتۇق. «ئىنقىلاب» بايرىقى سايىسىدا ئۇردۇق، چاقتۇق، كۆيدۈردۇق، دۇنيانى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىپ، دوستتىن باشقا جاللىق، قىزىللىدىن باشقا رەڭ قالمىغان دۇنيا قۇرۇپ چىقماقچى بولدۇق. نۇرغۇن ئاق كۆڭۈل كىشىلەر، ئۆز قانلىرى بىلەن جۇمھۇرىيەت بىنا سىغا خىش قويغان تۆھپىكارلار، چىشىنىڭ قىرىنىقىغىچە قوراللانغان دۇشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان غالىبلار بىر كېچىدىلا تەلۈلۈك ئۆتلىرى يېنىپ تۇرغان دوزاخ ئىچىدە كۆيدى... كېيىن «مۇقەددەس ۋەزىپە» ئادا بولۇپ، رولىمىز تۈگىگەندە بولسا بىز تاغ ۋە يېزىلارغا كەتتۇق، پىژغىرىم ئاپىتاپتا، زەيكەش سۇلار ئىچىدە قەلبىمىزدىكى تەلۈلۈك ئۆتلىرى ئۆچۈپ، ئەمدى كۆلدىن باشقا ھېچنېمە قالمىغانلىقىنى ھېس قىلغان چىغىمىزدا بەك كېچىككەنىدۇق، بىز شۇنداللا ئۆزىمىزنى قايتا تونۇش پۇرسىتىگە ئېرىشتۇق. سەن ماڭا شۇنداق دېگەن ئىدىڭ!

ئالىي مەكتەپلەرگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش باشلاندى. گەرچە كەمبەغەل-تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلار كۆرسىتىپ بېرىدىغان بولسىمۇ، ئۇزۇلمەس ھەربىكەتلەر ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى ئادىللىق تارازىسىنى تاماملىمەن كېرەكتىن چىقىرىۋەتمىگەنىدى. شۇڭا، بىز ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشتۇق. رەڭگى ئۆڭۈپ، نەچچە يېرىگە ياماق چۈشكەن ماش رەڭ كىيىملەرنى كىيىپ، پايتەختە پويىز ئىستانسىسىدىن چىقىپ، تىيەنئەنمېن مەيدانىغا كەلگىنىمىزدە، ئۆزىمىزنى دۇنيادىكى ئەڭ ئامەتلىك، بەختىيار كىشىلەر ھېسابلىغان. توۋلىشىپ ئۇسسۇل ئويناپ كەتكەن چىغىمىزدا ھەممە نەرسىگە قىزىقىدىغان، ئەمما ناھايىتى ئېھتىياتچان پايتەختە ئاھالىلىرى خۇددى ئۇزاقتىن بېرى كۆرمىگەن «مايمۇن ئويۇنى» نى قايتا كۆرۈۋاتقاندەك ھەيرانلىق ئىلكىدە ئەتراپىمىزغا كېلىپ، ھېچقانداق ئىپادىسىز قاراپ تۇرۇشقانىدى.

شۇ چاغلاردا بىزدەك توپا-چاڭ

ئارىسىدىن ئەمدىلا چىققان قىز ـ يىگىتلەر ئۈچۈن ئاسمان شۇنچە كەڭ، زېمىن شۇنچە چوڭ تۇيۇلغان ئىدىكى، خۇددى ئەمدىلا تۇغۇلۇپ، ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئاچچىق يىغىسى بىلەن دۇنياغا جاكارلاۋاتقان بوۋاقنىڭ ئۆزى ئىدۇق. ئوقۇشىمىز كۆپىنچە سىياسىنى ئۆگىنىش، «چوڭ پىپەن» بولۇپ، ھېچقانچە كەسىپ ئىگىلىيەلمىگەن بولساممۇ، لېكىن، ئەڭ مۇھىم نەرسىنى ـ مۇھەببەتنى تېپىۋالغانىدىم. ئاخىرىدا مەن شۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمگە ھەم ساڭا تەسەللى بەرگەن چېغىمدا، سەن شادلىق ياشلىرىنى تۆككەن ئىدىڭ. بىز دۇنيادا ھېچكىمدە يوق يېڭى نەرسىنى تېپىۋالغىنىمىزغا، چەكسىز پارلاق ئىستىقبالنىڭ بىزگە مەڭگۈ ھەمراھ بولىدىغانلىقىغا ئۆزىمىزنى ئىشەندۈرگەنىدۇق.

4

شۇنداق، بىز ئىلگىرى تونۇشمايتتۇق. ھەر ئىككىلىمىز جەنۇبنىڭ قۇرغاق ھاۋاسىدىن نەپەسلىنىپ، زەرەپشاننىڭ سۈيىنى تەڭ ئىچىپ چوڭ بولغان بولساقمۇ، مېنىڭ سەن توغرىسىدا بىلىدىغىنىممۇ، سېنىڭ مەن توغرىسىدا بىلىدىغىنىڭمۇ ئاز، ھەتتا يوق ئىدى، ئۇلار كېيىنچە، ئايدىڭ كېچىلەردە گۈل تۈۋىدىكى سۆھبەتتىنلا كەلگەنىدى. لېكىن، بۇلار ئاخىرقى ھېسابتا بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشىمىزغا، سانسىز كۈنلەرنى باغچىلاردا بىللە ئۆتكۈزۈشىمىزگە، قانچە ئاخشاملاردا ئاينىڭ گۇۋاھلىقىدا شېرىن سۆھبەتلەرنى قۇرۇشىمىزغا كاشىلا قىلالمىدى.

ئۇ چاغلاردا سەن جىمغۇر، كىشىگە كۆپ ئارىلاشمايدىغان، ئاددىي ـ ساددا قىز ئىدىڭ. ئەگەر شىنجاڭ تەۋەسىدىكى ھەر قانداق مەكتەپتە بولساڭ، بەلكىم بىر كىمنىڭ ئالدىراپ كۆزى چۈشمەس ئىدى. لېكىن، پايتەخت شارائىتىدا، قىز بولغانلىقىڭ، يەنە كېلىپ سىنىپىمىزدىكى بارى ـ يوقى ئۈچ قىزنىڭ بىرى بولغانلىقىڭ ئۈچۈن، ساڭا كەم دېگەندە ئۇتتۇز ئۈچ جۈپ كۆز تىكىلگەنىدى. بىز «ئىشچى، دېھقان، ئەسكەر ئوقۇغۇچى» بولغانلىقىمىز ئۈچۈن، چوڭلىرى بالىلىق بولغان، كىچىكلىرىمىزمۇ يىگىرمىدىن ھالقىغانىدۇق. ئىلگىرى بەلكىم ئېغىر ئەمگەك، جاپالىق تۇرمۇش سەۋەبىدىن «مۇھەببەت» دېگەن ئاتالغۇنى ئېسىمىزگە ئالمىغاندىمىز، لېكىن ئورۇن، مۇھىتتىكى ئۆزگىرىش تۈپەيلى، ئۇنتۇلغان بۇ نەرسە يۈرىكىمىزنىڭ چوڭقۇر قېتىدا يوشۇرۇن تىرىلىشكە باشلىدى. ناھىيىمىزنىڭ قوشنىلىقىدىنمۇ ياكى بىر دەريانىڭ سۈيىنى ئىچكەچكىمۇ، بىز بالدۇرراق تونۇشتۇق. ئۇ چاغلار سېنىڭ جىمغۇر، خىيالچانلىقىڭنىڭ ئەكسىچە، مەن شوخ، پائالىيەتچان ئىدىم. ئۆگىنىشتىمۇ خېلى ئالدى ھېسابلىناتتىم. سېنى ياشلار ئىتتىپاقىغا تونۇشتۇردۇم. ئۆگىنىشىڭگە ئازتولا ياردەم بەردىم. لېكىن بۇنىڭ دەسلەپتە پەقەت يۇرتداشلىق يۈزىسىدىن ھەم بىر ئاجىز قىزنى ھىمايە قىلىش تۇيغۇسىدىن بولغانلىقىغا ئىمانىم كامىل. ۋاقىتلارنى پەقەت ئىلگىرىكىنى سۆزلىشىش، كەلگۈسىنى سۈرەتلەش بىلەن ئۆتكۈزگەن بولساقمۇ، ھېلىقى بىر ئېغىز سۆزنى خۇددى پاختا ئارىسىدا ئوتنى ساقلىغاندەك ساقلاپ، بەكمۇ ئاۋايلاپ كەلگەنىدۇق.

ئوقۇشنىڭ ئاخىرقى يىلى سەن ماڭا ئىككى پارچە مۇھەببەت خېتى كۆرسەتتىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ھەم ئەسلىدە بۇ خەتلەرنى مۇئەللىمگە تاپشۇرۇپ بەرمەكچى بولغانلىقىڭنى، لېكىن ئاۋۋال ماڭا كۆرسىتىپ مەسلىھەت سورىماقچى ئىكەنلىكىڭنى ئېيتتىڭ. مەن خەتنى ئوقۇمىدىم، پەقەت يازغۇچىنىڭ ئىسمىغىلا قارىدىم، بىرى مەن خېلى يېقىن ئۆتۈۋاتقان، ئوتتۇز ياشلارغا كىرىپ قالغان قېرى بويتاق، روتا كوماندىرى ئىكەن، مەن: «بۇنى مۇئەللىمگە كۆرسىتىپ ئۆزۈڭنىمۇ، ئۇلارنىمۇ ئوسال قىلغۇچە، كىچىك بالا بولمىغاندىكىن، ئۆزۈڭ بىلىپ جاۋاب بەرسەڭلا بولمىدىمۇ» دېسەم، سەن ماڭا قاراپ تاتارغىنىڭچە (راست، ئاشۇ تاتارغان چاغدىكى سۆيۈملۈك چىرايىڭ پەقەت ئېسىمدىن چىقمايدۇ) ئىككىلا خەتنى ئۇششاق يىرتىپ ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلىۋەتتىڭ. شۇ چاغدا يۈرىكىم جىغ قىلىپ قالدى. ھېلىمۇ ياخشى سەن ئۇ خەتلەرنى يىرتىۋەتتىڭ. بىرى، ئېيىغا ئەللىك-ئاتمىش يۈەن مائاش ئېلىپ ئوقۇۋاتقان ئوفېتسىر، يەنە بىرى، رەھبىرىي كادىرنىڭ ئوغلى تۇرۇپ شۇنداق قىلغان يەردە يىرتىۋېتىلگىنى ئۆزۈمنىڭ خېتىدەك، ئەتىۋارلىق نەرسەم پارە-پارە قىلىۋېتىلگەندەك يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ قالدى.

5

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇچرىشىشىمىز ئازايدى. چۈنكى مەكتەپكە قوبۇل قىلىشتا ئىمتىھان ئالمىغىنى بىلەن تەقسىم قىلىشتا نەتىجىگە قارايدىغانلىقى ماڭىمۇ، ساڭىمۇ ئايدىڭ ئىدى. شۇڭا ئۆگىنىشكە باشچىلاپ كىرىپ كەتتۇق. كېيىن بىر قىسىم ساۋاقداشلارنى ئالدىن تەقسىم قىلىپ، يەنە بىر قىسىم ساۋاقداشلارنىڭ يېرىم يىل ئانا تىل دەرسىنى تولۇقلاپ ئوقۇيدىغانلىقى ئېلان قىلىندى. مەن ئالدىن تەقسىم قىلىندىم. يەنە كېلىپ پايتەختنىڭ ئۆزىگە تەقسىم قىلىندىم. بۇ چاغدا مۇناسىۋىتىمىزنى ئايدىڭلاشتۇرۇشنىڭ پۇرسىتى پىشىپ يېتىلگەن بولسىمۇ، لېكىن، مەن يەنىلا پايتەختتە بولغىنىم ئۈچۈن، ئالدىراشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. يەنە كېلىپ، مېنىڭ قارىشىمچە، سەن يېرىم يىل ئەستايىدىل دەرس تولۇقلىشىڭ كېرەك ئىدى. شۇڭا، ساۋاقداشلار بىر-بىرىمىزگە تۈرلۈك خاتىرىلەرنى قالدۇرۇشۇپ، خىزمەت ئورۇنلىرىغا مېڭىپ كەتتۇق.

ئىش مېنىڭ ئائىلە يوقلاشقا بېرىشىمدىن باشلاندى. مەن سېنىڭ خەت-خالىتىلىرىڭنى ئېلىپ ئۆيۈڭگە بارغىنىمدا، ئائىلەڭدىكىلەر ئاللىقاچان خەۋەر تېپىشقانىكەن. سېنىڭ خېتىڭ ھەم مېنىڭ ئىپادەم ئۇلارغا ھەممىنى ئۇقتۇرۇپ بولغاندەك تۇراتتى. مەن ئاجايىپ قىزغىن كۈتۈۋېلىندىم. مەن ئۇلارنىڭ بىزنىڭ كەلگۈسى ئىشلىرىمىزغا تولۇق رازى بولىدىغانلىقىنى كۆڭلۈمدە جەزملەشتۈرگەندىن كېيىنلا ساڭا خەت يازدىم ھەم جاۋابىنى پايتەخت پويىز ئىستانسىسىدا ئالىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

ئىككى ئايلىق دەم ئېلىش ۋاقتى تېزلا توشۇپ قالدى. ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقانلارنىڭ سوۋغا-سالاملىرىنى ئېلىپ ئالدىراپ يولغا چىقتىم. چۈنكى، مېنىڭ بىر ئىشنى ئاسانلىقچە قىلمايدىغان، قىلسام ئاخىرىغا چىقارمىغۇچە قويمايدىغان مىجەزىم بار ئىدى. قەشقەر، ئۈرۈمچىلەردىكى ساۋاقداشلارنىمۇ يوقلىماستىن، ئون كۈن

ئىچىدىلا پايتەختكە يېتىپ باردىم، خىزمەتداشلار، ساۋاقداشلار پويىز ئىستانسىسىدا كۈتۈۋالدى. شۇ قاتاردا سەنمۇ بار ئىدىڭ.

6

ئاھ، ئۇنتۇلماس كۈنلەر...

ئۇزاقتىن بېرى پەقەت يۈرىكىم قېتىدىلا ساقلىنىپ قالغان، كېيىنكى كۈنلەردە سەن بىلەنمۇ چىرايلىق ئولتۇرۇشۇپ ئەسكە ئېلىشقا ۋاقىت چىقىرالمىغان ئاشۇ مىنۇتلارنى يېزىپ بولغىنىمدا، خېلى يەڭگىللەپ قالغاندەك ھېس قىلىۋاتىمەن. ماركس: دەۋالدىم، ۋىجدانىمنى قۇتۇلدۇردۇم، دېگەنىكەن. دېيىشكە تېگىشلىك گەپنى دەۋەتمەي بوغۇلۇپ يۈرگىچە، بىراقلا دەۋەتسىمۇ بولىدىغان ئوخشايدۇ. خەير، بالىلار تىپتىنچ ئۇخلاۋاتىدۇ، ئۇلارنىڭ چىرايلىق قوللىرىنى ئىڭىكى ئاستىغا قويۇپ، يەڭگىل نەپەسلىنىپ ئۇخلىشىدىن سېنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى سىيمايىڭنى كۆرۈۋاتىمەن. ھاياتنىڭ ھەممىسى دەرد-پىغان، ھەسرەت-نادامەت ئەمەس ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدا شېرىن مىنۇتلار، گۈزەل چاغلارمۇ بولىدىكەن. ئاشۇلار پەقەت ئاشۇلارلا ئادەم قەلبىگە مەنىۋى تۈۋرۈك بولمىسا، ھايات دېگەن تۈۋرۈكسىز بىنا، يىلتىزسىز دەرەخقە ئوخشاپ قالامدۇ-نېمە؟ ئاھ... بالىلىرىڭنىڭ ھەققىدە بولسىمۇ مېنى كەچۈرگىن!

كېيىن ساۋاقداشلار ۋە خىزمەتداشلارنىڭ ئىشتىراك قىلىشى بىلەن شۇ ۋاقىتلارغا نىسبەتەن خېلى داغدۇغىلىق توي مۇراسىمى ئۆتكۈزدۇق. بىز بەختلىك ئىدۇق. خېلى كۆپ ساندىكى ساۋاقداشلىرىمىزنىڭ ئالىي مەكتەپتىكى مۇھەببىتىنىڭ ئەكسىچە، بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز «توي» ئىسىملىك مېۋە بەرگەنىدى. ئىش ھەققىمىز ئاز بولسىمۇ، بىز قانائەتلەنگەن، مۇھەببەت ئۈچۈنلا ھەممىگە چىدىغان، بارىغا شۈكرى قىلغانىدۇق.

پايتەختتە ئاچقان چېچەك زەرەپشان بويىدا — مېنىڭ يۇرتۇمدا مېۋە بەردى. سېنىڭ ئۆپكە كېسىلىڭ ئېغىرلاپ كەتكەچكە، قۇرغاقراق ھاۋادا يۈرۈشكە توغرا كەلدىدە، بىز يۆتكىلىپ كەلدۇق. تۇنجى بالىمىز ئىككىمىز تۇغۇلغان تۇپراقتا تۇغۇلدى. ئارقىدىن ئىككىنچىسى، ئۈچىنچىسى تۇغۇلدى. كېيىن نېمە ئۈچۈندۇر، بىزنىڭ مۇھەببىتىمىزگە دەز كېتىۋاتقانلىقىنى خىرەشىرە ھېس قىلىشقا باشلىدىم. ئەسلىدە شۇنچە كۆپ مېۋىلەر ئالدىدا مۇھەببىتىمىز تېخىمۇ باراقسانلاپ يىلتىز تارتىشى كېرەك ئىدى. لېكىن، ھەر ئىككىلىمىزمۇ، ياكى بىرىمىزمۇ، ئىشقىلىپ، مۇھەببەتنى ئىككىگە بۆلگەندەك قىلىمىز. ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن بالا بېقىش، كىر-قات يۇيۇش، تاماق ئېتىش دېگەندەك ئىشلار سېنى ھارغۇزۇۋېتىشى تۇرغانلا گەپ. شۇڭا مەنمۇ ھەربىر ئىلمىي ئەركەككە ئوخشاش، چامامنىڭ يېتىشىچە ئۆي ئىشلىرىغا قاراشتىم. شۇنىڭ ئۈچۈنلا ئەل-ئاغىنىلەرنى ئاز يوقلايدىغان، ئاز چاقىرىدىغان بولدۇم. ھەتتا بەزىلىرى بىلەن بېرىش-كېلىشنى ئۈزدۈم. لېكىن جەمئىيەت ئالاقىسىدىكى بۇ كەمتۈكلۈكنى تولدۇرۇش ئېسىڭگىمۇ كەلمىدى. مەن خۇددى بۇ ئائىلىگە كېيىن كېلىپ قالغان ئادەمدەك، ئىش قىلسام چىرايىڭغا قارايدىغان بولدۇم. بىرەر ئېغىز گەپ قىلسام قوشۇماڭ تۈرۈلىدىغان بولدى. ھەتتا بالىلار ۋە مېھمانلارنىڭ ئالدىدىلا دۈشكە-

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

لەشنى ئۆگىنىۋالدىك. ئۆي ئىشلىرى، ھەتتا باللارغۇ مېنىك گۇناھىم بولۇپ قالدى. خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن بىرەر - ئىككى كۈن بىر ياقلارغا كەتسەم، بەزى كەچلىرى دوستلارنىك ئۆيىدە. ئولتۇرۇپ قالسام قاتتىق سۇرۇشتە قىلىدىغان، ھەتتا ماڭاشنىمۇ موچەنلەپ. ھېسابلاپ ئالىدىغان بولۇۋالدىك. مەن چىدىدىم، پەقەت مۇھەببەتسىز، ئائىلىسىز، باللىرىسىز ئۆچۈنلا...

بىر كۈنى ئىدارىدىكى ئىككى ئايال خىزمەتداش بىلەن كوچىغا چىقىشقا تۇغرا كېلىپ قالدى. ئايالالار ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلەرگە ئامراق كېلىدۇ. ئۇلار گازىر ئېلىپ چاقماقچى بولۇشۇبدى، مەن ئىككى بولاق گازىر ئېلىپ بەردىم. باري - يوقى قىرىق پۇڭلا خەجلىگەنىدىم. ابكىن، سەن كىمدىن ئاڭلىدىڭكىن، ئەتىسلا ئىدارىگە بېرىپ جېدەل چىقارىدىك. ماڭا ھەقمەتەن ئاسمان يېراق، يەر قاتتىق بولدى، غۇرۇرۇم شۇنچىلىك سۇندىكى، بىرەر ئايغىچە بېشىمنىمۇ كۆتۈرەلمىدىم. كېيىن بېرىپ ئورۇنسىزلا كۈنلەيدىغان ئىشنى چىقىرىۋالىدىك. كىمنىك خىزمەتداشلىرى ئۆچىدە يات جىنىستىكىلەر يوق؟ بىركىم بىلەن بىردەم گەپلىشىپ تۇرۇش بىلەنلا ھەممە ئىش بولۇپ كېتەمدۇ؟ سېنىڭمۇ ئەر خىزمەتداشلىرىك، تونۇش - بىلىشلىرىك بارغۇ؟

7

بىر كۈنى ناھايىتى خۇشال بولغىنىمچە ئېسىمدە، چۈنكى مېنىك كېچىلەردە ئۈيقۇمنى تەرك ئېتىش ھېسابىغا يازغان بىر ھېكايەم ئېلان قىلىنىدى. خىزمەتداشلار، ئەل - ئاغىنىلەر قاتاردا سەنمۇ خۇشالاندىك، ھەتتا قانچىلىك قەلەم ھەققى كېلىشى مۇمكىنلىكىنىمۇ ھېسابلاپ ئولگۈرۈۋالدىك. سېنىنىك مەسلىھەتىك بىلەن ئىككى قېتىم مېھمان چاقىردۇق. بەزىلەر ئۆزلۈكىدىن تەبرىكلەشكە كېلىشتى. شۇنىك بىلەن بىر مەزگىل بىزنىك ئۆيىدىمۇ ئۇنىڭالغۇ ياكىراپ، تانسىلار قىزىدى. ھەنمۇ ئۆزۈمنى بىر ئائىلىنىك ئىگىسىدەك، بىر ئەردەك سېزىپ، مەيدەمنى كېرىپ يۈردۈم.

ئاخىرى قەلەم ھەققى كەلگەندە، مەن چەكنى ساڭا بەرسەم، قولۇڭغا ئېلىپلا چوغنى تۇتۇپ سالغاندەك يەرگە چۆرۈۋەتتىڭ.

— ۋاي خۇدايىم، ئاران شۇمۇ؟ بىر كەچتكى ھاراقنىك پۇلىغىمۇ چىقمىش قىلىماپتۇ، — دېدىڭ.

— قەلەم ھەققى دېگەننى ئەسەرگە قاراپ بېرىدۇ، ئىچكەن ھاراقنىڭغا قاراپ بېرەمتى ئەمسە؟ — دېدىم مەنمۇ ئاچچىقىدا.

— قانداق، پوچىلىقىڭ چىقتىمۇ؟ يازغۇچىمش - تېخى، خوتۇنىنىڭ ماڭاشىنى دەسمايە سېلىپ... — دېۋېدىڭ قاتتىق ئاچچىقىم كەلدى. لېكىن ئامال قانچە؟

ئەتىسى خىزمەتداشلارغا:

— بولدى. يازمايلا قويسۇن ئۇ كاتتا يازغۇچى، بىرنى يېزىۋېتىدى ئىككى ئايلىق ماڭاشى دەسمىي سېلىنىدى. يەنە يازىدىغان بولسا، باللارنىمۇ دەسمىي سالىدىغان ئوخشايمىز، — دەپسەن. شۇ كۈنى كەچتە شۇنداق ئىچتەمكى، ئاخىردا ئۇلپەتلەرنىك يۆلىشى بىلەن ئۆيگە ئاران كەلدىم. شۇنىڭدىن كېيىن بولۇشىچە، ئىچىدىغان، تاماكىنى ئۆزمەي چېكىدىغان بولۇپ قالدىم. نېمىشقا؟ ئىلگىرىمۇ شۇنداق قىلغانمىدىم؟ ئۆز تۇرمۇشىدىن، ئائىلىسىدىن رازى بولۇپ ياشايدىغان ئەرلەرنىك قايسى بىرى ھاراق - تاماكىغا بېرىلىدىكەن؟ ئەجەبا، سەن، ناھىيىمىزدىكى

ئاياللار ئىچىده خېلى يۇقىرى بىلىملىك هېسابلىنىدىغان زىيالى شۇنچىلىك داۋلىنمۇ ئۇقماي قالامسەن؟

بەزىده ئاز ـ تولا هاراق ئىچىۋالسام قىزىپ قالىدىغىنىمۇ راست. لېكىن، سەن مېنى هاراق ئىچىسىلا جېدەل چىقىرىدۇ، دەپ، باشلىقلارغىچە ئەرز قىلىپمۇ ئولگۈرۈدۇك، بۇنىڭ بىلەن مېنىڭ غۇرۇرۇم يەرگە ئۇرۇلدى. ئادەم بەزىده ئاز ـ تولا هاراق ئىچسە، غەم ـ غۇسسىلىرى ئۇنتۇلۇپ، كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن بالىلارنى ئەركىلىتىدىغان، خوتۇنغا چاقچاق قىلىدىغان ئىشلار بولۇپ قالىدىكەن. لېكىن، سەن مېنىڭ بۇ بىردەملىك شادلىقىمنى سەل ئۇزارتىشنى ئويلاپ كۆرۈش ئورنىغا، كۆڭلۈمكە ئازار بېرىشنى راۋا كۆرىسەن. هاراق ئىچكەن ئادەمنىڭ كۆڭلى نازۇك بولىدۇ، چىرايلىق گەپلەر ۋە ئەسىللىلەرنى خالايدۇ. قىلچىلىك قوپاللىقنىمۇ كۆتۈرمەيدۇ. سەن بۇنى هېس قىلىشىڭ كېرەك ئىدى.

ئاھ... شۇنچە كۆپ ئىشلار، تۇغىمەس گەپلەر. شۇنچە يىل بىر ئۆيده تۇرۇپمۇ شۇنچىلىك سىرداشمىغىنىمىزغا، ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ، كۆڭلىمىزنى ئاۋۇندۇرالمىغىنىمىزغا هەيران‌مەن.

8

ـ خۇدايىم ئۇخلاشقا ياراتقان كېچىده ئۇخلىماي، چاشقانده‌ك كىتىرلاپ بىرنېمىلەرنى يېزىپ... سەن دائىم شۇنداق غۇدۇراي‌تتىڭ. مەن گەپ ـ سۆز قىلمايتتىم. ئاخىرىنى بولسا، يېزىشقىمۇ نومۇس قىلىۋاتىمەن.

شۇنداق، سېنى نەچچە قېتىم ۋاقتىسىز ئويغىتىۋەتكىنىم ئۈچۈن خىجىلمىقىنى بىلدۈرگەنىدىم. ئەپسۇسكى، ئەمدى سېنى ئويغىتىشقا قۇربىم يەتمەيدۇ. ئويغىتالىسام، ئىندى، قايتا ئۇخلىغان چېغىڭدا هەرگىز ئۇيقۇڭغا بەرهەم بەرمەسلىككە قەسەم ئىچەتتىم. ئەمدى ئۆزۈم هەقىقىي ئۇخلىيالمايدىغان بولۇپ قالغان چېغىمدا، ئىلگىرى سېنى ئورۇنسىز ئەيىبلىگەنلىكىمنى هېس قىلىۋاتىمەن. ئاھ، خۇدا، تازىنىڭ ئەقلى چۈشىنىپ كېيىن، دېگەن راست ئوخشايدۇ. ئۆمۈرنىڭ ئوتتۇزى تۈگەپ، توققۇزى قالغاندا، ئاندىن نۇرغۇن ئىشلارنىڭ تەكتىگە يېتىدىكەنمىز. لېكىن، گۈرۈچ دەم يەپ بولغاندا، سەۋزىنىڭ نېمە كېرەكلىكى؟

ئېسىگىدىمۇ ئۇخلىيالمايدىغان بولۇپ قالغان چاغلىرىڭ، نېمە ئۈچۈنكى، نېرۋاڭ ئاجىزلىشىشقا باشلىدى. يۈرىكىڭ ئىشلارغا تېرىكىدىغان، هەدىسلا باللارغا چېچىلىدىغان بولۇۋالدىڭ. ماڭا بولسا كۈنلەپ ـ كۈنلەپ بىرەر ئېغىز سۆزمۇ قىلمايتتىڭ. ئۇزاق تۈنلەردە ئۇخلىيالماستىن ئۆرۈلۈپ ـ چۆرۈلگەنلىكىڭنى تۈيۈپ ياتسامۇ، يۆتىلىشىڭ كىمۇ جۇرئەت قىلالمايتتىم.

مەن ئەمدى بىللە ياشىيالمايدىغانلىقىمىزنى خىرە ـ شىرە ئېسىمگە كەلتۈرگەن بولسامۇ، لېكىن، ئەرهال ئۆزۈمنىڭ ئەيىبلىمىدىم. گەرچە ئائىلە ئاللىقاچان ياماق چاپانغىلا ئوخشاپ قالغان، ئەرلىك غۇرۇرۇم ئاللىقاچان سۇنغان بولسىمۇ، زىيالىيلارغا خاس شۆھرەتپەرەسلىكىم سەۋەبىدىن بولسىمۇ، ياماق چاپانىنى تاۋاردا تاشلىشىم، چاك كەتكەن تامنى كاكلىدا سۇۋاپ قويۇشۇم كېرەك ئىدى. يەنە كېلىپ باللار بار ئەمەسمۇ؟ بالا بولغانسكەن، بۇ

گەپنى ئېغىزدىن چىقىرىشقا ئادەتتىكى يۇزى كۆيىدۇ، جەسىمىيەتمۇ ئەيىبلەيدۇ. يەنە كېلىپ بالىلار ئالدىدىكى ئاتىلىق شەنىمۇ گۇمۇ داغ تېگىدۇ - دە، شۇڭا ئۆزۈم تېخى كەن كۆچەتتىكى مېۋىسى ھەرقانچە ئاچچىق بولسىمۇ، چىداپ ئۇنى يۇتۇۋېتىشىم كېرەك.

مەن ئۆلۈۋېلىش نىيىتىگىمۇ كەلدىم. لېكىن، ئەل ئالدىدا نام قالدۇرغۇدەك، بالىلارىمۇ يەرگە قاراپ قالمىغۇدەك ئۆلۈشنى ئويلىدىم. مەن ھەر قانچە كۈتسەممۇ، ئەل ئۇچۇن، باشقىلار ئۇچۇن ئۆزۈمنى قۇربان قىلغۇدەك پۇرسەت كەلمەيلا قويدى. ياق، بىر قېتىم كەلگەنىدى. سېنىڭ ئېسىڭدە بارغۇ دەيمەن. بىر قېتىم ماي يولدا بىر ماشىنا ئۇچقاندەك كېلىۋېتىپتىكەن، بىر قىزچاق ھېچنېمىدىن بىخەۋەر كېلىپ، يولنىڭ ئوتتۇرىدا ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى. مەن ئىتتىك بېرىپ قىزچاقنىڭ قولىدىن تارتىپ، يولنىڭ ياقىسىغا چىقىرىۋالدىم. ئاڭغىچە ئۇچقاندەك كېلىۋاتقان ماشىنا مېنى سۈرۈپ ئۆتۈپ كەتتى. تىزىم يولنىڭ قىرغىقىغا تېگىپ، لىپىكىم سۇندى. سول مەڭزىمنىڭ تېرىسى سۈرۈلۈپ كەتتى... لېكىن، قىزچاق ساق - سالامەت قاپتۇ. دوختۇرخانىغا ھەممەيلەن كەلدى. مېنى ماختىدى. گېزىت - رادىئولاردىمۇ خەۋەر قىلىشتى. پەقەت سەنلا: ھىم، جا ئاكتېپ، ئۆلمەك شۇنچە ئاسانمۇ... دېدىڭ. ئاھ، خۇدايىم، راست مەن ئۆلۈم ئىزدەپ يۈزگەن ئەمەسمىدىم؟ يۈزلىرىم ئوت ئالدى. ئۆز قەلبىمدىنمۇ ئەسلىدە شۇنچىلىك رەزىل ئىگەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇڭا، تەقدىر لەش يىغىندا سەھنىگە چىقىشنىمۇ، مۇكاپاتنى تاپشۇرۇۋېلىشنىمۇ رەت قىلدىم. تەشكىل، يولداشلار مېنىڭ ھەرىكىتىمنى كۆرگىنى ئۈچۈن ئەلگە بىلەن قەلبىمنى كۆرۈشكە قادىر ئەمەس ئىدى. يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قېتىنى كۆرىدىغان كۆز سەندىلا بار ئىدى.

9

ئاھ، قەدىرلىكىم، مېنى كەچۈر. مەن ساڭا ھەرگىز ياماناتلىق تىلىگەن ئەمەسىدىم. مەن ھېچقاچان كىشىلەرگە سېنىڭ يامان گېپىڭنى قىلمىدىم. ئاتا - ئانا، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمۇ ئىككىمىزنى ئېناق ئۆتۈشۈڭ مەسىلى قىلىپ، ئۇكا - سىڭىللىرىمىزغا تەربىيە قىلىشتى، تەشكىل كۆپ قېتىم بىزنى «بەشتە ياخشى ئائىلە» دەپ تەقدىرلىدى. سەن كۆپ قېتىم قېپىقىزىل تەقدىرنامىلەرنى ئېلىپ كەلگىنىڭدە، مېنىڭ قەلبىمدە قان ئېقىۋاتاتتى. لېكىن، ئۆزۈڭ قىلغان خاتانى ئۆزۈڭ تۈزىتىشكە قادىر بولمىغانىكەنسەن.

كېسەل، رەھىمسىز كېسەل، ئاۋۋال نېرۋاڭدىن باشلىنىپ، ئاندىن پۈتۈن بەدىنىڭگە تارىدى. شۇندىمۇ سېنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىپ تىنچ داۋالانغىڭ كەلمىدى، باللاردىن خاتىرجەم بولالمايدىغانلىقىڭنى ئېيتقان ئىدىڭ، ئەمدى ئويلىسام، مەندىن خاتىرجەم بولالمىغانىكەنسەن. دوختۇرلارغا ئاپاردىم. كۆز كۆرگەن، قۇلاق ئاڭلىغان دورىلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ باقتۇق. ئاخىرىدا يۈرىكىڭ كېسەلىنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمەيدى. مەن دەسلەپتىلا: سەن ئۆزۈڭنى نابۇد قىلىۋاتسەن، دېگەن ئىدىم. ئەمدى قارىسام، ئۆزۈڭنىلا ئەمەس، مېنىمۇ نابۇد قىلىپسەن.

دىنىي كىتابلاردا ئېيتىلىشچە، ئەر-لەر ئۆز ئايالىدىن رازى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ ساۋابلىق بەرمىسە، ئايالىلار

ئۆلگەندە، ھەرگىز جەننەتكە كىرەلمەسمىش. مېنى كەچۈر، سەن مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كېتىش ۋاقتىدا مەندىن ئاشۇنى سوراشنى ئۇنتۇپ قاپسەن، مېنىڭمۇ ئېسىمگە كەلمەپتۇ. سەن ماڭا قالدۇرغان گۈزەل ئەسلىمىلەر ئۈچۈنمۇ، ھازىر كۆز ئالدىمدا ئۇخلاۋاتقان بالىلىرىمنىڭ ئانىسى بولغانلىقىڭ ئۈچۈنمۇ جايىڭ جەننەتتە بولسۇن! مەن سەندىن رازى. قادىر خۇدا ئالدىدا شۇنى تىلەيمەنكى، سەن جەننەتكە ئىككىلەنمەي كىرىپ، خاتىرجەم يېتىۋەرگىن.

ئۆزۈمگە كەلسەم، مەن باشتا دېگەندەك، سېنىڭ ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ ئۆلۈمىنى تىلىگەنىدىم. لېكىن سەن كېتىپ، مەن قالدىم. بۇ تەقدىرنىڭ قىسمىتى بولسا كېرەك، ياكى مەن يەنە ياشاپ، سېنىڭ جازايىڭنى تارتىشقا تېگىشلىكتۇرمەن. مەن سەن كەتكەندىن كېين ئەستايىدىل ئويلىنىش ئارقىلىق قەلبىمدىكى رەزىللىكلەرنى كۆرۈۋالدىم. ئەمدى خەلقىمگە ئازتولا ئىش قىلىپ، گۇناھىمنى يۇيۇش نىيىتىگە كەلدىم. بالىلار ئۈچۈن بولسىمۇ ياشىشىم كېرەك. مەن تېخى ئاتىلىق قەرزىمنى ئادا قىلغىنىم يوق.

خۇداغا شۈكرىكىم، تاماق ئېتىش، كىر-قات يۇيۇشتا خېلى ئېپىم بارلىقى ئۆزۈڭگە مەلۇم. بالىلارنى ئاچ-يالىڭاچ قويمايمەن. خەقنىڭ ئاغزىغا قاراتمايمەن. ئۇلارمۇ چوڭ بولۇۋاتىدۇ. خېلى ئىشقا يا-راپ قالدى. خۇدايىم بۇيرۇسا ئۇلارنى چوقۇم يارامىلىق ئادەم قىلىپ چىقىمەن.

خۇدايا توۋا، ھاياتىمىزدا ئەسلەشكە ئەرزىگۈدەك شۇنچىۋالا نەرسىلەرنىڭ بارلىقىنى نېمىشقا بالدۇرراق ئېسىمگە ئالمىغاندىمەن؟ ئەسلى ھايات شۇنچە گۈزەل، ئالەم شۇنچە كەڭ، يول شۇنچە داغدام ئىكەنغۇ؟ تەقدىر نېمىشقا ئىككىمىزنى ئايرىۋەتكەندۇ؟ پۇرسەت نېمىشقا بىزدىن قېچىپلا يۈرگەندۇ؟

تاڭ ئاتاي دەپ قالدى. ئەسلى سەن بىلەن ئۆز خىيالىمدا مۇڭدىشىپ، سەندىن ئەپۇ سورىماقچى ئىدىم. لېكىن، ساپلا قان-يارا، ساپلا ھەسرەت-پىغان... نېمە ئامال؟ ئەتىكى تاڭنى كۈتمەكتىمەن. تاڭ ماڭا يېڭى ئۈمىد، ئىلھام ئېلىپ كەلگۈسى، يەنە ئاۋۇ بالىلار، سېنىڭ روھىڭنىڭ بۇ ئالەمدىكى نامايەندىلىرىمۇ بار، ئىشىنىمەنكى، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۈمىد، شادلىق بىخ ئۇرۇپ كۆكلىمەكتە.

مېنى كەچۈرگىن، گۇناھىمدىن ئۆتكىن، بۇلارنى پوچتىدىن ئەۋەتەي دېسەم، باقىي دۇنيا بىلەن پانىي دۇنيا ئوتتۇرىسىدا پوچتا يولى يوق. لېكىن، قۇدرەتلىك ئاللا ئۇنى ساڭا يەتكۈزەر. ئۇنى پۇچۇلانغان يۈرەكنىڭ مەرسىيىسى دەپ بىلەرسەن. چۈنكى، ئۇ يۈرەك ساڭىلا مەنسۇپ، مەيلى ئىشەنگىن، مەيلى ئىشەنمە...

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

www.uyghurkitap.com

ئاتاۋۇللا تۇرسۇنتوختى

غوجامنىڭ غوجىسى

(ھېكايە)

ئىشخانا ئىچى جىمجىتلىققا چۆمگەنىدى. تۆردىن ئىشىككىچە قويۇلغان سافادا ئولتۇرۇشقان كادىرلار خۇددى كۆزلىرى بىر-بىرىنىڭكى بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشتىن ئېھتىيات قىلىشقاندەك ھەممىسى ئۆزىنىڭ ئۇششاق ھەرىكەتلىرى بىلەن مەشغۇل ئىدى. بەزىلىرى ئىشخانا قۇرۇلۇشىنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈۋاتقان ئىنژېنېرلاردەك ئالقىنى بىلەن ئېڭىكىنى تىرىگىنىچە كۆزلىرىنى تورۇسقا تىككەن بولسا، يەنە بەزىلىرى ئۇسسىمىسىمۇ ئارقا-ئارقىدىن قايناق سۇ ئىچىش، خۇمارى تۇتمىسىمۇ توختىماي تاماكا چېكىپ، كۈلدان توشقۇزۇش بىلەن بەند ئىدى. مەن دىققىتىمنى رەقىپ جۈيجاڭغا يۆتكىدىم. ئۇ بۈگۈن بىزنىڭ ئىلغار خىزمەتچىلەرنى باھالاپ بېكىتىش يىغىنىمىزغا ئالايىتەن قاتناشقانىدى. ۋاقىت بىر پەرگە بېرىپ قالغاچ باشقىلارمۇ ماڭا ئوخشاشلا ئۇنىڭغا دىققىتىنى ئاغدۇرۇشتى. ھەممەيلەن ئۆز كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بولغان بولۇپ، ئەمدىكى ئىش ئۇنىڭ ئاخىرقى خۇلاسىنى چىقىرىشلا قالغانىدى. ئەپسۇس، باشقىلارنىڭ كۆرسەتكەن ئادەملىرى ئۇنىڭ ئويلىغان يېرىدىن چىقمىدىمۇ قانداق، ئىشقىلىپ بۇ ئاخىرقى بېكىتىش ئۇنىڭغا نىسبەتەن تولىمۇ تەسكە توختىدى. تېخىمۇ قىيىنغا چۈشكىنى شۇكى، رەقىپ جۈيجاڭنىڭ ئەزەلدىن تاماكا چېكىدىغان ياكى قايناق سۇ ئىچىدىغان ئادىتى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىگە مىختەك قادىلىپ تۇرۇشقان بۇ كۆزلەر ئالدىدا قىلىدىغانغا ئىش تاپالماي، تۇرۇپ-تۇرۇپ چاچلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ياساپ قويسا، يەنە تۇرۇپ-تۇرۇپ ئۈستەل ئۈستىدىكى ھۈججەتلەرنى تىكىپ قويغان يېڭنە مىخلارنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ چىشىنى كولايتتى. بىر مىنۇت خۇددى يىلدەك بىلىنمەكتە. تام سائىتىنىڭ رىتىملىق چىكىلدىغان ئاۋازى بۇ تىمتاسلىققا تېخىمۇ سۈر قوشماقتا ئىدى. شۇ ئارىدا ئىشخانىدا ئۇچۇپ يۈرگەن بىرنەچچە چىۋىن بۇ مەنىسىز جىمجىتلىقتىن زېرىككەنمۇ ياكى تاماكا ئىسىدىن باشلىرى قايغانمۇ رەقىپ جۈيجاڭنىڭ بېشىغا قونۇۋېلىپ، گېڭىلداپ ئۇنىڭ چىشىغا تەگدى. بۇ ھالنى كۆرگەن بىرنەچچە ياش ئىچى-ئىچىدىن قىستاپ كەلگەن كۈلكىسىنى باسالماستىن پىخىلداپ كۈلۈپ تاشلىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇلار ئۆز رەھبىرىنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقىتىمۇ قانداق، يۈزلىرىنى قولىدىكى گېزىتلىرى بىلەن توسۇۋالدى.

مەن جۈيجاڭنىڭ شىوپۇرى بولغىنىم ئۈچۈن ئۇنىڭ مىجەز-خۇلقىنى ئوبدان بىلەتتىم. ئۇ، ئادەم باشقۇرۇشتا بەلگىلىمە، تۈزۈم، قائىدە دېگەنلەردىن كۆرە، ئادەتتە سالاپەتكە، قاپىقىنى تۈرۈۋېلىشقا، ھەيۋە قىلىشقا بەكرەك ئەھمىيەت بېرەتتى. باش-

قىلارنىڭ خاتا بولۇپ قالسا، قاپىقىدىن قار - مۇز ياغدۇراتتى. ئۆزىنىڭ خاتا بولۇپ قالسا ها... ها... ها... دېگەندەك قاتتىق بىر كۈلكە بىلەن ھەممىنى ئۆتكۈزۈۋېتەتتى. لېكىن شۇنداقتىمۇ ئاسانلىقچە ھەر قانداق كىشىدىن قورقۇپ قالمايتتى. شۇڭا كەتمەن ساماندىن قورقىدۇ، باشلىق ياماندىن، دېگەندەك سۆزلەر ئۇنىڭغا ئانچە ماس كەلمەيتتى. ئۇنىڭ دېگىنى دېگەن ئىدى. لېكىن، بۈگۈن ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ؟ باشقىلارنىڭ كۈلكىسىگە قېلىپ، بېشىغا چىۋىن قوندۇرۇپ يۈرگىچە گەپنىڭ بولىدىغان يېرىنى قىلىپ، خۇلاسىنى چىقىرىۋەتسە بولمامدىغاندۇ؟

مەن شۇلارنى ئويلىغاچ ئىشخانىدىكىلەرگە بىر قۇر سەپسالدىم. كۆزۈم رەقىپ جۈيجاڭنىڭ كاتىپى ۋەسىلەمگە كېلىپ توختىغاندا تۇيۇقسىز نېرۋام ئېچىلىپ، رەقىپ جۈيجاڭنىڭ نېمە ئۈچۈن لام - جىم دېمەستىن شۈك ئولتۇرۇۋېلىشىنىڭ سەۋەبىنى سەزگەندەك بولدۇم. چۈنكى يىغىندىكىلەر نەتىجىسى جىڭغا توختايدىغان بىر نەچچەيلەننى كۆرسىتىپ ئۆتكەن بولسىمۇ، ئەمما ۋەسىلەمنىڭ تەرىپىنى قىلىپ ئۇنى كۆرسىتىدىغان ئادەم چىقمىغانىدى. رەقىپ جۈيجاڭنىڭ ئۇنى ئىلغار خىزمەتچى قىلىغۇسى بارمىكىن يا... ياق، ياق... بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ۋەسىلەم دېگەن بۇ چوكاننىڭ قىلىۋاتقان ئىشىنىڭ تۇتامغا چىققۇدەك يېرى بولمىسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە خىزمەتكە بىر كۈن كەلسە بىر كۈن كەلمىسە، نەتىجىسى ئالاھىدە گەۋدىلىك بولغان يولداشلارنى قايرىپ قويۇپ، قانداقسىگە ئۇنى ئىلغار خىزمەتچى قىلىپ سايلىغىلى بولىدۇ. ئىلغار شەخسلىككە بېرىلگەن سان پەقەت بىرغۇ. ھەر قانداق بولسىمۇ رەقىپ جۈيجاڭ يۈزىنى پولودەك قىلىپ تۇرۇۋالماس.

ۋەسىلەم 25 - 26 ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان. زىلۋا بويلۇق، مۇئامىلىگە ئۇستا، خېلى چىرايلىق چوكان بولسىمۇ، كۆزۈمگە نېمە ئۈچۈندۇر زادىلا بىلىپ بولمايدىغان سىرلىق ئايالدەك كۆرۈنەتتى. گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، جۈيجاڭنىڭ ئايالىمۇ ماشىنىنى ئۇنچىلىك ئىشلىتەلمەيتتى. ئىشخانىدىمۇ، سىرتلاردىمۇ ئۆزىنىڭ بىلگىنىنى قىلىپ يۈرەتتى. نېمىشقىدۇر بۇنداق ۋاقىتلاردا جۈيجاڭ غىڭ قىلالمايتتى. دەرۋەقە ۋەسىلەم بەك چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتكەن ۋاقىتلاردا باشلىقىمنىڭ ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرىغا ئاچچىقى كەلگەن چاغلىرىمۇ بولغان، ئەمما ئۇنى كۆرگەن ھامان بۇ ئاچچىق نەلەرگىدۇر غايىب بولغانىدى. ھەممىگە ئۆتۈپ كەلگەن باشلىقىمنىڭ ئۆتكۈر پىچىقى ۋەسىلەمگە كەلگەندە ئۆتمەي قالاتتى. ئۇ باشلىقىمغا دېگىنىنى قىلدۇرالايتتى. ۋەسىلەم ئىلگىرى تۆۋەندىكى بىر كارخانىنىڭ توختاملىق ئىشچىسى ئىدى. ئۇنىڭ يۆتكەلگۈسى كېلىۋىدى، رەقىپ جۈيجاڭ بىر - ئىككى كۈن ئىچىدىلا رەسمىيەتنى بېجىرىپ، كارخانىلارنى باشقۇرىدىغان بۇ ئىدارىگە يۆتكەپ ئەكىلىۋالدى. كارخانا خادىملىرىنى مەمۇرىي ئورگانلارغا يۆتكەشكە بولمايدۇ، دېگەندەك قىزىل باشلىق ھۈججەتلەرمۇ ۋەسىلەمگە كەلگەندە ئاقماي قالدى. بۇنىغۇ چۈشىنىشكە بولىدۇ. چۈنكى رەقىپ جۈيجاڭنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا ھۈججەت، بەلگىلىمە دېگەنلەرنى جانلىق ئىشلىتىش كېرەك. ئۇنىمۇ ئادەم تۈزىدۇ، ئادەم ئىجرا

قىلىدۇ ئەمەسمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ۋەسىلەمگە ئامەت قوشلاپ كېلىشكە باشلىدى. يېڭى سىياسەت بويىچە ئۇنىڭ كادىرلىق ئىشىمۇ ئۇزۇن قالمايلا ھەل بولۇپ كەتتى. ئارقىدىنلا ئىشخانىنىڭ كاتىپلىقىغا تەيىنلىنىپ، خىزمەت ئۇستىلىمۇ جۇيجاڭنىڭ ئىشخانىسىدىن ئورۇن ئالدى. ئاستا ـ ئاستا بۇلارغا قوشۇلۇپ مالىيە ھوقۇقى، تامغا دېگەنلەرمۇ ئۇنىڭ قولىغا ئۆتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ دېگىنى ـ دېگەن بولۇپ كەتتى. ئۇ ئىدارىنىڭ خېلى چوڭ ـ چوڭ ئىشلىرىغا تەسىر كۆرسىتەلەيتتى، ئارىلىشالايتتى ... توۋا، نۇرغۇن كىشىلەر شۇنچە بەدەل تۆلەپمۇ ئامەتلەرگە ئېرىشەلمەيدۇ، ۋەسىلەم ھېچ كۈچىمەيلا چۆچەكلەردىكى «ئېچىل داستىخىنىم، ئېچىل» دېسە ھەممە تۆكۈلىدىغان داستىخانىغا ئېرىشىدۇ. بۇ زادى قانداق كارامەتتۇ؟ مانا مەن مەن دەپ مەيدىسىگە مۇشتلاپ يۈرگەن بۇ رەھبەرنى ئۇ قانداق قىلىپ چاڭگىلىغا ئېلىۋالغانىدۇ؟ بۇنىڭ تېگىدە زادى قانداق سىر باردۇ؟

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى ماڭا نامەلۇم، بىر چاغدا بېشىمنى كۆتۈرۈپ رۇپ رەقىپ جۇيجاڭغا قارىدىم، ئۇ تىرناق ئالغۇچ بىلەن تىرناقلىرىنى ئىكەكلەپ ئولتۇراتتى. مەن ئۇنىڭ ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەۋاتسا تېگىدە مانتا يەپتۇ دېگەندەك غەم يېمەس تۇرقىغا قاراپ ئىچىمدە تىت ـ تىت بولۇپ تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ ئەمدىلا ئوت تۇتاشتۇرۇشۇمغا، رەقىپ جۇيجاڭ تۇيۇقسىزدىن مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ، كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ شۇنداق بىر قارىۋىدى، يۈرىكىم جىغ قىلىپ قالدى. بۇرۇن مەن ماشىندا تاماكا چېكىپ سالغان چاغلىرىمدا بىرنەچچە قېتىم ئاچچىقلانغانلىقى شۇئان ئېسىمگە كەلدى ـ دە، تاماكىنى كۆلدانغا بېسىپ ئۆچۈرۈۋەتتىم. ئۇ بۇنىڭغا قاراپ نېمە ئۈچۈندۇر قاپقىنى يەنە بىلىنەر ـ بىلىنمەس تۇردى ۋە تېخىمۇ ئېنىقراق قىلىپ ۋەسىلەمگە بىر قاراپ قويغاندىن كېيىن، ماڭا بۇرۇلۇپ كۆزىنى قىستى. مەن شۇنداللا ئۇنىڭ ئىشارىسىنى چۈشەندىم. ئۇ ئەسلىدە ۋەسىلەمنى ئىلغار ـ لىققا كۆرسەتمەكچى ئىكەن ئەمەسمۇ؟ بۇ نېمە گەپ، قارىغىنى ئاق دېگەندەكلا بىر ئىشقۇ بۇ!؟

ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم، ياق دېيىشىم مۇمكىنمۇ؟ بوپتۇ، ماقۇلالا دەي، چۈنكى ماقۇلنىڭ سۆزىكى يوق ھەم ئاۋارىچىلىقىمۇ يوق ـ تە، ئويلىنىپ ئىش قىلمىغان بىلەن كېيىن پۇشايمان ئالدىغان قاچا تاپالمايدىغان گەپ. ئۆتكەن يىلى ئىشخانىنىڭ بىر كادىرى تولىمۇ ياخشى ئىشلەپ جۇيجاڭنىڭ كۆڭلىدىكىنى يېقىپ، يىل ئاخىرىدا ئىلغار خىزمەتچى بولۇۋېدى، ۋەسىلەمنىڭ قاپىقى تۇرۇلۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئۆزىدىن ئېشىپ چۈشۈشىگە چىدىمىدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ قولىدىكى مۇھىم ۋەزىپە بولغان مالىيە خىزمىتىنىڭ باشقىلارنى ئۆزىگە قارىتىقىلى بولىدىغان ھەم ئوڭاي كۆزگە كۆرۈنگىلى بولىدىغان ياخشى خىزمەت ئىكەنلىكىنى سېزىپ يەتتى ـ دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بۇ كادىرغا ئۆچ بولۇپ قالدى، ھەتتا بۇ خىزمەتنى تارتىپ ئېلىۋېلىش خىيالىدا بولدى. ئاخىرى كېلىپ رەقىپ جۇيجاڭ ۋەسىلەمنىڭ كۆڭلىدىكىنى تېپىپ، بۇ كادىرنى «مۇڭاپىق يەرگە تەڭشەپ»، بۇ كادىرنىڭ قولىدىكى خىزمەتنى ئۇنىڭغا ئېلىپ بەردى. بۇ ئىشتىن كېيىن ئىشخانىنىڭ مۇئاۋىن مەسئۇلى تاھىرجان رەقىپ جۇيجاڭغا كۆيۈ-

نۆپ: رەقىپ جۈيىجاڭ، ئامما ئارىسىدا نۇرغۇن ئىنكاس بار، ھەتتا ۋەسىلەمنى ھۇئاۋىن جۈيجاڭ دېگەندەك گەپلەرمۇ تارقىلىپتۇ، شۇڭا ئەڭ ياخشىسى، بۇ ئايال ياشقا ئىشخانىدا ئولتۇرسۇن، سىلىنىڭ ئىشلىرىغا ئازراق ئارىلاشسۇن، دېگەن تەكلىپنى بېرىۋېدى، رەقىپ جۈيجاڭ ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇپ قالدى. كېيىن ۋەسىلەم بۇ گەپلەرنى قانداق ئاڭلاپ قالدىكىن تاڭ، ئۇھۇ تاھىرجانغا چىشىنى غۇچۇرلىتىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ تاھىرجاننىڭ قول ئاستىدىكى ئادەتتىكى بىر كادىر ئۇرۇقلۇق ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىماس بولۇۋالدى. ھەتتا بارا ـ بارا راستىنلا ھۇئاۋىن جۈيجاڭدەك ئۇنىڭغا بېسىم ئىشلىتىشكە باشلىدى. رەقىپ جۈيجاڭنىڭ ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكى ئادەتتىكى كادىرى بولغان ۋەسىلەمدىن مانى قانداق قىلىمىز؟، سىزنىڭ پىكرىڭىزچۇ؟، قوشۇلامسىز؟ دېگەندەك يولىيورۇقلارنى سورايدىغان بولۇپ قالغانلىقىدىن ئىشنىڭ قانچىلىك دەرىجىگە بېرىپ قالغانلىقىنى چۈشىنىش تەس ئەمەس.

شۇڭا باشلىقىم ماڭا ئاتايىن ئىشارەت قىلىۋاتسا، مەن تاڭگازا چىشلىۋالغاندەك جىم ئولتۇرۇۋالسام ياخشى بولمايدۇدە، مۇبادا ۋەسىلەمنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ قالسام، تاھىرجاندەك ئۆز مەسئۇلىنى پالەچ قىلىپ قويالىغان، ھەتتا بىر ئىدارىنى پىرقىرىتىپ يۈرگەن بىر جۈيجاڭنىڭمۇ بۇيىنى قىلدا باغلىۋالالىغان بۇ سىرلىق چوكان مېنىڭدەك بىر ماي چاپانىنى تۆت پاي چاقتىن مەھرۇم قىلىشى، ھەتتا ئىككى پۇتۇمنى بىر پاي ئۆتۈككە تېقىپ قويۇشى تۇرغان گەپ ئىدى. مەن ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى ۋەسىلەمنى ئىلغارلىقا كۆرسەتسەم ئارقىلىق بۇ خېنىمنىڭمۇ، باشلىقىنىڭمۇ كۆڭلىگە ياقىدىم تۇزۇك ئىكەن دېگەن يەرگە كەلدىم. ئۇمرۇمدە تۇنجى قېتىم ئۆزۈمنىڭ ئىرادىسى ۋە ھېسسىياتىغا خىلاپ ھالدا ۋەسىلەمنى ئىلغارلىقا كۆرسەتتىم.

ـ كۆپچىلىكنىڭ پىكرى قانداق؟ ـ سورىدى رەقىپ جۈيجاڭ سۆزۈمدىن كېيىنلا تۇيۇقسىز زۇۋانغا كەلدىم. باشقىلار بۇرۇنقىدەكلا ئېپادىسىز جىم ئولتۇرۇۋەردى. ئۇ بۇنىڭغا قاراپ بىردەم توختىۋالغاندىن كېيىن گېپىنى قىرىپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ـ ئەمسە ئاممىنىڭ باشقا پىكرى بولمىسا ۋەسىلەمنى بېكىتتۇق.

مەن بۇ گەپ بىلەن تەڭ خۇددى يېلى چىقىپ كەتكەن توپتەك لاسسىدە بولۇپ قالدىم. ئەسلىدە بۇ ئىشنى ئامالسىزلىقتىن ئوتتۇرىغا قويغان بولساممۇ، ئۇنىڭ بۇنداق تېز بېكىتىلىپ كېتىشىنى ئەسلا ئويلاپ يەتمىگەنىدىم. توۋا، ھوقۇق دېگەنىنىڭ كۈچى نېمە دېگەن زور ـ ھە! ئەتىدىن بېرى راستىنى سۆزلەپ بىرمۇنچە ۋاقتى بىنكار ئۆتكەن كادىرلار جۈيجاڭنىڭ يىغىن تۈگىدى دېگەن سۆزى بىلەن غىڭ قىلالماستىن ئورنىدىن تۇرۇشتى ھەم ئۇلار ماڭا قاراپ مېيىنقىدا كۈلۈپ قويۇشۇپ، پېشىنى قاققىنىچە ئىشخانىدىن بىرلەپ چىقىپ كېتىشتى. مەن ۋەسىلەم بىلەن رەقىپ جۈيجاڭنىڭ چىرايىغا سەپ سالدىم. ۋەسىلەمنىڭ خۇشاللىقتىن گۈلىگە قەلەمنى ئېچىلىپ كەتكەن بولسا، رەقىپ جۈيجاڭ تاماكىسى تۈگەپ كەتكەن بەڭگىدەك كۆزلىرىنى پولىتايتىپ ئولتۇراتتى. ئادەتتە يەڭ ئېچىدىلا ھەرىكەت قىلىدىغان يۇ باشلىق بۇگۈن باشقىلارنىڭ نېسىۋىسىدىن ۋەسىلەمگە بىر پارچە لوق گۆش

كېسىپ بېرىپ سالغانىدى. خۇلاسە چىقىرىلىشى بىلەنلا بۇنى باشقىلار ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى، ئەقلى بىلەن چۈشەنىدى. ئەمما جۈيجاڭنىڭ ئۆزى بولسا ئىشخانىدىكى لەر چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئاندىن بۇ نۇقتىنى ھېس قىلىپ يەتكەنىدى. دەرۋەقە، بۇنىڭ بىلەن بۇرۇن تولمۇ ئۇستىلىق بىلەن ئىشلىتىدىغان بۇ مەنسەپ پىچىقىنىڭ يېقىنىدىن بېرى ۋەسىلەمنىڭ ئوچىقىغا چوغ تارتىدىغان لاخشىگىرگە ئايلىنىپ قالدى، دېگەنگە ئوخشاش ئىلگىرى تارقىلىپ يۈرگەن گەپ لەر بۇگۈن رەسمىي ئاشكارىلىنىپ ئىسپاتلىنىپ قالغانىدى. بۇ ئىش شۇ تاپتا رەقىپ جۈيجاڭنىڭ ئىچىنى ھەرە چىقىۋالغانىدەك قاتتىق ئېچىشتۇرۇپ، تولمۇ ئازابلاشقا باشلىدى، چىشلىرى كىرىشىپ، مۇشتلىرى چىڭ تۈگۈلدى. ئۇنىڭ غەزىپى كەلگەن ۋاقىتتا بومبىدەك پارتلىمايدىغان مىجەزى بار ئىدى. رەقىپ جۈيجاڭ بىرھازا جىم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن تۈيۈقسىز ئۈستىل ئالدىدا تۇرغان كۆلەڭگىسى ئۇچىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋىغان يالغان كۆلكىنى توالۇق ئوخشاتماق تەسكە توختىغان بولسىمۇ، رەقىپ جۈيجاڭنىڭ كۆلكىسىنى يەنىمۇ يۇقىرى دەرىجىگە كۆتۈرۈپ، ۋەسىلەمگە ماسلىشىپ قاقاقلاپ كۈلدى. تۇۋا، باشلىقىمنىڭ ئاچچىقلىنىش ۋە خۇشاللىنىشتىن ئىبارەت شەخسىي ھېسسىياتىمۇ ئۆزىگە مەنسۇپ ئەمەس ئىكەن ئەمەسمۇ؟ مەن شۇنچە ئويلاپمۇ ئۇنىڭ تېگىگە يېتەلمىدىم. مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنىڭغا زادى نېمە بولغاندۇ؟ ھەممىزنىڭ ئاقساقلى تۇرۇقلۇق نېمە ئۈچۈن قول ئاستىدىكى بىر ئاپالغا ياخشىچاق بولۇپ كېتىدۇ. باشلىقنى ئۆزىنىڭ مەنپەئىتىگە كۆچىك بالىنى بويسۇندۇرۇۋالغاندەك ۋەسىلەمدىكى قانداق كۈچتۇر زادى؟ مەن ئاخىرى بىر قارارغا كەلدىم. ۋەسىلەم سەندىكى بۇ سىرنى چوقۇم تېپىپ چىقمىسام ئەسلا ئادەم بولماي كېتەي!

بۇگۈنكى ئىلغارلارنى مۇكاپاتلاش يېغىنى تولىمۇ كەچ تامام بولىدى. باشلىق ماشىنىغا چىقىپ بولغاندىن كېيىن، ماشىننى ئەمدىلا قوزغاپ تۇرۇشۇمغا ئۇ مېنى تۈيۈقسىز توختىتىۋېلىپ:

— ئۇكام، كەچ كىرىپ قالدى، يەنە بىر كېلىپ ئاۋارە بولۇپ يۈرمىگىن، — دېدى بارمىقى بىلەن چېكە چاچلىرىنى تۈزەشتۇرگەچ، — يۇر، ۋەسىلەمنىمۇ چاقىرىۋال، بىرگە ماڭايلى. بۇ سۆز ماڭا ياغدەك ياقتى. دېمىسىمۇ مەن بۇلارنىڭ بىرىنى بۇرۇن، بىرىنى كېيىن تۇشۇپ، بىر يولنى ئىككى بېسىپ يۈرەتتىم. باشلىقىم ئارتۇقچە ئېھتىياتچانلىق قىلغۇچە بۇرۇندىن مۇشۇنداق قىلغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە! بەلكىم بۇگۈن ماڭىشىمىزنىڭ كەلگەن ئوخشايدۇ، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن بىرەر سىرنى بىلىپ قالسام ئەجەب

ئەمەس دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ، خۇشاللىق بىلەن ئۇنى چاقىرىپ چىقتىم.

مەن شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىلىرىدا ماشىنىنى ئاستا ھەيدەپ كېتىپ باراتتىم، كۆڭلۈمدە ھېلىقىدەك بىر ئوي بولغىنى ئۈچۈن، كۆزۈم يولدا بولسىمۇ، دىققىتىم ماشىنىدىكى ئىككىسىدە ئىدى. ئەپسۇس، ئۇلار ئۇخلاپ قالغاندەك ئۈن ـ تىنسىز ئولتۇراتتى. بۇ نېمە ئىشتۇ؟ مەن شۇنىڭ بىلەن بېشىمنى سوزۇپ، ئىككى ئىلىكچە يۇقىرىدا تۇرغان ئارقىنى كۆرسىتىش ئەينىكىگە نەزەر تاشلىدىم. ۋەسلەمنىڭ پۈتكۈل قىياپىتى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ يوتىسى ئۇستىگە قويۇپ ئىككى قولىدا چىڭ تۇتۇۋالغان قىزىل راھىلىق چىرايلىق تەقدىرنامىسى كۆزگە ئاھلاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى. ئۇ قانداقتۇر بىر خۇشاللىق ۋە بەختىنىڭ لەززەت ئەللەيلىشىگە مەست بولغانىدەك بېشىنى ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا قويغىنىچە، كۆزىنى يۇمۇپ شېرىن ئۇيقۇغا غەرق بولغان پەرىزاتتەك ئەركىن سوزۇلۇپ ياتاتتى. ۋەسلەم نېمە دېگەن تەلەيلىك، تەقدىرنامىسىمۇ نېمىدېگەن چىرايلىق ـ ھە! شۇ ئەسنادا بىر قول خۇددى يەر بېغىرلاپ ماڭقان يىلاننىڭ ئاستا سوزۇلۇپ كېلىپ، تەقدىرنامە ئاستىغا كىرىپ كەتتى ۋە نېپىز كۆڭلەك ئاستىدىن بىلىنەر ـ بىلىنمەي كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاپئاق ھەم تولغان يوتىنى سىلاشقا باشلىدى...

چۈشەندىم! بۇ سىرنى ئاخىرى تاپتىم، بۇ ھاياسىز يوتا... كۆرمىگەن بولسام ئەسلا ئىشەنمەس ئىدىم. مانا مەن، دەپ مەيدىسىگە مۇشتلاپ يۈرگەن باشلىقىمنى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قوزىدەك ياۋاش ۋە مۆرىمەس قىلىپ قويغان ئەنە شۇ نەرسىمىدى؟ بىزنىمۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى شۇنچە كۆپ ئاۋارىچىلىقلارغا سالغان، ھەممىزنى خالىغانچە ئويناتقان يۈرگەن ئاجايىپ بىر نەرسە بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ يۈرگىنىمنى قارىمامدىغان توۋا، تۇفى...

ئىسىت، باشلىقىم، بىچارە باشلىقىم، سالاپەتلىك قەددىڭنى يادەك ئېگىپ، كىرتىكىڭنى بوغۇۋالغىنى ئەسلىدە باشقا نەرسە ئەمەس، بەلكى شەھۋانىي نەپسىڭدىن سوزۇلۇپ چىققان ئاشۇ ئۆز قولۇڭ ئىكەن ئەمەسمۇ؟!

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىر كلىكلا بىكى كلىرسى

تۇرسۇنئاي ھۇسەيدن

قەشقەر ناخشىلىرى

دەريا

كۆز ئالدىدا مۇنداق بىر سۇرەت،
تال سۆگەتلەر تاشلىغان جالا.
ئالتۇن قۇياش پارقىراپ كۆكتە،
دەريانىلا تۆكەتتى شولا.

ئالما يۈزلۈك بوستان سېكىلەك،
بىر ئوماق قىز قولىدا چۆگۈن.
باقار ئىدى دەريانا زوقمەن
قىرغاقلىرى ئىدى بەك گۈلگۈن.

كۈن نۇرىغا چۆمۈلگەن بۇلاق
ئەركىلىتەر بەرگى قىياقنى.
چىمەن دوپپا چىمەن - چىمەن گۈل
گۈلگە پۈركەر تونۇش قىرغاقنى.

ئوسما قىلىپ قويىمەن دەپدۇ،
بەش قۇلاقنى ئالدۇ تېرىپ.
ئەگىلدۇ بولۇپ ئەينىكى
تۇمەن① ئۇنىڭ گېپىگە كىرىپ.

ئۇيغۇتقىن دەريا، قېنى ئۇ بۇلاق،
ئۇيغۇتقىن دەريا، قېنى ئۇ ئەينەك.

قېنى ئۈزۈن چاچلار بىر قۇچاق،
لالە رەڭلىك قېنى چىت كۆڭلەك.

تىنىپ لايلار تارايغان ئېقىن،
ئۆركەشلىرى كەتكەن قاياقتا.
تىنغان بۇلاق، دەسسەلگەن چىملار
بولغان قىيىق بەرگى قىياقتا.

چېچى ئاپئاق، بېلى مۆكچەيگەن،
قېرى مومای ئولتۇرار بۇ يەردە.
كۆز ئالدىدا بوستان سېكىلەك،
كۆز ئالدىدا بايىقى سۇرەت.

سۇغا قاراپ دەيدۇ ئۇ ھە تارتىپ:
ئۆتتى يىللار، قېرىپتۇ دەريا.
دەريا بولسا ئاقىدۇ ئۇنسىز،
تەستىقلايدۇ ئۇ سۆزنى گويا.

باھار ناخشىسى

مەن ھامىنى بىر كۈن ناخشا ئېيتسام،
كۈيگە تەشنا يۇرەكلەرنى قاندۇرۇپ.
يورۇتسام كۈن كۆرمىگەن تەسكەينى
قۇياشمىنىڭ مەشئىلىنى ياندۇرۇپ.

---

① قەشقەردىكى تۇمەن دەريا سى

ناخشىلىرىم قانات يايار مۇگىدىگەن
ئەڭ قەدىمىي ئورمانزارنى ئويغىتىپ.
قەھ - قەھ ئۇرۇپ كۈلگەي ئىرەن، ئارچىلار،
مىسكىن دىلى ھەم ئېچىلغاي روھلىنىپ.

قىش - ئايازنىڭ نەشتىرىدە سارغىيىپ
ياتقان ئوتلاق قەد كۆتۈرگەي بويسۇنۇپ.
قىش يىغلىسا كۆز يېشىدا كۆل تولار،
باغلار ھۆسن تۈزەر رەنا گۈل بولۇپ.

ئۇچار قۇشلار قېقىپ قانات يايرىغاي،
ئورمانزارنى كۈيلىرىگە تولدۇرۇپ.
ئوڭكۈرلەردىن چىققان بۇغا - مارالار
كەڭ دالىدا چاپقاي خۇشال ھۈر بولۇپ.

مەن ھامىنى بىر كۈن ناخشا ئېيتىمەن
نۇرغا تەشنا يۈرەكلەرنى قاندۇرۇپ.
جۆر بولىدۇ ناخشامغا كەڭ كائىنات،
تاغ - ئورمانلار سادا بېرەر قايتۇرۇپ.

چاقماق ناخشىسى

قارا بۇلۇت قۇياش بىلەن قېرىشتى،
سۈرلۈك تۇمان ھەر تەرەپتىن كېلىشتى.
ئوت چاقنىغان قىلىچىمنى باستى زەڭ،
گويا زاۋال سۈبھى بىلەن ئېلىشتى.

باغاشلىدىم كۆك ئاسماننىڭ قەرىنى،
چىقتىم سۆرەپ بەكمۇ مەزمۇت دەرىنى.
سېلىپ قىقاس تەبىئەتنى ئويغاتتىم
چېلىپ بۇرغا، تارتىپ كۈچلۈك نەرىنى.

قىلىچلىدىم، بۇلۇت باغرى سۆكۈلدى،
كۆزلىرىدىن دەردلىك يېشى تۆكۈلدى.

قۇياش كۈلدى، ئاسمان يۈزى سۈزۈلۈپ،
زۇلمەت كۈننىڭ بۇدەم قەددى پۈكۈلدى.

جۇتنى سۈردۈم، قاھ - قاھ ئۇرۇپ كۈلدى ياز،
يەرۇ - زېمىن كۈلدى، ئەركىن چالدى ساز.
تاغلار كەزدىم ئېلىپ مىسران قىلىچنى
پارقىراتتىم چوققىلارغا بىلەپ ساز.

ئۈنسىز ناخشا

قانىتى يوق ناخشىلىرىمنىڭ،
ئايىغى يوق ناخشىلىرىمنىڭ.
پەرۋازىنى كۆرمىدى ھېچكىم
تايىنى يوق ناخشىلىرىمنىڭ.

كۆزى يوقتۇر، سۆزىمۇ يوقتۇر،
تىلى يوقتۇر ناخشىلىرىمنىڭ.
تىۋىشىمۇ، ئۈنىمۇ ھەم يوق،
جېنى يوقتۇر ناخشىلىرىمنىڭ.

دولقۇنى يوق، شاۋقۇنى ھەم يوق،
مەنىسى يوق ناخشىلىرىمنىڭ.
ھېچكىم ئاڭلاپ باققىنى ھەم يوق،
ئەڭ تەكتىدە قالغان دىلىمنىڭ.

پىنھان شۇنداق، قەدىرلىك شۇنداق،
دىل ئارزۇسى، كۈيى بىر قىزنىڭ.
دىل قېتىدا ساقلىنار مەھكەم
مەرۋايىتى كەبى دىڭزنىڭ.

قەشقەر قىزى

ئۆزى نازۇك، دىلى نازۇك بۇ قىزنىڭ
يۈرىكىدىن قۇياش يالقۇن سورايدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئۆزى لېۋەن، سۆزى شېرىن بۇ قىزدىن
كاككۇكلار كۈي، بۇلبۇللار ئۈن سورايدۇ.

تۈمەن دەريا سۆيەر ئۇنى ئەركىلەپ
ئېتىپ تىنماي دولقۇنىنى قىرغاققا.
قۇملۇقلارنى ئويغىتاي دەپ شاماللار
ئارمىنىنى ئېلىپ كېتەر يىراققا.

«ئىشرەت ئەڭگىز»پەدىسىگە سازلىسا،
ئامانىسا ساتارىنى ياڭرىتىپ.
دىل خۇشلۇقى قوزغىلىدۇ زېمىننىڭ،
چۈشەر قەشقەر سەنىمىگە شادلىنىپ.

ئوقچۇپ كېتەر تىنچ تۇرغان بۇلاقلار
ئۇ ئېيتقاندا نۇزۇگۇمنىڭ كۈيىنى.
قەلبىڭ يورۇپ، كۈلەر ئارزۇ - ئۈمىدىڭ
كۆرگەن چاغدا نۇر چاقنىغان كۆزىنى.

قەشقەر قىزى، دىلرابا قىز، گۈزەل قىز،
ئاچام مېنىڭ، سىڭلىم مېنىڭ مېھرىبان.
نىھالىڭنى يامان كۆزدىن ساقلىسۇن،
ئاسقىن تۇمار بوينىڭغا ئەي جانىجان.

زېمىن ناخشىسى

مەن قۇملۇقمەن، ئالتۇن تولغان جامىم بار
ساقلىغانمەن سېنىڭ ئۈچۈن بالىجان.
ئارخېئولوگ بول، قازغىن ئۇنى باغرىمدىن،
بايلىقىڭغا قايىل قىلار يەر - جاھان.

تاغمەن، چاقماق قىلىچىدا قىلىچلاپ
قار يامغۇرلار ساۋاپ تۇرار ھەر قاچان.
لېكىن سېنى ئەسلىگەندە جان بالام
ئۈمىد بىلەن ياشنار دىلىم شادىمان.

ئاچچىق تولغاق يېدىم، قىلدىم تەۋەللۇت
ھەم ئەزىزلەپ باقتىم، ئۆستۈڭ نەۋقىران.
ئادەم بولسۇن دېدىم تاغدەك يۈرەكلىك
تاغ كۆكسۈمدىن بەردىم ئوغۇز، بەردىم قان.

مەن دەريامەن، يايغىن غۇلاچ باغرىمدا،
قېيىق بولما بېشى قايغان يېگانە.
بولغىن مېنىڭ تىنىم تاپماس ئۇپقۇنىم
دۇرلەر چاچقىن بولماي ھەرگىز دىۋانە.

سۇلايماننىڭ خەزىنىسى بار باغرىمدا،
ئاچقۇچىنى بەردىم ساڭا ئەي ئوغلان.
سەييارىلەر باشنى ئەگسۇن ھۆكمىڭگە،
تەبىئەتنى ئال ئىلكىڭگە، بول خاقان.

ئۇچۇرماقۇش ئېيتىدۇ

ئۇچۇرماقۇش ئېيتىدۇ:
تىكىپ بەرگىن جۇۋامنى،
ياساپ بەرگىن ئۇۋامنى،
جۇۋا تىكەر ئانا قۇش،
ئۇۋا ياسار ئاتا قۇش.

ئۇچۇرماقۇش ئېيتىدۇ:
تېپىپ بەرگىن دېنىمنى،
چايناپ بەرگىن نېنىمنى.
سۇ توشۇيدۇ ئانا قۇش،
دان توشۇيدۇ ئاتا قۇش.

* *

ئۇچۇرماقۇش ئېيتىدۇ:
بالىلىرىمنى بېقىپ بەر،
پىستە - بادام چېقىپ بەر.
بالا باقار ئانا قۇش،
پىستە چاقار ئاتا قۇش.

قەستاك

قەستاك ئۆيلەر، قەستاكدۇر يوللار،
قەستاكچىلىق، قەستاكدۇر خىيال.
قەستاك جاھان، قەستاك ئادەملەر،
قەستاك ۋاقىت، قەستاكدۇر ئەھۋال.

تارچۇقلاردىن قەستىلەپ چىقىپ،
يول ئاچقانچە كېڭەيەر دۇنيا.

جىلغىلاردىن ئېتىلىپ ئوقچۇپ،
دېڭىزلارغا قۇيۇلار دەريا.

تۇرخۇنلاردىن ئەركىنلىك ئىزدەپ
كۆك يۈزىنى قۇچىدۇ تۇمان.
قەستاكلاردا قەستىلەپ ياشاپ،
تاشنى يارار كىياھمۇ ھامان.

ئەركىن روزى

ياشىلىقتىكى تەشۋىشلەر

ئۆكۈنۈش

ياشايلى دەپ قۇردۇق بىر جەننەت،
تەبرىكلەرگە كۆمۈلدۇق قەۋەت.
مەستخۇشلۇقتىن كۆزۈمنى ئاچسام،
تامام بوادى نېچۈن مۇھەببەت؟
باياۋانغا چىقتۇق تۇيۇقسىز،
گۈل ـ گىياھسىز سۆرۈن ۋە سۇپەت.

تەلپۈنمىگىن ئاسمانغا يەنە،
يوق ئاخشامقى ئاي ھەم يۇلتۇزلار،
ئەقىدەمنى سۇرتسەم بولغۇدەك،
ياپرىقىغا قونۇۋاپتۇ قار.
ھېسسىياتىڭدا غەيرىي تەركىبلەر،
قالغان كۆڭۈل تولغان نەدە بار؟

سۆيگەن دەريا

مەن ئۇزۇن ئويىنغان، مەن سۆيگەن دەريا،
ئايلىنىپ قالدىڭمۇ نۇرغا، قۇياشقا.

ئۆزۈمنى ئاتالمايلا، مۇڭلىنىپ قالدىم،
بالىلىق باشقىكەن، يىگىتلىك باشقا.
شاۋقۇنۇڭ ھەيۋەتلىك ئاڭلايمەن، تويمايلا،
يوقالغان بالىلىق چاقنايدۇ قاشتا.

ھېكمەت

بىلىپ قالدىم ياش تۆككىنىڭدىن،
مۇھەببەتكە سەنمۇ يېتىپسەن.
ئارامىڭنى تۇتقىنىپ ئەمدى
بېشىڭغا بىر بالا تېپىپسەن.

مۇھەببەتتىن كەچسەڭمۇ ئازاب،
ۋىسالىغا يەتسەڭمۇ ئازاب.

ئاھ، لەگلەك

ئانامنىڭ چېچىدەك، نۇردەك يىپىڭنىڭ
بىر تۇچى قولۇمدا، بىر تۇچى سەندە.
كۈلىمەن غۇيۇلداپ ئاسمانغا تۇچاڭ
يىغلايمەن سەن كاھى تۆۋەنلىگەندە.

بىر سەكرەپ، بىر توختاپ كېتىپ بارسەن
ئۇزاردى كۆز نۇرۇم يېتىگا تەگداش.
قايسىمىز ئۇچۇردۇق، قايسىمىز ئۇچتۇق،
ئېيتقىنا راستىنى ئاھ لەگلەك بەگباش.

ئاي پاتسا

باھارلىك كەتسە گەر، ئالتۇن كۇزۇك بار،
ئاي پاتسا تىترىمە، قۇياش يار ساگا.

يەلكەندىن ئايرىلساك پالاق قولۇگدا،
ساھىلدا گۇل تۇتار سىرداشلار ساگا.

مېۋىلەر تۆكۈلسە يىغلاش نەھاجەت،
ئۇرۇق بار، ئۇنتۇما ھەممىسى سەنىدە.
مۇساپىر ناخشاگنى توختات، خۇش بولاي،
ئۆزۈگنى تاشلىما ئانا ۋەتەندە.

* *

ئاي پاتسا تىترىمە، قۇياش يار ساگا،
تەقدىرلىك ھومايسا چاقچاق دەپ سانا.

نۇرۇللا خېلىل

تولۇن ئاي دەرىخى تۇرار يەلپۇنۇپ

بېكىەت

بېكىتتى بوپ قالاي سەن ماگغان يولنىك،
كۆلەگگەك سوۋغا بوپ قالمىسۇن ھەرگىز.
ئاخىرقى مەنزىلىك بولارمەن بەلكىم،
سۇنساگمۇ گەر ياساپ ئازابتىن دېگىز.
قۇچاقلاپ ئالىمەن سېنىمۇ قوشۇپ،

قاردەك سوغ تىنىقلىك تۆكۈلسىمۇ گەر.
مەيلى سەن تاش ياكى چانىىزمۇردابول،
تۇرىمەن يېنىگدا تىرىلگەن قەدەر،
باشلىنار سەن بىلەن بىر قۇتلۇق سەپەر.

تولۇن ئاي دەرىخى

چۇشەكەپ تۇن كېچە چىقسالگ تالاغا،
تولۇن ئاي دەرىخى تۇرار يەلپۇنۇپ.
تىزگىنسىز قەدىمىلگ سۆرەيدۇ ئاستا،
قارايسەن ئۇمىدتە ئاگا تەلمۇرۇپ.
قول سوزۇپ باقسەن ئۇزۇپ ئالاي دەپ،
يامىشىپ چىقسەن شاخلارغىمۇ ھەم.
كىيىمىلگ ئىلىنىپ كېتەر يىرتىلىپ،
سەزمەيدۇ بۇلارنى مۇقەددەس قەدەم.

شاخلارنى قايرىيسەن، ئىزدەيسەن مېۋە،
تېگىرقاپ قالىسەن تاپالمىساگ گەر.
ئىنتىلىپ باقسەن ايەنە نەچچە رەت
تۆكۈلسە يۇزۇگگە سۇزۇگ ھال رەگ تەر.
ھېچ چۇشكۇگ كەلمەيدۇ ئاشۇ دەرەختىن،
چاچ - ساقال كۆمۇشتەك ئاقارغاندىمۇ.
چۇشەيدۇ ھەتتاكى قەبرىلەر قوپۇپ،
مۇھەببەت بار شۇنداق ئۆلۇگ جاندىمۇ.

ئەكبەر سالىھ

ياش ۋەتەبەسسۇم

(نەسىرلەر)

قىز دوست

مەن ئۇزۇندىن بېرى سېنى ساقلاۋاتىمەن.

بىز لىرىك كۈيلەرنىڭ ئىچىدە تاتلىق مەستخۇشلىنىمىز. خرۇستال قەدەھلەرگە لىپمۇ لىپ توشقۇزۇلغان گۈلگۈن شارابلارنى سۈمۈرۈپ ھۈپپىدە ئېچىلىمىز. بەلكىم سەن قەدەھتىكى ئۆكسۈپ چۈشكەن كۆز يېشىدەك ئاچچىق شارابدۇرسەن.

يوللاردا يېنىك ئىسقىرتىپ، ئاستا قەدەم تاشلاپ كېلىمەن. كېتىۋېتىپ ئاللىكىملەر بىلەن تومۇز ئاپتىپىدەك قىزىپ سالاملىشىپ ئۆتۈمەن، كېيىن شېرىن ھېسلارغا قات-قات ئورىلىمەن. مەن سېنى ئاشۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرسىمىكىن، دەپ ئويلايمەن. مېنىڭ بۇ شەھەردە تونۇيدىغان ئادەملىرىم بارماق پۈكۈپ سانىغۇدەكلا. مەن ئاخىرى سېنىڭ ئاشۇ ناتونۇش ئادەملەر ئىچىدىن تۇمان يېرىپ چىققان ئايدەك تونۇش بولۇپ چىقىپ قېلىشىڭنى كۆڭلۈم تۇيۇپلا تۇرىدۇ.

.....

ئىككىلىمىز تونۇشمىساقمۇ، ئەمما سېنىڭمۇ مېنى ساقلاۋاتقانلىقىڭنى خۇددى ئۆزۈمنى بىلگەندەك ئېنىق بىلىمەن.

سەن مەندىن ناھايىتى يىراقتا، يىراق بولغاندىمۇ خىيالمۇ يېتىپ بارالمىغۇدەك يىراقلىقتا. ئەمما سېنىڭ بىلەن ھازىرلا دىدارلىشىپ قېلىشىمنى ھېچكىم چەتكە قاقالمايدۇ.

ئېھ، قىز! بۇ كوچىنىڭ ئاشۇ دوقمۇشىدا جەزمەن تولىمۇ ئاددىي رەۋىشتە ماشىنا ۋەقەسى يۈز بېرىدۇ. دەل ئاشۇ مىنۇتتىكى ئاشۇ يەر بىزنىڭ ئۇچرىشىدىغان مۇقەددەس جايىمىز.

چەكسىز قار

چەكسىز قارنىڭ تېگىدە بىر بۇلاقنىڭ پىنھان ئۆكسۈپ تۇرىدىغانلىقى ھەققىدە خاتىرەمدە تولىمۇ گۈزەل بىر ئەپسانە بولىدىغان. بۇ ئەپسانە شېرىن چۈشتەك تاتلىق،

كۆز يېشىدەك ئاچچىق، ئېغىر ئەسلىمىدەك ئازابلىق، خوشلىشىش ئەسنا سىدىكى كۆز نۇرىدەك سوغۇق.

سەن ئۇنىڭ بىلەن تۇنجى قېتىم تونۇشتۇڭ. ئۇ چاغدا كۆزەينەكلىك تېگىدىكى، خىلۋەتتىكى بىر توپ يالپۇز گۈللىرىنىڭ ئارىسىدا بۇلدۇقلاپ تېشىۋاتقان ئاھۇ بۇلاقتەك بىر جۈپ كۆزۈڭ شۇ قەدەر سەبىي، شۇقەدەر پاك، شۇقەدەر ئوماق ھەم شوخ ئىدىكى، بۇ خىلۋەت بۇلاقتىن ئاجايىپ سېھىرلىك كۈيلەر، پاكلىق، ساداقەت بىلەن ئېيتىلغان ئىلاھىي مۇناجاتلار تۆكۈلۈپ تۇراتتى. شاھانە قارىچۇقلىرىڭدىن يەككە - يەككە بوستان كىرپىكلىرىڭنىڭ نازۇك قېقىلغان دەقىقىلىرىدە دەستە - دەستە نۇر ئۇزۇلۇپ، قىيا ئېچىلغان گۈل بەرگىدەك نېپىز لەۋلىرىڭدىن چاچرىغان مەسۇم كۈلكەڭ جەزبىلىك ۋە سېھىرلىك ئىدى.

شۇ يىلى قار ئادەتتىكىدىن قېلىن ياغدى. ئېسىڭدىدۇر، ئۇ، سەن تاتلىق تىلىرىڭ بىلەن «ئاكاش» دەپ چاقىرغان كىشى ئاددىي بىر پارچە مەكتۇپىنى، ياق، يۇرىكىنى سۇنغىنى. سەن مەكتۇپقا كۆز يۇگۈرتۈۋېتىپ، يەنە شۇ تاتلىق تىللىرىڭ بىلەن تىللىغىنىڭدا، ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىنى بىلگۈڭ كېلەمدۇ؟

سەن دوستۇڭ ــ ئۇنىڭ «سىڭلىسى» بىلەن ئاپئاق قار ئۈستىدە مەغرۇر قەدەم تاشلاپ، شوخ كۈلكىلەر ئارىسىدا ئاقلىق ئىچىگە سىڭىپ كەتتىڭ. ئەمما «ئاكاش» نىڭ بىلگۈسى كېلىدۇ. سېنىڭ نومۇسلىنىپ تۇرۇپ بىلدۈرىدىغان سىرلىق بېشارىتىڭنى بىلگۈسى كېلىدۇ. لېكىن...

شۇندىن بېرى ئورمانلاردا قۇشلارنىڭ ئۇنى ئەكچىدى. ئېقىنلار شوخ كۈيلەرنى تەۋەللۇت قىلماس بولدى. دالا گۈللىرىنى سۈيۈپ كەلگەن سەلكىن تاتلىق پەچىرلاشمىدى. شوخ كۈيلەرنى ئىسقىرتىپ ئۆتىدىغانلار سۈكۈتكە چۆمۈپ، يوللار ئېغىر جىمجىتلىقتا لەيلىدى.

شۇندىن بېرى موخۇركىنىڭ قويۇق تۈتۈنى ئاچچىق كۆز يېشى بىلەن نەمدىدى. ئاجايىپ ھەسرەتلىك كۈلكىلەر ئەمدىلا كۆكسىنى يېشەي دەپ تۇرغان چوغلۇقنىڭ باغرىغا قىپقىزىل قان بولۇپ سىرغىدى.

شۇ كۈنلەردە يەنە تۆت قېتىم قېلىن قار ياغدى. دېكابىرنىڭ ئاشۇ كۈنى سەن پەلەمپەيىنىڭ ئۈستىدىن دوستلىرىڭ بىلەن تولىمۇ لەززان ۋە بىغەم چۈشۈپ كەلدىڭ. سەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قىزىلگۈللەر توپىدىكى تەنها ئاق ئەتىر گۈل غۇنچىسىدەك ئەتراپقا كۈمۈش نۇر سېپەتتىڭ.

سەن كەتتىڭ. قەدەم ئىزىڭ تەگكەن يەرلەردىكى قار شۇرىدە ئېرىپ، بىر ئېقىن هاسىل بولدى. مەڭ ئەپسۇس، لېكىن بۇ ئېقىن قىرغاقلارغا باغرىنى ياقالمايدۇ. مۇبادا شۇنداق بولسىدى، بۇ يەرگە ھۆپپىدە باھار كېلەتتى.

چەكسىز قار ھېلىھەم پىرىلداپ تۆكۈلمەكتە. بۇ شەھەردە چەكسىز قارنىڭ تېگىدىكى بىر بۇلاقنىڭ پىنھان ئۆكسۈپ تۇرىدىغانلىقى ھەققىدە تولىمۇ گۈزەل بىر ئەپسانە بولىدۇ. بۇ ئەپسانە شېرىن چۈشتەك تاتلىق، كۆز يېشىدەك ئاچچىق، ئېغىر ئەسلىمىدەك ئازابلىق، خوشلىشىش ئەسنا سىدىكى كۆز نۇرىدەك سوغۇق، ھەسرەتلىك خىيالدەك ئۇزۇن.

نۇر ساتقۇچى

— نۇر ئېلىۋېلىڭلار، نۇر! — قاراڭغۇلۇقتا بىرسىنىڭ چاقىرغىنىدەك بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. ھەمىيىنىمنى ئاختۇرۇپ، ئىككى دانە تەڭگىنى ئالدىم. ئالىقىنىمدا دەڭسەپ تۇرۇپ، خېلىغىچە ئارىسالدى بولغاندىن كېيىن، ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ ماڭدىم.

نۇر ساتقۇچى قوينىدىن بىر دەستە نۇر ئېلىپ، قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويۇۋېتىپ، ئىسىققىنا كۈلۈمسىرىدى ۋە دولامغا تونۇشلارچە يېنىككىنە بىر شاپىلاق ئۇرۇپ قويۇپ، يەنە ۋارقىراشقا باشلىدى:

— نۇر ئېلىۋېلىڭلار، نۇر!

ئۇ قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزدەك كېچە قوينىغا سىڭىپ كەتتى. مەن قولۇمغا قارىدىم، قارىدىم - يۇ، كۈچلۈك نۇردىن كۆز قارىچۇقلىرىم ئېچىشىپ، كۆز چاناقلىرىمدىن پۇرۇلداپ ياش تۆكۈلدى. تېنىم ئېغىرلىشىپ، چارچاپ كەتكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم. قولۇمدىكى نۇرنى تاشلىۋېتىشنى ئويلىدىم. تاشلىۋەتسەم ئۇنى بىر دەمدىلا توپا بېسىپ، ئۆچۈپ قالاتتى. بىردىنلا كۆز ئالدىمغا نۇر ساتقۇچىنىڭ سىيماسى كەلدى. ئۇ ماڭا ئىشەنچ بىلەن كۈلۈمسىرەپ قاراۋاتقاندەك قىلاتتى. مەن نۇرنى مەھكەم تۇتۇپ، ئۇ كەتكەن تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. ئالدىمنى تاش، داڭگاللار، تىكەن، چىتلاقلار تورىدى. تاپان، پاقالچىقىمنى تىلىۋېتىشتى. ئاغرىق ئازابى شۇ قەدەر كۈچلۈك ئىدى، شۇنداقتىمۇ مېڭىۋەردىم. ماڭغانسېرى شۇنچە ماڭغۇم كېلەتتى. جاراھەت ئىزلىرىدىن سىرغىغان قانلار يوللاردا ئۇيۇپ قېلىشتى. شۇ تەرىزدە كېتىۋاتقىنىمدا بىرسىنىڭ بوش ئىڭرىغاندەك ئاۋازى ئاڭلاندى:

— نۇر ئېلىۋېلىڭلار... نۇر...

يول ياقىسىدا چاچ - ساقاللىرى سۈتتەك ئاقارغان بىر بوۋاي ھاسىسىغا تايىنىپ، ئاران - ئاران چامداپ كېتىۋاتاتتى.

— مەن نۇر ئالىمەن، — بوۋاينىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇ ماڭا قاراپ يەنە ئىللىققىنا كۈلۈمسىرىدى. مەن ئۇنى كۈلۈمسىرىشىدىن تونۇدۇم. ئۇ ماڭا نۇر بەرگەن كىشى ئىدى.

— ئال، بۇ نۇر ئەمدى سېنىڭكى.

بوۋاي قوينىدىن بىر ئالتۇن ساندۇقچە چىقىرىپ، قولۇمغا تۇتقۇزدى ۋە نەپەس ئۈزدى. كەينىمگە قارىدىم. يوللاردىكى ئۇيۇپ قالغان قان ھازىر ئالتۇن رەڭدە جىلۋە قىلاتتى. مەن بوۋايدىن قالغان ساندۇقچىنى قوينۇمغا سالدىم - دە، يولۇمنى داۋام ئەتتىم.

— نۇر ئېلىۋېلىڭلار، نۇر.

* سۋ پەرىسى *

سەن ھامان دەريا بويىدا تۇرۇپ، يىراق - يىراقلارغا قارايسەن. دەريا بويلىرىدىكى نەزەرسىز گۈلشەندە ئەپيۇن گۈللىرى يېنىك شامالدا بوشقىنا تىترىشىپ، خىيالغا پاتىدۇ.

يېنىڭدا سماب چايقاۋاتقاندەك تىمتاس ئېقىۋاتقان دەريا ئېقىنلىرى سۈكۈتكە چۆمگەن هالدا ئۇزاپ كېتىشىدۇ. سەن بۇ يەردە يالغۇز تۇرسەن. بىر جۈپ قاپقارا، نۇرلۇق كۆز- لىرىك ياشقا چىلىنىپ، كۆز چاناقلىرىڭ نەمدىلىدۇ. ھەممە نەرسە ياش ئىچىدە خىرەلەش- كەندە، تال - تال كىرپىكلىرىڭنى ئېسەدەش بىلەن جۈپلەيسەن. دەريادىن ھېلىلا يۇيۇ- نۇپ چىققان بېلىقتەك ئاق ۋە سۈزۈك تېنىڭ تۇرۇپلا بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەپ كېتە- دۇ. دەم - دەملەردە كۈچەيگەن ئوتلۇق نەپەسلىرىڭدە، تولۇپ قىيامغا يەتكەن گۈزەل ۋە نازۇك كۆكرەكلىرىڭ كائىناتنى چالغىتىدۇ.

سەن هامان دەريا بويىدا تۇرۇپ، يىراق - يىراقلارغا قارايسەن. كېچىلىرى ساڭا مىسكىن يۈلتۈزلار، دەردەمەن تولۇن ئاي ھەمراھ بولىدۇ. مەيىن شامال بۈدۈر چاچلىرىڭنى ئارىسىدىن سۈۋۈشۈپ ئۆتۈپ، سېپايىلىق بىلەن ئۇنى قوزغاتقاندا ئەپيۇن گۈللىرى ھو- شىدىن كەتكەندەك بولىدۇ. گۈلشەننىڭ ئۇ تەرىپىدىكى كۆزگە كۆرۈنمەي قالغان كۆجۈم مەھەللىدىكىلەر بۇ گۈلشەندە سانسىز ئىپار كىيىكلىرى بار دەپ زىكرى قىلىشىدۇ. بۇ يەرگە چىقىپ ئۇۋ ئوۋلاشنى خىيال قىلىپمۇ باقىدۇ. ئەمما ئۇلار بۇ يەرنىڭ ئېتەكلىرىگە قەدەم باسا - باسماي، مەستۇ - ۋەيرانە بولۇشۇپ، ھوشسىز يېتىشىپ قالىدۇ.

سەن هامان سۈبھىگىچە دەريا بويىدا تۇرۇپ، يىراق - يىراقلارغا قارايسەن. ئۇياق- تىن ئاجايىپ مول ھېسسىياتلىق بىر كۈي لەرزان سوزۇلۇپ كېلىدۇ. سەن بۇ كۈينىڭ ساڭا چوغدەك سەزگۈ ئادا قىلىپ، ۋۇجۇدۇڭنى باغاشلاۋاتقانلىقىنى سەزگىنىڭدە، مەسۇم چىرايىڭ ئوت ئېلىپ، ئاق شايى كۆڭلىكىڭنى يەلپۈللىتىپ يۈگۈر- گەن پېتى دەريانى شۇڭغۇپ كىرىپ كېتىسەن. سەن دەريا تېگىدىن قايتا چىقىپ كەلگە- نىڭدە، بۇ كۈي ئاللىقاچان توختاپ قالغان بولىدۇ. ئۇ چاغدا كۆز چاناقلىرىڭ ياشقا نەم- دەلگەن پېتى ھېلىقى يىتۈك كۈينى ئىزدەيسەن. تىڭلايسەن... سەن هامان هەر كۈنى سۈبھىگىچە دەريا بويىدا تۇرۇپ، يىراق - يىراقلارغا قارايسەن. ئۇ تەرەپتىن ئېنىتسايىن قىممەتلىك ۋە تولىمۇ گۈزەل بىر نەرسىنى كۈتسەن. ئېھە، سۇ پەرىسى. مەن يۇرىكىمگە قول سېلىپ باققان چېغىمدا ئاندىن ھېلىقى كۈي بىلەن سېنى ئىزدەپ كېلەرمەن.

غازاكلار تەزكىرىسى

يوپۇرماقنى كۆرگەندە، مۇھەببەتنى ئەسكە ئالغايسەن. ئۇ خازان بولۇپ توزۇغاندىن كېيىن، يەر تېگىدە يېتىپ ساڭا ئېيتىۋاتقان قىسسىسىنى تىڭلىغايسەن.

* * *

ياپراقلارنىڭ تېترىشى شامال سوققانلىقتىن ئەمەس، شامالغا سىڭىپ كەتكەن تىنىق- لىرىڭنىڭ ئۇنى سېغىنىپ ئۆتكەنلىكىدىن.

* * *

خازانلارنىڭ بوشلۇقتا لەيلەپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرگەنمىدىڭ. ئۇ ساڭا جۇدالىقـ
نىڭ قانچىلىك ئازابلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويمىدۇ.

* * *

كۆز كۆنلىرىدە بارغانسېرى سۇۋۇۋاتقان يەر كـۆكسـىدىكى خازانىنىڭ ھـالىغا ۋاي.
ئۇنىڭ چىرىندىـلىرى شۇنچە ئېغىر قايغۇدىمۇ ئۆزىنى بەختكە ئېرىشتۇرگـەن تۇپـراققا
نېمىلەرنى قىلىپ بېرىشنى بىلمىدۇ.

* * *

دەرەخ نوتىلىرىدىكى يۇمران بـەخنى قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى سۆيگەن چاغـدا، ئۇ
دەرەخكە ئەمەس، قۇياشقا تەھسىن ئېيتىدۇ. دەرەخنىڭ قوللىرىدىن قۇتۇلۇپ كۆكتە پـەر-
ۋاز قىلىشنى ئويلايدۇ. كۆز كۆنى بەرگى ئۈزۈلۈپ، پەرۋاز قىلغان دەقىقىدە، ئاندىن دە-
رەخنىڭ قولىدىن خوشلاشقىنىغا پەريات چېكىدۇ.

* * *

پەرىشتەم، ساڭا مۇشۇ يوپۇرماقنى سوۋغا قىلاي. ئۇنى يۈرەك قېتىڭدا ساقلىغايسەن.
يېشىل پېتى مەڭگۈ بېجىرىم تۇرسۇن. مۇبادا ئالـقىنىڭدا ساقلىساڭ، تـوزۇپ كەتـكەندىن
باشقا يەنە ساڭا كېيىن ئاچچىق ئېسەدىشىڭدىن بېشارەت بېرىدۇ.

ھەسۈل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

www.uyghurkitap.com

مۇختەر مۇھەممەت

ھايات ۋەئشەنچ

(نەسىر)

قۇياش زېمىننى چوغدەك قىزدۇرۇۋاتاتتى. ئۇ ماغدۇرسىز ئاياغلىرىنى تەستە سۆرەپ، بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە ئالدى تەرەپتىكى ئۇنىڭ ئۆز تۇيغۇسىدا بەكمۇ تەستە چىقىپ كېلىۋاتقان دۆڭگە يامىشىشقا تەمشەلدى. ئۇنىڭ جىسمىدا قىلچە مادار قالمىغاندەك، ھەرقانچە تىرىشىپ كۆرسىمۇ بىر قەدەم ئېلىش ئۈچۈن مىڭ يىللىق ماغدۇرىدىن كەتكەندەك بولاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قان رەڭگىدە قىزارغان، بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېرىلگەن، لەۋلىرى ئاپئاق گەز باغلاپ يېرىلغان. شۇ يېرىقلاردىن بۇغدايدەك قان تامچىلىرى تەپچىپ چىقىپ ئۇيۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ يالىڭاچلانغان تېنى قۇياشنىڭ قىزدۇرۇشىدىن كۆپۈشۈپ، ھازىرلا تاراسلاپ يېرىلىپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ تامىقى شۇنداق شىلىمشىقلىشىپ كەتكەنىدىكى، شۇنچە كۈچەپ تۇرۇپ تۈكرۈكىنى يۇتقاندىمۇ قۇرغاق، قاڭسىق بىر پەردە تۈكرۈكنى توسۇۋالاتتى. ئۇ ئېغىر - ئېغىر تىناتتى. قانداقتۇر بىر نەرسە بوغۇزىغا كەپلىشىپ قالغاندەك ھەربىر تىنىقى شۇنچە تەستە خىرقىراق، يېقىمسىز ئاۋاز بىلەن چىقاتتى. ھەربىر تىنىقىدا بىر پارچە ئوتنى سۈمۈرۈۋاتقاندەك بۇرۇن تۆشۈكلىرى كۆيۈشۈپ، دىماغلىرىنى تېخىمۇ قۇرۇشتۇرۇۋېتەتتى. بۇ ئوت، بۇ ھارارەت ئۇنىڭ مېڭىسىنى قاينىتىۋەتكەندەك، كۆز ئالدىدىكى ئۇپۇق بىلەن گىرەلەشكەن زېمىن چاقپەلەكتەك ئايلىنىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ماغدۇرسىز ئاياغلىرى تىترەپ سەنتۈرۈلدى. ئۇنىڭ خامۇش، خۇنۈكلەشكەن كۆزلىرىگە ئۇپۇق يەر يۈزىگە غۇلىغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. يەر — قۇم ئۇپۇق بىلەن گىرەلىشىدىغاندەك تۆۋەندىن يۇقىرىغا كۆتۈرۈلدى. ئۇ قوقاستەك قىزىق قۇم ئۈستىگە دۈم چۈشتى. تامىقىغا قاڭسىق، قىزىق توپا تەمى ئۇرۇلدى. بەتتام، ئىللىق بىر سۇيۇقلۇق ئۇنىڭ بۇرۇن تۆشۈكلىرىنى بويلاپ ئېقىپ چىقتى. قۇرۇغان تاماقلىرى قېتىپ كەتكەندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. تەشنالىقى ھەسسىلەپ ئاشتى. قۇمغا پاتقان پېشانىسى قىزىق تۆمۈرگە يېقىلغاندەك كۆيدى. بېشى خۇددى چاك - چېكىدىن ئاجراپ كېتىدىغاندەك لوقۇلداپ ئاغرىشقا، كۆڭلى ئېلىشىشقا باشلىدى. يۈرىكىنىڭ قانداقتۇر بىر يېرىدە سىرتقا تېپىۋاتقان

غەش، سالقىن بىر خىل تۇيغۇنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ تېنىدە يەنىلا تامچە تەر-دىن ئەسەر يوق ئىدى. خۇددى ئۇنىڭ يۈرىكى توختاپ قېلىشقا يۈزلەنگەندەك يۈرىكى شۇنچە ئاستا، شۇنچە رېتىمسىز، شۇنچە ئاجىز سوقاتتى. بىراۋ مېڭىسىگە زىخ تىققانىدەك مېڭىسى زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى، كۆڭلى ئاينىيتتى. تامىقىغا شىلىمشىق سۇيۇقلۇق كەپ-لىشۋالاتتى. خامۇش، نۇرسىز كۆزلىرى ئۇدۇل تەرەپكە ــ دۆڭ ئۈستىگە تىكىلدى. بويۇنلىرى قايرىۋېتىلگەندەك، بىراۋ بوغۇۋاتقاندەك ئاغرىپ كەتتى. ئۇ بارلىق ماغدۇرىنى ئىككى بېلىكىگە يىغىپ، دۆڭ ئۈستىگە قاراپ ئۈمىلەشكە باشلىدى. بىر...ئىككى...ئۈچ...تۆت... بەش... ئۇ بار ئاۋازى بىلەن ئۆزىگە شۇنداق كومانداۋ بېرىپ يۇقىرىغا ياماشتى. گەرچە ئۇ بار ئاۋازدا ئېيتىۋاتسىمۇ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئەمەس، پەقەت ھېس قىلىپلا ئۈمىلەپ كېتىۋاتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە بوغۇق، شۇنچە غۇۋا ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بارغانسېرى ماغدۇرسىزلىنىۋاتقانلىقىنى سېزىشكە باشلىدى. توختاپ قالما! ئۈمىلە! بىر غۇلاچلا قال-دى... قىرىق بەش... ئۇ ئۆزىگە شۇ بۇيرۇقلارنى ئۇنلۇك ئاۋازدا قىلدى. قانداقتۇر بىرخىل يېنىكلىك ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈلغىدى. ئۇ ئۈمىلەشتىن داۋاملاشتۇردى. ئۇنىڭ كۆزىدە پەقەت دۆڭ ئۈستىگىچە بولغان ئارىلىقنى كۆزلەيدىغان ئىشەنچ ۋە ئۈمىد ئۇچقۇنى ئۇچقۇنداۋاتتى. ھەربىر سۈرۈلۈشتىن ھايات، ئۈمىد ئۇقۇمىنى ۋە ئىشەنچنى ھېس قىلاتتى. ئاتمىش بەش...ئاتمىش ئالتە... ياشا...! ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى ئەنە شۇ كۆز ئالدىدىكى غەلىبىدىن لەرزىگە كەلدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ئەمدى پەقەت بىر قەدەم نېرىغا ئاڭلاندى. ئۇ ئاۋازىنى ئەمدى ھېس قىلىپ ئەمەس، قۇلىقى بىلەن ئېنىق ئاڭلىدى.

ئۇنىڭ چىرايلىرى پۈرۈشكەنىدى. ئۇنىڭ تۇم بىلەكلىرى، قۇمغا پاتقان قولىنىڭ بە-غىشلىرى قۇمنى سىقىمداپ تۇتقانىدى. ئەمما تولىمۇ بوش تۇتقانلىقتىن، قۇملار قولىنىڭ يېنىشلىرىدىن شىرقىراپ چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ قۇم دۆڭى ئۈستىدە دۇم ياتقىنىچە خامۇش كۆزلىرىنى ئاستا ـ ئاستا ئالدى تەرەپكە ــ ئۇپۇق يەر بىلەن باغاشلاشقان نۇقتىغا تىكتى.

سۇ ــ ھاياتلىق. مەن ئەمدى ھايات قالدىم! ئۇ شۇنداق دەھشەتلىك ۋارقىرىغىنىچە تىزلىنىپ ئولتۇرۇۋالدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ھاياتلىق زەپىرىدىن لەرزىگە كەلدى. دەل شۇ ماداردا، دەل شۇ ئۈمىدنىڭ تۇرتكىسى ئۇنىڭ ماغدۇرسىز، زەئىپ تېنىنىڭ يەردىن غۇلاچتەك ئېگىزلىككە كۆتۈردى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا دەقىقە ئىچىدە ئاتا ـ ئانىسى، كىشلەر تۇپى، سالقىن ئىستراھەتخانىلار، ئوماقىغىنە قىزلار... تىزىلىپ ئۆتتى. دەل شۇ خىل ئىنتىلىش ئۇنىڭ قەدىنى رۇسلىدى. ئەمدى ئۇ قۇم دۆڭى ئۈستىدە تىزلىنىپ ئولتۇراتتى.

دەقىقە ئىچىدە ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەشلىك قاپلاپ كەتتى. ئۇنى ۋەھىمە باس-تى. ئۈمىدسىزلىك ئۇنىڭ جىسمىنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى. ئۇ تىكىلگەن نۇقتىدا سەلەپ بالقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ جۇلالىرى كۆز قاماشتۇراتتى، ئىنتىلدۇرەتتى. شۇ جۇلالار زەررىسىدە ھاياتلىق ھەم ماماتلىق، راست بىلەن يالغان، قورقۇنچ ۋە ئارام، ۋەھىمە ـ خاتىرجەملىك. بەتبەشىرىلىك ــ گۈزەللىك مۇجەسسەم ئىدى. ئۇنى ئەمدى دەھشەتلىك خىياللار، ۋەھىمىلىك ئويلار ئىگىلىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ۋەھىمە ـ قور-

قۇنچىتىن چەكچىيىپ كەتتى. ئۇنىڭ تېنى زىنخقا ئۆتكۈزۈلگەن كاۋاپتەك پەزىلداپ كۆيگەندەك بولدى. تېنى بارغانسېرى ئاجىزلاپ، ئۇپۇق گۆمۈرۈلۈپ، يەر كۆتۈرۈلۈ- ۋاتقاندەك تۇيغۇ پەيدا بولدى. ئۇ قولىنى قۇمغا پاتۇرۇپ، تېنىنىڭ يەرگە قايتىدىن قوشۇلۇپ كېتىشىدىن ساقلاپ قالدى. ئۇمىدسىزلىك ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى چۇلغىۋالدى. ئۇنىڭ تىنىقلىرى تەرتىپسىز چىقىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ بۇرنىدىن ئېقىپ چىققان قان جىگەر رەڭگىدە ئۇيۇپ قالغاندى. ئۇيۇغان قىسمى جىگەررەڭ لىغىلداپ تۇراتتى، ئۇ ئۆز تومۇرىدىكى بارلىق قانلارنىڭمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش قېتىپ قېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ ئەمدى شۇنچە بەتبەشىرە كۆرۈنۈشكە ئۆزگىرىپ، يىغلاۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ ئەمدى شۇنچە بوغۇق ئاۋازى شۇنچە تەقى - تۇرقى ۋە سىياسى باشقىچە تۇس ئالدى .ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە بوغۇق، شۇنچە يېقىمسىز ئىدى. ئۇنىڭ گەز باغلىغان لەۋلىرىدىن قويۇق قانلار ئېقىپ چۈشتى. ئۇ شۇ قانلارنى شالاپشىتىپ يۇتاتتى. يۇتقاندىمۇ كۆزلىرىنى شۇنچە تەستە چەكچەيتىپ، بويۇنلىرىنى سوزۇپ، بار كۈچىنى تامىقىغا يىغىپ يۇتاتتى. يەنە يىغلاش- قىنى داۋاملاشتۇراتتى...ئەمما ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تامچە ياش چىقمايتتى. ئۇنىڭ تېنىدە ھەم تامچە تەردىن ئەسەر يوق ئىدى.

ئۇ ۋەھىمىگە تولغان كۆزىنى سەلەپتىن ئۆزمەي ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە پاشا غىڭ- شىغاندەك بىر ئاۋازدا شۇلارنى بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرايتتى: ئەگەر مەن بىر بۇر- كۈت بولغان بولسام ئۇ چاغدا بۇ پايانسىز چۆلدىن كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۇچۇپ ئۆتكەن بولاتتىم. ئەمدى ئۇنىڭ ئاۋازى پۈتۈنلەي چىقمايۋېدى. ئۇ ھەر قانچە دىققەت قىلىپ ئاڭلىسىمۇ ئۇنىڭ ئۆزى ئۆز ئاۋازىنى پەقەتلا ئاڭلىيالمىدى، پەقەت ئۆز ئاۋا- زىنى ئۆزىنىڭ دېمەكچى بولغان سۆزىنى ھېس قىلىپ چۈشىنىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇ- دىنى ۋەھىمە تېخىمۇ چىرماپ، قورقۇنچ جىسمىنى قاماللىدى. كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولدى. كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كېتەي دېگەن دەرىجىدە ماماتلىق بولدى. كۆزلىرى ۋەھىمىدىن چالا بوغۇلانغان كالىنىڭ كۆزىدەك ئالىيىپ پارقىراپ كەتتى. ئۆلۈم ۋەھىمىسىدىن چالا بوغۇلانغان كالىنىڭ كۆزىدەك ئالىيىپ پارقىراپ كەتتى. ئۆلۈم ۋەھىمىسى ئۇنىڭ بوينىغا مىنگەشتى. ئەمدى ئۇ سۆزلىرىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى:

ئەگەر مەن ئات بولغان بولسام ئۇ چاغدا كۆزلىگەن نىشانىمغا ھاياتلىق دىيارىغا تېزلا يېتەلىگەن بولاتتىم! ئەگەر مەن تۆگە بولغان بولسام...ئېھ، ئۇ چاغدا تەشنالىق

مېنى ئەسىر قىلالمىغان بولاتتى. لەنەت ساڭا تەبىئەت! مېنى ئىنسان قىلىپ ياراتقىنىڭغا، ئەگەر ئادەم ئۆلۈپ قايتا تىرىلىدىغان قانۇنىيەت بولسا، قايتا تىرىلگەندە مەن ئىنسان بولۇپ يارىلىنىشنى رەت قىلىمەن. سەن ئىنسانىنى نېمە ئۈچۈن ياراتتىڭ؟ ھانا شۇنداق ئازابلاپ كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈنمۇ؟ ئۇنىڭ ئاجىزلىقىنى باشقا ھايۋانلارغا ئامانىش قىلىش ئۈچۈنمۇ؟ ئۆزۈڭنىڭ ئۈستۈنلۈكىنى ئامايىش قىلىش ئۈچۈنمۇ؟ راست، سەن مېنى چاڭگىلىڭغا ئالدىڭ، ئۆلۈم دەھشىتىنى كۆز - كۆز قىلدىڭ. مېنىڭ ئاجىز تېنىمنى مەسخىرە قىلىۋاتقانسەن بەلكىم... سەندىن ئۆتۈنەي، مېنى ئۆز قوينىڭغا ۋاقتىنچە ئالما! مېنى ساقلاپ قال. مەن ساڭا باش ئۇراي! ساڭا چوقۇناي!! ساڭا مەدھىيىلەر ئوقاي. ياش تېنىمنى نابۇت قىلما! مېنىڭسىزمۇ تويۇنۇپ تۇرۇپسەن. مەن تۇۋا قىلاي! سېنىڭ ئۈستۈنلۈكىگە قەسىدىلەر توقاي. دەل شۇ چاغدا ئۇ ئۆز سىيماسىنى يوقاتتى. ئۈستۈنلۈكىگە قەسىدىلەر توقاي. دەل شۇ چاغدا ئۇ ئۆز سىيماسىنى يوقاتتى. ئۇنىڭ ئوبرازى، ئۇنىڭ ئەسلى تۇرقى، ئادەملىكى قاياققىدۇر ئۇچۇپ كەتتى. ئۇ شەكىلسىز، سىيماسىز بىر بەتبەشىرىگە ئايلاندى. ئۇ ئۆزىنىڭ تۆشۈك داسىنىڭ ئاۋازىدەك يېقىمسىز ئاۋازىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى. ئاۋاز پەقەت ئۇنىڭ ئىچكى سېزىمىدىلا ئۆز مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاۋاتاتتى...

«مەن ئىنسان. سېنىڭ ئاجىز بەندەڭ. بىز توپتىن ئايرىلساق ھالاكەت بىزنى قۇچاقلايدۇ. ۋەھىمە باغرىغا باسىدۇ. ئۆلۈم لەۋدىمىزگە سۆيىدۇ. بىزدە قۇرتتەك غەيرەت، چۇمۇلىدەك ئىپتىخار، ماي قوڭۇزىدەك كۈچ - قۇدرەت، تېرىقتەك ئىشەنچ يوق...»

ئۇ ئۆز - ئۆزىنى تۇنجى قېتىم ياقتۇرماي قويدى. ئۆز جىسمىغا تۆرەلگەندىن بۇيان تۇنجى رەت نەپرەتلە ئوقۇدى. ئۇنىڭ ماغدۇرسىز تېنىنى تۇرۇشقا، مىدىرلاشقا، ھەتتا قىمىرلاشقا ئىمكان بەرمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى ئۇپۇققا تاقاشقان چەكسىز قۇم چوڭ بىر بەتبەشىرە مەخلۇق بولۇپ كۆرۈندى. ئۇ قۇملار خىلمۇ خىل شەكىللەردە تۇرلۇك - تۈمەن سىيمالارغا كىرەتتى. بەزىدە ۋەھىمىلىك، دەھشەتلىك تۈس ئالسا، بەزىدە شۇنچە يېقىملىق، شۇنچە ئوماق تۈس ئالاتتى. چەكسىز قۇملۇق ئۇزلۇكسىز چاقناۋاتقان جۇلالىرى بىلەن ئۇنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىپ باغرىغا چاقىراتتى. ئۇ بىردە ئۇنىڭغا ئىنتىلسە، بىردە دەھشەتتىن تىترىگەن تېنىنىڭ ۋەھىمىلىك خىتابىنى ئاڭلىغاندەك بولۇپ، ئۇنىڭدىن يالتىياتتى. ئۆزىنى قاياققىدۇر يوشۇرۇشنى ئويلايتتى. ئۇ بەتبەشىرە چىرايلارنىڭ ھەيۋەتلىك چاقىرىقلىرىنى، گۈزەل لاتاپەتلەرنىڭ نازلىق خىتابلىرىنى ئاڭلىدى. پۈتۈن ئىنسىيەت ئۇنىڭ تېنىنى كۆيدۈرۈپ مەس رەڭگىگە كىرگۈزگەن، ئۇ بېشىنى تۆۋەن تۇتقىنىچە ئۇنى ئۆز ئىلكىگە ئالغان ۋەھىمە، ئەجەل، ئۆلۈم بۇلقى — چەكسىز قۇملۇقتا باش ئېگىپ يالۋۇرۇپ ئولتۇراتتى. ئەمدى ئۇنىڭ قۇلقىغا چۈشىنىكسىز ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. بۇ ئاۋازلار بەزىدە بوغۇق، دەھشەتلىك، بەزىدە زىل، يېقىملىق ئىدى. ئۇشۇ ئاۋازلاردىن خىلمۇخىل سىيمالارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. تۇخۇم سېرىقى رەڭگىدىكى تۇمانلار ئىچىدىن تۇكلۈك قوللار چىقىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە قول سالاتتى. بۇ قوللارنىڭ بەزىلىرىدىن قان تېمىپ تۇراتتى. بەزىلىرىدە

خۇددى ئۇنىڭ بۇرنىدا ئۇيۇپ قالغان قويۇق، قارا-قاندەك قانلار ئۇيۇپ قالغان-
نىدى. ئۇنىڭ تۆكلىرى يۇرەككە خۇددى يىگنە سانجىلغاندەك سانجىلاتتى. بەزى قوالار
تولىمۇ چىرايلىق، بۇدرۇق، ئاپئاق، يۇمشاق ئىدى. ئەنە شۇ قوالارمۇ ئۇنى تۇمانلار
ئىچىگە — شەكلسىز سىيمالار ئىچىگە تارتاتتى. ئۇ بۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىدىن چۆچۈپ
تۇراتتى. ۋەھىمىگە چۈشەتتى. قارا باسقاندەك شۇركىنەتتى، دەھشەتتىن سىلكىنەتتى.

ئۇ ئالدى تەرەپكە نۇرسىز كۆزلىرىنى ئاغدۇرۇپ شۇنداق دەھشەت بىلەن ۋارقىرا-
دىكى، ئۇنىڭ يېنىدا ئادەم بولسا بۇ ئاۋازنى ئاڭلىيالايتتى. ئۇ ئۆزىدىن بىر قەدەملا
نېرىدا ئۆزىنىڭ ئاپئاق ئاقارغان ئىسكىلىتىنى كۆردى. ئۇنىڭ باش قىسمى يەر چىش-
لىگەن، بىلەك سۆڭەكلىرى قوۋۇرغا سۆڭەكلىرىگە مەھكەم چاپلاشقان، يوتا سۆڭەكلە-
رى بولسا قالايمىقان چېچىلىپ ياتاتتى. ئۇنىڭ سۆڭەكلىرى ئىنچىكە ۋە ئاجىز بولۇپ،
خۇددى چۆكمىغا ئوخشايتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن جىسمىنىڭ قۇراشتۇرمىسىمۇ پەقەت كىچىك
مودېل ئىسكىلىتتىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى. ئۇ ئۆز سۆڭەكلىرىدىن ئۆمىدسىزلىكنىڭ
چۈشىنىكسىز سىيماسىنى، يەرچىشلىگەن باش سۆڭىكىدىن قورقۇنچنى، چېچىلىپ ياتقان
جىسمىدىن ئاجىزلىقنىڭ غالىبلارچە ھەجىيىپ قاراپ تۇرغىنىنى كۆردى. ئىسكىلىت ئۇ-
نى ئۆز يېنىغا چاقىرىشۋاتاتتى. ئۇنىڭغا قانداقتۇر ۋەدىلەرنى قىلىشۋاتاتتى. ئۆزلىرىگە
بىر قىسما تۈس بېرىشىپ، ئۇ ئۆز ماكانلىرىنى ماختىشىپ، ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇپ
تارتتى، قورقۇنچ چەمبىرىكىنى ئۆزىنىڭ بوينىغا تاشلاپ سۆرىدى، ئۇ بۇ دەھشەتنى
كۆرۈپ چەكچىيىپ قالدى. ئۆز ۋۇجۇدىغا چاك سېلىۋاتقان شۇ خىل سىيمالارنى تونۇۋالا-
غۇسى كېلىپ، ئۇ بەدىنىگە سەپسېلىپ قاراپ قويدى. كېلىشكەن بەستى، تولغان
كۆكرىكى جايىدا ئىدى. ئۇمىدسىزلىك، دەككە-دۈككە، ۋايساشلار، ئاجىزلىق، يۇرەكزا-
دىلىك ئۇنىڭ جىسمىغا چاپلاشقانىدى. ئۇلار ئۇنى ئۆز چاڭگىلىغا ئالغانلىقى ئۈچۈن
تەنتەنە قىلىشۋاتاتتى.

ئۇ شۇنىڭغا ھەم ھەيران قالدى. ئۇنىڭ جىسمى سايىسىز ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ
قاباھەتتىن ھەسسىلەپ ئاجىزلىشىۋاتقىنىنى سەزدى. قۇملۇق ئۇنىڭ تېنىنى سېھىرلەپ،
ئۆز قوينىغا سۈمۈرۈۋاتاتتى. بەتبەشىرە كېلەڭسىز سىيمالار ئۇپۇقتىن پەسكە ئوقتەك
شۇڭغۇپ، ئۇنىڭ جىسمىنى تىلغاۋاتاتتى. يۈكسەك قۇدرىتى بىلەن گەجگىسىدىن بېسىپ
قۇمغا پاتۇرۇۋاتاتتى.

ئۇنىڭ بەدىنى، قولى، تىزلانغان پۇتلىرى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەشكە باش-
لىدى. شۇ تىترەكتىن ئۇنىڭ روھى ئاستا-ئاستا ئويغىنىپ بارا تتى. مۆجىزىدەك
تەڭداشسىز قۇدرەت ئۇنىڭ باش قىسمىدىن تېشىپ كىرىپ يۈرەك قەپەسىدە توختىدى.
دەل شۇ قۇدرەت ئۇنىڭغا ھايات ئۇقۇمىنى سۇۋغا قىلدى. كۆزلىرىگە روشەنلىك نۇرىنى
سەپتى. ۋۇجۇدى لەرزىگە كەلدى. ئۇ ھاياتلىق توغرىسىدىكى ئۇقۇملار ئىچىدىن ئۆز
سىيماسىنى تاپالمىدى. ئۇنىڭدىكى خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك بۇ ئۇقۇملارغا پەقەتلا يېزىلـ

مىغاندى. ئـۇ چـۆچۈپ كـەتتى. شـۇ چـۆچۈشتىن، قـۇدرەتتىن تـاھچىلىغان قۇۋۋەت ئۇنىڭ پۈت ـ قـولىغا مادار بەردى. كـۆزلىرى روشەن كۆرۈشكە باشلىدى. قۇياش نۇرى ئۇنىڭ تېنىگـە تېشىپ كىرىشكە بـاشلىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى قاراسلاپ كـەتتى. ئۇنىڭ جىسمى لاغىلداپ، جالاقلاپ تىترەشكە بـاشلىدى. نۇرلار ئۇنىڭ تېنىنى تىلدى. نۇر ـ غۇن چېكىتتەك جـۇلالىغان نۇرلار قۇمغا سىڭدى. ئۇنىڭ بېشى قـايدى، پىكىرلەر ئۇنىڭ كـاللىسىنى يېرىپ چىقىشتى. يۈرىكى ئەمدى قۇۋۋەتلەندى، قېتىشقان قـانلىرى ئەمدى سويۇلۇپ، تومۇر ـ تومۇرلىرىدا ئۆركەش ياسىدى، ئۇنىڭ بەدىنىنى لەرزىگە سالدى. ماغـ دۇرسىز تېنىدە ئەمدى چـەكسىز قۇۋۋەتنى سەزدى.

ئادەم ئۈمىدسىزلەنسە كىشىدىن سـايىمۇ قاچىدىكەن...ياق ـ ياق! يـاشاش كېرەك. تىركىشىش كېرەك. شۇ چـاغدىلا مەن ئادەملىكىمنى ساقلاپ قـالالايمەن. ئۈمىدسىزلىك مەندىكى ھەممە نەرسىنى ئوپقاندەك يۇتۇۋەتكۈدەك. روھىمنىمۇ، جىسمىمنىمۇ، ئىنسانىي خۇسۇسىيىتىمنىمۇ ئەنە شۇ بىچارىلىك، ئامالسىزلىق، ئۈمىدسىزلىك يۇتۇپ كەتكۈدەك. ئۇ شـۇنداق دەپ پىچىرلىدى. ئەمدى ئـۇنىڭ ئاۋازى بىرنەچچە قەدەم نېرىغىچە ئاڭلاندى. ئۇنىڭ ئاۋازىدا شۇنچە كەسكىنلىك، ئويغانغان روھنىڭ خىتابى مۇجەسسەم ئىدى.

«جىسمىمنى يۇتۇپ كەتسە مەيلى، لېكىن روھىمنى يۇتۇپ كېتىشى مەن ئۈچۈن ئەڭ چوڭ ھاقارەت! مەن ئىنسان، شۇنداق بولغىنىم ئۈچۈن ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرۇشۇم كېرەك. مەن تـەبىئەت ۋەھىمىسىدىن ئەمەس، تەبىئـەت مېنىڭ روھىمدا شەكىللەنگەن روھىي يۈكسەكلىكىمدىن ۋەھىمىگە چـۈشسۇن. ماڭا ئەل بولسۇن. مەن ئۇنىڭدىن ئۈستۈنلۈكۈمنى ساقلاي. ئىنسانىڭ يۈكسەكلىكىنى نامايىش قىلاي. قول ئىلكىمگە ئالاي! شۇ چاغدىلا مەن تەبىئەتنىڭ ۋۇجۇدۇمنى دەھشەتلىك لەرزىگە سېلىۋاتقان، ماڭا قاراپ بۆتبەشىرە بىلەن غالىبلىقنى نامايىش قىلىپ قاھ قاقـلاپ كۈلۈۋاتقان روھىنى بەربات قىلالايمەن. تىركىشىش كېرەك. جەڭ ئېلان قىلىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچـۈن بىر تىنىقلا كـۈپايە!

شۇ چاغدا ئۇنىڭ خىيالىغا «ئىشەنچ ــ ھايات» دېگەن سۆزلەر كىرىپ كەلدى. ئۇ سـۆزلـەر ئۇنىڭ خىيال دىيارىنىڭ ئەڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالدى. «مەن غـالىبمەن. مەن ھـەممىدىن ئۈستۈن. تـەبىئەت مېنىڭ ئىلكىمدە...ئـۇنىڭ ئاۋازى چـەكسىز قـۇملۇقنى چاك كەلتۈردى. ھەممە جايغا تـارالدى. ئۇپۇقنى لـەرزىگە سـالدى. ئۇنىڭ سىيماسى، ئوبرازى قايتىپ كېلىپ، ئۇنىڭ جىسمىدىن قـايتا ئورۇن ئالدى. ئەمدى ئۇ ئۆپچۆرىسىدە غالىبلىق ــ يـۈكسـەكلىك. ئۈمىدۋارلىق ۋە شـۇنداق روشەن ئىشەنچ مۇجـەسسەم بولغان قۇدرەتلىك، يۈكسەك ئىنسان روھىنىڭ ئۇنىڭ قولىنى ھۈرمەت بىلەن ئۇتقىنىنى ھېس قىلدى. بەدىنىدە تـاشقىنلاۋاتقان كۈچ ـ قۇدرەتنى سەزدى. ئەتراپىدا ئالىيجاناب، يۈكسەك سىيمالارنى كۆردى. ئۇلار بىرلىشىپ ئۇنىڭ جىسمىنى يۆلىدى. ئۇنىڭغا ھاياتـلىق ناخشـسى ئېيتـىپ بەردى. بۇ ھـايـاتـقا، ئىشـەنـچـكە ئىنـسان غـالىبلىقنىڭ ئوقۇلغان مەدھـيـىـلەر ئـىدى. ئەمدى ئۇنىڭ كۆزىگە ئۇنىڭغا دەھشەت سالغان، روھـ

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

نى قاباھەتلەندۈرگەن، ئۇنى بويسۇنۇشقا بۇيرۇغان، بەتبەشىرە چىرايلىرى بىلەن ئۇنىڭ تېنىنى. تىترەتكەن تەبىئەت شۇنچە بىچارە، شۇنچە ئاجىز، شۇنچە كۈچ ـ قۇدرەتسىز بولۇپ كۆرۈندى. قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك ئاۋازلارمۇ يوقالدى. ئۇنىڭ ئورنىنى ئىنسانغا ئوقۇلغان لىرىكىلار قاپلاپ كەتتى. ئۇ ئۆز بەدىنىدىكى كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ سالمىقىنى تۇنجى رەت سەزدى.

ئۇ ئورنىدىن دەس تۇردى. ئۇنىڭ تىزلىرىدا قۇملار چاپلاشقان بۇدۇز ـ بۇدۇر سۇ قاپارتمىلىرى لىغىلداپ تۇراتتى. ئۇ ئاغرىقنى سەزمەيتتى. ئۇنىڭ سېزىش ۋاتقىنى يۈكسەكلىكتىن پەيدا بولغان سەھرىي لەززەت ئىدى. بۇ لەززەت ئۇنىڭ جىسمىنى قاپلاپ كەتتى. ئۇنىڭ قىزغۇچ مىس رەڭگىگە كىرگەن تېنىنى قۇياش قىزدۇرۇپ باراتتى. ئۇ سۇس ئۇپۇقتا ئۆز روھىنىڭ بۇرکۇتتەك پەرۋاز قىلىۋاتقىنىنى كۆردى. ئۇنىڭ تېنى ھاياتلىق نىشانىغا ئالدىرىتىۋاتقان چاپقۇر ئاتتەك ئالدى تەرەپكە ئۇندەيتتى، ئۇ ئەمدى ئۇسسۇزلۇقنى سەزمىدى. تاماچە ـ تاماچە تەرلەر ئۇنىڭ تېنىدىن تېپىپ چىقتى. بۇرنىنىڭ ئۇستى، ھەتتا قول بېغىشلىرىمۇ چىپىلداپ چىقىۋاتقان تەر تامچىلىرى بىلەن ھۆل بولۇپ كەتتى. ئۇ تەر تامچىلىرىدىن ئۇمىد ـ ئىشەنچ سىيمالىرىنى كۆردى. ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان گاراڭ ـ گۇرۇڭ ئاۋازلارنى، قاھ ـ قاھ كۈلكىلەرنى، بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان بۇلاقنىڭ ئاۋازىنى، شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا شاۋقۇنىنى ئاڭلىدى. ئۇنىڭ ساپسىي ئەمدى پۈتۈن قۇملۇقنى قاپلاپ كەتتى. ئۇنىڭ ئىشەنچ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى ئۇيۇق بىلەن زېمىن گىرەلەشكەن تەرەپكە قادالدى، قۇدرەتلىك پۇتلىرى يەرنى ئويۇپ ـ ئويۇپ دەسسەپ ئالغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ھەربىر قەدىمىدە چوڭقۇر ئىزلار ئويۇلۇپ قالاتتى. شۇ ئىزلار ئىچىدە ئۇنىڭ بەدىنىدىن تەپچىگەن تەرلەر يالتىراپ تۇراتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

ئەركىن ئەمەت

ھۇقۇش

(ھېكايە)

كەچ كۈز بولۇپ قالغان بولسىمۇ ھاۋا ئانچە سوغۇق ئەمەس ئىدى. مۇھەممەت يېرىم كېچىدە تەرلەپ - تەپچىرەپ ئويغىنىپ كەتتى. قانچە قىلىپمۇ قايتا ئۇخلىيالمىدى. ئىچى سىقىلىپ تۇراتتى. بەلكىم ئۇنى كۈندە ئاڭلىنىدىغان ئاۋاز ئويغىتىۋەتكەندۇ. ئىشىك غىچ قىلىپ ئېچىلغاندەك قىلىۋىدى، قاراڭغۇدا ئۇ ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىدى. قوش قاناتلىق ئىشىك بارماق پاتقۇدەك ئوچۇق تۇراتتى. يوچۇقتىن سۇس سوغۇق نۇر چۈشۈپ، ئۆينىڭ باشقا يەرلىرىنى قاراڭغۇ كۆرسىتىپ قويغانىدى. ئەتراپ تىمتاس، چاشقاننىڭ تىرىقشىتقان ئاۋازىمۇ ئاڭلانمايتتى. باشقىلار ياندىكى ئۆيدە ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. ئۇ ئوڭدا يېتىپ تورۇسقا قاراپ كەتتى. شۇ تاپتا لىمدىكى قارلىغاچ ئۇۋۇسىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ئۇ قايتا دۇم يېتىپ، ئىشىك يوچۇقىدىن سىرتقا قارىدى. ئۇ تېخى بايىلا يوتقانغا چىڭ پۈركىنىۋالغانىدى. شۇ چاغدا قانداقتۇر بىر كۈچ ئۇنى سىرتقا تارتقاندەك قىلغانىدى. بىراق قەيېرىدىن نۇتۇپ تارتقانلىقىنى ئىلغا قىلالمىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ، ئۆزىنىڭ تارتىلغانلىقىغا ياكى جەلىپ قىلىنغانلىقىغا بەك ئىشىنەتتى. ئالدىدا چاقىردى. لېكىن نېمىدەپ چاقىردى؟ ئاۋازى قانداق؟ ئۇ ھېچ نەرسىنى دەپ بېرەلمەيتتى. ئاۋاز ئەرنىڭمۇ ياكى ئايالنىڭمۇ ئۇنىمۇ بىلەلمىدى. ئىشقىلىپ مۇھەممەت دېگەن ئىسىمنىڭ بىر بوغۇمى ياكى باش ھەرپى رىتىملىق ھەم ئۈزۈلۈپ-ئۈزۈلۈپ ئاڭلانغاندەك قىلغانىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ چاقىرىلغىنى چوقۇم مېنىڭ ئىسمىم دەپ ئويلىدى. ئۇ بىرەرسىنىڭ مۇنداق تاۋۇش چىقىرالىشىغا ئىشەنمەيتتى. ئاۋازدا ئادەمنى ئۆزىگە تارتىدىغان بىر خىل كۈچ بار ئىدى. بۇ زادى نېمە ئىشتۇ؟ ئۇ ئاۋاز ئىشىك قىسىلچىقىدا يېرىم قىسىلىپ قالغاندەك چىققانىدى. ئۇنىڭغا بىرى ئىشىك ئالدىدا سۈكۈتتە تۇرغاندەك، ئۆزىنىڭ بىئارام بولۇپ، رىتىمسىز سوقۇۋاتقان يۈرەك تاۋۇشىنى تىڭشاۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. مۇھەممەت دۇم ياتقان پېتى ئۇزاق تىڭشىدى. ئەتراپ يەنىلا جىمجىت، ھېچقانداق ئاۋاز يوق. ئۇنىڭ تېرىپلىرى چارچاپ مۇنداق دىققەتتە تۇرۇشتىن زېرىكتى. ئۇ ياستۇق تېگىدىكى پىچاقنى سىيلاپ قويدى.

كۆزى ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئىلىنىۋىدى، ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى، كۆزۈمنى ئاچماسلىقىم كېرەك، بولمىسا يەنە يىتتۈرۈپ قويىمەن، دەپ ئويلىدى ئۇ، بىراق شۇ تۇيغۇغا كەلگەندىن تارتىپلا ئاۋاز قۇلاق تۈۋىدىن غايىپ بولدى. ئۇ، چۈشمۇ كۆرمىدى، ئۇنى قارىمۇ باسمىدى. يەنە شۇ كۈچ سىرتقا ئاستا سۆرەيتتى. سىرتتا شامال بولمىسىمۇ

ئىشك قانىتى بىلىنەر - بىلىنمەس لېكشىپ تۇراتتى. بۇنى ئىشك يوچۇقىدىن كىرگەن نۇرنىڭ بىرده يوغىناپ، بىرده تارىيىۋاتقانلىقىغا قاراپ بىلدى. بۇ كىم؟ ئاۋازچۇ؟ كۆرۈنمەس بىر مەخلۇقمۇ ياكى خاتا تۇيغۇمۇ؟ ھەممسى ئەمەس. بىراق شۇنداق بىر نەرسە چوقۇم بار. ئۇ بۇنىڭغا بەك ئىشىنەتتى. ئىشىك ئالدىدا ئۇن - تىنسىز تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئۇخلىشىنى كۈتۈپ نېمە قىلىدىغاندۇ؟ مۇھەممەت سەرتقا چىقىپ قاراپ بېقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. خىيالىغا ئالۋاستىلا كېلىۋېلىپ ئۇنى سارىسىمىگە سېلىپ قويدى. ئۇ يەنە يوتقانغا پۈركىنىۋالدى. خىيال، تەشۋىشلەر ئۇنى قويۇپ بەرمىدى. يوتقان ئىچىدە بەدەن پۈرىقى پۇراپ تۇراتتى. راست، ئۇنىڭ پۈرىقى بارمىدۇ؟ ھەي، ئۇ بىچارە ئىشىك تۈۋىدە كېچىچە ساقلاپ مەندىن زادى نېمە كۈتىدىغاندۇ؟

ئىككىنچى كۈنى ئاخشىمى ئۇ ئۇيقۇدىن كۆزىنى ئاچالماي تۇراتتى. تېنى مۇزلاپ پۈتۈن ئەزايىغا تېتىرەك ئولىشىپ كەتتى. ئۇنى يەنە بىر خىل يېقىملىق ئاۋاز چاقىردى. سەرتقا تارتقاندەك قىلدى. ئۇ يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ پەسكە چۈشتى ۋە ئارىسالدى بولۇپراق ئىشىكنى ئاچتى. سىرت سوغۇق ھەم سۈتتەك ئايدەك ئىدى. ئۇنىڭ كۆكلى بىردىنلا يورۇپ، بارلىق تەشۋىشلەر يوقالدى. ئۇ ئازادە بولۇپ قالدى. ئازراقمۇ توكۈلمەندەك قىلمىدى. كۈندۈزدىكى قالايمىقان ئىش - ھەرىكەتلەردىن چارچىغان نېرۋىسى يارقىنلىشىپ كەتتى. بىرى ئۇنى يېتىلەۋالدى. ھېچنەرسىنى ئىلغا قىلالمىدى. پەقەت بۇرنىغا بىر خىل گۈلنىڭ ھىدى پۇرىدى. ئۇ قايسى گۈلنىڭ ھىدى ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى.

ئۇ، ھويلىدىن چىقىۋاتقىنىدا تۈگۈلۈپ ياتقان ئىت بېشىنى كۆتۈرۈپ ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قويدى. كەڭ دالا ۋە يالڭاچلىنىپ كەتكەن دەل - دەرەخلەر ئاي نۇرىدا ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. بىلىنەر - بىلىنمەس شامال چىقىۋاتاتتى. ئۇ ئۆزىنى قۇش تەك يېنىك ھېس قىلدى. ئۇ ئېتىز قىرلىرىدا ماڭدى. قۇرۇپ قالغان يانتاق خوخىلاردىن ھېچقانداق ئاۋاز چىقمايتتى. ئەتراپ قاغجىراق ھالەتتە كۆرۈنەتتى. تورغاي ئۇۋىسى يېنىدىن ئۆتكەندە تورغايلار ئۇچۇپ كەتمىدى، ئۇ ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قويدى. قويۇق بىر پارچە جىگدىلىكتىن ئۆتتى. شاختا قالغان جىگدىلەر ئاي نۇرىدا پارقىراپ تۇراتتى، يۇلغۇن، يانتاقلىق دالىغا چىقتى. مۇھەممەتنىڭ كۆڭلىنى چەكسىز ئازادىلىك قاپلىۋالدى. ئۇنى مۇنداق ھۇزۇرلاندۇرغان كىمكىنە؟ سەزگۈ ئەزالىرى ئۇنى يۇمشاق بىر قوينىڭ ئۆزىنى يېتىلەپ مېڭىۋاتقانلىقىغا ئىشەندۈرەتتى. ئۇنىڭ ئۇنى قۇچاقلىغۇسى كەلدى. بىراق ئۇنى يوقتىپ قويۇشتىن ئەنسىرىدى. ئۇ ئۆزىنى ھازىرلا ئاي نۇرىغا سېلىپ كېتىدىغاندەك سەزدى.

ساينىڭ بىر چېتى كەڭ توغراقلىققا تۇتىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ يەردە دۆڭلەر ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. ساقاللىق بىرى ئۆچۈپ قالغان گۈلخان ئەتراپىدا تىزىنى قۇچاقلاپ ئۇخلاپ قالغانىدى. ئۇ ھېلىلا ئۇخلىغان بولسا كېرەك، قولىدا سۇس ئىس چىقىپ تۇرغان تاياق تۇراتتى. ھارۋا چا-

قىغا باغلاپ قويغان قېرى ئىتىمۇ ئۇخلاپ قالغانىدى. ئۇنىڭ قوينىدا ئىككى كۈچۈكى تۇراتتى. ئۇلارمۇ تولا سوكۇلداپ ھېرىپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۈستى يېپىقلىق ھارۋىدا چىرايلىق كەلگەن بىر ئايال لەۋلىرىنى يېرىم ئېچىپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ تاتلىق چۈش كۆرۈۋاتقان بولسا كېرەك، لەۋلىرىدە تاتلىق كۈلۈمسىرەش جىلۋىلىنەتتى. مۇھەممەتنىڭ سۆيۈپ قويغۇسى كەلدى. بىراق، يېتىلىنىپ كېتىپ قالدى. ئۇ ساقاللىق دىۋانىنى چوڭ دادىسىغا ئوخشاتتى. چوڭ دادىسى دائىم ئاشۇنداق ئۇخلاپ قالاتتى. چوڭ دادىسى بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەن بولسىمۇ بىراق ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە ھازىرغىچە ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. ئۇ ماڭاتتى، نەگە بېرىشىنى ئويلىمايتتى. پەقەت ماڭغۇسىلا كېلەتتى. ئۇ دېڭىزغا ئوخشاش كەڭ كەتكەن سۇ بويىغا كەلدى. سۇ ئاجايىپ سۈزۈك ئىدى. ئاي نۇرى سۇ يۈزىگە كۈمۈشتەك نۇرلىرىنى سەپكەنىدى. سۇ يۈزىدە ئازراقمۇ داۋالغۇش يوق. تېخى مۇز تۇتمىغانىدى. ئۇ قىرغاققا يېقىن كەلگەندە قىرغاققا چىقىۋالغان بېلىقلار قاچمىدى. ئۇ ئاستا مېڭىپ سۇغا كىردى. سۇ سوغۇق ئەمەس ئىدى. تىزىغىچە، بېلىگىچە كىردى. سۇ ئاخىرى ئۇنىڭ كۆكرىكىگە كەلدى. ئۇ ئاستا غولىچىنى كېرىپ ئۈزدى. سۇ ۋىلىقلاپ كۈلگەندەك ئاۋاز چىقىراتتى. ئۇ بېلىقلارنىڭ بەدىنىنى غىدىقلاپ ئۆتكىنىنى سەزدى. ئوڭدىسىغا يېتىۋېلىپ بىردەم تۇردى. بۇ دۇنيادا پەقەت ئاسماندىكى ئاي ۋە ئۆزى باردەك ھېس قىلدى. ئۇ ئالدىچىلاپ ئۈزۈپ سۇ ئىچىگە شۇڭغۇپ كىردى. سۇ ئىچى سارغۇچ كۆرۈنەتتى. بېلىقلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بېلىقلارنىڭ كۆپى ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ نەپىسى قىسىلمىدى. ئۇ قانداقلا ئۈزمىسۇن سارغۇچ يۇمىلاق شارچە ئىچىدە تۇرغاندەك بىلىنەتتى. ئۇ سۇ يۈزىگە چىقىپ قارىۋىدى، قىرغاق ناھايىتى يىراقتا قاپتۇ. ئۇنىڭ مۇشۇ يەردىلا ئۆلۈپ كەتكۈسى كەلدى. مەن سۇغا چۆمۈلمىگىلى ئۇزۇن بوپتىكەن، ئۇ يۇيۇلۇپ ئاي نۇرىدەك سۈپسۈزۈك بولۇپ كەتتىم، دەپ ئويلىدى. بالىلىق چاغلىرىدا تولا سۇغا چۈشىدىغان لاي سۇدا بولسىمۇ مەيلىدى، بىراق ئۇ چاغلاردا مۇنداق يالغۇز، مۇنداق راھەتتە چۆمۈلۈپ باقمىغانىدى.

زادى كىمدۇ مېنى چاقىرىۋاتقان. ئۇ ئىشىك يېنىدا ئۈن - تىنسىز تۇردى. قىشنىڭ سوغۇق كېچىلىرىمۇ، يازنىڭ دىمىق كېچىلىرىمۇ تۇردى. باشتا ئۇنى خاتا تۇيغۇم ياكى چۈشەكەش دەپ ئويلىدى. ئاخىرى ئۇنى تەبىئەت قوينىغا ئېلىپ چىقتى. ئۇ نېمە قىلىدىغاندۇ؟ ئۇ يالغۇزلۇق ھېس قىلمايتتى. شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ سەگەك، نورمال ئىكەنلىكىگە چوڭقۇر ئىشىنەتتى. بەدىنى ئىللىق ھارارەتنى سېزەتتى. ئۇنىڭدىكى يۇرت - ماكان، ۋاقىت - پەسىل چۈشەنچىسى تۇتۇقلىشىپ كەتتى. ھېچقانداق روھىي بېسىم، تۇرمۇش غەملىرى قالمىدى. مەڭگۈ مۇشۇنداق بولسا، ھەرگىز كۈن چىقمىسا، دەپ ئويلاپ قالدى ئۇ. بىراق ئۇ چاغدا نېمە قىممىتى، ھايۋاندىن پەرقى نېمە؟ ياشاشنىڭ ئۆزى باشقىلار كۆرگەن چاغدا ئاندىن ئىسپاتلىنامدۇ؟

مۇھەممەت بۇ سەھرانى كۆرگەندەك ئەمەسىدى. ئۇ ئەگرى - بۈگرى كوچىلاردا مېڭىپ يۈردى، بىرەر ئىتمۇ قاۋاپ ئالدىغا چىقمىدى. ئۆيلەر پاكار - پاكار ۋە رەتسىز بولۇپ، بىر خىل مالىماتاڭچىلىقنى ئەسلىتەتتى. ئەتراپتىن ئۇلاغلارنىڭ قىغى پۇراپ

كتاب تور بيكتى www.uyghurkitap.com

تۇراتتى. باغلار ئاللىبۇرۇنلا يالىڭاچلىنىپ قالغان بولۇپ، غەمكىن كۆرۈنەتتى. بىرەر ئاچ قالغان قويمۇ مەرەپ قويمىدى. مەھەللە سىرتىغا چىققاندا ئۇنىڭغا كەڭ كەتكەن مازارلىق ئۇچرىدى. ھەممە يەر ئېگىز-پەس ئىدى. ئۇ توختاپ قالدى. قۇلىقىغا شىۋىرلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ تۇيۇقسىز ئۆزىنى يالغۇز ھېس قىلدى. يۈرىكى مۇزلىغاندەك بولۇپ، تىترەپ كەتتى. مازارلىقتىن چىققان ئەرۋاھمىدۇ؟ ئۇ مېڭىشنى ياكى جايىدا تۇرۇشنى بىلمەي، بېشى قېتىپ تۇرۇپ كەتتى. كۆزىدىن ياش چىقىپ كېتەيلا دەپ قالدى. كېيىن ھالسىزلىنىپ ھاردۇق يېتىپ قالغاندەك ئولتۇرۇپ قالدى. شىۋىرلىغان ئاۋاز توختىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. بايىقى چېچىلىپ ياتقان سۆڭەكلەر كۆرۈنمەيتتى. پەقەت چوڭ گۈمبەزلەرگە سانچىپ قويۇلغان تۇغلا ئالا-يېشىل كۆرۈنۈپ، بۇ يەردە باشقا رەڭنىڭمۇ بارلىقىنى ئەسلىتىش ئۈچۈن سانچىپ قويۇلغاندەك كۆرۈنەتتى. ئاي نۇرى قەبرىستانلىقنى تېخىمۇ تاتىراڭغۇ قىلىپ قويغانىدى. بىرى توپا دۆۋىسى ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى. مۇھەممەت ئۇنىڭ يېنىغا بېرىۋىدى ئۇ مىدىرلاپمۇ قويمىدى ھەم ئۆزىنىڭمۇ قورقمىغىنىدىن ھەيران قالدى. ئۇنىڭ نېمىدۇر بىر نەرسىنى كۈتۈپ ئولتۇرغانلىقىنى ياكى دۇئا-تىلاۋەت قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇ، بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدى؟

بۇ شەھەر تونۇشلا كۆرۈنەتتى. كوچىلاردا ئاي نۇرى تۇتۇقلاشتۇرۇۋەتكەن چىراغلار غۇۋا يېنىپ تۇراتتى. ئەتراپتا ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيتتى. بىنالار ئارىسىدا ئېغىر تۇمانلار لەيلەپ تۇراتتى. ئۇ بۇ يەردە بۇرۇن ماڭغاندەك ھېس قىلدى. لېكىن قاچان ماڭغانلىقىنى ئەسلىيەلمىدى. چوڭ بىر دەرۋازىدىن ئۆتۈپ، چىغىريولنى بويلاپ ماڭدى. ئەتراپ ئورمانلىق، قارىغايلار يەنىلا قارىيىپ تۇراتتى. تېرەكلەرنىڭ يوغان غوللىرى ئاقىرىپ پارقىراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزى تۈۋىدىن ئاچا ئۆسكەن بىر تۈپ تېرەككە چۈشتى. ئۇ خۇددى پۇتىنى ئاسمانغا قىلىپ تۇرغان ئادەمگە ئوخشاش كۆرۈنۈپ كەتتى. سەل ماڭغاندىن كېيىن ھەر خىل دەرەخلەر ئۇچرىدى. ئۇ بۇلارنىڭ نېمە دەرەخ ئىكەنلىكىنى پەرق قىلالمىدى. راۋاقلار ئۇچرىغاندا چىغىر يوللار ئىككى تەرەپكە ئايرىلىپ كېتەتتى. ئېرىقلاردىكى سۇ جىمجىت ئېقىپ، خۇددى بۇ جىمجىتلىقنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى ئەسلىتەتتى. باغنىڭ بەزى يەرلىرىدىن چەت ياقىلىرى كۆرۈنۈپ قالاتتى. قۇرۇپ كەتكەن بىر كۆلچەكتىن ئۆتكەندە، ساراي ئۇچرىدى. ساراينىڭ دەرۋازىسى ئوچۇق ئىدى. قوبۇلخانىسىدا ھېچكىم يوق ھەم ئاياغ ئىزلىرىمۇ كۆرۈنمەيتتى. خۇددى ئەزەلدىن ئادەم كىرىپ باقمىغاندەك سۈكۈت باسقانىدى. خانە ئىچىدىن ئۆزىنىڭ ئاياغ تىۋىشىمۇ ئاڭلانمىدى. تۆت ئەتراپىغا يوغان دىۋانلار قويۇلغان، تامغا ھەر خىل رەسىملەر ئېسىلغانىدى. ئۇلارنىڭ قايسى دەۋردىكى ياكى قايسى ئېقىمدىكى ئەسەرلەر ئىكەنلىكىنى ئۇققىلى بولمايتتى. بىرىدە تۆكۈلۈۋاتقان يوپۇرماقلار ۋە ئېقىۋاتقان ئېرىقلار بار ئىدى. ئۇ بۇ رەسىملەرنى زادىلا چۈشىنەلمىدى. تامنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە چالغۇ ئەسۋابلار تۇراتتى. باش تەرىپىدە ساتار بار ئىدى. ئۇ ساتار ئاۋازىنى تازا ياقتۇرمايتتى. ئۇنىڭ ئېڭرىغاندەك چىـ

قىدىغان ئاۋازىدىن زوق ئالالمايتتى. ئۇ بۇ خانىدىن ئۆتۈپ، قۇپ قۇرۇق، بىھۇدە بىر يەنە بىر خانىگە كىردى. ئاي نۇرى ئۆيگە چۈشۈپ تۇرغاچقا يۆپيۇرۇق كۆرۈنەتتى. ئۆيدە بۇلۇڭدا ئىشكاپتەك بىر نەرسە تۇراتتى. يېقىن بېرىپ قارىۋىدى، ئۇ بىر رويال بولۇپ چىقتى. زالدا قانداقتۇر بىر خىل مۇزىكا ئاۋازى باردەك قىلاتتى. ئاۋاز بارغانچە كۈچەيدى. مۇھەممەت ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. مۇنداق مۇزىكىنى ئۇ ئاڭلاپ باقمىغانىدى. لېكىن كۆڭلىدە شۇنداق بىر مۇزىكا باردەك ئىدى. مۇزىكىدا بىر ئادەم تەسۋىرلىنىۋاتاتتى. ئۇ ئادەمنىڭ باتۇر، ئالىيجاناب، بارلىق قىممەتتىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقى تەسۋىرلىنىۋاتاتتى. ئىشقىلىپ بۇ بىر غايىۋى ئادەمدەك تۇراتتى. مۇزىكا ئاۋازى پەسلەپ بارغانسېرى يىراقلاپ كەتتى ۋە چۈشىنىكسىزلا يوقاپ كەتتى. ئۇ ھودۇقۇپ كەتتى. سەلدىن كېيىن يېنىك قەدەم تىۋىشى ئاڭلاندى.

سىرتقا چىققاندا ئۇنىڭ كۆڭلىنى بىر خىل مەيۈسلۈك قاپلىۋالدى. ئۆزىنىڭ ئەھۋالىدىن گۇمانلىنىپ قالدى. بىر تۇپ قېرى ئۇجمە دەرىخى ئۈستىدە بىر توپ ھۇقۇش كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئولتۇراتتى. ئۇلار زۇلمەتنىڭ كېتىپ، يورۇقلۇقنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىگە ئىشىنەلمەيۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇتتۇغا بۇ بۇرۇختۇملۇق ئېغىر كەلدى. ھۇھەممەت بارغانچە ھۇقۇشنىڭ ھۇۋلىشىنى كۆتتى. بۇ قەدىمىي جەمجىتلىقنىڭ بۇزۇلۇشىنى كۆتتى. ھېچقانداق ئاۋاز يوق. ئۇلار خۇددى مازارلىقتا ئەرۋاھنىڭ ھېكايە سىنى ياكى مۇزىكا ئاۋازىنى ئاڭلاۋاتقاندەك ئۈندى. بىر چاغدا مەجبۇرلانغاندەك ھېڭىپ كەتتى. ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە، بىر ئادەم ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. ئەتراپتا قاڭقىق پۇراق پۇراپ تۇراتتى. ئۇ يەردە ياتاتتى. ئۆلۈپ قالغان بولمىسۇن، يەنە، دەپ ئويلىدى ئۇ. ئارقىدىن «ئۆلۈپ قالمايدۇ» دېگەندەك ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇنىڭ كەپىياتى بارغانسېرى تۆۋەنلەپ كەتتى. ئاي سوغۇق نۇرىنى ئەتراپقا سېپىپ، تۇپراقتا نۇرىنى سىڭدۈرەلمىدى، ئۆزى سەل غۇۋالشىپ قالدى. تەبىئەت شۇ پېتى قېلىۋەردى. ھېچقانداق نەرسىدە ئۆزگىرىش بولمىدى. ھۇقۇشمۇ ھۇۋلىمىدى. مۇھەممەت بىر نەرسىنى سورىماقچى بولدى، تىلىنىڭ ئۇچىدا بار ئىدى، لېكىن چىقىرالمىدى. تىت - تىت بولۇپ كەتتى. نېمىنى سورايدىغان بولغىيدى؟ ئۇ ھەممىنى ئۇنۇتتى، يەنە نېمىنى سورىماقچى؟

مۇھەممەت ئۆزىنى ھويلىدا كۆردى. تۆگۈلۈپ ياتقان ئىت كۆزىنى پارقىرىتىپ تۇراتتى. تورغايلارنىڭ سايرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ ئۆزىنىڭ يالغۇز قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. يۈرىكى قاتتىق - قاتتىق سوقۇپ كەتتى. تەستە ھېڭىپ ئىشىكنى ئاچتى. ئۆي ئىچىدىن «كىم» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

سەددەق كەنوچى

(ھېكايە)

سەددەق كەنوچى 45 ياشلار چامىسى دېگى ئوتتۇرا بوي، سېمىز، بۇغداي ئۆڭ كىشى. ئۇ بۇرۇن گۇڭشېنىڭ كەنوچىسى ئىدى. ھازىر شەخسىي كەنوچى. ئۇنىڭ كەنوخانىسى بۇرۇن ئەترەتنىڭ ئاشلىق ئامبىرى ئىدى. مانا ھازىر ئۇ تاماشىبىنلىرى ئۇزۇل-كېسىل خېرىدارلىق بىر كەنوخانىغا ئايلاندى.

يېزىنىڭ ناھىيە بازىرىدىن سەككىز كىلومېتىر يىراقلىقى، ئۇنىڭ ئۇستىگە يېڭا زامانىۋى ئوكنىڭ مۇقىم ئەھمىيەتكە ئىگە كەنوچى ئۇچۇن كاتتا ئامەت. ئادەتتە دېھقانلار ھەممىدىن بەك توكنىڭ مۇقىم بولۇشىنى ئارزۇ قىلىشىدۇ. سەددەق كەنوچىنىڭ ئارزۇسى بولسا پۈتۈنلەي بۇنىڭ ئەكسىچە. چۇنكى يېزىغا توك كېلىپ قالسا، دېھقانلار ئۆيلىرىدە ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرىدۇ، سەددەق كەنوچىنىڭ تاماشىبىنلىرى ئازىيىپ قالىدۇ، لېكىن ئۇزۇلۇپ قالمايدۇ. بۇنداق چاغلاردا سەددەق كەنوچى تاپاۋەتتىن قۇرۇق قالماسلىقى ئۇچۇن، كىنو ئېلانىنى تاختايغا يېزىپ قويغاندىن تاشقىرى، ئۆزى رادىئو كانىيىدا ئاۋازى پۈتكىچە ۋارقىراپ، كىنو ئېلانىنى تەكرار-تەكرار ئاڭلىتىدۇ. ئۇ بۇ-گۈن ئاخشام شياڭگاڭدا ئىشلەنگەن ئېنىق يېڭى چامباشچىلىق فىلىم «شياۋلىن ئىبادەتخانىسى» ئۇيغۇرچە، كۆرۈشكە ئالدىراڭ؛ بۈگۈن ئاخشام شىنجاڭدا ئىشلەنگەن قۇرۇلۇق ھېكايە فىلىم «مەمەت ھەقىدە پاراڭ» ئۇيغۇرچە. پەقەت بىر مەيدانلا قۇ-يۇلدۇ، ۋاقتىدا كۆرۈۋېلىڭ... دەپ ۋارقىراشقا باشلىسا، يېزا ياشلىرى ئىختىيارسىز كەنوخانىغا يۈگۈرەيدۇ. بەزى كۈنلىرى يېزىغا توك كەلمەي قالسا، سەددەق كەنوچى ۋارقىراپ ئاۋارە بولۇپمۇ كەتمەيدۇ. كەنو-خانىسى تاماشىبىنلار بىلەن لىق تولدۇ. گېنېراتور بىلەن كىنونى قويۇۋېرىدۇ. خو-تۇنى سارەممۇ بوش ئايال ئەمەس. ئۇ كە-نوخانىنىڭ ئىشكى تۈۋىگە غۇچىرلاپ تۇرە-دىغان كونا ئورۇندۇقنى قويۇپ ئولتۇرۇپ، كەنوخانىنىڭ ئالدىغا كەلگەنلەرنىڭ پۇلىنى بىر ئامال قىلىپ يىغىۋالىدۇ. چوڭلاردىن بىر كوي، كىچىك بالىلاردىن بەش مو-ھەتتا بىر موچەن ئېلىپ بولىشىمۇ كەنوغا كىر-گۈزۈۋېرىدۇ. ئىش قىلىپ ھېچكىمنى كەتكۈزمەيدۇ. نېمىلا دېگەن بىلەن ھەر ئاخ-شىمى كەنوخانىغا تەخمىنەن چوڭ-كىچىك بولۇپ يۈزدىن ئارتۇق ئادەم كىرمەي قالمايدۇ. 90—80 كوي كىرىم بولىدۇ. ئون يىلدىن بېرى سەددەق كەنوچى خېلى كۆپ پۇل تاپتى. لېكىن كەنوخانىنى بىرەر قېتىمۇ رېمونت قىلدۇرمىدى. ئۇنىڭ كەنوخانىسىنى 1960-يىلى كىسەك بىلەن سېلىنغان ئۆي بولۇپ، ھازىر كۈنىراپ، تاملىرىنىڭ شۇۋاقلىرى سو-يۇلۇپ كەتكەنىدى. تامنىڭ ھەممە يېرىنى چاشقان-كۈسەتكىلەر تېشىپ، دۆتەبتۆ-شۈك قىلىۋەتكەن، تورۇسقا ئۆمۈچۈكلەر تور تارتقان، كۈنچېتىش تەرەپتىكى بىر تېمى يەر تەۋرىگەن چاغدا دەز كەتكەن، ئورۇندۇقلىرى بولسا كىسەك بىلەن قوپۇ-رۇلۇپ، لاي بىلەن ئاندا-ساندىلا سۇۋاپ قويۇلغان، ئېكران ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان

تام ئون نەچچە يىلدىن بېرى ئاقارتىلمىغانلىقتىن، كورۇنۇشلەر غۇۋا كۆرۈنىدۇ. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي سىدىق كىنوچىنىڭ تاماشىبىنلىرى زادىلا ئازىيىپ قالمىدى.

كۈتۈلمىگەندە سېدىق كىنوچىنىڭ تەلىيى يەنە ئوڭىدىن كېلىپ قالدى. بۈگۈن ئۇ ناھىيىلىك كىنو شىركىتىدىن بىر قانچە يېڭى كىنو فىلىملىرىنى ئېلىپ، «خوندا» ماركىلىق موتسىكلىتىنى ئۇچقانداق تېز ھەيدەپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى - دە، خوتۇنىغا مۇنداق دېدى:

— ئەمدى ئىشىمىز راسا ئاقىدىغان بولدى خوتۇن، بازاردىن ساڭا يېڭى خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدىم!

— قانداق خۇش خەۋەر ئۇ، — دېدى سارەم ئېرىغا قاراپ، — چاققان دېسىڭىز چۇ ئادەمنى تولا تەقەززا قىلماي.

— سەن ئاڭلىساڭ چوقۇم خۇش بولىسەن، — سىدىق كىنوچى بىرتال تاماكىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ، ئىسىنى ھاۋاغا پۈۋلۈۋەتكەندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ناھىيە باشلىقلىرى يېزىلاردىكى سۇ قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، بۈگۈندىن باشلاپ بىر ئايغىچە كۈندۈزى يېزىغا، كېچىسى شەھەرگە توك يېرىشنى قارار قىپتۇ.

— ۋاھ، نېمە دېگەن ياخشى گەپ بۇ! ئۇنداقتا سومكام پۇلغا لىق تولىدىكەن - دە، — دېدى سارەم خۇشال بولۇپ.

— مېنىڭچە، — دېدى سىدىق كىنوچى خوتۇنىغا مەنىلىك قاراپ قويۇپ، — ئەمدى ھېلىقى سومكاڭ كىچىكلىك قىلىدۇ، شۇڭا ئۇنى چوڭراق سومكىغا ئالماشتۇرۇش كېرەك.

— نېمىشقا ئۇنداق دەيسىز، — دېدى سارەم ئېرىنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي، — بۇرۇن شۇ سومكاممۇ پۇلغا تولمايتتىغۇ!

— بۇرۇن بىر ئادەمدىن بىر كوي ئالغان بولساڭ، بۈگۈن كەچتىن باشلاپ بىر ئادەمدىن بىر كوي بەش مو ئالىسەن، پۇلنى تولۇق تاپشۇرمىغانلارنى كىنوغا كىرگۈزمەيسەن. شۇنداق قىلساڭ چوڭ سومكىمۇ ئەلۋەتتە پۇلغا لىق تولىدۇ. ئەمدى چۈشەندىڭمۇ؟

— چۈشەندىم. چوقۇم دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن، — دېدى سارەم ئىتائەتمەنلىك بىلەن.

سىدىق كىنوچىنىڭ ئېيتقىنىدەك، كەچتە يېزىغا توك كەلمىدى. يېزىلىقلار كىنوخانىغا سەلدەك ئاقتى. سىدىق كىنوچى تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلەپ گېنېراتورنى ئىشقا سېلىپ، كىنو ئاپپاراتىنى سەھنىگە توغرىلىدى. سارەم ھېلىقى غىچىرلاپ تۇرىدىغان كونا ياغاچ ئورۇندۇقىدا كېرىلىپ ئولتۇرۇپ، كىنوغا كىرگۈچىلەردىن ساق بىر كوي بەش مو ئېلىپ بوينىغا ئېسىۋالغان لاتا سومكىسىغا تۇتام - تۇتام پۇللارنى سېلىشقا باشلىدى. بەزىلەر قىممەت بولۇپ كېتىپتۇ دەپ چەتتە تۇرۇپ غودۇڭشۇپمۇ باقتى. لېكىن، سارەم ئۇلارنىڭ گېپىگە پەرۋا قىلمىدى. كىنو باشلانغاندىن كېيىن، ھېلىقى غودۇڭشىغانلار ئەتراپىغا قاراپ قويۇشۇپ، ئاخىرى كىنوغا كىرىشتى.

كىنو تۈگىگەندىن كېيىن، سىدىق كىنوچى ئۆيىگە كىرە - كىرمەيلا ئالدىراپ خوتۇنىدىن سورىدى:

— قانداق، سومكا پۇلغا تولدىمۇ؟

— تولدى، تېخى پاتمىغىلى تاسلا قالدى، — دېدى سارەم ھېجىيىپ.

— ساناپ باقە، زادى نەچچىلىك پۇل بوپتۇ، — دېدى سىدىق كىنوچى پۇلنىڭ سانىنى بىلىشكە قىزىقىپ.

— 180 كوي بوپتۇ، — دېدى سارەم سومكىسىدىكى ھەممە پۇللارنى ساناپ بولۇپ.

— يارايسەن خوتۇن، ئەگەر ھەزكۈنى كەچتە مۇشۇنداق بىر سومكا پۇل پىغالىساڭ، بىر ئايدا گەپ يوق تۆت - بەش مىڭ كوي پۇل تاپالايمىز، — دېدى سىدىق كىنوچى باشقىچىلا خۇشال بولۇپ.

شۇ كۈندىن باشلاپ سىدىق كىنو-

(ئاخىرى 160 - بەتتە)

كتاب توربيكتى
www.uyghurkitap.com

مامۇت زايىت

مۇھەببەتتە گۈزەلدۇر ئالەم

1

مەن بۈگۈن يار — چېھرى گۈلگۈندىن جۇدا،
چېچى بوستان — تالى مەجنۇندىن جۇدا.
خۇلقى رەققاس، پاكلىقى غۇلمان سۈپەت،
قەددى زىبا، قولى ئالتۇندىن جۇدا.
ئارىمىزدا نەچچە دەريا، نەچچە تاغ،
بولدى خانەم كۈلكە، يالقۇندىن جۇدا.
ئۇ ئىدى جىسمىم ئۈچۈن ئابىھايات،
بىر بېلىقمەن سۇ ۋە دولقۇندىن جۇدا.
نۇر ئالاتتىم مەن ئۇنىڭدىن ئاي بولۇپ،
ئەمدى قەلبىم ئاسمىنى كۈندىن جۇدا.
سالدى ھىجران نە ئۈچۈن بىزگە پەلەك،
كۆز يېشىم بولماسمۇ كەلكۈندىن جۇدا؟
سەۋرى قىل مامۇت، ۋىسال كۈلگەي ھامان،
بولمىساڭلا جاندىن، ئەلكۈندىن جۇدا ...

2

ئۇچرىدى يولدا گۈزەل دىلدار قىز،
نە ئېرۇر ئىنسان، پەرى ئۇزار قىز.
كۆرسە گەر خىزىر ئازار تەسبىھىدىن،
قىلغۇسى چاڭئېنى خىزمەتكار، قىز.
ماڭدى ئاھۇدەك يېنىك تاشلاپ قەدەم،
يۈزى خۇرشىد، كۆزلىرى خۇمار قىز.
غۇلغۇلا چىقتى گۇما بازارىدا:
«چۈشتىمۇ كۆكتىن بۇ ئاي رۇخسار قىز؟!»
قارىشىپ قالدى يىگىتلەر لال بولۇپ،
رەشىكتە ئۆرتەندى تالاي - بىسيار قىز.
قېرىلار تەشۋىشتە، دەپ: «كۆز تەگمىگەي،
ئېسىۋالسۇن بوينىغا تۇمار قىز»
پەخىرلەن مامۇت، دىيارىڭ ھۇرىدىن،
بەخت، ئەگەر بولسا ساڭا نىگار، قىز ...

3

قىلدى مەپتۇن مېنى بىر ساھىبجامال.
ھۆسنى - سۈلكەتتە ئەجەب تاپقان كامال.
قورشىغاندەك قەلئەنى سانسىز قوشۇن،
قىلدى قەلبىم قەسىرىنى ئىشقى قامال.
قانچە قىلدىم، بولمىدىم بەندتىن خالاس،
يوق ئىكەن سۆيگۈ ئوتىغا ھېچ ئامال.
قاچتى ئۇيقۇ، ئىشتىھا ... رىزقىم پىغان،
باشتا سۆيدى، ئاخىرى قىلدى ئۇۋال.
جاندىن ئۆتتى بۇ ئەلەم - كۈلپەت ماڭا،
نۇر - قۇياشلىق كۈندۈزۈم بولدى زاۋال.
قېنى خۇش چاقچاق يىگىتلىك مەندىكى،
باستى دىل خانەمنى دەردلىك ئوي - خىيال.
مامۇت ئەيتار: پۈتتى سەۋرۇ - تاقىتىم،
قىينىما بۇنچە مېنى، كۆرسەت ۋىسال.

4

نامە ئەۋەتتىم ئەي پەرى پەيكەر،
بولسۇن ماڭا دەپ مەڭگۈگە دىلبەر.

ئاھۇا مەسەللىك زىبا جانانسەن،
قىزلار ئىچىدە نۇرانە گۆھەر،
ھۆسنىڭ قۇياشتۇر، قەلبىڭ پەرىشتە،
سەن ـ سەن گۈزەللىك كۆكىدە ئەختەر.
ياقتى نىگاھىڭ قەلبىمگە ئاتەش،
تارقاتتى بۇيۇڭ ئىپارۇ ـ ئەنبەر.
ماڭغان چېغىڭدا خىلۋەت كوچاممۇ
نۇرلۇق يۈزۈڭدىن بولدى مۇنەۋۋەر.
قىلغان ئىدى بەند تۇنجى مۇلاقات
غۇنچە لېۋىڭدىن تۆككەچكە كەۋسەر.
يازغىن جاۋابنى، قىل شادۇ ـ خەندان،
ۋەسلىڭگە مامۇت بولسۇن مۇيەسسەر.

5

يەر بىنا بولغاندا مەنمۇ بار ئىدىم،
تۇنجى ئادەم ئاتىغا ھەمكار ئىدىم.
ئىشق تىغى تەگكەندە ھاۋا ئانىغا،
مەن ئۇنىڭ كۆكسىدىكى ئوت ـ نار ئىدىم.
بولدى ئاشىق بىر كۆرۈپ يەرنى قۇياش،
كۈن ـ زېمىنغا مەنمۇ بىر دىلدار ئىدىم.
قىلدى پايمال خانۇ ـ بەگ، پۇلدار مېنى،
زۇلمىتى دەۋراندا ئەركسىز ـ خار ئىدىم.
مېنى دەپ ئايرىلدى كۆپلەر جېنىدىن،
كۆپ ئەسىرلەر بەخت ـ ۋىسالغا زار ئىدىم.
ئۆتتى مىليارد يىل، يەنە مەن نەۋقىران،
ئاشۇ تارىخ يولىدا تۇلپار ئىدىم.
مەن دېدىڭ مامۇت مۇھەببەت سۆزىنى،
ئۇرما لاپ، ئېيتقىن: ئۇنىڭغا يار ئىدىم.

6

قالغانىدىم تىلەپ ئاق يول، مۇبارەك،
خوش كېلىپسەن قايتىپ ئۇدۇل، مۇبارەك.
باقار ئىدىم يوللىرىڭغا تەقەززا،
لېۋى غۇنچە، چېچى سۇمبۇل، مۇبارەك.
ئۇنتۇماپسەن ساداقەتلىك يارىڭنى،
سۆيۈندى جان، يايراپ كۆڭۈل، مۇبارەك.
بوپتۇ قۇتلۇق، شان ـ ئۇتۇقلۇق سەپىرىڭ،
يارىشىپتۇ مىنگەن دۇلدۇل، مۇبارەك.
قارشى ئالدىم ئېچىپ ساڭا قۇچاقنى.
قەددى سەرۋى، رۇخسارى گۈل، مۇبارەك.
تۈگەپ ھىجران، كەلدى بەخت ئەييامى،
گۈل شېخىغا قوندى بۇلبۇل، مۇبارەك.
مامۇت ئېيتار: ساداقەتلىك سۆيگۈدە
بولغاي مۇراد ـ ئارزۇ مەقبۇل، مۇبارەك...

7

ئۆمۈرنىڭ باغىدۇر پەرزەنت،
يۆلەنچۈك تاغىدۇر پەرزەنت.
ئۇ بار خانە ئاۋات، قۇۋناق،
كۆڭۈل خۇشچاغىدۇر پەرزەنت.
ئاتا كۆكلەر، ئانا ياشنار،
گۈلى، ياپراغىدۇر پەرزەنت.
ئۇ يوق ئۆي گۆر ـ مازار گويا،
كى ھىجران داغىدۇر پەرزەنت.
ئۆمۈرلۈك ئۇ بىلەن جۈپلەر،
ۋاپا بۇلاغىدۇر پەرزەنت.
ئۇ بولغاچقا ئىزىڭ ئۆچمەس،
كۆزۈڭ قاراغىدۇر پەرزەنت.
دېگىن مامۇت: ھاياتىمنىڭ
قۇياش چىراغىدۇر پەرزەنت...

8

مەيلىلا سەنسىز ئۆتەي دىلدارىسىز،
دېمىگەيمەن شۇندا مەن تاق ـ يارىسىز،
ياشىماس بۇلبۇل بولۇپ دوست زاغ بىلەن،
نالىماس ئۇ قالسىمۇ گۈلزارىسىز.

يۈرىكىم ئاغرىيدۇ ھەر باقسام ساڭا،
ئۆتكىنىم خوپ بەدبەشەر رۇخسارىسىز.
بەك ئازابكەن يەتسە يارىگىدىن سەتەم،
بولسا ئۇ تۇزكور، ھەسەتخور، ئارىسىز،
كۆردى مەندىن ياخشىلىق، ھېچ بىلمىدى،
قىش ئىكەن قەلبى ئۇنىڭ باھارىسىز.
دەپتىمەن: مۆمىن، ۋاپالىق مەشۇقۇم،
ئۇ ئىكەن ۋەھشىي جوھۇد ـ زۇننارىسىز.
پەندىيات بولدى ساڭا ماھۇت بۇ ئىش،
ئەمدى ئۆمرۈڭ ئۆتكۈسى ئازارىسىز...

9

مېھرىلىك باقتىڭ قاراپ، بەرمە جاۋاب،
مۇشۇ مىڭ سۆزگە تاۋاپ، بەرمە جاۋاب.
سۆيگۈدە ئىزھارغا يوق سۆز ھاجىتى،
كۆزلىرىڭ بەردى جاۋاب، بەرمە جاۋاب.
چىن ۋاپادىن ئۆتتى دەرس ھەر بىر نىگاھ،
مەست ئۆزۈم ئىچمەي شاراب، بەرمە جاۋاب.
جىلۋىلىك تىلسىز نىگاھىڭ ـ قەسىمىڭ
ماڭا زەپ قالدى ياراپ، بەرمە جاۋاب.
شۇ نىگاھ يەتكۈزدى ئارمانغا مېنى،
بولمىسا ھالىم خاراب، بەرمە جاۋاب.
پۈتتى ھىجران تۈنلىرى، پارلاپ قۇياش،
جۇت ـ تۇمان كەتتى تاراپ، بەرمە جاۋاب.
يازدى نىگاھ خېتىنى بىر جۈپ كۆزۈڭ،
بەختيار ماھۇت شۇ تاپ، بەرمە جاۋاب.

10

ئاي مەسەلىك بىر پەرى جانسان ماڭا،
نەدە جانان، مەن قۇلى، ئۇ خان ماڭا.
مېھرىبان، ئىللىق ئۈندى تۇي ئالىدىدا،
رام ۋە بەند قىلغان قۇرۇپ قاپقان ماڭا.
تۇي ئۆتتۇپ، بولدى «شېرىن ئاي» بەك شېرىن،
كۆرۈنۈپ كەتتى ھايات رەزۋان ماڭا.
ئاھ، نېتەي، باشلاندى كۈلكەش، جەڭ ـ جېدەل
بولدى ئۆي گويا كى بىر زىندان ماڭا،
قوپىدۇ دەججال ـ قىيامەت، قايسى چاغ
قىلسا گەپ ئاتى ئايال ئىنسان ماڭا.
بولدۇم ئورۇقلاپ كېسەلگە مۇپتىلا،
ئىچىنار دوستلار بولۇپ ھەيران ماڭا.
دەيدۇ ماھۇت كۈندە يۈزمىڭ پەندىيات،
يار ئەمەس، ھەمراھ ئەلەم ـ ئەپغان ماڭا...

11

بولدى ھەر خىل بۇ ئۆمۈر ئىزھارىم مېنىڭ،
گاھ شادىيانە، گاھ مۇڭلۇق ئەشئارىم مېنىڭ.
تۆت مۆچەللىك مەنزىلدىن ھالقىپ كەتتى ياش،
چاپتى گاھ تېز، گاھ ئاستا تولپارىم مېنىڭ.
ئۆتمەيدىكەن بۇ ھايات ھەمىشە بىر خىل،
گاھ قۇياشلىق، گاھ جۇتلۇق باھارىم مېنىڭ.
غەيرىلەردىن كۆردۈم گاھ ياخشىلىق، شەپقەت،
رەقىب بولدى بەزىدە دوست ـ يارىم مېنىڭ.
ئۇزۇن يىللىق ئۆمرۈمدە بىدار ۋاقتىم كۆپ،
توختىمىدى سايراشتىن دۇتارىم مېنىڭ.
قىراۋ قوندى بېشىمغا، يۈرەك تېخى ياش،
ھېلىمۇ بار ئۆرلەشكە مادارىم مېنىڭ.
دەيدۇ ماھۇت: بەختلىك قىلدى ئىيازەت،
ئەل ئالدىدا يورۇقتۇر رۇخسارىم مېنىڭ.

12

مۇلكى ئەمەس ھېچكىمنىڭ جاھان ھەرگىز،
بولسا ھەتتا پەيغەمبەر، خاقان، ھەرگىز.
مەيلى ئۆتسۇن راھەتتە يا جاپادا،
كىرەلمىگەي مىڭ ياشقا ئىنسان ھەرگىز.
ئامال ئىزدەپ، تىرىشىپ باقتى كۆپلەر،
قالالمىدى ئۆز پېتى قۇربان ھەرگىز.
ئايلىنىدۇ دەۋر ـ قۇياش، ئۆتەر يىللار،

ئوخشاش، بىر خىل تۇرمايدۇ زامان ھەرگىز.
دۇنيا دېگەن قونالغۇ نەچچە كۈنلۈك،
ئۆي ـ ساراينى بۇزمىغاي مېھمان ھەرگىز.
سەنمۇ مامۇت زىننەتلە بۇ قەسىرنى،
سالما ئەسلا ئۇنىڭغا زىيان ھەرگىز...

13

ئەي بۈۋى، بىچارە قىزغا دېمە «سۈف»
«سۈف» تە بار نە چارە قىزغا، دېمە «سۈف»
ئۇ ساقايماس قانچە ئايەت ئوقۇساڭ،
بۇ ئازاب ھەر بارە قىزغا، دېمە «سۈف»
«بىرسى قەست قىلغان،ـــ دېدىڭ،ـــ رەڭگى
سېرىق»
سىر ئايان بىمارە قىزغا، دېمە «سۈف»
ئۆرلىگەن ئىشىق ئوتىدا قىزىتمىسى،
يۈرىكى مىڭ پارە قىزغا دېمە «سۈف»
ئايرىدى ئۆگەي ئۇنى ئۆز يارىدىن،
ئىشلىرى دىشۋارە قىزغا دېمە «سۈف»
ئېيت ئۆگەيگە، ئۇنى ۋەيران قىلمىسۇن،
باغرى قان ھەم يارا قىزغا دېمە «سۈف»
«دادا!» دېگەچ مامۇت زۇغۇيلار ئۈستىدىن.
قىلدى پاش ـ ئاشكارا، قىزغا دېمە «سۈف».

14

قىش كۈنى ياغسا لەپىلدەپ، ياغسا قار،
سېزىمەن قەلبىمدە قايتا گۈلباھار.
ئۆي بېغىم كۆڭلۈم كەبى ئاپئاق، سۈزۈك،
دەل ـ دەرەخلەر ئاق چېچەكلىك گۈلئۇزار.
دېمىگىن سەھرا، بۇ يەرنى، بەك ئاۋات،
قىشتا يۇرتنىڭ ئۆزىگە خاس پەيزى بار.
باشلىنار ھەر ياقتا قارلىق بەزمىسى،
جابدۇنار مەشرەپكە خۇش خۇي شوخ نىگار.
كۈندۈزى قىزىيدۇ ئوغلاق بەيگىسى،
چاپىدۇ تىزگىن سېرىپ ئاتلار قاتار.
كەچتە ئۆيگە يىغىلار نۇغقانۇ ـ دوست،
جۆر بولار ناخشا ـ ئۇسسۇل، مەيگە دۇتار.
بولمىغاچ مامۇت دىلىدا قىش جۇتى،
ئۆمرى ئۆتمەكتە خۇشال ۋە بەختىيار...

15

ئەقىل ئەھلىگە ئالەم ـ كائىنات داشۆ،
نە ئالەم، بەلكى سەھرا ـ چۆل ئاۋات داشۆ.
مۇرەككەپ، كەڭ بىلىمتىڭ كانىدۇر تۇرمۇش،
ئۇ بولغاي سەندە بولسا دىت ـ سۇبات داشۆ.
كامالەت ـــ ئۆگىنىش، جۈرئەتكە تالىق ئىش،
بېرەلمەس ھەممىگە ئوخشاش قانات داشۆ.
نادان، ھورۇن ئالالماس قىلچىلىك بەھرى،
تىرىشچانغا بېرەر نەپ ـ تەلىمات داشۆ.
داشۆنى كۆرمىگەن ئالىم، ئەدىب نۇرغۇن،
بىراق بولغان ئۇلارغا ئىجتىھات داشۆ.
ئۆگەنگەچ ئۆزلۈكىدىن ئېدىسون، گوركىي...
ئۇلاردىن ئالدى نۇرغۇن كەشپ ـ ئىجاد داشۆ.
كىرەلمەپسەن ئۇنىڭغا، نالىما دوستۇم،
تىرىش، ئىشلە، ساڭا تۇرمۇش ـــ ھايات داشۆ...

16

ئىجادكار ـــ تۆھپىكار ئەر قالمىغاي يالغۇز،
خەلق ھۈرمەتلىگەي، ئۇ بولمىغاي يالغۇز.
نادانلار يەكلىسە ياكى ھەسەت قىلسا،
كۈلۈپ قويغاي، پىسەنتكە ئالمىغاي يالغۇز.
مىسال، جەم بولسا بىرتوپ ئىت قىلىپ ھەيۋە،
يېگانە شىر كۆزىگە ئىلمىغاي يالغۇز.
قۇرۇق گەپتە ئەمەس تۆھپە ـــ كەشىپ ئىشتا،
پىلىك ـــ مايسىز چىراغمۇ يانمىغاي يالغۇز.
ئومۇمغا خاس جاھاننىڭ سەنئىتى ـــ گەنجى،
بىراۋنىڭ ئەجرىدىنلا تولمىغاي يالغۇز.
كۆڭۈل كۆكسى بولار كەڭ تۆھپىكارلارنىڭ،
شەرەپنى ئۆزىنىڭلا قىلمىغاي يالغۇز.

ئىجادى، ئەن ئەمگىكە ھەمكار خەلق، ئەۋلادى
كېلەچەك قەسرىنى سالمىقاي ياڭغۇزۇ.

17

مەرد، ۋىجدانلىق كىشىگە يارىشار سۆيگۈ،
ساختا بولسا، نەپرەتكە ئالمىشار سۆيگۈ.
ياشىيالماس سۆيگۈسىز ھايۋانمۇ ھەتتا،
بىرەر جىنسى ئالەمگە نۇر، باھار سۆيگۈ.
بار ئاشقىلىق، ئانىلىق مېھرى قۇشتىمۇ،
ئىنسان ئۈچۈن ئۇت يالقۇن، ئىپتىخار سۆيگۈ.
سۆيگۈنىڭ بار جاپاسى، گۈلنىڭ تىكىنى،
ئىپتىدار ئاشىق ـ مەشۇقنى بەختيار سۆيگۈ.
يۇرت زىمىستان، ئەل ئۆلۈك سۆيگۈ ئوتسىز،
قىلدى زېمىن چۆلنى لالىزار سۆيگۈ.
سۆيگۈ بولماي ياكرىماس ھايات ناۋاسى،
ناخشا، ئەمگەك، كەشپ ـ ئىجاد، كۈچ ـ مادار
سۆيگۈ.
تۈگىمىگەي ئىلھامىڭ بىر ئۆمۈر، مامۇت،
تاپقاچ جېنىڭ، جىسمىڭدا بەرقارار سۆيگۈ.

18

ئۆچتى ئاھ، قەلبىم كۆكىدىن بىر قۇياش،
جۇپ كۆزۈمدىن ئاقتى دەريا قان ۋە ياش.
تىقتى ماتەم تىغىنى كۆكسۈمگە چەرخ،
ئەزرائىل باغرى ئىكەن گويا كى تاش.
ئايرىلىپ قالدۇق ئانا، سەندىن بۈگۈن،
سوغ توپا، كېپەن ساڭا بولدى فىراش①
يىغلىشار سىڭلىم، ئىنىم پەريات ئۇرۇپ،
ئېزىدۇ دىلنى ئۇلارغا ھەر قاراش.
ھالىمزغا ئېچىنار ئىنسان ـ مەلەك،
خاتىرجەمتىم بىز، ئۇرىمىز كىمىلەرگە باش؟
يۇرۇشەر توقساندىن ئاشقانلار ھايات،
سەن ئەجەب كەتتىڭ جاھاندىن بەكلا ياش،
ئېيتتى داد، مامۇت، ئەجەلنىڭ ئۇستىدىن،
يوق ئىكەن ئۇندا مېھىر، شەپقەت، ئاياش...

① فىراش ـ تۆشەك

19

ھەر دىيارنىڭ ئۆزگىچە قىش ـ يازى بار،
ھەر گۈزەلنىڭ خاس تەبەسسۇم ـ نازى بار.
ئوخشىماس مىللەت، زامان بىر بىرسىگە،
ھەر دەۋرنىڭ ئۆز مۇقامى ـ سازى بار.
خىلمۇ خىل خۇلقۇ ـ پەزىلەت، ئىش ـ ھۈنەر،
بارچە كەسىپنىڭ پەرلىرى ـ ئۇستازى بار.
ئۆچمە بىرلا قېلىپتا ھەممىنى،
پەن ـ ئىجادنىڭ قانۇنى، ئەندازى بار.
كۆرمەكنىڭ بىرنى ئېگىز، بىرنى تۆۋەن،
ھەر ئەدىبنىڭ باشقىچە پەرۋازى بار.
بىر كىشىگە، بىر ئەسەرگە مىڭ باھا،
بارچىسىنىڭ چۆپتى، ھەمرازى بار.
مامۇت، ئەجرىڭ تاپقۇسى ئادىل ھۆكۈم،
كەلگۈسى بار، خەلق ئىسىملىك قازى بار...

20

بىر پەرىزات ماڭا: ئەي ئادەم، دېدى،
ئەقلۇ ـ ھېكمەتتە بەرەي ياردەم، دېدى.
بىرى ئالەم، بىرى سۆيگۈ قېرىماس،
يوق مۇھەببەتكە زاۋال ـ ماتەم، دېدى.
شاد ياشا، قۇت ـ سۆيگۈنىڭ پەيزىنى سۈر،
بول نىگارىڭغا سېخى ھاتەم، دېدى.
دەرد ـ ئازاب، ھىجران ۋاقىتلىق قارا چۈش،
تەكرى سۆيگۈ ئەھلىگە ھەمدەم، دېدى.
تۇرۇسەنغۇ ياش پېتى ئەللىكتىمۇ،
كۈيلىگەچ ئىشقى غەزەل ھەردەم، دېدى.
يار ئۆچۈن يالقۇندا كۆي، دەريادا ئاق،
بول جاپالار ئالدىدا بەردەم. دېدى.
سۆيگۈسىز ئىنسان ئۆلۈك، مۇزدۇر زېمىن،
پاك مۇھەببەتتە گۈزەل ئالەم، دېدى...

1991 ـ 1993 ـ يىللار، گۇما ـ ئۇرۇمچى

مەخمۇتجان يەنە قەلبىنۇرنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى.

ــ ئۇ خۇدانىڭ ئاجىز بەندىسى، تەقدىرنى باشقىلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئازاب-ئوقۇبەتتىن قوتۇلالمايۋاتىدۇ. بۇندىن كېيىن تۇرمۇشىدىكى ئوڭۇشسىزلىقلىرى ئۇنى قەيسەرلەشتۈرۈشى مۇمكىن، ــ دېدى نۇربىيە.

بىر مەيدان تانسا ئاياغلاشقاندىن كېيىن مەخمۇتجان نۇرىماننى تانسىغا تەكلىپ قىلدى. نۇرىمان تەسلىكتە ئورنىدىن تۇردى. مەخمۇتجان ئوڭ قولى بىلەن نۇرىمانىنىڭ بېلىدىن تۇتتى. ھازىر ئۇنىڭ تۇيغۇسى بايا نۇربىيە بىلەن تانسا ئويناغان چاغدىكىگە ئوخشىمايتتى. نۇرىمان سۇس چىراغ نۇرى ئاستىدا بېشىنى كۆتۈرمەي، كىچىك قەزلار-دەك نازاكەتلىك ھەم تارتىنچاقلىق بىلەن مەخمۇتجانغا ئەگىشىپ ئويناياتتى. نۇرىمان بۇرۇن مەخمۇتجانغا سەل مەيۈس، غەمكىن ھەمدە ئېھتىياتچان كۆرۈنگەنىدى. بۈگۈن كەچ مەخمۇتجان ئۇنىڭ مۇلايىم، نازۇك، سۆيۈملۈك تەرەپلىرىنى يېڭىدىن بايقىغاندەك بولدى. نۇرىمانىنىڭ پىگورىسى شۇنچە كېلىشكەنىدى، چوڭقۇر ھېسسىياتلىق كۆزلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئېگىز قاڭشاسى، يۇمشاق لىغىرلاپ تۇرغان كۆكسى مەخمۇتجاننى قايتا مەپتۇن قىلدى. شۇ ئەسنادا مەخمۇتجان ئۆزىنى-ئۆزى ئەيىبلىدى. بۇرۇن نۇرىمان بىلەن بىللە بولغان چاغلىرىمدا پەقەت توي قىلىشنىلا تەكتىلەپ، قىزغىن ھېسسىياتىمنى ئىپادىلىمەپتىمەن. نۇرىمانغا بەلكىم بۇرۇنقى بەختسىز نىكاھىم سەۋەبىدىن ياكى جىنسقا بولغان ئىنچىكە، نازۇك ھېسسىياتلىرىم يوقىلىپ كەتكەندەك، پەقەتلا بىر ئايال بىلەن توي قىلىپ، يېنىمدىكى مەنسىز بوشلۇقنى تولدۇرماقچى بولغاندەك تەسىر بەرگەن بولۇشۇم كېرەك، نۇرىمانىنىڭمۇ ئالدىرىماي جاۋاب بەرمەكچى بولغىنى مۇشۇ سەۋەبتىن ئىكەن-دە، دەپ ئويلىدى مەخمۇتجان تانسا ئويناۋېتىپ.

ــ مەخمۇتجان، ــ دېدى نۇرىمان گويا ئونىڭ كۆڭلىدە ئويلاۋاتقانلىرىنى سەزگەندەك، ــ نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسىز؟

مەخمۇتجان چۆچۈپ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي ئالاقىزادە بولدى. بىر دەمدىن كېيىن:

ــ قىلماقچى بولغان نۇرغۇن گەپلىرىم بارەدەك قىلىدۇ، بىراق دېيەلمەيۋاتىمەن، ــ دەپ جاۋاب بەردى.

ــ نېمىنى ئويلىغان بولسىڭىز شۇنى دەۋەرمەمسىز! ــ دېدى نۇرىمان ئۇنىلها ملاندۇرۇپ.

ــ كېيىن ئاستا-ئاستا پاراڭلىشىۋالايلى، قالغانلارنى قارىتىپ قويساق سەت بولمىسۇن، ــ دېدى مەخمۇتجان تانسىنى توختىتىپ.

ۋاقىت يېرىم كېچىگە يېقىنلىشىپ قالغانىدى. مېھمانلارمۇ تارقاپ كەتتى. مەخمۇتجان ئەسلى مېھمانخانىغا كەتمەكچى ئىدى، بىراق بۈگۈن كېچە ئۇنىڭ زادى كەتكۈسى كەلمىدى. نۇرىمانمۇ ئۇنى كېتىشكە زورلىمىدى.

ئۇلار گەپ قىلماي جىمجىت ئولتۇرۇشاتتى. ئاخىرى نۇرىمان جىمجىتلىقنى بۇزۇپ زۇۋ سۆز ئاچتى:

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

ـ مەخمۇتجان، سىزدىن بىر ئىشنى سورايمۇ.
ـ سوراڭ.
ـ سىز نېمە ئۈچۈن مېنى ياخشى كۆرۈپ قالدىڭىز؟ قىزلىرىڭىزغا يېگىنى ئاپا تېپ چىپ بېرىش ئۈچۈنمۇ؟
مەخمۇتجان بېشىنى چايقىدى.
ـ ئۇزۇن كېچىلەردىكى يالغۇزچىلىق ۋە زېرىكىشىڭىزنى تۈگىتىش ئۈچۈنمۇ؟
مەخمۇتجان يەنە چايقىدى.
ـ ئەمىسە سەۋەبىنى ئېيتىپ بېقىڭا.
مەخمۇتجان نۇرىمان سورىغان مەسىلىلەرنى ئىستايىدىل ئويلاپ چىقىپ نىدى. ئۇ يۇقىرىدىكى ئامىللارنى ئىنكار قىلمۇەتكەن تەقدىردىمۇ ئۆزىنىڭ نۇرىمانىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدى. ئۇ ئورۇندۇقىتىن سەل سۈرۈلۈپ نورىمانىنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ:
ـ نۇرىمان، مېنى چاكىنا ئەرلەردىن ئىكەن دەپ چۈشىنىپ قالماڭ، مەن گۈزەل ھەم چىرايلىق مۇھەببەت سۆزلىرىنى دېيىشكە ماھىر ئەمەس. دەردمەنىڭ دەردىنى دەردمەن بىلىدۇ، دېگەن گەپ بار. مەن سىز بىلەن ھەمدەرد بولۇشنى خالايمەن، ئىكىكىمىزلا بىر قېتىم نىكاھتىن ئاجراشقان، ھەر ئىككىمىزگە مەيلى روھىي جەھەتتە بولسۇن، مەيلى جىسمانىي جەھەتتە بولسۇن بىر يۆلەنچۈك كېرەك ... ـ دېدى - دە، نۇرىمانىنى چىڭ قوچاقلىۋالدى. نۇرىمانمۇ قارشىلىق بىلدۈرمەي ئۆزىنى مەخمۇتجانىنىڭ باغرىغا تاشلىدى. مەخمۇتجان تىترىگەن ھالدا نۇرىمانىنى سۆيدى. ئۇلارنىڭ چۆلدەرىگەن لەۋلىرى بىر - بىرىگە چىڭ چاپلىشىپ كەتتى.

10

قەلبىنۇر نۇرىمانىنىڭ ياردىمى ئارقىلىق بىر مەكتەپتە ۋاقتىلىق ئوقوتقۇچىلىققا ئورۇنلاشتى. ئۇ ھەر كۈنى مەكتەپكە باراتتى. باشقىلار بىلەنمۇ ئانچە ئارىلاشمايتتى. شۇ مەكتەپتە قىرىق ياشلار چامىسىدىكى بىر ئوقۇتقۇچى بار ئىدى. ئۇنىڭ ئايالى بىلەن ئىككى ياشلىق ئوغلى ئون يىل ئىلگىرى ماشىنا ئۆرۈلۈپ كېتىش سەۋەبىدىن ئۆلۈپ كەتكەنىكەن. ئۇنى باشقا ئوقۇتقۇچىلار ئىددىيىس ھۇئەللىم دەپ چاقىراتتى، قەلبىنۇرمۇ ئىددىيىس ھۇئەللىم دەپ چاقىرىدىغان بولدى. ئىددىيىس ھۇئەللىم قەلبىنۇرغا كۆپرەك غەمخورلۇق قىلاتتى.
بىر كۈنى قەلبىنۇر دەرسكە كىرىشتىن بۇرۇن قوشۇمىسىنى چىڭ تۇرۇپ، بىر نۇقتىغا كۆز تىككىنىچە ھاڭۇبقىپ ئولتۇرۇپ قالدى.
بۇنى كۆرگەن ئىددىيىس ھۇئەللىم:
ـ نېمە بولدىڭىز؟ مېجەزىڭىز يوقمۇ؟ مېجەزىڭىز يوق بولسا دەرسىڭىزنى مەن ئۆتۈپ قويايمۇ، ـ دېدى. قەلبىنۇر چۆچۈپ ئورنىدىن تۇردى ۋە:

ـــ ياق، ياق ھېچنېمە بولمىدىم، ـــ دەپلا دەرسكە كىرىپ كەتتى. ئۇ باشقا مۇئەللىملەر نېمىدەپ ئويلاپ قالغاندۇ؟ ئىددىرىس مۇئەللىمنىڭ باشقا بىر مۇددىئاسى بارمۇ يا، دەپ گۇمانلىنىپ قالدى.

شۇ كۈنى ئىشتىن چۈشكەندە، ئىددىرىس مۇئەللىم قەلبىنۇر بىلەن بىللە مەكتەپتىن قايتىپ كېلىۋېتىپ:

ـــ قەلبىنۇر، يېقىندىن بېرى ماڭا بەكلا غەمكىندەك كۆرۈنىدىگىز، بىرەر كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىدىگىزمۇ نېمە؟ ـــ دەپ سورىدى.

ـــ ياق، ھېچ ئىش بولغىنى يوق، رەھمەت سىزگە، ـــ دەپ جاۋاب بەردى قەلبىنۇر.

ئىددىرىس مۇئەللىم ئۇنى ئۆيىنىڭ ئالدىغىچە ئەكىلىپ قويدى.

قەلبىنۇر ئۆيگە كىرگەندە غۇنچەم تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بولۇپ تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرغانكەن. ئۇ ئاشخانىغا كىرىپ تاماق ئېتەي دەپ ئويلىغانىدى. بىراق تاماق ئېتىشكە زادى خۇش ياقمىدى، ئۆزىنىڭمۇ ھېچقانداق بىر نەرسە يېگۈسى يوق ئىدى. شۇڭا سىرتقا چىقىپ غۇنچەمگە تاماق ئېلىپ بېرىشنى ئويلىدى.

قەلبىنۇر ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ ئۈستەل تارتمىسىدىن پۇل ئالماقچى بولدى. بىراق تېخى تۇنۇگۈن ئەكىرىپ قويغان پۇلدىن پەقەت ئون يۈەنلا قالغانىدى. ئۇ پۇللار قەلبىنۇرنىڭ تۇنجى قېتىملىق ماڭاشى ئىدى. قەلبىنۇرنىڭ ئاچچىقى كېلىپ كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتتى. بۇرۇن قاددىردىن پۇل ئالاتتى، قادىر كۆپ ۋاقىتلاردا مىڭ نەت قىلىپ تەستە پۇل بېرەتتى ۋە ئۇنى ھاقارەتلەيتتى، تىللايتتى، ھەتتا ئۇراتتى. يېقىنىنىڭ ياقى ئۇ ئۆيگە بىر تىيىن بەرمىگەننىڭ ئۈستىگە قەلبىنۇرنىڭ ئىقتىسادىقلىپ يىغقان بەش يۈز سوم پۇلىنىمۇ سوراپ ئېلىپ بولغانىدى. ئەمدىلىكتە ئۆيگە خىراجەت قىلماقچى بولغان تۇنجى ئايلىق ماڭاشىنىمۇ ئېلىپ كېتىپتۇ. بۇ زادى قانداق ئۆيۈ؟ مەن زادى قانداق بىر مەخلۇقنىڭ خوتۇنى؟

قادىرنىڭ دېيىشىچە، يېقىنىنىڭ ياقى قىلىدىغان ئۇقەتنىڭ تايىنى يوقمىش. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر قېتىملىق باشقىلار بىلەن شېرىك قىلغان تىجارىتىدە ئون نەچچە مىڭ سوم زىيان تارتقانمىش.

ئاھ! مەن نېمە ئۈچۈن شۇنچە شور پېشانە؟ بۇ دۇنيادا ئادەم بولماق تەسكەن، ئادەتتىكى ئائىلە ئايالى بولۇشمۇ تەسكەن، ئاھ، خۇدا، بەندىڭنى نېمە ئانچە ئاجىز ياراتتىڭ؟ ئۇنىڭدىن كۆرە ياراتمايلا قويساڭ بولماسمىدى؟

نەچچە يىلدىن بېرى، قەلبىنۇرنىڭ قادىرنىڭ تىجارەت ئىشلىرى بىلەن ئانچە كارى بولمىغانىدى. قادىرمۇ ئېچكى سىرىنى ئۇنىڭغا دېمەيتتى. قەلبىنۇرنىڭ پەرىزىچە، قادىر تىجارەت قىلغانىنىڭ ياقى كەم دېگەندە ئەللىك، ئاتمىش مىڭ سوم پۇل تاپقانىدى. ئۆي سېلىش ئۈچۈن يېرىمىنى ئىشلىتىپ بولدى دېگەندىمۇ، يەنە يېرىمى بار، شۇنداق تۇرۇقلۇق مېنىڭ ئىككى تەڭگە ماڭاشىمنى ئېلىپ كەتسە قانداق بولغىنى؟ بۇنىڭدا چوقۇم بىر ئويۇن بار، ئۇنىڭ ھېلىقى ئارزۇگۈل دېگەن پاسكىنا بىلەن بىللە

يۈرگىنى بىرنەچچە قېتىم قۇلىقىمغا كىرىپ قالغان، بەلكىم شۇنىڭغا پۇل خەجلەپ يۈرگەن بولسا كېرەك، ياكى بولمىسا قىمارغا، زەھەرلىك چېكىملىكلەرگە كىرىشىپ قالمىسكىن. ئۆتكەندە بىرنەچچە قېتىم ئۆيىدە تۇيۇقسىز خروئىننىك كېپىنى چىقىرىپ قالغان، دەسلەپتە ئاق تاماكا دېسە چۈشەنمەپتىكەنمەن، كېيىن ئۇقسام ئاق تاماكا دېگىنى خروئىن ئىكەن ئەمەسمۇ. سەن نېمە قىلساڭ قىل، بىراق مەندەك بىر ئاجىز بەنىدىنى خارلىما. مېنىمۇ كۈننىك سېرىقىنى كۆرگىلى قوي.

— ئاپا، قورسىقىم ئاچتى، تاماق ئەتمەمدۇق،— دېدى غۇنچەم تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرۇپ.

—تاماق ئېتىشكە خۇش ياقمايۋاتىدۇ،— دېدى قەلبىنۇر يۈزىدىكى ياشلارنى سۈرتۈۋېتىپ،— يۈر، سىرتتىن تاماق يەپ كىرەيلى!

ئۇلار ئۆيىگە ئانچە يىراق بولمىغان بىر ئاشپۇزۇلغا كىردى. غۇنچەم گۈرۈچ تاماققا ئامراق بولغاچقا ئۇنىڭغا بىر تەخسە پولو ئېلىپ بەردى، ئۆزىگە ئىككى تال پېتىر مانتا ئالدى. بىراق ئۇنىڭ گېلىدىن ھېچنېمە ئۆتمىدى. ئۇ شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ بىرەر سىرداش دوستىقا موھتاج بولۇۋاتقانلىقىنى سەزدى. غۇنچەم كېچىك بولغاچقا ئانىسىنىڭ دەردىگە دەرمان بولالمايتتى. تەسەللىمۇ بېرەلمەيتتى. ئەگەر نۇرمان بىلەن نۇربىيە يېنىمىدا بولغان بولسا ئۇلارغا دەردىمنى تۆكۈپ بەرگەن بولاتتىم. لېكىن ئۇلارنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۈق دەردى بار.

قەلبىنۇر مەكتەپتە ئىشلەشكە باشلىغاندىن بېرى غۇنچەمگە بۇرۇنقىدەك ياخشى قاراپ كېتەلمىدى. ئۇ ياداپ كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتتى. ئۇ قىزىغا قاراپ «تاماقنى جىق يە، ياداپ كېتىپسەن» دېدى - يۇ، كۆزىدىن تارام - تارام ياش ئېقىشقا باشلىدى. غۇنچەم قول ياغلىقىنى چىقىرىپ ئاپىسىنىڭ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ قويدى.

ئانا - بالا ئىككىيلەن ئاشپۇزۇلدىن چىققاندا، سىرتتا سەم - سەم يامغۇر يېغىشقا باشلىغانىدى. ھېلىقى ۋەھىمىلىك كېچە يەنە ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى. ئۇ خۇددى ھوشىنى يوقتىپ قويغان كىشىدەك دەلدەڭشىپ مېڭىپ ئۆيىگە كەلدى.

ئۆيىدە قادىر يوق ئىكەن. شۇ كېچە قادىر ئۆيگە قايتىپ كەلمىدى. ئۇ ئەتىسى يېرىم كېچىدە غەرق مەست ھالدا ئۆيگە كەلدى. قەلبىنۇر ئاللىقاچان ئۇخلاپ قالغانىدى. قادىر قىزارغان كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، دەلدۇگۇنۇپ قەلبىنۇرنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇ قەلبىنۇرنىڭ يوتقانىنىڭ تېشىغا چىقىپ قالغان ئاپئاق يوتىسىنى كۆرگەنىدى. ئۇ بايا بىرەيلەننىڭ ئۆيىدە شەھۋانە سىنئالغۇ كۆرگەنلىكتىن، جىنسىي ھەۋىسى تازا كۈچەيگەنىدى. شۇڭا ئۇ كىيىمىنىمۇ سېلىشقا ئۇلگۈرمەي قەلبىنۇرنىڭ يوتىلىرىنى سىيلاشقا باشلىدى. ئۇ يەنە بىر قولى بىلەن قەلبىنۇرنىڭ ئەمچىكىنى سىيلىدى.

قەلبىنۇر كۆزىنى ئېچىپ، ئۇنىڭ قولىنى غەزەپ بىلەن ئىتتىرىۋەتتى، لېكىن ئۇنىڭ قانچىلىك كۈچى بولسۇن، قادىر ھېجىيىپ تۇرۇپ:

— مېنى ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ دەمسەن؟ تۇنۈگۈن سېنى كىم ئۆيگە ئەكىلىپ قويدى؟ مەن سېنىڭ قانۇنلۇق ئېرىڭ؟—دېدى - دە، قەلبىنۇرنىڭ ئۈچ كىيىملىرىنى سېرىپ - سېرىپ

سالدۇرۇۋەتتى. ئۇ يىرتقۇچ ھايۋانلاردەك قەلبىنۇرنى ئاستىغا باستى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن ھاراق پۇراپ تۇراتتى. قەلبىنۇر ھەرقانچە قارشىلىق كۆرسەتسىمۇ ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمىدى، ئاخىرى ماغدۇرىدىن كەتتى.ئۇنىڭ نەزەرىدە قادىر خۇددى بىر ياۋا چوشقىدەك كۆرۈنەتتى.

قەلبىنۇر خۇددى قاتتىق جىسمانىي جازاغا تارتىلىۋاتقاندەك لېۋىنى چىشلەپ جىم ياتتى. قادىر ئاخىرى قاتتىق پۇشۇلداپ قەلبىنۇرنىڭ ئۈستىدىن چۈشتى.

ئەتىسى ئەتىگەندە قادىر قەلبىنۇرنىڭ ئىشقا ماڭغانلىقىنى كۆرۈپ ھىجىيىپ ئۇنىڭ ئالدىنى توستى.

— پۇلۇڭ بولسا مىڭ سوم بېرىپ تۇر، پۇللارنى ئوبوروت قىلالمايۋاتىمەن،— دېدى.

قەلبىنۇر غەزەپلەندى.

— ھوي، نومۇسسىز! يېقىننىڭ ياقى ماڭا بىر تىيىن بەردىڭمۇ؟ ئاران تاپقان بىر ئايلىق مائاشىمنىمۇ ئېلىپ كېتىپسەن، مەندە نەدە پۇل؟ پۇل ئۈچۈن نومۇسۇمنى ساتايمۇ؟

— بۈنداق شەپقەتسىزلىك قىلما، مېنى قاراپ تۇرۇپ كىشىلەرنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراتما! ئەگەر نۇربىيەگە دەپ ماڭا چاقىرىق قەغىزى ئالدۇرۇپ بەرگەن بولساڭ، بۇ چاققا تۈركىيىگە نەچچە قېتىم بېرىپ، باي بولۇپ كەتكەن بولاتتىم. ئاغىنىلىرىڭدىن ئازراق پۇل قەرز ئېلىپ بەر!— دېدى قادىر.

— ھەي، ھايۋان، قايسى يۈزۈڭ بىلەن ماڭا بۇ گەپلەرنى قىلىۋاتىسەن؟ ئەگەر ماڭا يىڭنىچىلىك شەپقەت كۆرسەتكەن بولساڭ ساڭا تۆگىدەك شەپقەت ياندۇرغان بولاتتىم. نېرى تۇر، ساڭا بېرىدىغان بىر تىيىنىم يوق،— دېدى قەلبىنۇر نەپرەت بىلەن.

— ھەي خوتۇن، ئون يىللىق ئەر-خوتۇنلۇق يۈزىسىدىن بولسىمۇ بىر ئامال قىلغىن. بۇندىن كېيىن نېمە دېسەڭ شۇنى قىلاي!— دېدى قادىر قەلبىنۇرنى ئالداپ.

— ئەمدى سېنىڭ بۇنداق يالغان گەپلىرىڭگە ئىشەنمەيمەن. ساڭا بولغان قەلبىم زىمىستان قىشتىكى مۇزدەك قېتىپ بولدى، ئەمدى ئاغزىڭنى ئۇپراتما، مەندە پۇل يوق، بولغان تەقدىردىمۇ ساڭا بېرەلمەيمەن!— دېدى قەلبىنۇر.

قادىر ئاخىرى تەلۋىلەرچە دېۋەيلەپ كېلىپ، چاڭ قىلىپ قەلبىنۇرنى بىر كاچات ئۇردى. قەلبىنۇر كاچاتنىڭ زەربىسىدىن يىقىلىپ چۈشۈشكە تاسلا قالدى. كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ خېلىغىچە ئەس-ھوشىنى يىغالماي قالدى.

لېكىن بۇ قېتىم قەلبىنۇر كۆزىدىن ياش ئاققۇزمىدى، ئۇ غەزەپ-نەپرەت بىلەن كۆزىنى قادىرغا تىكىپ:

— ئالدىرىما، ئۇلۇغ، قۇدرەتلىك ئاللا جاجاڭنى بەرمىسە، قانۇن بىر كۈنى جاجاڭنى بېرىدۇ. بۇ ئۆتنە ئالەم. مەندەك بىر ئاجىز بەندىنى شۇنچە خارلىغىنىڭ ئۈچۈن كۆرۈدىغان كۈنۈڭ بار!— دېدى-دە، ئىشىكنى جاق يېپىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

— ھا... ھا... ھا... سېنىڭ ئۇ ئىككى تەڭگەڭ مېنىڭ بىر قېتىملىق ئاداش ئوينىغىنىمغا ياكى بىر قېتىملىق ئاق تاماكامغا يەتمەيدۇ... ھا... ھا... ھا...— قادىر تەلۋىلەرچە ۋارقىراپ كۈلۈپ كەتتى.

شۇ كۈنى قەلبىنۇر چۈشتە ئۆيىگە قايتمىدى. ئىككى كۈندىن بېرى ئۇنىڭ گېلىدىن ھېچنېمە ئۆتمىگەنىدى. ئۇنىڭ بېشى قېيىپ، سائەت ئۈچلەرگىچە ئارانلا چىدىدى. باشقا مۇئەللىملەر ئۇنى قايتىپ كېتىشكە دەۋەت قىلدى. ئىدرىس مۇئەللىم ئۇنى ۋېلىسىپىتىنىڭ كەينىگە ئولتۇرغۇزۇپ ئۆيىنىڭ ئالدىغىچە ئاپىرىپ قويدى.

قەلبىنۇر دەلدەكشىپ مېڭىپ ئارانلا ئۆيگە كىردى. بىراق ئۇ گويا باشقا بىر ئۆيگە كىرىپ قالغاندەك ھاڭ - تاڭ بولدى، ئۆيدە بىر خىل ئىس - تۈتەكلەر لەيلەپ تۇراتتى، كارىۋاتتا بىر جۈپ ئەر - ئايال قېپىالمىڭاچ ياتاتتى. ئۇلار قادىر بىلەن ئارزۇگۈل ئىدى. چاچلىرى چۈۋۈلغان ئارزۇگۈل قەلبىنۇرنى كۆرۈپ «ۋىيەي» دەپلا يۆگىنىۋالدى.

قەلبىنۇر بۇ رەسۋاچىلىقنى كۆرۈپ، نېمە قىلىشنى، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي، ئۆز ئورنىغا ئولتۇرۇپ قالدى.

11

نۇربىيە شەپقەتنى ئۇزىتىپ قويۇپ، كۆڭلى پەرىشان ھالدا ئايرودرومدىن ئۆيگە قايتىپ كىردى. ئۆيدە قېرىق ياشلار ئەتراپىدىكى بىر ناتونۇش كىشى ئولتۇراتتى، ئۇ كىشىنىڭ ئۈچىسىدا چىرايلىق تىكىلگەن كۈل رەڭ كاستۇم - شىم، بېشىدا شلەپە بار ئىدى. ئۇ كىشى نۇربىيەنى كۆرۈپ ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ سالام بەردى. نۇربىيەمۇ ئۇ كىشىگە كۈلۈمسىرەپ سالام قايتۇرغاندىن كېيىن ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بىراق كۆڭلىدە بۇ بەلكىم ئاتا - ئانامنىڭ ماڭا تونۇشتۇرغان كىشىسى بولسا كېرەك دەپ ھېس قىلدى.

بىر پەستىن كېيىن نۇربىيەنىڭ ئانىسى ئۇنى باشلاپ چىقتى.

— بۇ كىشى تەڭرىتاغ سودا شىركىتىنىڭ دىرېكتورى كېرەم ئەپەندى بولىدۇ، — دېدى نۇربىيەنىڭ ئاپىسى ئۇ كىشىنى نۇربىيەگە تونۇشتۇرۇپ، — يېقىندا تاشكەنتكە بېرىپ كەلدى، كېرەمجاننىڭ تۇركىيە بىلەن سودا ئالاقە قىلىش ئارزۇسى بار ئىكەن. شۇڭا سەن ئۇنىڭغا مەسلىھەت بەرگىن.

نۇربىيە كۈلۈمسىرەپ ئۇ كىشىنىڭ ئۇدۇلدا ئولتۇردى.

— كېرەمجان ئەپەندىنىڭ ئاتا - ئانىسى بىز بىلەن كونا تونۇش، قول ئىلكىدە بار ئوبدان خەقلەر، ئۆزىمۇ بىر شىركەتنى باشقۇرۇپ كېتىۋاتقان قابىلىيەتلىك، بىلىملىك كىشى، سىلەر پاراڭلىشىڭلار، مەن چىقىپ تاماق ئېتەي! — نۇربىيەنىڭ ئاپىسى شۇنداق دەپ چىقىپ كەتتى.

ئۇ كىشى گەپ تاپالمىغاندەك، تاغدىن - باغدىن سۆزلەپ ئولتۇراتتى. تۇركىيە بىلەن سودا ئالاقە قىلىش توغرىسىدا ئېغىز ئاچمايتتى. بىردەم بويىنىغا چىڭ چېگىلگەن گالستۇكنى بوشىتىپ قويياتتى. بىردەم بېشىدىكى شلەپىسىنى ئېلىپ ئۆزىنى يەلپۈيتتى. نۇربىيە ئۇنىڭ شالاڭشىپ قالغان چاچلىرىغا قاراپ كۆڭلىدە، بەلكىم پۇل ئۇچۇن تولا باش قاتۇرۇپ شۇنداق بولۇپ قالغان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ كۈلگىسى كەلدى.

نۇربىيەنىڭ ئانىسى كېرەمجاننى قابىلىيەتلىك، بىلىملىك دەپ تونۇشتۇرغانىدى.

نۇربىيە ئۇنىڭ گەپـ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئارانلا باشلانغۇچ مەكتەپـنى پۈتـتۈرگـەن بولـسا كېرەك، دەپ پەرەز قىلدى.

مەن ماگىستىر بولـغاندىن كېيىن دوكتـۇرەۋ بولـۇشۇم مۇمكـىن، لېكـىن سەن كېرەەجانچۇ؟ سالاپىتىڭ بولغان بىلەن قورسىقىڭدا قانچىلىك ئۇماچ بارلىقى ماڭا ئايان بولـدى. بەلكىم ئىسلاھاتتىن پايدىلىنىپ، نامى ئۇلۇغ، سۈپـرىسى قۇرۇق بىر شىركەتنى باشـقۇرۇۋاتساڭ كېرەك. سەندە بايلىق بولغان بىلەن، مەدەنىيەتكە، بىلىمگە نامراتسەن! بۇلارنىڭ ماڭا نېمە پايدىسى؟ سەن پەلسەپە، تارىخ، سىياسىي، ئىقتىساد دېگەنلەرنى چۈشىنەەمسەن؟ ياق، ھېچنىمىنى چۈشەنمەيسەن، مېنىمۇ چۈشەنمەيسەن، يۈز يىلدىن كېيىنمۇ چۈشەنمەيسەن!... ئەگەر لايىق تاپماقچى بولسام، تۇركىيىدە سەندەك بايدىن ئوننى سېتىۋالىدىغان بايلار بار... بۇ پاكىز كىيىنگەن، ئەدەب ـ قائىدە بىلەن ئولتۇرغان كىشى، نۇربىيەنى قىلـچىمۇ جەلپ قىلالمىدى. سەندىن شەپقەت مىڭ ياخشى، ئۇ كەم دېگەندە پەلسەپە، تارىخ، سىياسەت دېگەنلەرنى ئوبدان بىلىدۇ. مىللىتى ئۈچۈن باش قاتۇرالايدۇ، سەنچۇ، پۇلنى كۆرگەندە ئۆز ۋەتىنىڭنى، ئۆز مىللىتىڭنىمۇ سېتىۋېتىشتىن يانمايسەن.

نۇربىيە ئاشۇنداق ئويلىدى ۋە ئۇ كىشىنى بەكلا ئۇڭايسىزلانـدۇرۇپ قويـماسـلىـق ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ تىجارەت بىلەن ئانچە خۇشى يوقلۇقىنى، تولاراق بىلىم ئېلىشـنى خالايدىغانلىقىنى، ھايات ۋە جەمئىيەتنى تەتقىق قىلىشقا ھەۋەس قىلىدىغانلىقىنى، ئوقۇشنىڭ يەنە ئىككى يىلدىن كېيىن تۈگەيدىغانلىقىنى، ھازىرچە توي قىلىش توغرىسـدا ئويـلاپ باقمىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇ كىشىنى ئۆزىتىپ قويدى.

مېھمان كەتكەندىن كېيىن، نۇربىيەنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ چىرايلىرى ئۆڭۈپ كەتتى. خېلى ئۇزاقلارغىچە گەپ ـ سۆز قىلماي ئولتۇرۇشتى.

كەچتە نۇربىيە يېتىپ قالاي دەپ تۇرغاندا ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ ياتقان ئۆيىگە كىردى. نۇربىيە ئانىسىنىڭ ئورۇق تېنىگە، غەمكىن كۆزلىرىگە قاراپ كۆڭلى يېرىم بولغاندەك بولدى. دادىسى گەپ قىلماي جىم ئولتۇراتتى. نۇربىيە ئۇلارنىڭ چـوقۇم بىر نەرسە دېمەكچى بولغانـلىـقىنى سېزدى، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ئۆيىنى بىر خىل ئىغىر بۇرۇختۇملۇق قاپلاپ تۇراتتى.

ــ قىزىم،ــ دادىسى ئاخىرى گەپنى باشلىدى، نۇربىيە بېشىنى كۆتۈرۈپ دادىسـنىڭ غەمكىن ھەم مېھرىبان چىرايىغا قارىدى،ــ يەنە ئوقۇشۇڭنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن قايتىپ كېتىشنى قارار قىلدىڭمۇ؟

نۇربىيە بېشىنى لىڭشىتىپ:

ــ ھەئە، ئوقۇشۇمنى يېرىم يولدا تاشلىۋەتسەم بولماس،ــ دېدى.

ــ مەيلى قىزىم، ئوقۇشۇڭنى داۋاملاشتۇرغىن!ــ دېدى دادىسى ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ.

بىراق ئانىسىنىڭ كۆزلىرىدە ياش پىلدىرلاپ تۇراتتى.

ــ دادا!...

ــ نېمە، دېمەكچى بولغىنىڭنى بىلىمىز،ــ دېدى دادىسى نۇربىيەنىڭ گېپىنى

بۆلۈپ،ـــ سېنى تەربىيىلەپ قاتارغا قوشۇش بىزنىڭ بۇرچىمىز، بىراق بىز ھازىر قېرىپ قالدۇق، بىزنىڭچە بولسا بالدۇرراق سېنى ياتلىق قىلىپ قەرزىمىزنى ئادا قىلغان بولساق ياخشى بولاتتى. شۇڭا كېرەكجانىنى ساڭا تونۇشتۇرغان. بىراق نىكاھ ئىشىنى زورلىغىلى بولمايدۇ، بىزمۇ بۇنى چۈشىنىمىز. ئەگەر كېرەكجان كۆڭلۈڭگە ياقمىغان بولسا مەيلى، كۈنلەرنىڭ بىرىدە كۆڭلۈڭگە ياققان كىشىدىن بىرنى تاپارسەن، بىراق ئەمدى كەتسەڭ سەن قايتىپ كەلگۈچە بىز ھايات تۇرالايمىزمۇ، يوق، بۇنى خۇدايىم بىلىدۇ. ئەمدى بىز سېنى ئۇلۇغ ئالىلاغا تاپشۇردۇق بالام!

نۇربىيەنىڭ ئانىسى ئاخىرى ئۆزىنى باسالماي ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى. نۇربىيەمۇ چىدىماي ئۆزىنى ئانىسىنىڭ باغرىغا تاشلاپ يىغلىدى. دادىسىمۇ قول ياغلىقى بىلەن كۆزىنى سۈرتۈشكە باشلىدى.

ـــ دادا، ئاپا، كۆڭلۈڭلارنى يېرىم قىلماڭلار، ئوقۇشۇمنى تۈگىتىپ كېلىپلا توي قىلىپ سىلەرنى رازى قىلىمەن. خۇدايىم بۇيرۇسا ئوقۇشۇم پۈتەي دېگەندە سىلەرنى تۇركىيىگە ئاپىرىپ شۇ يەردىن ھەجگە ئاپىرىپ كېلىمەن،ـــ دېدى نۇربىيە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ياساپ.

ـــ ئىنشائاللا، ئىنشائاللا! شۇ كۆڭلۈڭگە رەھمەت بالام!ـــ دېدى دادىسى.

ئۇلار ئۆيدىن چىقىپ كەتتى، ئۆينىڭ ئىچى جىمجىتلىققا چۆكتى. نۇربىيە كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، دېرىزە سىرتىدىكى قاراڭغۇلۇققا قاراپ ياتاتتى. ئۇ خىلمۇ خىل خىيالـلار دېڭىزىدا ئۈزەتتى.

ئاھ، ھېلىقى شەپقەت بىلەن بىللە بولغان مەڭگۈ ئۇنتۇلماس كېچە. بۇ ئىش بەلكىم ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەڭگۈلۈك بىر سىر بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. بۇ ئىشقا ئۇ مەڭگۈ پۇشايمان قىلمايدۇ. ناۋادا شەپقەت بىلەن توي قىلغان بولسا، شەپقەت چوقۇم ئۇنى ياخشى كۆرگەن بولاتتى. بۇگۈنكى ئايرىلىش شەپقەتكە ئىنتايىن ئېغىر كەلگەنىدى. ئۇ شەپقەتنىڭ ھېلىقى كېچىدىكى غەمكىن ۋە مەيۈس چىرايىنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇپ قالمايتتى. شەپقەت ئۇنى بۇگۈن چوڭقۇر ئەپسۇسلانغان ھېسسىيات بىلەن قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويغاندى. تا ھازىرغىچە ئۇنىڭ يىرىك بۇرۇتلىرى مەڭزىگە سانجىلىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. ئۇ شەپقەتنىڭ ئاجىز قولىنى تۇتۇپ:

ـــ شەپقەت ئاق يول بولسۇن، پات ئارىدا تۇركىيىدە كۆرۈشىمىز، خۇدايىم بۇيرۇسا كېلەر يىل كەلگەندە مەن سىزنى خەنزۇ تېۋىپلىرىغا كۆرسىتىپ باقاي، قولۇڭىز شۇ پالىق تېپىپ قالسا ئەجەب ئەمەس،ـــ دېگەندى.

ـــ تەشەككۈر، تەشەككۈر!ـــ دېگەندى شەپقەت ۋە ياشقا تولغان كۆزلىرىنى نۇربىيەدىن قاچۇرۇپ، ئىتتىك ھېڭىپ كىرىپ كەتكەندى.

نۇربىيە سول تەرەپكە ئۆرۈلۈپ ياتتى. ئەمدى ئۇ ئۆزىنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا خىيال سۈرۈشكە باشلىدى.

ئۇنىڭ بەزى ساۋاقداشلىرى ۋە تونۇشلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولۇپ، ئىككى ـ ئۈچ ھەتتا تۆت ـ بەشتىن بالىغا ئانا بولغانىدى. بەزى كىشىلەر نۇربىيە ـ

نىڭ تېخىچە توي قىلمىغانلىقىنى ئۇقۇپ، ئۇنىڭغا ھەيران بولغان ھالدا قارىشاتتى. ھەتتا بەزىلەرنىڭ «قېرى قىزنى كىممۇ ئالىدۇ؟» دېگەن پىچىرلاشلىرىمۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالىدى. بۇ ئەھۋال ئۇنى بەك ئەپسۇسلاندۇردى. لېكىن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۇنىڭغا تەسەللى بولدى.

ئۇ قەلبىنۇرنىڭ ياش ئېقىپ تۇرغان كۆزلىرىنى، نۇرىمانىنىڭ بەكلا ئېھتىياتچان چىرايىنى خىيالىغا كەلتۈرگىنىچە ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

12

ئەتىسى تاڭ سەھەردە تاشقىرقى ئۆيدىن تاراق ـ تۇرۇق ئاۋازلار ئاڭلانغاندەك قىلدى. نۇربىيە چالا ئۇيقۇدا بەلكىم دادام بامدات نامازغا تۇرغان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ ئۇخلاۋەردى. بىر پەستىن كېيىن ئۆزى ياتقان ئۆينىڭ ئىشكى جىددىي چېكىلدى. ئۇ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشكنى ئاچتى. ئىشىك ئالدىدا نۇرىمان تۇراتتى. نۇرىمانىنىڭ چىرايى ناھايىتى سولغۇن ھەم پەرىشان ئىدى.

ــ قەلبىنۇر ئۆلۈۋالماقچى بولۇپ ئۇيقۇ دورىسى يەۋاپتۇ!ــ دېدى نۇرىمان.

ــ نېمە؟ــ نۇربىيەنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

ــ ئەنسىرىمە، ئۇنى قۇتقۇزۇۋالدۇق،ــ دېدى نۇرىمان.

ــ قەلبىنۇر ھازىر نەدە؟ ــ دەپ سورىدى نۇربىيە.

ــ دوختۇرخانىدا.

نۇرىمان بولغان ۋەقەنى نۇربىيەگە سۆزلەپ بەردى.

ئاخشام نۇرىمان دوختۇرخانىدا كەچلىك نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتاتتى. سائەت ئون ئىككى بولاي دېگەندە تېلېفون تۇيۇقسىز جىرىڭلىدى. ئۇ بەلكىم مەخمۇتجاندىن كەلگەن تېلېفون بولۇشى مۇمكىن دەپ تېلېفوننى ئالدى. تېلېفوندا غۇنچەمنىڭ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. غۇنچەم تېلېفوندا يىغلاپ تۇرۇپ: ئاتايام دادام بىلەن ئاپام قاتتىق ئۇرۇشۇپ قالدى. ئاپام ئىچكەركى ئۆيگە كىرىۋېلىپ ئىشىكنى ئاچمايۋاتىدۇ، ئىشىكنى شۇنچە چېكىڭ ئۇرسامۇ ئاچمىدى، قورقۇپ كېتىپ قوشنىلارنى چاقىردىم. ئۇلارمۇ ئىشكنى ئاچقۇزالمىدى. تېزرەك كەلگەن بولسىڭىز، دېدى. نۇرىمان دەرھال ئۇلارنىڭ ئۆيىگە باردى. قەلبىنۇر يەنىلا ئىشكنى ئاچماي تۇرغانىكەن. ئۇلار ئاخىرى ئىشكنى بۇزۇپ ئۆيگە كىردى. قەلبىنۇر ھوشىنى بىلمەي كارىۋاتتا ياتاتتى. يېنىدا بىر دانە ئۇيقو دورىسىنىڭ قۇرۇق قۇتىسى تۇراتتى، جاۋغىيىدىن ئاقىقان قانىنىڭ ئىزى تۇراتتى. بىچارە غۇنچەم يىغلاپ ـ تېپچەكلەپ ھەدەپ ئاپىسىغا ئېسىلىپ يىغلايتتى.

ــ ئاپاڭ ئۇخلاپ قاپتۇ، ھېچنېمە بولمايدۇ، قورقما! ــ دەپ نۇرىمان غۇنچەمنى بەزلىدى، لېكىن ئۆزىمۇ يىغلاپ كەتتى. نۇرىمان تېلېفوندا ئەھۋالنىڭ جىددىيلىكىنى سېزىپ، دوختۇرخانىنىڭ جىددىي قۇتقۇزۇش ماشىنىسىنى بىللە ئېلىپ كەلگەنىدى. ئۇلار

قەلبىنۇرنى دەرھال دوختۇرخانىغا ئەكەلدى.

نۇرسمان ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ـ ئاخشامقى جىددىيچىلىكنى دېمەمسەن! ھېلىمۇ جىددىي تۇتۇش قىلىپ قۇتقۇزۇپ قالدۇق. ماڭا تېلېفون بېرىش غۇنچەمنىڭ قانداقمۇ ئېسىگە كەلگەندۇ دەيمەن.

ـ ھەي ئەخمەق دوستۇم، بۇنداق قىلغىچە قادىر بىلەن ئاجرىشىپ كەتسەڭلا بولمامتى؟ ئاشۇنداق بىر پەسكەشكە ھاياتىڭنى قۇربان قىلىش ئەرزىمدۇ؟ ـ دېدى نۇرىيە.

ئۇلار نۇرىيەنىڭ ئۆيىدە چاي ئىچىپ بولۇپ دوختۇرخانىغا كەلدى.

قەلبىنۇر ئاپئاق يوتقانىنىڭ ئىچىدە جىمجىت ياتاتتى. ئۇ بىر كېچىدىلا يادىپ كەتكەن، كۆزلىرى ئىششىپ، يۈزى تاتىرىپ قالغاندى. يۈزىدە بەش بارماقنىڭ ئىزى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. غۇنچەم بېشىنى ئاپسىنىڭ باغرىغا قويۇپ ئۇخلاپ قالغاندى.

ئەتىسى كەچتە نۇرسمان نۇرىيە بىلەن بىللە قەلبىنۇرنى ئۆزىنىڭ ئۆيىگە يانـدۇرۇپ ئەكەلدى. نۇرسمان بىر ئېغىز ئۆيىنى ئانا ـ بالا ئىككىيلەنگە تەييارلاپ، قەلبىنۇرنى كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قويدى.

ـ قەلبىنۇر، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، مېنىڭ ئۆيۈم سېنىڭ ئۆيۈڭگە ئوخشاش. ھەممە ئىش ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئەمدى بۇ ئازابلاردىن قۇتۇلسەن، ئوبدان ئارام ئالغىن، ھېچنېمىنى ئويلىما! ـ نۇرسمان قەلبىنۇرنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، ئىشىكنى يېپىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

قەلبىنۇرنىڭ قانداقمۇ ئۇيقۇسى كەلسۇن؟

ئۇنىڭ قەلبىدە دەرد ـ ئەلەم، غەزەپ ـ نەپرەت ئوتلىرى ۋاللىداپ يېنىۋاتاتتى. مەن نېمىشانچە ھاماقەتلىك قىلغاندىمەن؟ نېمە ئۈچۈن بالدۇرراق قەتئىي نىيەتكە كەلمىدىم؟ قادىر بىر ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ھايۋان، بىنومۇس ئەبلەخ تۇرسا، شۇ مەخلۇق ئۈچۈن ھاياتىمنى ھالاك قىلسام ئەرزىمدۇ؟

قەلبىنۇر ئۆيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ زادى ئۇخلىيالمىدى. ئۇ دېرىزىدىن سىرتتىكى ئېگىز ـ ئېگىز بىنالارنىڭ دېرىزىلىرىگە قارايتتى. ئۇ دېرىزىلەرنىڭ بەزىلىرىدە چىراغ يېنىپ تۇراتتى، بەزىلىرى قاپقاراڭغۇ ئىدى. شۇ چىراغ يېنىپ نۇرغان ئائىلىدىكىلەر بەختلىكمىدۇ؟ بەلكىم شۇ ئۆيدىكى ئەر ـ خوتۇنلار ھازىر ئۇرۇشۇۋاتقان بولسا كېرەك، بەلكىم بەزىلىرىنىڭ باشلىرى بىر تەكىيدە بولسىمۇ، بىراق ئايرىم ـ ئايرىم شېرىن خىياللارنى قىلىۋاتقاندۇ. قەلبىنۇر بۇلارنى ئويلاپ مېيىقىدا بىلىنەر ـ بىلىنمەس كۈلۈمسىرىدى. ئۇ ئۆز ۋۇجۇددا قەيسىرانە بىر كۈچنىڭ پەيدا بولۇۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ سىرتتىكى ئۆيگە چىقتى.

ـ ئەگەر قادىر مېنى ئىزدەپ كېلىپ قالسا، ئۇ ئەبلەخنى ئۆيگە كىرگۈزمەي قوغلىۋېتىڭلار! ـ دەپ قويۇپ قايتىپ كىردى.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئىشىكنى يېنىك چەككەن ئاۋازلار ئاڭلاندى. نۇرسمان بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىك تۈۋىدە دېگەندەكلا قادىر ھەجىيىپ تۇراتتى. نۇرسمان ئىشىك

نى تاقىۋالماقچى بولغانىدى، لېكىن يەنىلا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ:
— ھە، بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلدىڭىز؟ — دەپ سورىدى تەنە قىلىپ.
— بىزنىڭ بالىلار مۇشۇ يەردىمىكىن دەپ كېلىۋىدىم! — دەپ جاۋاب بەردى قادىر مۇلايىملىق بىلەن.
— ھە، بالىلىرىڭىزمۇ ئېسىڭىزگە كېلىدىكەندە، كىشىلەر بىرەر مۇشۇكى يىتۈپ كەتسىمۇ ۋاقتىدا ئىزدەيدۇ، نەچچە كۈندىن بېرى نەگە باردىڭىز؟ مېڭىڭ، مېڭىڭ! بۇ يەردە بالىلىرىڭىز يوق، ئۇلار ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتكەن، — نۇرىمان ئىشىكنى جاققىدە يېپىپ قويدى.

13

شۇ كېچىسى نۇربىيە نۇرىماننىڭ يېنىدا قونۇپ قالغانىدى.
ئۇلار بىر كارىۋاتتا يېتىپ مۇڭدىشىپ خېلى ئۇزاقىچە ئۇخلىمىدى. نۇرىمان غەمكىن ھالدا:
— مېنىڭ ئەھۋالىممۇ قەلبىنۇرغا ئوخشاش، — دېدى.
— نېمە ... نېمە دېدىڭ؟ — نۇربىيە نۇرىماننىڭ سۆزىگە چۈشىنەلمەي گاڭگىراپ قالدى.
— مېنىڭ ھازىرغىچە ئىككىلىنىپ قەتئىي نىيەتكە كېلەلمەيۋاتقانلىقىم بۇنى ئىسپاتلىمامدۇ؟ — دېدى نۇرىمان.
— ۋىيەي، سەنمۇ ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ ئازابلايدىكەنسەن، مەخمۇتجاننى قادىرغا سېلىشتۇرغىلى بولامتى؟ — دېدى نۇربىيە.
— ئۇنى بىلىمەن، — دېدى نۇرىمان، — ئايال كىشى توي قىلمىسىمۇ ياشىيالايدىكەن، نۇرغۇنلىغان تۇل ئاياللار ۋە قېرى قىزلارمۇ يۈرمەمدۇ؟ بۇنداق دېسەم ساڭا تېگىپ كەتمىسۇن يەنە، سەنمۇ شۇلارنىڭ قاتارىدا، بىراق، ئۇلارنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۇق دەردى بولىدىكەن، ئۇلارنىڭ قەلبىنى كىشىلەر چۈشەنمەيدۇ. ھەي، ئايال كىشى ھەقىقەتەن ئاجىز بولىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئاجىزلىقى دەل كۆڭلىنىڭ يۇمشاقلىقىدا، ئاقىۋەتتە ئۇلار ئۆزى زىيان تارتىدىكەن، — دېدى.
— قانداق؟ — دېدى نۇربىيە ئۇنى مەسخىرە قىلغاندەك كۈلۈپ، — يەنە ماڭا ئوخشاش بويتاق يۈرگەن ياخشىمىكەن؟ توي قىلمىساڭ ئەركىن - ئازادە يۈرەلەيسەن. شەكىلسىز يىپ بىلەن باغلىنىپ قالمايسەن. توي قىلغانمۇ شۇنچىلىكلا ئىشكەنغۇ! بۇ پەقەت كارىۋاتتىكى ئىشلارنى قانۇنلاشتۇرغانلىقتىنلا ئىبارەت ئىكەن. بىراق ئەر - خوتۇن ئىككىسى بىر كارىۋاتتا ياتسىمۇ ئىككىسىلا ئايرىم چۈشلەرنى چۈشەپ، ئۆمۈر بويى بىر - بىرىنى چۈشىنەلمەي ئۆتۈپ كېتىدىغانلارمۇ جىق، بۇ پاجىئەلىك ئەھۋال. ئۇنداق ئۆي تۇتقاندىن تۇتمىغان ياخشى. مەن شەپقەتكە ھەقىقىي ھېسداشلىق قىلىمەن، بىر - بىرىمىزنى چۈشىنىمىز، مېنىڭچە ناۋادا تېنىمنى ئۇنىڭغا بېرىپ سىناپ كۆرسەممۇ ھېچقىسى يوق، — دېدى نۇربىيە.

نۇربىيە شەپقەت بىلەن بىللە ياتقانلىقىنى نۇرىمساندىن يوشۇردى. ئەسلى بۇ ئىشنى نۇرىمانغا دېمەكچى ئىدى، بىراق نۇرىمانىنىڭ ئەيىبلەشىدىن ئەنسىرەيتتى.

ــ نۇربىيە، بۇنداق يۇرۇۋەرسەڭ بولمايدۇ. زادى نېمىلەرنى ئويلاۋاتسەن؟ ــ دەپ سورىدى نۇرىمان.

ــ ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن! ــ دەپ جاۋاب بەردى نۇربىيە ئامالسىز قالغاندەك كەيپىياتتا پەس ئاۋاز بىلەن.

ــ غايىۋى مۇھەببەت دۇنيادا مەۋجۇت ئەمەس!

ــ مەنمۇ غايىۋى مۇھەببەتنى ئىزدەپ يۈرگىنىم يوق، بىراق مەن ھەممە ئەر-خوتۇنلارنىڭ ئاشۇنداق ئۇرۇشۇپ ئۆتۈدىغانلىقىنى ئويلىسام قورقىمەن، تۇغۇن مۇشۇ يەردە، بۇنى يېشەلمەيۋاتىمەن. ئەمەلىيەتتە تەلىپىمۇ يۇقىرى ئەمەس، مەن بىلەن توي قىلىدىغان كىشىنىڭ ماڭا ئوخشاش ئاز-تولا بىلىمى بولسا، ھېنى ياخشى كۆرسە، مەن بىلەن ئۇرۇشمىسا، ھەممە ئىشقا توغرا كۆز قاراشتا بولسىلا بولدى. ئەگەر مەخمۇتجاندەك بىرەر-سىگە ئۇچراپ قالسام ئاللىقاچان ماقۇل دېگەن بولاتتىم، ــ دېدى نۇربىيە.

ــ ئىنسانلار ئۇچۇن بىر ئىللىق ماكان بولمىسا بولمايدۇ. ھازىر سەن خەتەرلىك ھالەتتە كېتىۋاتىسەن، ساڭا بىلىمۇ كېرەك، ماكانمۇ كېرەك. مەڭگۈ قېرى قىز بولۇپ ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالما يەنە. سەن ماڭا ئوخشمايسەن، ــ دېدى نۇرىمان نۇربىيەگە نەسىھەت قىلىپ.

ــ ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن، مەنمۇ مەخمۇتجاندەك سەممىي ئادەمنى نەدىن تاپىمەن؟ ئارىلىشىدىغان ئادەملىرىمنى سەن بىلىسەن، كۆڭلۈڭدىكىدەك لايىقىنى تاپماق تەس، بۇنى ئوبدان بىلىسەن! ــ دېدى نۇربىيە.

ــ بىراق بۇنى باھانە قىلىپ يۈرۈۋەرسەڭ بولمايدۇ، كۈچ سەرپ قىلىپ ئىزدىنىشىڭ، ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ شارائىت يارىتىشىڭ كېرەك، ياخشى ئادەمنىڭ پېشانىسىدە بەلگىسى يوق، ــ دېدى نۇرىمان.

ــ ھازىر سېنىڭ شەرت-شارائىتىڭ پەشپ يېتىلدى، پۇرسەتنى قولدىن بەرمە، مۇھەببەت ئەنە شۇنداق، ئەگەر سەن ئۇنى چىڭ تۇتمىساڭ قېچىپ كېتىدۇ، ــ دېدى نۇربىيە.

ــ بۇنى بىلىمەن. لېكىن كىشىلەرنى ئۆزۈن مۇددەت سىناپ كۆرۈش كېرەككەن. ئەگەر مەخمۇتجان ھېنى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرگەن بولسا، سەۋرىچانلىق بىلەن كۈتۈشى لازىم، ــ دېدى نۇرىمان.

ــ بۇنداق ئېھتىياتچان بولۇپ كەتمە، ــ دېدى نۇربىيە نۇرىمانىنى ئەيىبلىگەندەك، ــ بىچارە مەخمۇتجانغا ئېنىق جاۋاب بەرمەي ئىككى يىل سۆرەپ يۈردۈڭ.

ــ توغرا، ھازىر مەنمۇ بەرداشلىق بېرەلمەي قېلىۋاتىمەن. ئەمدى ئېنىق جاۋاب بەرمىسەم بولمايدىغان يەرگە كېلىپ قالدى، ــ دېدى نۇرىمان ئورنىدىن تۇرۇپ ۋە قەلبىنىڭ سۆت قاينىتىپ بەرمەكچى بولۇپ چىقىپ كەتتى.

نۇربىيە يالغۇز قالدى، ئوخلاي دېسە ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇ ئۇيقۇسىز دېرىزىنىڭ

شىرىقلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى، سىرتتا يەنە يامغۇر يېغىشقا باشلىغانلىقىن. سىرتتىكى چىراغ نۇرلىرى يامغۇردا خىرە كۆرۈنەتتى.

ھېلىقى ئۇنتۇلماس يامغۇرلۇق كېچە ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى. مۇشۇ كارىۋاتتا شەپەقەت بىلەن ئىككىلەن بىر كېچىلىك ئەر-خوتۇن بولۇشقانىدى. بۇ سىرنى نۇرىمانمۇ ئۇقمايدۇ، بەلكىم مەڭگۈ ئىككىمىزنىڭلا كۆڭلىدە ساقلىنىپ قالار. ئەگەردە نۇرىمانمۇ ئۆزىنىڭ سىرىنى ماڭا دەپ بەرگەن بولسا، مەنمۇ بۇ سىرنى ياۋاشلىقچە ئىقرار قىلغان بولاتتىم. مەخمۇتجاننىڭمۇ ئۇنچە ياۋاش بولۇپ كېتىشى ناتايىن ...

نۇرىمان قايتىپ كىردى. ئۇ نۇربىيەنىڭ سەل قىزارغان مەڭزىگە قاراپ ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى سەزگەندەك بولدى.

— ھە، نېمىلەرنى خىيال قىلىۋاتسەن؟ — نۇرىمان كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى، — دېمىسەڭمۇ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىڭنى بىلىمەن، ئىقرار قىلە، ھىلىقى كېچىدە مۇشۇ كارىۋاتتا شەپقەت بىلەن نېمە قىلدىڭلار؟

نۇربىيە نۇرىمانىنىڭ تۇيۇقسىز بۇ ئىشنى سوراپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى. ئۇ سەل تەمتىرىگەندەك بولدى، بىراق بۇ ئىشنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇشنىڭ ئانچە ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى بىلىپ بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئۇ كۈنى شەپقەت ئىككىمىز مۇشۇ كارىۋاتتا ياتتۇق...

— ۋاي ئەسكىلەر، — دېدى نۇرىمان كۈلۈپ نۇربىيەنىڭ بېقىنىنى چىمداپ، — دېمىسەڭمۇ ئاللىقاچان ئۇقۇپ بولغانىدىم، كۈندە يېتىۋاتقان كارىۋىتىمنىڭ ئۆزگىرىپ قالغانلىقىنى بىلمەمدىم؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە مەندىن بۇ ئىشلارنى سوراۋەردىڭ، چوقۇم بۇنىڭدا بىر گەپ بار دەپ ئويلىغانىدىم، دەل شۇنداق چىقتى. بۇ ئىشتا سەن چوقۇم ئاكتىپلىق كۆرسەتتىڭمۇ دەيمەن!

— ھەئە، — نۇربىيەنىڭ يۈزى ئۇللىدە قىزاردى، — ئۇنىڭ مېيىپلىقىغا ئېچىم ئاغرىپ قالدى، تۇركىيىدە ئۇنىڭ ئائىلىسى ماڭا كۆپ ياردەم قىلغان، ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ، شۇڭا ئۇنى ئارماندا قويماي دەپ شۇنداق قىلغانىدىم. بىراق بۇ ئىشقا پۇشايمان قىلمايمەن.

— ئىككىنچى مۇنداق ئىشلارنى قىلما، — دېدى نورىمان نۇربىيەنى ئەيىبلەپ، — بەربىر بىركۈنى بۇ ئىشلارنى بېشىڭدىن ئۆتكۈزىسەن.

— خاتىرجەم بول، ناۋادا توي قىلىشىمنى ھېسابقا ئالمىغاندا بۇ تۇنجى قېتىم، ھەم ئاخىرقى قېتىم، — دېدى نۇربىيە ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا، — بۇ ئىش پۈتۈنلەي ئۆزۈمنىڭ مەيلى بىلەن بولغان، بۇ ئىش بىلەن ئۆزۈمنى بۇزۇق دەپ ھېسابلىمايمەن، ھېلىقىدەك بۇزۇقچىلىق قىلىپ تۇرۇپ، ئۆزىنى ھەممىدىن پاك ھېسابلايدىغان كىشىلەرگە مەن ئوخشىمايمەن.

— ئۇغۇ شۇنداق، بىراق قانداقلا باھانە - سەۋەب تاپقىنىڭ بىلەن تويدىن بۇرۇن بۇنداق ئىشنىڭ بولۇشى ئانچە ياخشى ئەمەس، — دېدى نۇرىمان.

— بولدى، بولدى. بۇ گەپلەرنى قوي، ئەمدى ئۆزۈڭ ياۋاشلىقچە ئىقرار قى-

لمپ باقه، ـ نۇربىيه ئەمدى نۇرىمانغا ھۇجۇم باشلىدى، ـ سەن بىر قېتىم توي قىلغان، مەخمۇتجانمۇ بىر ئەركەك بولغاندىكەن يېنىگىدا جىملا ياتمىغاندۇ؟

نۇربىيەنىڭ ھۇجۇمى نۇرىمانىنى كۈلدۈرۈۋەتتى.

راستىنلا ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇنداق ئىش بولغىنى يوق، ـ دېدى نۇرىمان.

ـ بۇ گېپىڭگە كىم ئىشىنىدۇ؟

ـ ئەلۋەتتە، ئۇمۇ بىر ھېسسىياتلىق ئەركەك، ئۇ بەربىر بىر ئۆيگە كىرىمىزغۇ دەپ چىڭ تۇرۇۋالغاندى، مەن يەنىلا ئۇنىمىدىم، ـ دېدى نۇرىمان.

ـ ئۇنداق قىلىشىڭنىڭ نېمە ھاجىتى؟

ـ مېنىڭ ئىدىيەم سېنىڭكىدەك ئازاد ئەمەس، ـ نۇرىمان سەل ئويلانغاندىن كېيىن جاۋاب بەردى، ـ ئەگەر مەن شۇ چاغدا ماقۇل دەپ قويغان بولسام قايتا ئويلىنىشىمغا ئىمكانىيەت قالمايتتى.

يامغۇر توختىدى. تۇن تېخىمۇ قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى. ئىككىيلەن خېلى ئۇزاقىچە مۈگدىشىپ ئاخىرى ئۇخلاپ قالدى.

14

قەلبىنۇرنىڭ نۇرىمانىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتقىنىغا يېرىم ئاي بولغاندى. ئۇنىڭ قادىرغا بولغان غەزەپ ـ نەپرىتى قايناپ تاشقانسىرى قادىرنى ئويلىسىلا چىشلىرى غۇچۇرلاپ كېتەتتى.

ـ نېمە ئۈچۈن دورا يېدىڭ؟ ـ دەپ سوردى بىر كۈنى نۇرىمان بىلەن نۇربىيە قەلبىنۇرنىڭ ئەخمەقلىقىنى ئەيىبلەپ.

ـ بۇ خورلۇقتا زادىلا چىدىمىدىم، ـ دېدى قەلبىنۇر كۆزىگە لىق ياش ئېلىپ، ـ ئۇ مېنى ئازراقمۇ خوتۇن قاتارىدا كۆرمەيدۇ، شۇڭا ئۇنىڭدىن ئۈچ ئېغىش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا خوتۇننىنى قەستلەپ ئۈلتۈرگەن دېگەن گۇناھنى ئارتىپ، ئۇنى ۋىجدان ئازابىدا قىينىپ ئۈلتۈرەي دەپ ئويلىغانىدىم.

ـ ئۈزۈڭ ئەخمەق، ئۇنىڭدا ۋىجدان دېگەن نەرسە يوق تۇرسا، قانداقمۇ ۋىجدان ئازابىنى تارتسۇن؟ ئاكىلساق ئۇ ھېلىقى ئارزۇگۈل دېگەن بۇزۇق بىلەن بىر ئۆيگە كىرىۋاپتۇمىش، ـ دېدى نۇربىيە.

ـ ھەئە، راستىنلا ئەخمەقلىق قىلىپتىمەن، ـ قەلبىنۇر پۇشايمان قىلغاندەك ئاۋازدا سۆزلىدى، ـ ئەگەر ئۈلگەن بولسام غۇنچەم يېتىم بولۇپ قالار ئىكەن، مېنىڭ ئۈلۈمسم قادىرغا پايدىلىق بولىدىغانلىقىنى ئويلىمىپتىكەنمەن.

قەلبىنۇر بۇ قېتىم قەتئىي ئاجرىشىش نىيىتىگە كەلگەنىدى. ئۇنىڭ نىيىتى ئاخىرى ئەمەلگە ئاشتى.

ئۇلار سوت مەھكىمىسىنىڭ ئاجرىشىش قەغىزىگە قول قويۇپ چىققاندا، ئارزۇگۈل كوچىنىڭ نېرىقى تەرىپىدە قادىرنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن. ئۇنىڭ سەل ـ پەل پومپىيىپ

چەققان قورسىقىنى كۆتۈرۈپ ئىغاڭلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قەلبىنۇر ئىشنىڭ تېگى-تەكتىگە چۈشەندى. ئۇ ئۇنىڭغا شارت قىلىپ تۇكۇرۈۋېتەي دەپ ئويلىغاندى، بىراق پەس بەلەن تەڭ تۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ئويلىدى.

قەلبىنۇر قادىرنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن ئۆزىنى يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئەمدىلىكتە ئۇ قادىرنىڭ تىللىشىدىن، ھاقارەتلىشىدىن، ئۇرۇشىدىن ئەنسىرىمەيتتى. ئەمدى ھېچكىمۇ ئۇنىڭ ئىنسانلىق ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلالمايدۇ. قەلبىنۇر قىزىلتاغ ئېتىكىدىكى بىر تۈپ مەجنۇن تالنىڭ تۈۋىدە ئولتۇراتتى.

ئۇ ئىندىرىس ھۇئەللىم بىلەن ھۇشۇ يەردە ئۇچرىشىشقا ۋەدىلەشكەنىدى.

تۇيۇقسىز ئۇنىڭدا ئەركىشىنىڭ يايغان تورىغا چۈشۈپ قالغاندەك تۇيغۇ پەيدا بولدى. ئۇ دەرھال بۇ يەردىن كېتىپ قالماقچى بولدى. ھېسداشلىق قىلىش ۋە تەلىلى بېرىشمۇ بىرخىل قورقۇنچلۇق ئىشكەن، ئەينى ۋاقىتتا قادىرمۇ ئاشۇنداق ئالدىمدا يېلىنىپ تۇرۇۋالغان ئەمەسمىدى، دەپ ئويلىدى قەلبىنۇر. ئىندىرىس ھۇئەللىم كىشىنىڭ قەلبىنى چۈشىنىدىغان ياۋاش، سەمىمىي ئادەمكەن، بىراق ئۇ ھازىرقى ئاجىزلىقىدىن پايدىلىنىپ، قەلبىمگە بۆسۈپ كىرمەكچىمۇ نېمە؟ ئۇ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى، ئىنسانلارنىڭ روھىي ئىنژېنېرى دەپ تەقدىرلىنىپ كېلىۋاتقان ئادەم ئىكەن، شۇنداق بىر كىشى رەزىللىك قىلماس؟! ئۇ خىيال سۈرگىنىچە قولىدىكى قول ياغلىقىنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ ئولتۇراتتى.

يەنە ئازراق ساقلاپ باقاي، ئۇنىڭغا ماقۇل دېگەن ئىكەنمەن ۋەدەمدە تۇرۇشۇم كېرەك، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەيلا كېتىپ قالسام سەت بولار دەپ ئويلىدى ئۇ.

يىراقتىن بىر كىشىنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئۇ ھەدەپ ئۇياق-بۇياققا قارايتتى. ئۇ دەل ئىندىرىس ھۇئەللىم ئىدى، قەلبىنۇر سەل جىددىيلەشكەن ھالدا قولىدىكى قول ياغلىقىنى ئۇنىڭغا قارىتىپ پۇلاڭلاتتى. ئىندىرىس ھۇئەللىم تېز-تېز چامداپ قەلبىنۇرنىڭ ئالدىغا كەلدى.

ـ كېچىكىپ قالدىم، رەنجىمەك! ـ دېدى ئۇ ئەپۇ سوراپ.

ـ مەنمۇ ھازىرلا كەلگەنىدىم، ـ دېدى قەلبىنۇر.

ـ ئەھۋالىڭىز قانداقراق، يەنىلا نۇرىمانىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتامسىز؟ ـ دەپ سورىدى ئىندىرىس ھۇئەللىم.

ـ ھەئە، شۇ يەردە تۇرۇۋاتىمەن، باشقا جايدىن بىر ئېغىز ئۆي ئىزدەپ باقايمىكىن دەيمەن، ـ دېدى قەلبىنۇر ئىندىرىس ھۇئەللىمنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىپ.

ـ ئەگەر سىز ئۇيەردە تۇرۇشنى بىئەپ كۆرسىڭىز، مەكتەپنىڭ ئىچىدە بوش ئۆي-لەر بار، مەن مۇدىرغا ئېيتىپ بېرەي ئېغىز ئۆي ھەل قىلىپ بېرەي، ـ دېدى ئىندىرىس ھۇئەللىم.

ـ ئۇنداق بولسىغۇ ياخشى بولاتتى، رەھمەت سىزگە! ـ دېدى قەلبىنۇر.

ئۇلار خېلى ئۇزاققىچە جىم ئولتۇردى. بىر پەستىن كېيىن ئىندىرىس ھۇئەللىم يەنە گەپ تەشتى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـ قەلبىنۇر بۇنىڭدىن كېيىن نېمە قىلماقچى بولۇۋاتىسىز؟

ـ بىلمەيمەن،ـ دەپ بېشىنى چايقىدى قەلبىنۇر.

ـ قەلبىنۇر،ـ دېدى ئىدىرىس مۇئەللىم ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ،ـ سىز تېخى ياش، بۇنداق ياشاۋېرىشىڭىز مۇمكىن ئەمەس، غۇنچەممۇ كۈندىن - كۈنگە چوڭ بولىدۇ. ھايات دېگەن يەنىلا گۈزەل، ئالدىڭىزدىكى گۈزەل تۇرمۇش قەلبىڭىزدىكى جاراھەتلەرنى ساقايتىدۇ.

قەلبىنۇر ئىختىيارسىز يىغلاپ تاشلىدى. ئىدىرىس مۇئەللىمنىڭ سەمىمىي سۆزلىرى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى مۇزنى ئېرىتكەنىدى. لېكىن شۇئانلا ئۇنىڭ كۆڭلىدە داۋالغۇش پەيدا بولدى. بۇنىڭدىن ئون يىل ئىلگىرى قادىرمۇ مۇشۇنداق گەپ - سۆزلەر بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى رام قىلۋالمىغانمىدى؟

قەلبىنۇر دەرھال ياغلىق بىلەن يۈزىدىكى ياشلارنى سۈرتۈۋەتتى.

ئىدىرىس مۇئەللىم قولىنى قەلبىنۇرنىڭ قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ دېدى:

ـ بىللە ئىشلەۋاتقىنىمىزغا خېلى ئۇزۇن بولدى. سىزنى خېلى ئوبدان چۈشىنىپ قالدىم.

قەلبىنۇر قولىنى ئاستا تارتىۋالدى.

ـ لېكىن مەن سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى ئانچە بىلمەيمەن،ـ دېدى ئۇ.

ئىدىرىس مۇئەللىم ھەيرانلىق بىلەن قەلبىنۇرغا قاراپ قالدى. قەلبىنۇرنىڭ چىرايى ئۇنىڭغا ياداڭغۇ ھەم سولغۇن كۆرۈنگەن بولسىمۇ بىراق ئۇنىڭ قەيسەر ۋە تەمكىنلىكىنى سەزدى.

15

نۇربىيەنىڭ دەم ئېلىش ۋاقتى توشقانىدى. شۇڭا تۈركىيىگە قايتىپ كەتتى. نۇرىمان، قەلبىنۇر، غۇنچەم ۋە نۇربىيەنىڭ ئۆيىدىكىلەر ئۇنى ئايرودرومغا چىقىپ ئۇزىتىپ قويدى. بۇ قېتىمقى ئايرىلىش ئۇلار ئۈچۈن ئېغىر كەلگەنىدى. ھەممەيلەن كۆزلىرىگە لىق ياش ئېلىپ نۇربىيە بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى.

نۇربىيە ئايروپىلاننىڭ ئورۇندۇقىدا ئولتۇرۇپ ئىنتايىن زېرىكتى. يۇرىكىنى چىدىغۇسىز بىر خىل ھىجران قايغۇسى قاماللىۋالدى. تۇركىيىدىن كەلگىچە ئۇنىڭغا شەپقەت ھەمراھ بولغانىدى. ھازىر يېنىدا ساپ ناتونۇش ئادەملەر ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ ئۈرۈمچىدىن ئالغان كىتابلىرىدىن بىرنى چىقىرىپ ۋاراقلىدى. بىراق بۇ كىتابلارنىڭ ھېچقايسىسى قەلبىدىكى ھىجران قايغۇسىنى چىقىرىۋېتەلمەيتتى.

ئۆمۈر بويى كىتاب ئوقۇپلا ئۆتۈپ كېتەمدىم؟زادى بىرەر ھەمراھ تېپىشىم شەرتمۇ؟ نىكاھ شۇنچە مۇھىم، شۇنچە قەدىرلىك نەرسىمۇ؟ ھەممە كىشى بېشىدىن كەچۈرمىسە بولمايدىغان تۈزۈممۇ؟

ئۇمۇشۇ ئىشلارنى ئويلىغانسېرى پىكرى چىگىشلىشىپ كەتتى. ئۇ قايتا - قايتا ئويلاندى، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ھەسرەتلەندى.

ئايال كىشى بولماق نېمىدېگەن تەس - ھە!

ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەي شەپقەت بىلەن كۆرۈشىدىغانلىقىنى ئويلاپ، كۆڭلى ئازراق سۆيۈنگەندەك بولدى. شەپقەت بۇ قېتىم ماڭا قانداقراق مۇئامىلە قىلار؟ ئۇ تېخىچىلا پەرىشان بولۇپ يۈرەمدىغاندۇ؟ ھېلىقى يامغۇرلۇق كېچە ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنمىدۇ؟ ...

ئايروپىلان بارا - بارا دېڭىز قولتۇقىنى بويلاپ ئۇچۇپ، ئاستا - ئاستا ياۋروپا بىلەن ئاسىيانى ئۇلاپ تۇرغان گۈزەل شەھەر ئىستامبۇلغا كېلىپ قوندى.

نۇربىيە ئۆزىنىڭ كېلىۋاتقانلىقى توغرىسىدا ھېچكىمگە خەۋەر قىلمىغانىدى. شۇڭا ھېچكىممۇ ئۇنىڭ ئالدىغا كۈتۈۋالغىلى چىقمىدى. ئۇ ئايرودرومدىن چىقتى، ئۇنىڭ قەلبىنى بىر خىل يالغۇزلۇق ھەم بىئاراملىق قاپلىغانىدى. ئۇ تاكسىدىن بىرنى چاقىرىپ مەكتەپكە قايتماقچى بولدى. ئىستامبۇلنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرى ھازىر ئۇنى تۇنجى قېتىم كەلگەندەك جەلپ قىلالمىدى. سان - ساناقسىز كىچىك ماشىنىلار كوچىلاردا خۇددى ئاقار يۇلتۇزدەك ئۇياق - بۇياققا ئۆتۈشەتتى. ئادەم ماڭىدىغان يوللاردا كىشىلەر جىم - جىم ماڭاتتى. ئاشۇ كىشىلەر نەلەرگە ماڭغاندۇ؟ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆي ماكانى بارمىدۇ؟ ھەممىسى بەختلىكمىدۇ؟ بۇ يەردە يەنە كەم دېگەندە ئىككى يىل تۇرىمەن، چوقۇم تىرىشىپ ئوقۇپ ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشىشىم كېرەك. پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن بىلىمگە ئىنتىلسەملا ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتەلىشىم مۇمكىن ... ئۇ مەكتەپكە يېقىنلاشتى. تاكسى مەكتەپنىڭ ئالدىدا توختىدى. مەكتەپ ئالدىدىكى كەڭ مەيداندا سان - ساناقسىز كۆك كەپتەرلەر ئەركىن - ئازادە ئۇچۇپ يۈرەتتى، ھېچكىممۇ ئۇلارغا چېقىلمايتتى، ئەكسىچە كىشىلەر يېنىدىن پۇل چىقىرىپ دان ساتقۇچى مومايدىن دان سېتىۋېلىپ ئۇلارغا دان سېلىپ بېرەتتى. مەكتەپنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئۇزۇن يىللىق تارىخقا ئىگە سۇلتان ئەخمەت جامائەسى بەكمۇ ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى. ئېگىز - ئېگىز پەشتاقلىرى كۆككە تاقىشىپ تۇراتتى.

ساۋاقداشلىرى نۇربىيەنى ئاددىيلا كۈتۈۋالدى. بەزىلىرى ئۇنىڭ چامادانلىرىنى كۆتۈردى. بەزىلىرى ئۇنى قۇچاقلاپ، تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كېتىپسەنغۇ، دەپ ماختاپ قويدى. بىراق ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدا خۇشاللىقنىڭ ئىزناسىمۇ يوق ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا شەپقەت كۆرۈنمەيتتى، ئۇ سەل ئەپسۇسلانغاندەك بولدى، بىراق ئۇلاردىن شەپقەتنى سوراشقا پېتىنالمىدى.

ئەتىسى چۈشتىن كېيىن، نۇربىيە ساۋاقدىشى گۈلەمبەرنى چاقىرىپ قارا دېڭىز بويىغا باردى. بىپايان دېڭىز گويا ھېرىپ قالغاندەك جىمجىت تۇراتتى. سۇ قۇشلىرى پەس ئۇچۇپ يۈرەتتى. ھاۋا تۇتۇق بولۇپ، دېڭىز يۈزىنى سۇس تۇمان قاپلاپ تۇراتتى. بىراق جايلاردىن پاراخوتلارنىڭ گۈدۈك ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى.

نۇربىيە تۇيۇقسىز گۈلەمبەردىن شەپقەتنى سورىدى.

گۈلەمبەر نۇربىيەنىڭ بۈگۈن چوقۇم بۇنى سورايدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇ كۆزلىرىنى نۇربىيەدىن قاچۇرۇپ دېڭىزغا تىكىلىپ تۇردى. نۇربىيەنىڭ يۈرىكى بىر خىل

شۇملۇق ئالامىتىنى سەزگەندەك بولدى.

ـ ھە، تېزرەك گەپ قىلساڭچۇ، ـ دەپ نۇربىيە ئۇنى ئالدىراتتى.

گۈلەمبەر ئاخىرى ئېغىز ئاچتى.

شەپقەت قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ كەيپىياتى ئانچە نورمال بولمىغان، كۈن بويى خامۇش ھالدا يۈرگەن. نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار ئۇنىڭ كۈندە مۇشۇ دېڭىز بويىدا يۈرگەنلىكىنى كۆرگەن. بىراق شەپقەت نېمە بولغانلىقىنى ھېچكىمگە دېمىگەن. ئۇنىڭ مەكتەپ ئىچىدە مەست بولۇپ يېتىپ قالغان چاغلىرىمۇ بولغان. ئۇ بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن دەرستىن چۈشۈپ ماشىنىسىنى ھەيدەپ نەگىدۇر بىر ياققا بارماقچى بولۇپ كېتىۋاتقاندا، تۇيۇقسىز بىر ماشىنىغا ئۇرۇلۇپ كېتىپ قازا بولغان.

ـ نېمە؟ ـ نۇربىيە بۇ گەپكە ئىشەنمىگەندەك سورىدى، ـ قاچان شۇنداق بولدى؟

ـ بىر ھەپتە بولدى، ـ دېدى گۈلەمبەر ھەسرەتلىك تىنىپ.

نۇربىيەنىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى، ئۇنىڭ گەپ قىلغۇسى بار ئىدى، لېكىن ھېچنېمە دېيەلمىدى. گۈلەمبەرگە يۆلىنىپ، قېتىپ قالغاندەك مىدىرلىماي ئولتۇرۇپ قالدى.

بىردىنلا ھېلىقى يامغۇرلۇق كېچە ئېسىگە كەلدى. ئەگەر شۇ كېچە شەپقەتنىڭ توي قىلىش تەلىپىگە قوشۇلغان بولسام بەلكىم بۇنداق ۋەقە يۈز بەرمىگەن بولاتتىمىكىن؟ ھەي، بىچارە شەپقەت، نېمە ئانچە ئالدىراپ كېتىپ قالدىڭ؟ بىز پات ئارىدا مۇشۇ يەردە كۆرۈشمەكچى بولغان، كېلەر يىل يۇرتقا بېرىپ قولۇڭنى داۋالاتماقچى بولغان ئەمەسمىدۇق؟ مېنى كۈتۈپ تۇرساڭ بولماسمىدى؟ ياخشى ئادەملەرنىڭ ئۆمرى شۇنداق قىسقا بولامدۇ؟ ئۇلۇغ ئاللاھ، ئاشۇنداق دىلى سۇنۇق ئاجىز بەندەڭنى ئاسراپ قالساڭ بولماسمىدى؟ ...

ـ شەپقەتنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ يانچۇقىنى ئاختۇرۇپتىكەن، ئۈرۈمچىدە سەن بىلەن بىللە چۈشكەن رەسىملىرى چىقىپتۇ، ـ دېدى گۈلەمبەر.

نۇربىيە ئاخىرى ئۆزىنى باسالماي قالدى. ئۇ يۈگۈرۈپ دېڭىز قىرغىقىغا بېرىپ يۈزىنى چىڭ ئېتىۋېلىپ يىغلاشقا باشلىدى، دېڭىز شامىلى ئۇنىڭ بۈدۈر چاچلىرىنى، كۆڭلەكلىرىنى لەپىلدىتەتتى. ئۇ قولىدىكى ئاچچىق ياش بىلەن ھۆللەنگەن ئاق ياغلىقىنى ئاچچىق دېڭىز سۈيىگە تاشلىدى. ئاق ياغلىق دېڭىز يۈزىدە بىردەم لەيلەپ ئاستا ـ ئاستا چۆكۈپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكىمۇ ئاشۇ ئاق ياغلىق بىلەن بىللە قارا دېڭىزنىڭ چوڭقۇر قايناملىرىغا چۆكۈپ كەتكەندەك بولدى.

16

نۇرىمان مەخمۇتجان بىلەن تۈمەن دەرياسى بويىدىكى بىر تۈپ دەرەخنىڭ سايىسىدا ئولتۇراتتى. نۇرىمان تۈنۈگۈن قەشقەرگە كەلگەنىدى. مەخمۇتجاننىڭ ئىككى قىزى دەريا بويىدا سۇ ئويناپ يۈرەتتى.

تۈنۈگۈن ئاخشام كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئىككى قىز كىنو كۆرىمىز دەپ چىقىپ كەتكەنىدى. ئۇلار دىۋاندا ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشتى.

ـــ نۇرسمان، ـــ دېدى مەخمۇتجان تەقەززالىق بىلەن، ـــ بۇ قېتىم ئېنىق جاۋاب بېرىدىغانسىز؟

ـــ بۇ قېتىم يەرلىك كېسەلمەرنى داۋالاش ئۈچۈن ئاپتونوم رايون ئۇيۇشتۇرغان داۋالاش ئۆمىكى بىلەن بىللە كەلدىم. ئالتە ئاي تۇرىمىز، ـــ دېدى نۇرسمان.

ـــ ئەجەپ ئوبدان بوپتىغۇ! ـــ مەخمۇتجان خۇشاللىقىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ـــ دېمەك بۇ قېتىم ھەممە ئىشلارنى بىراقلا تۈگىتىدىكەنمىز ـ دە.

نۇرسمان مەخمۇتجاننىڭ گېپىگە كۈلۈپ:

ـــ مېنىڭچە ئەر ـ ئايال باشقا ـ باشقا يەردە ئايرىلىپ تۇرسا ياخشىكەن! ـــ دېدى.

ـــ نېمە ئۈچۈن؟

ـــ داۋاملىق بىر ئۆيدە تۇرسا ئاسانلا بىر ـ بىرىدىن زېرىكىپ قالىدۇ، بىر بىرىگە ھۆكۈمرانلىق قىلىش تۈيغۇسى پەيدا بولۇپ قېلىش ئېھتىمالى بار. ئايرىم جايدا تۇرسا ئائىلىدىكى ھەر خىل ئۇششاق ـ چۈششەك سۈركىلىشلەردىن ساقلانغىلى بولىدۇ، ھەر قېتىم كۆرۈشكەندە يېڭى ـ يېڭى ھېس ـ تۈيغۇلار بىلەن كۆرۈشكىلى بولىدۇ. بىر ـ بىرىگە بولغان مېھىر ـ مۇھەببىتى ئاشىدۇ، ـــ دېدى نۇرسمان.

ـــ بۇ گېپىڭىزمۇ قىسمەن توغرا، بۇ پىكرىڭىزگىمۇ ھۈرمەت قىلىمەن، ـــ دېدى مەخمۇتجان كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، ـــ بىراق بارا ـ بارا بۇ خىل ئويىڭىزنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشىغىمۇ ئىشىنىمەن!

ئەل ياتقۇ ۋاقتى بولۇپ قالدى. قىزلار ئاللىقاچان ئۇخلاپ قېلىشقانىدى.

مەخمۇتجان نۇرسمانىڭ چىرايىغا كۆز ئۇزمەي قارايتتى. نۇرسمانىڭ ئىككى ئېغىز كۆكسى تىنىقى بىلەن بىر ئۆرلەپ بىر پەسىيىپ تۇراتتى. مەخمۇتجان ئاستا نۇرسمانىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى. نۇرسمان بېشىنى ساڭگىلىتىپ، قولىنى تارتىۋالماقچى بولدى. بىراق، مەخمۇتجان ئۇنىڭ قولىنى بەك چىڭ تۇتۇۋالغانىدى. مەخمۇتجان يەنە بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ بېلىدىن تۇتۇۋالدى.

ـــ ئۇنداق قىلماڭ، قىزلار تېخى ئۇخلىمىدى! ـــ دېدى نۇرسمان نازلانغاندەك.

ـــ ئاللىقاچان ئۇخلاپ بولدى! ـــ دېدى مەخمۇتجان.

مەخمۇتجان نۇرسمانىنى چىڭ قۇچاقلاپ، ئۇنى يالقۇنلۇق ھېسسىيات بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى. نۇرسمان تىنالماي قالدى. بىردىنلا ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى تارامىلاپ تۆكۈلۈشكە باشلىدى. نۇرسمان شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ مەخمۇتجانىنى ھەقىقىي ياخشى كۆرۈپ قالغانلى

قىلىنى سەزدى. بولمىسا مەخمۇتجاننىڭ ئۇنداق قىلىشىغا يول قويۇلمىغان بولاتتى. ئۇنىڭ بەدىنىگە ئاستا - ئاستا ئىللىق بىر ھارارەت تارقىلىشقا باشلىدى. نۇرسۇمان دەرەخكە يۆلىنىپ ئوڭتۇرۇپ ئاشۇ ئىشلارنى ئويلاۋاتاتتى.

مەخمۇتجان نۇرسۇماننىڭ گەپ قىلماي ئولتۇرغىنىغا قاراپ:

— ئاخشامقى ئىشلارنى ئويلاۋاتامسىز؟ — دەپ سورىدى.

— ئەسكى، ئەسكى! — دېدى نۇرسۇمان كۈلۈپ، ئۇنىڭ يۈزى بىردىنلا ئانارداەك قىزىرىپ كەتتى.

بۇ چاغدا ئىككى قىز يۈگۈرۈپ كېلىپ، دادىسىدىن دەرياغا بويىدا رەسىمگە تارتىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدى. مەخمۇتجان خۇشال ھالدا ئاپپاراتىنى ئېلىپ ئۇلارنى سۈرەتكە تارتماقچى بولدى. مەخمۇتجان نۇرسۇماننىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىمۇ بىللە چۈشۈشكە تەكلىپ قىلدى. نۇرسۇمان ئىككى قىزنى ئىككى تەرەپكە ئېلىپ تۇردى. مەخمۇتجان ئاپپاراتنىڭ كونۇپكىسىنى باسماقچى بولغاندا نۇرسۇمان:

— سىزمۇ كېلىڭ، ئاۋۇ كىشى بىزنى تارتىپ قويسۇن، — دېدى ئۇنىڭغا كېتىۋاتقان بىر يولۇچىنى كۆرسىتىپ.

يولۇچى ئۇلارنى سۈرەتكە تارتىپ قويدى.

بىر يېڭى ئائىلە مۇشۇنداق ۋۇجۇدقا كېلىش ئالدىدا تۇراتتى.

يەكشەنبە كۈنى، قەلبىنۇر غۇنچەمنى ھايۋاناتلار باغچىسىغا ئاپىرىپ ئوينىتاتقاندىن كېيىن ھېلىقى ۋەھىمىلىك قارىياغاچلىققا كېلىپ قالدى.

قارىياغاچلىققا كېچىسى ئادەم كەلمىگەن بىلەن، كۈندۈزلىرى ئۇ يەردىن ئادەم ئۈزۈلمەيتتى. غۇنچەم ياۋا گۈللەرنى تېرىپ يۈرەتتى. قەلبىنۇر بىر تاشنىڭ يېنىغا كەلدى. بۇ دەل ھېلىقى كېچىدە قەلبىنۇر ئولتۇرغان تاش ئىدى. قەلبىنۇرنىڭ ۋۇجۇدى بىردىنلا شۇركىنىپ كەتتى. ئۇ خۇددى بىر ئاسار - ئەتىقىنى ئېكسكۇرسىيە قىلغاندەك، ئۇ تاشقا ئۇزاققىچە قاراپ قالدى.

تاشنىڭ ئۈستىدە بىر پارچە گېزىت تۇراتتى. ئېھتىمال ئۇ گېزىتنى باشقىلار ئاستىغا قويۇپ ئولتۇرغان بولسا كېرەك. قەلبىنۇرمۇ ئاشۇ گېزىت ئۈستىدە ئولتۇردى. بىر چاغدا زېرىكىپ ئەسىندى ۋە ھېلىقى گېزىتنى قولىغا ئالدى. گېزىتتىكى ماقالىلەرنىڭ ماۋزۇلىرىغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. گېزىتنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى بىر خەۋەر ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتتى. خەۋەردە مۇنداق دېيىلگەنىدى: «يېقىندا شەھىرىمىزدە بىر زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى ئېلىپ - سېتىش دېلوسى پاش قىلىنىدى. قادىر، ئارزۇگۈل قاتارلىق بىر تۈركۈم جىنايەتچىلەر زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى ئېلىپ - سېتىش ھەمدە زەھەرلىك چېكىملىك چېكىش جىنايىتى بىلەن قولغا ئېلىندى ...» قەلبىنۇر دەسلەپتە بۇنىڭغا ئىشىنەلمەي قايتا ئوقۇدى.

ئەمدى ئۆز جايىڭنى تېپىپسەن، دەپ پىچىرلىدى قەلبىنۇر ۋە ئۇلۇغ - كىچىك

تىندى. قەلبىنۇر ئون يىلدىن بېرى تارتىپ كەلگەن دەرد ـ ئەلەملىرى گويا ئاشۇ تىنىق بىلەن بىللە چىقىپ كەتكەندەك ئۆزىنى يەڭگىل ھېس قىلدى.

ـ ئاپا، نېمە كۆرۈۋاتسەن؟ ـ غۇنچەم بىر تۇتام ياۋا گۈلنى كۆتۈرۈپ ئاپىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى، ـ گېزىتتە نېمە خەۋەرلەر بار ئىكەن؟

قەلبىنۇر سەل ئالاقزادە بولۇپ، قولىدىكى گېزىتنى پۈرلەپ ئاستىغا قويۇپ ئولتۇرۇۋالدى.

ـ نېمە خەۋەر بولاتتى؟ ئادەتتىكى خەۋەرلەر! پاھ، ئەجەب چىرايلىق گۈللەرنى تېرىپ كەپسەنغۇ؟ ـ دېدى قەلبىنۇر. ئۇ، مەنغۇ ئۇ. مەخلۇقتىن ئايرىلىپ قۇتۇلدۇم، بىراق سەن يەنىلا شۇنىڭ بالىسى، قانداش مۇناسىۋەتسىزى ئايرىۋەتكىلى بولامدۇ، دەپ ئويلىدى ۋە:

ـ قارا، بۈگۈن نۇربىيە ھەدەڭ بىلەن نۇرىمان ھەدەڭدىن خەت كەپتۇ، ـ دەپ سومكىسىدىن ئىككى پارچە خەتنى چىقىرىپ گەپنى باشقا ياققا بۇرىۋەتتى.

ـ ئۇلار خەتتە مېنى سوراپتىمۇ؟ ـ دەپ سورىدى غۇنچەم.

ـ ھەئە، ئىككىيلەنلا خېتىدە ساڭا سالام ئېيتىپتۇ. نۇرىمان ھەدەڭ ئەمدى كەلگەندە ساڭا ئاداش ئالغاچ كېلىدىكەن، نۇربىيە ھەدەڭ ساڭا تۈركىيىنىڭ چىرايلىق قورچاقلىرىدىن ئالغاچ كېلىدىكەن، ـ دېدى غۇنچەمنىڭ كۆڭلىنى يېسىپ.

غۇنچەم يەنە گۈل تەرگىلى كېتىپ قالدى.

نۇرىمان بىلەن نۇربىيەدىن خەت كەلگىنى راست ئىدى. نۇرىمان خېتىدە، مەخمۇتجان بىلەن ئۆكتەبرده توي قىلماقچى بولغانلىقىنى، نۇربىيە بولسا شەپقەتسىزلىك قازا قىلىپ كەتكەنلىكىنى، ئۇنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايدىغانلىقىنى يازغانىكەن ... ئۇلار ئىككىسىلا قەلبىنۇرغا ئۆزىنىڭ سالامەتلىكىگە دىققەت قىلىشىنى، ئۇنىڭ بۇنىدىن كېيىن ئەركىشىلەرگە ئۆچ بولۇپ قالماسلىقىنى، ياخشىراق بىر كىشى ئۇچرىسا ئۇنى قىلىشىنى تاپىلىغانىكەن.

نېمە ئۈچۈن ئەركىشىلەرگە ئۆچ بولۇپ قالسەن؟ خۇددى بىز ئايال خەقلەرگە ئوخشاش دۇنيادىكى ئەر كىشىلەرنىڭ ياخشىسىمۇ، ئەسكىسىمۇ بار، دەپ ئويلىدى قەلبىنۇر ئاچچىقىنا كۈلۈمسىرەپ.

قەلبىنۇر بۇ ئىككى پارچە خەتنى سومكىسىغا سالدى. شۇ چاغدا قولى بىر قۇتىغا تەگكەندەك قىلدى. ئۇ ئۇيقۇ دورىسىنىڭ قۇتىسى ئىدى. قەلبىنۇر ئاچچىق كۈلۈپ، قوتىنى ئېلىپ ئوتلاق ئارىسىغا تاشلىۋەتتى.

ـ قەلبىنۇر، بىر نەرسىگىز چۈشۈپ قالدى! ـ دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. قەلبىنۇر چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى، ئۇنىڭ ئالدىدا ئىدرىس مۇئەللىم تۇراتتى.

قەلبىنۇر خىجىل بولغان ھالەتتە ھېلىقى دوردىنى ئىدرىس مۇئەللىمنىڭ قولىدىن ئېلىپ، تېخىمۇ يىراق بىر يەرگە تاشلىۋەتتى.

كەچكى شەپەق نۇرى، يىراقتىكى تاغ چوققىسىنى گويا چوغدەك قىزارتىۋەتكەنىدى. قەلبىنۇر غۇنچەمنى چاقىرىپ كېلىپ، ئىدرىس مۇئەللىم بىلەن بىللە شەپەق نۇرىغا چۆمۈلگەن ھالدا قارىياغاچلىقتىن چىقىپ كەتتى.

ئۇيغۇر كتاب تۇر بيكتى
www.uyghurkitap.com

ئابدۇرېھىم زۇنۇن

غەزەللەر

1

تەلمۈرۈپ كۈتتۈم ئۇزاق، جانان قېشىمغا چىقمىدىڭ،
سالدى قولۋاق بەزىلەر ئاققان يېشىمغا، چىقمىدىڭ.
ئۆرتىنىپ كۆيدى ئىچىم ئىشقى - پىراقىڭ تەپتىدىن،
بولدى چېھرىم زەپىران - تەپتى تېشىمغا، چىقمىدىڭ.
بىر قەدەم كەتمەي نېرى باقتىم ئۆيۈڭنى چۆگىلەپ،
مەن رىزا مەڭگۈ مۇشۇ قىلغان ئىشىمغا، چىقمىدىڭ.
كىرمىدى كاللامغا ئوي ھېچبىر خىيالىڭدىن بۆلەك،
تۇز بولۇپ تامدىڭ جىمى ئەتكەن ئېشىمغا، چىقمىدىڭ.
بارمۇ سەن، كەتتىڭمۇ تاشلاپ داغۇ ھىجران چۆلىگە؟
قاينىدى ئوغام راسا، تەگدىڭ چىشىمغا، چىقمىدىڭ.
نەچچە يىللىق دەرد - ئازاب ئۆتتى بېشىمدىن سۆيگۈ دەپ،
ۋە لېكىن قوندى پەقەت بىر ياش يېشىمغا، چىقمىدىڭ.
پۈتتى سەۋرىم ئاخىرى كەتتىم بوسۇغاڭدىن قوپۇپ،
بەرمىدىڭ كۆڭلۈڭنى جانان يا بېشىمغا چىقمىدىڭ.

2

بولۇرمۇ ئۇز چىرايىڭنى ئېچىلغان گۈلگە ئوخشاتسام،
ئوتۇڭدا ھەر نەپەس كۆيگەن يۈرەكنى كۈلگە ئوخشاتسام؟
يۈزۈڭ ئالما، لېۋىڭ چوغلۇق، قېشىڭ ھىلال دېگۈم كەلدى،
كەچۈر، ئوتلۇق كۆزۈڭنى بىر تىنىق سۇ — كۆلگە ئوخشاتسام.
چىۋىقتەك ئەۋرىشىم بەلنى ئېگەم بىر سەن ئۈچۈن بەرگەن،
دۇرۇس، ئالدىڭدا قەددىمنى مىسالى نۆلگە ئوخشاتسام.
يۈزۈڭدىن كۈلكە كەتمەيدۇ، تەبەسسۇم جىلۋە ئەيلەيدۇ،
ئەيىب ئەتمە، تومۇز، چۆلدە كۈلەر ۋىلۋىلىگە ئوخشاتسام.

سېنى ئابىھايات دەيمەن ۋۇجۇدۇمغا ئېقىپ پۈتمەس،
سېنىڭسىز ياشىنىماس ھەرگىز تېنىمنى چۆلگە ئوخشاتسام.

3

بولدى قىسماق سەرۋىدەك قەددىم نىھالىك ئالدىدا،
كۆز قاماشتى جىلۋىلىك ئايدەك جامالىك ئالدىدا.
ئىشتىياقىك ھەر نىگاھ ئۆرتەيدۇ قەلبىم قەسرىنى،
بولسەن مەجنۇن كېچە - كۈندۈز خىيالىك ئالدىدا،
ياتىدۇ بارچە گۈزەللىك كىرپىكىك قورشاۋىدا،
مەن كېيىك باغلاقتىكى قاشىك - كامانىك ئالدىدا.
ئاي پاتار، چولپان ئاقار يەرگە خىجىللىق ئىلكىدە،
گۈن سۈپەت مەڭزىڭدىكى گۈل — قارا خالىك ئالدىدا.
مەن ۋىسالىڭنى تىلەپ يۈردۈم ئىشق دەشتى سايان،
ئەقلى - ھوشتىن ئايرىلىپ قالدىم قامالىك ئالدىدا.
چۈشتى بوينۇمغا بولۇپ سىرتماق ئەجەب قۇندۇز چېچىمىك،
تىزلىنىپ قالدىم قىرىق سۈمبۈلۈ - تالىك ئالدىدا.
ئاھ، مېنى سالدىك جىمى كويلارغا بار ئۇزلۇق بىلەن،
پوستى ئاقلانغان پىياز بولدۇم ۋىسالىك ئالدىدا.

4

سۆيدۈردى گۈلدەك بىر پەرى — غىلمانىنى ئىشقىمنىك كۈچى،
ئىشقى - مۇھەببەت بابىدىن سۇلتانىنى ئىشقىمنىك كۈچى.
تارتىلدى قەلبىم رىشتىسى قەلبىمگە چىمك زەر يېپ بىلەن،
باغلاپ ئەقىدە ساقلىغاي ۋىجدانىنى ئىشقىمنىك كۈچى.
ئۆرتەندى دىلى خانەم كۆيۈپ، بولدۇم كاۋاپتەك قاقسەنەم،
زىخلارغا تارتىپ قىيندى بۇ جاننى ئىشقىمنىك كۈچى.
باقتىم قۇياشقا ھەر سەھەر، كەچلەردە يۇلتۇز، ئاي كۈتۈپ،
قۇچتۇردى ئوتلۇق كۆكسىدە ئاسمانىنى ئىشقىمنىك كۈچى.
قوينۇمغا سالدىم ئاخىرى ئاينى ئۇزۇپ مەن بىمالال،
كەلتۈردى تەزىمغە ماڭا چولپانىنى ئىشقىمنىك كۈچى.
ئالدامچىلارنىك ئالدىدا كەلدىم ساداقەت كۆرسىتىپ،
يەڭدى مەككار تۈلكە ۋە شەيتانىنى ئىشقىمنىك كۈچى.
ئالدىم ۋاپا دەستۇرىدىن تەلىم ھامان شاگىرت بولۇپ،
ساقلار قىلىچ تەڭلەنسىمۇ ئىمانىنى ئىشقىمنىك كۈچى.

5

بالقىدى مەڭزىگدە كۆن ھۆسنىگگە باقسام، ئەي پەرى،
پۈتمىدى شەپقەتلىرىڭ كۆيلەرگە قاتسام، ئەي پەرى.
مەن ئەگەر بولسام بىمار، پەرۋانە بولدۇڭ، يوقلىدىڭ،
سەن تەسەللى ھەم شىپا دەردلەرگە پاتسام، ئەي پەرى.
سەن ماڭا قالقان بولۇپ كۆكسۈڭنى تۈتتۇڭ جەڭ چېغى،
مەن ئۆزۈمنى ياۋ ئوقىغا قارشى ئاتسام، ئەي پەرى.
ساقلىدىڭ ۋىجدان بىلەن ئاسراپ ھەمىشە پاك، ئامان،
چىن مۇھەببەت گۈلىنى كۆكسۈڭگە تاقسام، ئەي پەرى.
سۆيگۈ ـ مېھرىڭ يالقۇنىدا ئېرىتەرسەن سۇ قىلىپ،
مەن بولۇپ مۇز تاغ ئەگەر جۇتلاردا قاتسام، ئەي پەرى.
سەن ۋاپادارىم مېنىڭ قەلبىمدە كۈندەڭ پارلىغان،
يوق ئورۇن ياتلارغا دىل رىشتىمنى چاتسام، ئەي پەرى.
ئارمىنىم، بەختىم ـ ھايات مەنزىللىرىدە سەن بىلەن،
بىر بولۇپ نۇسرەت، ۋىسال قەنتىنى چاقسام، ئەي پەرى.

6

سەن تەبىئەتمۇ، باھار ـ يازىڭ چىرايلىق، ئامرىقىم،
تالمۇ سەن سوقسا شامال نازىڭ چىرايلىق، ئامرىقىم.
گۈلمۇ سەن، ئەنبەر، ئىپارمۇ قىلىخۇچى جانلارنى مەست،
تاخشا ئېيتساڭ شۇنچە ئاۋازىڭ چىرايلىق، ئامرىقىم.
بەزمە ـ مەشرەپ گۈلسەن، چاقچاقلىرىڭ، كۈلكەڭ ئېسىل،
شوخ، نەپس مۇقامغا ماس سازىڭ چىرايلىق، ئامرىقىم.
بىر كۆرۈپلا مەن ساڭا بولدۇم ئەسىر، قاچتى ھوشۇم،
سەن پەرىيەكەرمۇ ئوبرازىڭ چىرايلىق، ئامرىقىم؟!
ھەممە ئۇزلۇق سەندە جەم، ئۇزمەيدۇ قەلبىم رىشتىنى،
مەن ئۆمۈرلۈك ياندا ھەمرازىڭ چىرايلىق، ئامرىقىم.

7

دەرد تېغى چۈشتى غۇلاپ ئۈستۈڭگە يولداش، زارلىما،
چۆگىلەر باشىڭدا تۇڭمەن تېشىدەك تاش، زارلىما.
بەزىدە پاتقاي قۇياشمۇ سۇر بۇلۇتلار باغرىغا،
ۋە لېكىن چىققاي يېرىپ شۇ دەم ئېتىپ قاش، زارلىما.

كونىلار ئىپتقان: «يېقىن بىر كۆلكىگە بىر يىغا» دەپ،
بولمىغاچ ھېچ ئىشتابىل، بىر ئىزدا توختىماش، زارلىما.
بۇ ھاياتنىڭ قانۇنى شۇنداق، ئۆتەرسەن گاھى كۈلۈپ ـ
گاھى يىغلاپسەن تۆكۈپ، ياغۇر كەبى ياش، زارلىما.
بىل، زەھمىسىز بۇ رىئاللىق چاچتى ئاستىڭغا تىكەن،
بىباش ئاۋايلاپ يەتكۈچە كەككە سەپەرداش، زارلىما.
زەر قۇياشتەك باقمىساڭ بىرلا نەزەردە ھەممىگە،
بولمىغاي ئەسلا ساڭا ھېچكىم نەپەسداش، زارلىما.
سەندە بولسۇن كۆپكە ئورتاق ئىزگۈ ھېس، قۇتلۇق خىيال،
ئەكسىچە بولسا خەلق بولماس تىلەكداش، زارلىما.
ھەق ۋە ناھەق ئىشلىرىڭغا ئەل بېرەر ئادىل باھا،
ئەل سېپىدىن ئايرىلىپ سەن بولما بەگباش، زارلىما.
قىلمىشىڭدىن ئال ساۋاق، بولما يامانغا يانتاياق،
شۇنداق ئابدۇرېھىم ساڭا ھەگگۈگە قولداش، زارلىما.

ئەنۋەرجان ئابدۇكېرىم (ئاتەش)

چۈشلىرىمدە سەن

1

سەندىن يىراق، بەكمۇ يىراقتا،
سېغىنىڭ ئۇچۇن سوقار بىر يۈرەك.
ھەر كۈن ئۆتەر ھىجران ـ پىراقتا،
دىللىرىمدا پەقەت بىر ئىلھام.
خىياللاردا ئاجايىپ دۇنيا،
ھەر تەرەپتە بىر يالقۇن ـ بىر ئۇت.
ئاي، يۇلتۇزلار ھەممىگە گۇۋاھ،
تىلسىزدۇ لەۋلەشكەندە قۇت.

كېچە باقسام ئاسمانغا قاراپ،
ئاي ئىچىدە پارلايسەن روشەن.
بىتاپ قىلدى يۈرەكنى ئازاب،
سېغىنىمەن ھەر دەقىق، ئىشەن.
تاڭدا كۆز ياش، تامشىنىمەن لەۋنى،
چۈشلىرىمدە ھەن ۋە پەقەت سەن.

2

سەن ئۇياقتا، مەن ھەم بۇياقتا،
سېغىنىشىم دەريا، مەھبۇبەم.
«سۆيىدۇم» «مەگگۇ!» ھەر دەم قۇلاقتا،
بىز ئايرىلغان چاغنى ئەسلىسەم.
قاراگۈغۇ باغ، پىنھان جىگدىلىك،
بولغاندى بىز ئۈچۈن ماكان.
بولغاندۇق گويا چىگگىلىك،
شېرىن لەۋلەر يۈرەككە دەرمان.

بۈگۈن ئۈچۈن ئۆتمۈش ـ كەتكىنى،
يېگى شەھەر، يېگىچە بىر چۈش.
كېتەر ـ ھىجران «بوزەك»، ئەتكىنى،
قەرزدار دۇر ۋىسالغا ـ كۈتۈش.
ھەر سايادىن سېغىنى شورايمەن،
چۈشلىرىمدە سەن ۋە پەقەت سەن.

3

ھىجران سۇرگەن سەرسان خىيالىم،
كىرىۋالغان خانەمگە قىپچىپ.
جانان تاتلىق ئۇيقۇدا بەلكىم،
ئۇيقۇسىز مەن، ئۇ ئوتلار چېچىپ.
يۇرەكتە ئوت، دىلدىكى ھىجران،
مەڭگۈ ئۆلمەس سۆيگۈنى تاۋلار.
ھىجران — سىناق، يوق دىلدا پىغان،
مۇھەممەت سالدىم

سەن بەشىنچى ئوكيان يارىتتىڭ

مۇمكىنسىز ئارمان

يوقاتقانىمەن ئېسىمنى تۆگەل،
ئەمما شۇنچە يارقىن خاتىرەم.
خۇدالىقنى ئىزدىگەچ كۆزەل،
بولۇپ تۇرۇپ ئاددىي بىر ئادەم.
خۇدالىقتىن كۆرە، بەك ھەۋەس
قىلاتتىم مەن ئالىەم كەزگىلى.
ئادەملەرنى قاقشىتىپ ئەمەس،
ياشىنىپ بىر ھۇزۇر سەزگىلى.
پۈتتۈم شۇڭا ئۆزۈمگە قانات،
بىراق شەيتان كەتتى يۇلۇپ
مۇمكىن ئىدى تېپىشىم مۇراد،
شەيتىنىمنى ئەتسەم بوغۇزلاپ.

بەشىنچى ئوكيان

يەر شارىدا ئوكيان بار تۆتلا،
بىلەزۈكنى چوڭ - كىچىك ئىنسان.
ئىشەنمەسسەن بەلكىم پەقەتلا،
بار دېسەم كەرىبەشىنچى ئوكيان.
مەيلى ئىشەن، مەيلى ئىشەنمە،
ساداقەتتە سۆيگۈمىز پارلار.
«سۆيگۈ» سۆزى ھەممىگە ئورتاق،
بىراق ھەر كىم قىلالماس غەلىبە.
ئېچىلىدۇ ھەر مۇشكۈل توساق،
سۆيگۈمىزنى ئاتىساق ئېلىكە.
ئارزۇگۈلۈم سۆزۈمگە ئىشەن،
چۈشلىرىمدە سەن ۋە پەقەت سەن.

ئەگەر

ئەگەر قۇياش يانسىلا ئەبەت،
سەييارىمىز تۇرسا ئايلىنىپ،
توختىماستىن جۇشقۇنلۇق يۇرەك،
سوقسا ھامان ئوينىاپ ۋە يېنىپ،
ئەگەر سۆيگۈ دەۋىتى بىلەن
ئىزدەپ - سوراپ تاپسام مەن سېنى،
قۇتلۇقلارمۇ بىپايان ئالەم،
جازالارمۇ ۋە پاكى مېنى؟
ئەگەر دۇنيا مېنى سوراقلاپ،
كېسىم كەسسە: «دوزاخقا بەدەر!...»
قۇچارسەنمۇ مېنى ئافلاپ، يا
قاچارسەنمۇ تاشلاپ دەرىيەدەر.

قەييۇم تۇردى

ئۇيغۇر دېموكراتىك ئەدەبىياتىنىڭ بايراقدارى – شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر

يولداشلار، دوستلار:

بۇگۈن بىز تۇرپان ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات – سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ئۆتكۈزۈۋاتقان ۋەتەنپەرۋەر، دېموكراتىك شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى، شۇنداقلا «تۇرپان» ژۇرنىلى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشقانلىقىمىزدىن ئىنتايىن خۇشالمىز.

ئالدى بىلەن تۇرپان ۋىلايەتلىك پارتكوم، ۋالىي مەھكىمە، تۇرپان شەھەرلىك پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇشۇنداق بىر ياخشى يىغىنىنى ئۇيۇشتۇرۇشقا كۆڭۈل بۆلگەنلىكى ۋە يېتەكچىلىك قىلغانلىقىغا رەھمەت ئېيتىمەن. يىغىنغا قاتناشقان تۆھپىكار ئەدىبلەر ۋە بارلىق دوستلارغا ھۈرمەت بىلدۈرىمەن. يىغىنىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېچىلغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيمەن.

يولداشلار:

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۆزىنىڭ كۆپ ئەسىرلىك تارىخىدا خۇددى ئۆركەشلىگەن ئەزىم دەريادەك ئۈزلۈكسىز ئۇلغىيىپ، مەرىپەت گۈلزارلىقىمىزنى نۇرلاندۇرۇپ، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، مەھمۇد قەشقەرى، نەۋائى، لۇتفى، سەككاكى، ئابدۇرېھىم نىزارىغا ئوخشاش يۈزلىگەن مەشھۇر ئەدىب، مۇتەپەككۇرلارنى ياراتتى. پەقەت مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئۆزىدىلا ئابدۇخالىق ئۇيغۇر، ئەھمەد زىيائى، نېمشېھىت ئارمىيە ئېلى، لۇتپۇللا مۇتەللىپ، زۇنۇن قادىرى، تىيىپجان ئېلىيېۋ، ئابدۇكېرىم خوجا قاتارلىق ئەدەبىيات چولپانلىرى بارلىققا كېلىپ، ھازىرقى زامان دېموكراتىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ باشلامچىلىرى سۈپىتىدە يول ئاچتى ھەم يېڭى دېموكراتىك ئەدەبىيات ۋە سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ گۈللەپ – ياشنىشى ئۈچۈن قىممەتلىك تۆھپە قوشتى.

ئەدەبىيات گۈلزارلىقىمىزنىڭ بۇ ئۇلۇغ پېشىۋالىرى گەرچە ئوخشاش بولمىغان تارىخىي جەريانلاردا بىر – بىرلەپ ئالەمدىن ئۆتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ شانلىق ئوبرازى، ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسى، كەڭ خەلق ئاممىسى بىلەن قەلبداش – تەقدىرداش بولغان ئىجادىيەت روھى، ھەققانىيەتتە چىڭ تۇرۇپ، رەزىللىككە ئوت ئېچىش جاسارىتى، تىرىشىپ ئۆگىنىپ، ئۆز – ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە يول

ئېچىپ ئىلگىرىلەش جاسارىتى بىزنىڭ داۋاملىق ئۆگىنىشىمىزگە، ۋاربسلىق قىلىشىمىزغا ئەرزىيدۇ؛ ئۇلارنىڭ ئالىي غايە ۋە يۈكسەك بەدىئىي قىممەتكە ئىگە ئېسىل ئەسەرلىرى ۋەتىنىمىزنىڭ مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت مىراسى سۈپىتىدە خەلقىمىزنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ساقلىنىدۇ.

ۋەتەنپەرۋەر، دېموكراتىك شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ــ مۇشۇ ئەسىرده ياشىغان، ئىجاد قىلغان ۋە ئالەمدىن ئۆتكەن نەچچە ئونلىغان مەشھۇر ئەدىبلىرىمىزدىن بىرى، شۇنداقلا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر دېموكراتىك ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى باياراقدارلىرى.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر 1901 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى تۇرپان بوستانلىقىدا ــ ئاسىيا ـ ياۋروپا چوڭ قۇرۇقلۇقىنىڭ ئوتتۇراشتۇرىدىغان قەدىمىي يېپەك يولىنىڭ بويلاپ، ئوتتۇرا ئاسىيانى مەركەز قىلىپ سودا ـ تىجارەت يىلەن شۇغۇللىنىدىغان چوڭ سودىگەر ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئائىلە شارائىتى ئۇنىڭ ھەر تەرەپلىمە تېز ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن پايدىلىق ئىمكانىيەتنى يارىتىپ بەرگەن. ئۇ بەش يېشىدىلا ئۇيغۇر يېزىقىدا ساۋاتلىق بولغان، كېيىن خەنزۇچە مەكتەپتە ئوقۇپ، خەنزۇ تىل يېزىقىنى پۇختا ئىگىلىگەن. 1916 ـ يىلى قازاقىستانىنىڭ شەمەي ئوبلاستىدا بىر يىل ئوقۇپ رۇسچە ئۆگەنگەن، 1923 ـ يىلدىن 1926 ـ يىلغىچە موسكۋادا ئوقۇپ بىلىم ئاشۇرغان.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدىن باشلاپلا بەدىئىي ئەدەبىياتنى قىزغىن سۆيگەن. ئۇ ئەمگەكچان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى ۋە بەدىئىي دىتىنىڭ جەۋھىرى بولغان خەلق قوشاقلىرى، خەلق چۆچەكلىرى ۋە ماقال ـ تەمسىللىرىنى پۈتۈن ئىشقى بىلەن ئاڭلاشقا ۋە ئۇنى يادلىۋېلىشقا ماھىر ئىدى، شۇنداقلا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ئوسمان ئەسىرلىرىنى بىغەم ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرگەنىدى. ئۇ نەۋائى، فۇزۇلى، شەيخ سەئىدى، خوجا ئەخمەت قاتارلىق جاھانشۇمۇل ئەدەبىيات پېشىۋالىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى قولدىن چۈشۈرمىگەن. ماكسىم گوركىي، ئابدۇللا توقاي، سەدىرىدىن ئەينى قاتارلىق مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ خىلمۇ خىل ژانىر، ئۇسلۇبتا يېزىلغان ئېسىل ئەسەرلىرى ئۇنىڭ ئەڭ سۆيۈپ ئوقۇيدىغان كىتابلىرى بولغان.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئەڭ دەسلەپ ئېلىمىزنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىياتى، ئالدى بىلەن قېرىنداش خەنزۇ ئەدەبىياتى ئەمۇنىلىرى بىلەن تونۇشقان ۋە ئۇنى تەتقىق قىلغان ھەمدە بۇ ئەدەبىيات ئارقىلىق ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرگەن، ئۇ، سۇئال جۇڭسەن ئەپەندى، لى داجاۋ ئەپەندى ۋە لۇشۈن ئەپەندىلەرنىڭ سىياسىي ـ ئىجتىمائىي مەزمۇندىكى ئەسەرلىرىنى خېلى بۇرۇنلا قىزىقىپ ئوقۇغان ۋە نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتكەن. خەنزۇ تىلىدا چىقىدىغان «يېڭى ياشلار»، «شەرق» ناملىق سىياسىي، ئىجتىمائىي، ئەدەبىي ژۇرناللار ئۇنىڭغا ئېلىمىزنىڭ ئۆلكىلىرى ــ چوڭ شەھەرلىرىدىكى يېڭىلىقلار يېڭى ئىدىيە، يېڭى قاراش ۋە دۇنيانى يېڭىچە نەزەر بىلەن كۆزىتىش يوللىرىدىن ئۇچۇر بېرىپ تۇراتتى. ئۇ، ماكسىم گوركىنىڭ «ماكار چۇدرا»، «بورانقۇش»، «لاچىن قوشىقى» قاتارلىق ئەسەرلىرى بىلەن ئەنە شۇ ژۇرناللار ئارقىلىق تونۇشقان. مەشھۇر خەنزۇ كلاسسىك رومانلىرى ــ «قىزىل راۋاقتىكى چۈش»، «سۇ بويىدا» نى ئابدۇخالىق ئۇيغۇر خۇددى ئۇيغۇر خەلق داستانلىرىنى پىششىق بىلگەنىدەك بىلەتتى ۋە ئۇنى دوستلىرىغا ماھىرلىق بىلەن سۆزلەپ بېرەتتى.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ۋە ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى نەمۇنىلىرىنى ئەستايىدىللىق بىلەن قېتىرقىنىپ ئۆگىنىشى؛ خەنزۇ، رۇس، تاتار، تاجىك قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ مەشھۇر ئەدەبىي ئەسەرلىرى بىلەن پۇختا تونۇشۇشى ئۇنىڭ كېيىنكى چاغلاردا تولۇپ - تاشقان قىزغىنلىق ۋە پۇختا ئاساس بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشىشىگە ھەمدە خەلقىمىز ھازىرغىچە قەدىرلەپ كېلىۋاتقان زور بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشىغا كۈچلۈك ئاساس يارىتىپ بەردى ۋە تۈرتكىلىك رول ئوينىدى.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ھاياتى — شەرەپلىك ھايات، جەڭگۋار ھايات، ئىجادىي كۈچكە تولغان ۋە خەلقىمىزگە مۇناسىپ مېۋە قالدۇرغان ھايات. ئۇ ئېلىمىزنىڭ ئاسمىنىنى زۇلمەت قاپلىغان 20 — 30 - يىللاردا ياشىدى، ئىجاد قىلدى، كۈرەش قىلدى. ئۇ ئەينى يىللاردا تەڭرىتاغ ئاسمىنىدا چاقناپ يانغان نۇرلۇق چولپان بولۇپ قالغانىدى.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئەسەرلىرى تېمىسىنىڭ خىلمۇ خىللىقى، مەزمۇنىنىڭ موللۇقى، ئۇسلۇبىنىڭ يېڭىچە ۋە ئاممىبابلىقى بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ. ئۇ ئۆز ئەسەرلىرىدە چىرىك فېئودالىزم تۈزۈمىگە، ئىجتىمائىي تەڭسىزلىككە، ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەتكە، ئەزگۈچىلەرنىڭ مۇستەبىتلىكىگە، مۇتەئەسسىپ كۈچلەرگە ھەمدە قالاق ئادەتلەرگە قارشى شىددەتلىك ئوت ئاچتى؛ ئىلغارلىق، ھەققانىيەت، مەرىپەتپەرۋەرلىك ئۇنىڭ جەڭگۋار قەلىمى ئارقىلىق نۇر چاچتى. ئۇنىڭ خەلقنىڭ ئارزۇ - ئارمان، غايە - ئىستەكلىرى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈلگەن نۇرغۇن ئېسىل شېئىرلىرى پۈتۈن تۇرپان ئويمانلىقىغا خۇددى ئالتۇن چاچقۇدەك تارىلىپ كەتكەن ۋە كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئاغزىدا ناخشىغا ئايلىنىپ كەتكەنىدى.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەتلىرى، ئىلغار ئىدىيىسى، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى ئەينى زامان ھۆكۈمرانلىرى، مەرىپەت كۈشەندىلىرىنىڭ دىتىغا ياقمىدى، ئۆچمەنلىكىنى قوزغىدى. شائىر 1933 - يىلى 3 - ئاينىڭ 13 - كۈنى ئەكسىيەتچى كۈچلەر تەرىپىدىن قەتلى قىلىنغاندا، ئەمدىلا 32 ياشقا كىرگەنىدى.

بىراق ئادالەتپەرۋەر شائىر ئۆلمەيدۇ!

ئازادلىقتىن كېيىن، بولۇپمۇ پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ھاياتى ۋە پائالىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىشقا، خەلق ئاممىسى ئارىسىغا تارقىلىپ كەتكەن ئەسەرلىرىنى توپلاش، رەتلەش ۋە نەشىر قىلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردى.

1985 - يىلى 12 - ئايدا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى 263 - نومۇرلۇق مەخسۇس ھۈججەت تارقىتىپ، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات گۈلزارلىقىدا تۇتقان ئورنىنى يەنە بىر قېتىم مۇئەييەنلەشتۈردى. ئۇقتۇرۇشتا: «شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر 1932 - يىلى تۇرپان دېھقانلىرىنىڭ ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەتكە قارشى ئېلىپ بارغان قوراللىق قوزغىلىڭىغا رەھبەرلىك قىلىش خىزمىتىگە قاتناشقان؛ بۇ قوزغىلاڭ 1933 - يىلى جىڭ شۇزېن ھاكىمىيىتى تەرىپىدىن باستۇرۇلۇپ، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئۆلتۈرۈلگەن؛ ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ پائالىيەتلىرى — ئىلغار ۋەتەنپەرۋەرلىك پائالىيەت. ئۇنىڭ شېئىرلىرىنىڭ مەملىكەت ئىچىدە تەسىرى بولغاچقا، ئۇنىڭ قەبرىسىنى ياساشقا، ئىلغار ئەسەرلىرىنى نەشر قىلىشقا ھەمدە مۇۋاپىق ۋاقىتلاردا خاتىرىلەش

پائالىيىتى ئېلىپ بېرىپ، تەزىيە بىلدۇرۇشكە بولىدۇ» دېيىلگەن.

پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ تارىخىي تۆھپىسىنى مۇئەيـ يەنلەشتۈرۈپ، ئۇنىڭغا يۇقىرى باھا بەردى ھەمدە ئۇنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى، ئېسىل ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىشنى تەشەببۇس قىلدى. بۇ، ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادكارلىرى ئۈچۈن زور قوللاش ۋە ئىلھام.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ جەڭگىۋار ھاياتى، ئىلغار ئەسەرلىرى ھېلىمۇ بىزنىڭ ئۆگىنىشىمىزگە، تەقدىرلىشىمىزگە ئەرزىيدۇ. بىز ئۇنى يېڭى دېموكراتىك ئۇيغۇر ئەدەبىـ ياتىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن پېشىۋاسى، بايراقدارى ۋە باشلامچىسى سۈپىتىدە ياد ئېتىمىز، ئەلۋەتتە.

شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئەسەرلىرىنى، ئىجادىيەت يولىنى ئەستايىدىل تەتقىق قىلىشىمىز ۋە ئۇنىڭغا توغرا باھا بېرىشىمىز زۆرۈر. ئىجادكار شائىر ـ دەۋرنىڭ مەھسۇلى، ئۇ قانداقلا بولمىسۇن، تارىخىي چەكلىمىلىكتىن خالى بولالـ مايدۇ. شۇ ۋەجىدىن، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۆگەنگەن، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلغان ۋە ئۇنى تەتقىق قىلغاندا، ئاڭلىق ھالدا «شاكىلىنى چىقىرىۋېتىپ، مېغىزىنى قوبۇل قىلىش»، «قەدىمكىنى بۈگۈنكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش» پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ، ئۇنى ئەينى زامان، ماكان، شارائىت بىلەن بىرلەشتۈرۈپ توغرا چۈشىنىشىمىز ۋە ئۇنىڭغا توغرا باھا بېرىشىمىز لازىم.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ياشىغان ئويغىنىش دەۋرىنىڭ بەزى چاقىرىق ـ شۇئارلىرى بۈگۈنكى كۈن ئۈچۈنمۇ قىممەتلىك بولۇشى ناتايىن، ھەتتا ئەكسىچە رول ئوينىشىمۇ مۇمكىن. ئابدۇخالىق ئۇيغۇر مۇھاكىمە قىلىنىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە بىزنىڭ مۇھىم بىر مەسئۇلىيىتىمىز تارىخىي ماتېرىيالىزملىق مەيداندا چىڭ تۇرۇپ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدىگەن ھالدا ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئەسەرلىرىنىڭ تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشىنى جىددىي ئىلمىي پوزىتسىيە بىلەن چۈشىنىشلىك، پۇختا يورۇتۇپ بېرىشتىن ئىبارەت، تەتقىقاتچىلىرىمىزنىڭ بۇ نۇقتىغا ئەھمىيەت بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

يولداشلار، دوستلار:

بۈگۈن بىز بۇ يەردە يەنە «تۇرپان» ژۇرنىلى ئىجادىيەت ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنى بىرلىكتە ئۆتكۈزۈۋاتىمىز. بۇ، نۆۋەتتە ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە چوڭ ئىش، ياخشى باشلىنىش. مەن بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بەزىبىر قاراشلىرىمنى كۆپچىلىك بىلەن ئورتاقلىـ شىشنى لايىق تاپتىم.

ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرى ئۇزاق يىل داۋام قىلغان «سول» ئىدىيىۋى ئېقىم ۋە چاكىنا جەمئىيەتشۇناسلىق ئىدىيىسىنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن، ھازىر يەنە يېڭىباشتىن جۇش ئۇرۇپ گۈللىنىش ـ راۋاجلىنىش مەنزىرىسىنى بارلىققا كەلتۈرمەكتە.

پارتىيە 14 ـ قۇرۇلتىيى روھىنىڭ ئىلھامى ئاستىدا، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىش نىشان قىلىنغان ئىسلاھات قەدىمى ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش سۈرئىتىنى تېزلىتىش دولقۇنى ـ نۆۋەتتە، ئېلىمىز، جۈملىدىن ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ـ ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسى بولۇپ قالدى. بۇ خىل تارىخىي يۈزلىنىش ـ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى ناھايىتى ياخشى ئىجادىيەت پۇرسىتى ۋە مول، جانلىق تېمىلار بىلەن تەمىن ئېتىپ، يازغۇچى ـ شائىرلارغا ئۆز كارامىتىنى

كۆرسىتىدىغان كەڭ زېمىن يارىتىپ بەردى؛ شۇنداقلا ئىدىيىنى يەنىمۇ ئازاد قىلىپ، نۇقتىئىنەزەرنى يېڭىلاپ، رېئاللىققا كۆز تىكىپ، رىقابەت ئېڭىنى تۇرغۇزۇپ، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ يولىنى كەڭ ئېچىپ بەردى. ئېنىقكى، بۇ بىزنىڭ تاللىۋېلىش پۇرسىتىمىز.

يېقىندا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 2 - نۆۋەتلىك ئومۇمىي ھەيئەت ئەزالار كېڭەيتىلگەن يىغىنىنى چاقىردىپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش مەسىلىسىنى نۇقتىلىق مۇھاكىمە قىلدى. مۇھىمى، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە تېز ئۇنۇم بېرىدىغان كەچىك تېپتىكى بەدىئىي ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىشقا ماھىر بولۇش بىلەن بىللە، يەنە مول مەزمۇنلۇق باش تېمىسى روشەن، تەسىرى چوڭ يىرىك ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش مەسىلىسى؛ تارىخىي تېمىدىكى ئەسەرلەر ئىجادىيىتى بىلەن بىللە، مۇھىمى، رېئاللىققا، ئاممىغا، تۇرمۇشقا يۈزلىنىپ، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش دولقۇنىنىڭ ھەيۋەتلىك يېڭىلاش روھىنى ئەكس ئەتتۈرۈش مەسىلىسى ئالاھىدە مۇزاكىرە قىلىندى. تەبىئىيكى، بۇ يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ خۇسۇسىيىتى، ئالاھىدىلىكىنى نامايان قىلىش مەسىلىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت تارىخىي خاراكتېرلىك ئۆزگىرىش - تەبىئىيكى، ئەدەبىيات - سەنئەت تۈزۈلمىسىدە مۇناسىپ ئۆزگىرىشنىڭ بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلمىسا، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ چىقىش يولىمۇ بولمايدۇ. لېكىن ئەدەبىيات - سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى بىر تەرەپتىن، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىگە ماس كېلىشى؛ يەنە بىر تەرەپتىن، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇر بولۇشى لازىم. بۇنىڭدائىدىيىۋى نۇقتىنەزەرنى، ئەدەبىيات - سەنئەت نۇقتىنەزەرىنى، بەدىئىي ئىپادىلەش شەكلى ۋە ۋاستىلىرىنى ئىسلاھات قىلىش، يېڭىلاش، ئۆزگەرتىش ھەمدە ئۇنى ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلىش مەسىلىسى مەۋجۇت.

ئىدىيىۋى نۇقتىنەزەر، ئەدەبىيات - سەنئەت نۇقتىنەزەرى، ئىپادىلەش شەكلى ۋە ۋاستىلىرىنى يېڭىلاش دېگەنلىك جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نىشانىسىدا چېكىنىش تۇرۇپ، ھەم ۋاقتى ئۆتكەن كونا كۆز قاراش، كونا نۇقتىنەزەر ۋە كونا نەرسىلەرنى چۆرۈپ تاشلاش، ھەم مىللىتىمىزنىڭ ئېسىل ئەدەبىيات - سەنئەت ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىش، دادىل يېڭىلىق يارىتىپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ھاياتىي كۈچى، دەۋر ئالاھىدىلىكىنى تولۇق نامايان قىلىش دېگەنلىك.

مەن ئىشىنىمەنكى، بۇ قېتىمقى تۇرپان ئەدەبىيات ئىجادىيىتى مۇھاكىمە يىغىنى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ گۈللەپ ياشنىشىغا پايدىلىق تۆھپە قوشىدۇ؛ ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ كۆپ قاتلاملىق، كۆپ قۇرۇلمىلىق، كۆپ ئىقتىدارلىق بولۇشتىن ئىبارەت رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئىتتىپاقلىشىپ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشكە ئاكتىپ تۈرتكە بولىدۇ.

يولداشلارنىڭ تېنىگە سالامەتلىك، ئىجادىيىتىگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئۇيغۇر كتاب توربىتى www.uyghurkitap.com

خولدۇچەم ريشتە

ئاجايىپ جاسارەت، يالقۇنلۇق مۇھەببەت

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ــ خەلقپەرۋەر، ۋەتەنپەرۋەر ۋەمەرىپەتپەرۋەر شائىر. ئابدۇخالىق ئۇيغۇر دېموكراتىك ئىدىيىسىنىڭ ئاساسى ئۇنىڭ خەلقچىللىق ئىدىيىسىدۇر. ئۇنىڭ ئىلغار دېموكراتىك ئىدىيىسى خەلقچىللىق ئىدىيىسىدىن ئوزۇق ئېلىپ مۇكەممەللەشكەن ۋە يۇكسەك پەللىگە كۆتۈرۈلگەن.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر شېئىرلىرىدىكى خەلقچىللىق ئىدىيىسى خەلقنىڭ ئېسىل پەزىلەتلىرىنى سۈپەتلەش، مەدھىيىلەش ۋە ئۇلۇغلاش شەكلىدە بولغان ئەمەس، بەلكى خەلقنىڭ مەنپەئىتى نامراتلىقىنى پاش قىلىش شەكلىدە ئارقىلىق ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. بۇ خىل پاش قىلىش ۋە تەنقىدلەش ھەرگىزمۇ شائىرنىڭ ئۆز مىللىتىدىن چىندىنغانلىقىنى كۆرسىتىپ بەرمەيدۇ. ئەكسىچە ئۇنىڭ ئۆز مىللىتىنى نەقەدەر قىزغىن سۆيىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئۆز مىللىتىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى نادانلىق، خۇراپاتلىق قاتارلىق مەنپى تەنقىدلەش ۋە تەنقىدلەش پەقەت لۇشۈن، ئابدۇخالىق ئىللەتلەرنى ئايابا تۇرماستىن پاش قىلىش ۋە تەنقىدلەش پەقەت لۇشۈن، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرغا ئوخشاش ئوت يۈرەك ئەدىب، قەھرىمانلارنىلا قولىدىن كېلىدۇ. بۇ خىل جاسارەتنىڭ مىللەتنىڭ تەرەققىياتىدىكى ھەممىلا كىشىگە نېسىپ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

نادانلىق، خۇراپاتلىق قاتارلىق خىلمۇ خىل مەنپى نامراتلىقلار ھۆكۈمرانلارنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئۇچۇن كەڭ زېمىن ھازىرلاپ بېرىدۇ. خەلق نادانلىق ۋە خۇراپاتلىق پاتقىقىغا قانچىلىك چوڭقۇر پاتقانسېرى ئۇلارنىڭ بۇرنىدىن «چۈلۈك ئۆتكۈزۈش» شۇنچىلىك ئاسان بولىدۇ. ھۆكۈمرانلار خەلقنىڭ پۈت ـ قوللىرىغا قانداق كىشەن ـ زەنجىرلەرنى سالىمەن دېسە شۇنداق كىشەن ـ زەنجىرلەرنى سالالايدۇ. يەنىپ ئېيتقاندا، خەلقنى نېمە قىلغۇسى كەلسە شۇنى قىلالايدۇ.

خەلقنىڭ نادانلىق ئىلكىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى پاش قىلىپ ئۆزىنىڭ خەلقنى نادانلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئارزۇسىنى ئىپادىلەش ۋە خەلقنى نادانلىقتىن قۇتۇلۇشقا چاقىرىش ئابدۇخالىق ئۇيغۇر خەلقچىللىق ئىدىيىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى.

شائىر «غەزەپ ۋە زار» شېئىرىدا:

باشقىلار كۆكتە ئۇچۇپ، سۇدا ئۈزۈپ كەتتى يىراق،
مەن مىسال يالىڭاياغ دەشتىمەپ تىكەن ماڭارىمەن.

ئىلىم - پەندىن يوق خەۋەر، باستى غەپلەت، خەۋپ - خەتەر،
ھالىمىز قۇلدىن بەتتەر، قانداق چىداپ تۇرارىمەن.

دەپ يازىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا خەلق بىر پارچە نان ئۈچۈن ھۆكۈمرانلارغا ھايۋان قاتارىدا ئىشلەشكە مەجبۇر بولۇۋاتسا، قورساق تويغۇزۇپ جاننى ساقلاپ قېلىش ئۇلارنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرىنىڭ ئەڭ يۈكسەك پەللىسى بولۇۋاتقان تۇرسا، قانداقمۇ ئۇلارنىڭ ئىلىم - پەن ئۆگىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشىشىدىن سۆز ئاچقىلى بولسۇن؟! ئەۋزەل تەربىيىلىنىش پۇرسەتلىرىگە ئېرىشەلمىگەن ئادەملەرنىڭ نادانلىق قالپىقىنى چۆرۈپ تاشلىشىدىن قانداقمۇ ئۈمىد كۈتكىلى بولسۇن؟!

شائىر ئۆزىنىڭ يۇقىرىقىدەك ئۆتكۈر مىسرالىرى ئارقىلىق زۇلۇم ۋە ئېكسپىلاتاتسىيە دەستىدىن ئىلىم - پەن ئۆگىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىگەن خەلقنىڭ نادانلىق چۆللىرىدە تىكەن - چاتقاللارنى دەسسەپ يالىڭاياغ يۈرۈۋاتقانلىقىدەك بىر كارتىنىنى سىزىپ چىقىپ، خەلقنىڭ غەپلەت ئىچىدە قۇلدىنمۇ بەتتەر تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان ئېچىنىشلىق تەقدىرگە بولغان ئېغىر قايغۇسىنى، شۇنداقلا خەلقنى نادانلىق بويۇنتۇرۇقلىرىنى چېقىپ تاشلاشقا چاقىرىدىغان جەڭگىۋار خىتابلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

شائىر «باردۇر» شېئىرىدىكى:

ئىلىم - پەنگە يۈرۈش قىلغان ئۇچار كۆكتە، ئۈزەر سۇدا،
مىنىشكە قوتۇر ئېشەك يوق، پىيادە قالغانىمىز باردۇر.
گۈركىرەپ كەلسە ئاپتوموبىل، نېمە بۇ ئەي خۇدايىم دەپ،
ئەقلىنى ئىشلىتەلمەي ھاڭ - تاڭ قېتىپ قالغانىمىز باردۇر.

دېگەن مىسرالىرى ئارقىلىق نادانلىق چۆللىرىدە سەرسان بولۇپ يۈرگەن خەلقنىڭ ئىلىم - پەن ئۆگىنىش، تەربىيىلىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەقەللىسى ئىلىم - پەن يېڭىلىقلىرىدىن، تەرەققىياتتىن خەۋەردار بولۇش پۇرسىتىگىمۇ ئېرىشەلمەيۋاتقان پاجىئەلىك تەقدىرى ئۈچۈن ئاھ ئۇرۇپ پەرياد چېكىدۇ. شائىرنىڭ ھەرقاچان خەلق، خەلق دەپ سوقۇۋاتقان ئوتلۇق يۈرىكى خەلقنىڭ ئېچىنىشلىق ھالىنى ئۈچۈن پەلەكنى تىترىتىپ يىغلايدۇ.

بىر مىللەتنىڭ ئەتىكى تەقدىرى بۈگۈنكى ياش - ئۆسمۈرلەرگە باغلىق بولىدۇ. شائىر ئۆزىنىڭ «ئۈزۈلمەس ئۈمىد» شېئىرىدىكى:

ئوقۇتماي بالىلارنى ئوينىتىپ، خوپ ياخشى چوڭ قىلدۇق،
ئېسىت! بۇ بالىلار ئاخىر يېرىم ناننى تاپالىغايمۇ؟
ئوقۇڭلار، ئوقۇتۇڭلار ھاۋا ھەم ئەۋزائىنى بۇزدى،
ئەگەر يوق بولسا ھازىرلىق، بۇ مىللەت ھەم يوقالغايمۇ؟

كتاب توربيكتى www.yghurkitap.com

دېگەن يالقۇنلۇق خىتابلىرىدا مىللەتنى ھالاكەتلىك تەقدىردىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆزلىرىنى ۋە بالىلارنى تەربىيىلىشىنىڭ ئىنتايىن زۆرۈرلۈكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، بالىلارنى ئوقۇتۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. ئابدۇخالىق ئۇيغۇر لۇشۇن ئەپەندىگە ئوخشاش پۈتكۈل جەمئىيەتكە ياڭراق ئاۋازدا «بالىلارنى قۇتۇلدۇرۇڭلار» دەپ مۇراجىئەت قىلىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ مىللەتنى ناداتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشتىن ئىبارەت ئۈمىدىنى كېيىنكى ئەۋلادلارغا باغلايدۇ. شائىرنىڭ بۇ خىل ئوپتىمىستىك روھىنى قانداقمۇ ئۇنىڭ كۈچلۈك خەلقچىلىق ئىدىيىسىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولسۇن؟!

دىنىي خۇراپاتلىق فېئوداللىق تۈزۈم شارائىتىدا ھۆكۈمرانلارنىڭ ھاكىممۇتلەقلىكى ئۈچۈن يېشىل چىراغ يېقىپ بېرىدىغان، ئۇلارغا يانتاياق بولۇپ ئۇلارنىڭ جىنايەتلىرىنى چىراپلىق چۈمپەردىلەر بىلەن پەردازلاپ كۆرسىتىدىغان قورقۇنچلۇق مەنىۋى قورال. دىنىي خۇراپاتلىق خەلقنىڭ بوينىغا سېلىنغان مەنىۋى تاقاق، پۇتىغا سېلىنغان مەنىۋى كىشەن. خەلقنى ئىلىم ـ پەن بىلەن قوراللاندۇرۇش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئىلىم ـ پەننىڭ كۈشەندىسى، خەلقنىڭ مەنىۋى دۇنياسىدىكى قورقۇنچلۇق رەقىب ـ خۇراپاتلىق بىلەن ئېلىشىپ ئۇنى مەغلۇپ قىلىشقا توغرا كېلەتتى، كىشىلەرنى دىيانەتلىك ئۆلىما سىياقىغا كىرىۋالغان دىندارلاردىن يىرگەندۈرۈشكە توغرا كېلەتتى.

شائىر ئۆزىنىڭ بىر رۇبائىيسىدا:

سىلىق سەللە، ئۇزۇن تونلار بىلەن بىزلەر دىيانەتلىك،
كۆرۈشكە زاھىرەن تەقۋا، كۆرۈنمەستە خىيانەتلىك.

دەپ يېزىپ، ئەتىدىن ـ كەچكىچە خەلقنىڭ مەنىۋى دۇنياسىدا خۇراپاتلىقنى چوڭقۇر يىلتىز تارتقۇزۇۋاتقان بەزى كىشىلەرنىڭ كۆرۈنۈشتە ئىسلام دىنىنىڭ تەقۋادار مۇرىتلىرى قىياپىتىدە ئوتتۇرىغا چىققىنى بىلەن ھەممە ۋاقىت ئىسلام دىنىنىڭ پەرھىزلىرىنى بۇزۇپ، ئىسلام دىنىي شەرىئەتلىرىگە خىلاپلىق قىلىپ، خەلقنىڭ ھەققىنى يەپ، ئىسلام دىنىي ئەقىدىلىرى، ھەتتا قادىر خۇداغىمۇ خىيانەت قىلالايدىغان رەزىل شەخسلەردىن ئىكەنلىكىنى رەھىمسىزلىك بىلەن پاش قىلىدۇ. يىغىپ ئېيتقاندا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ «موللىنىڭ دېگىنىنى قىل، قىلغىنىنى قىلما» دېگەن ماقالىسىنىڭ تىل تەگكۈزگىلى بولمايدىغان ھەقىقەت ئىكەنلىكى يورۇتۇپ بېرىلىدۇ.

شائىر بىر پارچىسىدا:

بالىلارنى ئىبەردۇق دىن ئۈچۈن سەمەرقەندۇ، بۇخاراغا،
بۇلارنىڭ ئەقلىنى ئاللا ھەيز ئىستىنجاغا يەتكۈزدى.

دەپ مۇبالىغە قىلىدۇ. شائىر سەمەرقەند ۋە بۇخارالارغا بېرىپ دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇپ كەلگەن تالىپلارنىڭ قانداقتۇر ئاتا ـ ئانىلىرى، دوست ـ بۇرادەرلىرى ۋە پۈتۈن

يۈرت ئەھلى كۈتكەندەك ئاجايىپ زور ئەتنجىلىرى بىلەن شان قۇچۇپ قايتىپ كەلمەستىن، ئەكسىچە ھېچقانداق مەكتەپ يۈزى كۆرمىگەن ئادەتتىكى بىر بالا، ئاددىي بىر پۇقرامۇ بەجا كەلتۈرەلەيدىغان تەرەت ئېلىشنى ئۆگىنىپ كەلگەنلىكىنى يېزىپ، دىنىي مەكتەپ لەرنىڭ ئادەمنى ئەقىل ـ پاراسەت بابىدا ۋايىغا يەتكۈزۈش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە ئادەمنى ئەقىل ـ پاراسەت جەھەتتىن چېكىندۈرۈپ ئاجىزلاشتۇرىدىغانلىقىنى، ھەھىمسىزلىك بىلەن پاش قىلىدۇ. بۇ شائىرنىڭ مۇبالىغىسىدىن تۇغۇلغان نېمىدېگەن كۈچلۈك مەسخىرە ـ ھە! ئابدۇخالىق ئۇيغۇرغا ئوخشاش مىللەت ئۈچۈن تۇغۇلۇپ، مىللەت ئۈچۈن ياشاپ، مىللەت ئۈچۈن ھاياتىنى تەقدىم قىلالايدىغان كىشىلەرنىڭ ئۆتكۈر قەلىمى ياق، ئۇ تلۇق يۈرىكىدىن خەلقنى بىخۇتلاشتۇرۇۋاتقان دىنىي خۇراپاتلىققا بولغان ئەنە شۇنداق كۈچلۈك مەسخىرە دۇنياغا كەلگەن.

مەنۇي نامراتلىقنىڭ تەركىبى ئىنتايىن مۇرەككەپ بولۇپ، ئۇ، خۇددى پارازىت باكتېرىيىدەك خەلقنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئاجايىپ ئېسىل، مول بايلىقلارنى شوراپ ۋە يەپ تۈگىتىدۇ. مەنۇي نامراتلىق خەلقنىڭ نادانلىق ۋە خۇراپاتلىق ئۈستىدىن غالىب كېلىپ تەلتۆكۈس مەنۇي ئازادلىقنى ئېرىشىشىدىكى غايەت زور ۋە ئىنتايىن جاھىل توسالغۇدۇر. ئۇيغۇرلاردا «كۈچ بىرلىكتە، ئىش ئۆملۈكتە» دەيدىغان ماقال بار. بۇ ئىنتىپاقلىقنىڭ غايەت زور قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ، كىشىلەرنى ئىتتىپاقلىققا چاقىرىدىغان خاسىيەتلىك ۋە ئىنچام خىتابنامە.

شائىر «باردۇر» شېئىرىدا:

تەئاۋۇنۇ ـ تەناسۇر ئورنىغا بىزلەردە بىر ئادەت،
يېڭى باشنى كۆتۈرگەنىنى ئۇرۇپ يەنتىقانىمىز باردۇر.

دەپ يازغىنىدا خەلقنىڭ ئارىسىغا ئىتتىپاقسىزلىق ئۇرۇقلىرىنىڭ چېچىلىشى قېنىمۇدال ھۆكۈمرانلارنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن پايدىلىق، ئەكسىچە خەلقنىڭ، مىللەتنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن پايدىسىز ئىكەنلىكىنى، نادانلىقتا قالغان خەلقنىڭ ئۆز رەقىبلىرىنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، خەلقە دۇشمەننىڭ ھىيلە ـ مىكىرلىرىدىن ئاگاھ بولۇشنى ئۇقتۇرماقچى بولىدۇ. چۈنكى شائىر مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا خەلقنى ئويغىتىپ، ئۇلارغا دۇشمەننىڭ ئادەم ئالدايدىغان نەيرەڭلىرىنىڭ نۇرغۇن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، ئۇلارنى ئىتتىپاقلىققا ئۈندەش ۋە جەڭگىۋار شېئىرلىرى ئارقىلىق ئىتتىپاقلاشتۇرۇشنى دەۋر يۈكلىگەن مۇقەددەس بۇرچۇم دەپ تونۇيدۇ.

ئابدۇخالىق ئويغۇر «باردۇر» شېئىرىدىكى:

ئويۇن ـ چاقچاق تۈپەيلىدىن دوستلار ئارا بىئەپ بولساق،
ياراشتۇرۇپ قويۇش نەدە، ئارىغا ئوت ياققانمىز باردۇر.

دېگەن مىسرالىرىدا ھۆكۈمرانلار خەلقنىڭ ئىچىدە ئىتتىپاقسىزلىق، بۆلگۈنچىلىكنىڭ بولۇش

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى

نى ئالقىشلاۋاتقان، خەلقنىڭ ھاياجان ـ ھاياتى ئۇلارنىڭ ئىتتىپاق ياكى ئىتتىپاق ئەمەسلىكىگە باغلىق بولۇۋاتقان ھۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا چېچىلاڭغۇ، تارقاق ھالەتتىكى خەلقنى ئۇيۇشتۇرۇش خۇددى بىسكىنە بىلەن قۇدۇق كولىغاندەك مۇشكۇل بولۇۋاتقاندا، بەزى كىشىلەرنىڭ ئاڭسىز ھالدا دۇشمىنىنىڭ كەتمىنىنى چېپىپ ئەسلىدە مەۋجۇت بولغان ئىتتىپاقلىقنى بۇزۇپ، ئەسلىدىكى جىددىي ۋەزىيەتنى تېخىمۇ جىددىيلەشتۈرۈۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، خەلقنى بىر جان، بىر تەن بولۇپ ئۇيۇشۇشقا چاقىرىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۆزبەك خەلقىنى ئۇيۇلتاشتەك ئۇيۇشتۇرۇش غايىسىنى ئىپادىلەيدۇ. شائىر «باردۇر» شېئىرىدا:

ئىخۋان ھەم بۇرادەرلىك نىشانى قالمىدى بىزدە،
مەگەر دوست بولساقمۇ ئەسلى، بۆلەك مۇددىئايىمىز باردۇر.

دېگىنىدەك بەزى كىشىلەرنىڭ دوستلۇققا غەيرىي مۇددىئالارنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىنى، ئۆلار ئۆزلىرىنىڭ مەلۇم مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش، يەنى ئۆزلىرىنىڭ مەلۇم ماددىي، مەنىۋى ئېھتىياجلىرىنى قاندۇرۇش مەقسىتىدە مەلۇم كىشىلەر بىلەن دوست بولىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئەينى چاغدا ھەقىقىي دوستلۇققا ئېرىشىشنىڭ ھەقىقەتەن مۇشكۇل ئىكەنلىكىدىن بېشارەت بېرىدۇ. كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مەۋجۇت بولغان دوستلۇققىمۇ شەك چۈشۈپ قالغان، ھەقىقىي، چىن دوستلۇقنى تېپىش قىيىن بولۇۋاتقان ئەھۋال ئاستىدا خەلقنى ئازادلىق ۋە ھۆرلۈككە ئېرىشتۈرۈش ئىبارەت ئۇرتاق نىشان ۋە ئۇرتاق مەقسەت ئۆچۈن ئۇيۇشتۇرۇشنىڭ نەقەدەر جاپالىق ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئەمەس. شائىر بىر تەرەپتىن، خەلقنىڭ تېرىقتەك چېچىلىپ كەتكەن ۋە چېچىلىپ كېتىۋاتقان تەقدىرى ئۆچۈن ھەسرەت ئىلكىدە داد ـ پەرياد كۆتۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۆزىنىڭ خەلقنى جەزمەن ئىتتىپاقلاشتۇرۇش ئىرادىسى ۋە ئىشەنچىسىنى نامايان قىلىدۇ. شائىر يەنە:

ئۇيۇشۇپ بىر يەرگە باش قوشماي ئۆتەر كۈنلەر جاھالەتتە.

دېگەن ئاگاھلاندۇرۇشى بىلەن تارقاقلىق، چېچىلاڭغۇلۇق، ئۇيۇشمىسلىقنىڭ خەلقنى جاھالەتكە مەھكۇم قىلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت قورقۇنچلۇق ئاقىۋەتنى كۆرسىتىپ بېرىپ، ئۆزىنىڭ خەلقنى ئىتتىپاقلىققا، ئۇيۇشۇشقا ئۈندەشتىكى ھەقىقىي مۇددىئاسىنى قىلچە يوشۇرماستىن ئوچۇق ـ ئاشكارا جاكارلايدۇ.

خۇشامەتچىلىك ـــ مەنىۋى نامراتلىقنىڭ يەنە بىر روشەن بەلگىسى. شائىر «باردۇر» شېئىرىدا مۇنداق يازىدۇ:

خۇشامەت بابىدا بىزدىن بۆلەك ئۇستىسى ھەم كەمدۇر،
قۇۋلۇغۇ ـ شۇملۇق بىلەن زەڭمۇ رەڭ يالغانسىز باردۇر.

خۇشامەت كىشىلەرنىڭ مەلۇم مەقسەت ـ مۇددىئالىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن جەزمەت

قىلىدىغان بىر خىل رەزىل ۋاستە. قۇۋلۇق ۋە شۇملۇق، يالغانچىلىق خۇشامەتنىڭ جىنى، خۇشامەت پەقەت قۇۋلۇق - شۇملۇق ۋە يالغانچىلىق بىلەنلا ئۆرە تۇرىدۇ. شائىر خۇشامەت ئادەمنى تۇگمىدەك مەنپەئەتكە ئېرىشتۇرگىنى بىلەن ئادەمنىڭ ئالەمچە، قەدىر - قىممىتىنى دەپسەندە قىلىپ تۇگىتىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، خۇشامەتچىلىكنىڭ شۇ قەدەر يىرگىنچلىك ئىكەنلىكىنى رەھىمسىزلىك بىلەن پاش قىلىدۇ ۋە كىشىلەرنى خۇشامەتچىلىكتىن قول ئۈزۈشكە ئۈندەيدۇ.

ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇش ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتىكى دائىملىق بىر ئىش، شۇنداقلا ئەمدىلا دۇنياغا كۆز ئاچقان بالىلارنىڭ ئانىسىنى ئېمىپ قورساق تويغۇزۇشنى بىلگىنىدەكلا ئاددىي بىر ساۋات.

شائىر «باردۇر» شېئىرىدىكى:

بىرى بىر ياخشىلىق قىلسا، ئۇنىڭ يادىنى قىلماق يوق،
ئېپى كەلسە بېرىپ ئەۋرەتلىرىنى ئاچقانىمىز باردۇر.

دېگەن مىسرالىرىدا ئۇيغۇر خەلقى ئىچىدە بەزىلەرنىڭ ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشتىن ئىبارەت ئىنسان ۋۇجۇدىدىكى ئەڭ ئادەتتىكى پەزىلەتتىنمۇ مەھرۇم بولۇپ، ئادەم بولۇشنىڭ ئەڭ تۆۋەن تەلەپلىرىگىمۇ يېتەلمەيۋاتقانلىقىنى قاتتىق ئېچىنىش بىلەن ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئۇيغۇرلاردا «ياخشىلىققا ياخشىلىق ھەر كىشىنىڭ ئىشىدۇر، يامانلىققا ياخشىلىق ئەر كىشىنىڭ ئىشىدۇر» دەيدىغان ماقال بار. گەرچە بۇ ماقالغا ئەرلەر ئەزىز ئىدىيىسىنىڭ تاغىسى بېسىلغان بولسىمۇ، ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشنىڭ ئادەتتىكى ئىش ئىكەنلىكى، يامانلىققا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئالىيجانابلىق ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىپ تۇرۇپتۇ. ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇش ھەممە ئادەم قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلا بولۇپ قالماستىن، بەلكى ھەممە ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش. ئەكسىچە يامانلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇش ھەممىلا ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىۋەرمەيدۇ. بۇ خىل ئالىيجانابلىق پەقەت يىراقنى كۆرەر، كۆڭلى - كۆكسى كەڭ، مەرد ئادەملەرگىلا مەنسۇپ. شائىر ئۇيغۇرلارنىڭ ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشتىن ئىبارەت ئەڭ ئەقەللىي ۋە نورمال تەلەپكىمۇ يېتەلمەيۋاتقانلىقىنى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەنىۋى نامراتلىقتا قايسى دەرىجىگە چۈشۈپ قالغانلىقىنى يورۇتۇپ بېرىدۇ. شائىرنىڭ ئۆز خەلقىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى بۇ خىل مەنىۋى مەرەزلەرنى ئېچىپ تاشلىشى، پاش قىلىشى ھەرگىز-مۇ ئۇيغۇر خەلقىغە بولغان كۈچلۈك نەپرەتتىن تۇغۇلغان بولماستىن، بەلكى ئۆز خەلقىغە بولغان دېڭىزدىنمۇ چوڭقۇر مۇھەببىتىدىن ئاپىرىدە بولغان.

شائىر «باردۇر» شېئىرىدا:

بابالار شۆھرىتىنى، غەيرىتىنى ھېچ سېغىنماسمىز،
قېلىپ غەبلەت، جاھالەتتە يۇمۇپ كۆز پو ئاتقانىمىز باردۇر.

دەيدۇ. شائىر ئاۋۋال ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىختىن بۇيان نادانلىق ئىلكىدە ئۇخلاپ ياتقان مىللەت ئەمەسلىكىنى، ئەجدادلىرىمىزنىڭ تارىخ سەھىپىسىگە يېزىلغان ئۇلۇغۋار تۆھپىلەرنى ياراتقانلىقىدىن بېشارەت بېرىپ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەجدادلارنىڭ شانۇ - شۆھرىتى ۋە غەيرەت - شىجائىتىگە ۋارىسلىق قىلماي، يەنىلا نادانلىق ئىلكىدە ئۇخلاۋاتقان-

لىقى، ئۆزلىرىنىڭ نادان، بىچارە ۋە مەھكۇم ئىكەنلىكىنى بىلىپ يېتىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە، ئۆزلىرىنى دانىشمەن، قۇدرەتلىك غالىبلاردىن ساناۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. شائىر ئۆز مىللىتىنىڭ بۈگۈنكى تەقدىرى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى كەلگۈسىدىكى تەقدىرى ئۈچۈنمۇ ئاھۇ ـ پەرياد چېكىدۇ، قاتتىق ئازابلىنىدۇ، شۇنداقلا ئۆزىنىڭ خەلقىنى نادانلىق، بىچارىلىك، مەھكۇملۇق ئاسارىتىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئۇلارنى مەدەنىيەتلىك، قۇدرەتلىك ۋە غالىب مىللەتلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالغۇزۇشتەك گۈزەل غايىسى، كۈچلۈك ئىنتىزارلىقى ۋەھەسىمىي ئۈمىدىنى ئىپادىلەيدۇ.

شائىرنىڭ «باردۇر» شېئىرىدىكى:

قىزىل كۆزلۈك، كۆرەلمەسلىك ۋە يا ئۆزى قىلالماسلىق،
قىلاي دەپ بەل باغلىغانلارغا تۇراۋۇك تۇمەن بوھتانىمىز باردۇر.

دېگەن مىسرالىرىدىن خەلقىمىز ئىچىدە قىزىل كۆزلۈك قىلىپ ئادەم ئالدايدىغان، باشقىلارنىڭ شانۇ ـ شۆھرەتتە ئۆزىنى بېسىپ چۈشۈشىدىن ئەنسىرەپ ھەسەتخورلۇق قىلىدىغان يامان ئىللەتلەرنىڭ خۇددى ۋابا كېسىلىگە ئوخشاش يامراپ كەتكەنلىكىنى، بۇ خىل يامان ئىللەتلەرنىڭ خەلقنىڭ نادانلىق ۋە قوللۇق كىشەن ـ زەنجىرلىرىنى پاچاقلاپ تاشلىشىدىكى غايەت زور مەنۇى توسالغۇ ئىكەنلىكىنى چۈشىنىۋالالايمىز. ئۆزى زەھەر ئىنچىۋالغان بولسا باشقا ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە ئوخشاش زەھەر ئىچىشىنى، ئەگەر ئۆزى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان بولسا، باشقا ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزى بىلەن تەڭ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىشىنى تىلەيدىغان بۇ خىل پىسخىكا بىلەن قانداقمۇ مىللەتنى ھالاكەتتىن گىردابىدىن قۇتقۇزغىلى بولسۇن؟! شائىر خەلقنىڭ ئەڭ جىددىي ئېھتىياجى ئۆزلىرىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى مەنۇى مەزىلەرنى داۋالاپ ساقايتىش ئىكەنلىكىنى سەممىيلىك بىلەن كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

شائىرنىڭ «ھار» شېئىرىدا:

ۋۇجۇمغا مەھكۇم بولۇپ، باش ئۇرۇپ، قول قوشتۇرۇپ،

دېگەن مىسرالار راست دېمەك قوللۇقتا قالغانلىكىنى... تەۋرىتىدۇ. ئەسەرنىڭ تېمىسى ئۈستىدە ئىزدىنىش ئېلىپ بارغان تەپەككۇرىمىز ئۇنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىدىيىۋى مەزمۇنلار بىلەن بىرلىكتە تەپسىر ئوقۇشۇپ، كارنايدىن ئالسا قورقۇشۇپ، ئەستاغپۇرۇللا ئوقۇش، ئاۋازىستى باسقانلىكى.

دەپ يازغىنىدا خەلقنىڭ ئەينى چاغدىكى بىسىماني جەھەتتىلا قوللۇق ئازابىنى، تارتىپ قالماي، بەلكى مەنۇى جەھەتتىمۇ كۈتسىز قوللۇقتا ياشاۋاتقانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ھۆكۈمرانلار نېمە دېسە شۇنىڭغا ئىشىنىپ، شۇلارنىڭكىنى راست قىلىپ، ئۇلارغا تىز پۈكۈپ باش ئۇرۇۋاتقانلىقىنى، ئىنتايىن تەمەنلىك ۋە سادىقەت بىلەن ھۆكۈمرانلارنىڭ قوللۇقنى قىلىۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. شائىرنىڭ ھەر قاچان مىللەت، خەلق ئۈچۈن سوقۇۋاتقان يۈرىكى ھەسرەت ۋە قايغۇ ئىسكەنجىسىدە پارە ـ پارە بولىدۇ. شائىر خەلقنى قورقۇنچاقلىق ۋە پۈشايمان ئىلكىدە ئۆزلىرىنىڭ پوتكۈل ھاياتىنىڭ نابۇت قىلىماسلىقى، ئۆزلىرى ئۈچۈن قوللۇقتىن، مەھكۇملۇقتىن قوتۇلۇش يولى ئىزدەشكە چاقىرىدۇ.

قانچىلار ياتسا بۇلۇڭدا ئارسىز ئەپيۇن شوراپ،
قانچىلار شوپاڭدا ئىچسە مەست بولۇپ خۇمرا شاراب.
ئەي چىراغۇ، ئەي هاراق بارمۇ نومۇس بەرگىل جاۋاب،
سەن بىلەن بولمامدىكەن بۇ هالىمىز زەبۇن خاراب.

دېگەن يالقۇنلۇق خىتابلىرى بىلەن قۇللۇق ۋە ئىجتىمائىي تەڭسىزلىك كەلتۈرۈپ چىقارغان چۈشكۈنلۈك ۋە مەنىۋى جەھەتتىن زەھەرلىنىشىنىڭ مىللەتكە ھېچقانداق خۇۋلۇق كەلتۈرمەيلا قالماستىن، ھاراق ۋە ئەپيۇنلارنىڭ خەلقنى جىسمانىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن ئاجىزلاشتۇرۇپ، مىللەتنى ۋەيران قىلىۋېتىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئىچكۈلۈك ۋە چېكىملىككە بېرىلىشنىڭ قورقۇنچلۇق يامان ئاقىۋىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئەينى چاغدا بەزىلەرنىڭ ئىچىملىك ۋە چېكىملىككە بېرىلىشى ئۇلارنىڭ شۇ چاغدىكى رېئاللىقتا بولغان نارازىلىقى ۋە قارشىلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. بىراق پىتنىڭ ئاچچىقىدا چاپانىنى ئوتقا سالغىلى بولمىغىنىغا ئوخشاش بۇ خىل پاسسىپ نارازىلىق ۋە پاسسىپ قارشىلىق يولى ئەينى چاغدىكى جەمئىيەت تۈزۈمىنى ئاغدۇرۇپ تاشلىيالمايلا قالماستىن بەلكى خەلقنىڭ كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ، ھۆكۈمرانلارنىڭ ھاكىمىيەتلەشكەن تېخىمۇ كۈچەپ پۇرسەتلەر بىلەن تەمىن ئېتىدۇ. شائىر چىراغ ۋە هاراقتا خىتاب قىلىش يولى ئارقىلىق چۈشكۈنلۈكنىڭ ياماق ئاقىۋىتىنى كۆرسىتىپ بېرىپ، خەلقنى چۈشكۈنلۈكتىن ئىبارەت بۇ تۈيۇق يولدىن قايتىپ، ئۆزلىرىنى قۇللۇقتىن قۇتۇلدۇرۇشنىڭ كەڭ، داغدام يولىنى تېپىشقا ئۈندەيدۇ:

شائىر ئۆزىنىڭ «هار» شېئىرىدا مۇنداق يازىدۇ:

ۋەزنى يېرىم پوك ئەمەلگە مىنىپ، سەغماي تېرىگە،
ئەلنى سالماق پېرىگە، يالاقتا جان باققانىكىگە.

شائىر بەزىلەرنىڭ ئازراق ئەمەل تېگىپ قالسا ئۆزلىرىنى دۇنيادا تەڭداشسىز قۇدرەتلىك سانىشىپ تېرىسىگە سەغماي قېلىۋاتقانلىقىدىن، ئاشۇ يېرىم پوكلۇق ئەمەلىنى يوقىتىپ قېرىغا خۇشامەت قىلىپ، ئاۋام خەلقنى خالىغانچە بوزەك قىلىش بەدىلىگە كەلگۈسىنى يورۇتۇپ بېرىدۇ. بەزى كىچىك ئەمەلدارلارنىڭ تېرىسىگە سەغماي قېلىشى بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ شۆھرەتپەرەسلىكىنى چۈشەندۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ يوقىرىغا خۇشامەت قىلىپ، تۆۋەنىنى بېسىش جەريانىدا ھەيۋەتسىزلىنىپ ئەتكەچ ئېرىشىپ ئۆزىنى سەرىتتىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. شائىر بەزىلەرنىڭ كىچىككىنە ئەمەل ۋە مەنپەئەت ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئىنسانىي قەدىر-قىممىتى ۋە ۋىجدانىنى بەدەل بېرىۋاتقانلىقىغا قاتتىق ئېچىنىپ، ئەمەلنىڭ ئادەمنىڭ قەدىر-قىممىتىنى ۋە ۋىجدانىنى يوقىتىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش، تېخىمۇ كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇرۇش كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

ھەر بىر كىشىدە مىللىتىنىڭ ئومۇمىي مەنپەئىتىنى كۆزلەيدىغان، مىللەتنىڭ مەنپەئىتى

www.uyghurkitap.com

ئۈچۈن ئۆزىنىڭ بارلىقىنى بېغىشلايدىغان ئۇلۇغۋار روھ بولۇشى كېرەك. پەقەت شۇنداق روھقا ئىگە بولغاندىلا ئاندىن مىللەت مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدۇ ۋە گۈللەپ-ياشنىيالايدۇ.

شائىر «باردۇر» شېئىرىدا:

يەنە يۇرت پايدىسىغا جەمئىي بولماقلىق بەسى مۈشكۈل،
ئەگەر بىر يەردە توي بولسا، بېرىپ ياتقانىمىز باردۇر.
ئومۇمنىڭ پايدىسىغا يۈز يىلدا ھەم ئەسلا چۈشەنمەيمىز،
زىيان قىلماق ئۈچۈن بولسا ئەجەب چاققانىمىز باردۇر.
.....
ئەگەر مىللەت ئۈچۈن بىر پۇل چىقىش كەلسە تاپالماسمىز،
چىقىمى يوق ناۋا پۇلغا تولا ئىخلاسىمىز باردۇر.

دېگەن كۈچلۈك تەئەددىلىرى ئارقىلىق مىللەتنىڭ يىغىسىنى يىغلاپ، مىللەتنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ، سۈيىدە ئاقماق تۈگۈل، ئەكسىچە ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي مەنپەئىتىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ئاڭسىز ھالدا مىللەتنى پارچىلاش، مىللەتنى ئاجىزلاشتۇرۇش يولىدا تىنىمسىز ھەرىكەت قىلىۋاتقانلارنى، شۇنداقلا بىرەر تال چىۋىقتا بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن كىشىلەرگە شېرىن مېۋىلىرى بىلەن لەززەت بېرىۋاتقان نەچچە ئون يىللىق باراقسان دەرەخلەرنى ئۆرۈۋېتىدىغان، بىر مىسقال ئالتۇن ئۈچۈنمۇ ھەيۋەتلىك ئالتۇن مۇنارلارنىڭ ھۇلىنى كولاپ غۇلىتىۋېتىدىغان ئەخمىقانىلىقلارنى كۈچلۈك تۈردە ئەيىبلەيدۇ. بۇ خىل ئەيىبلەش نابۇت قىلىش خاراكتېرىگە ئىگە بولمايلا قالماستىن، بەلكى كۈچلۈك داۋالاش خاراكتېرىگە ئىگە.

خەلقنى نادانلىق، خۇراپاتلىق چاڭگىلىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئۇلارنى ئىنسانىي سالاھىيەت بىلەن ياشاش ۋە گۈللەپ-ياشناش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ يۈكسەك غايىسى ۋە كۈچلۈك ئۈمىدى ئىدى.

شائىرنىڭ تومۇرلىرىدا ئېقىۋاتقىنى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ قېنى بولغاچقا، ئۇ ئۆز خەلقىنى—ئۇيغۇر مىللىتىنى سۆيەتتى، ئۆز مىللىتى ئۈچۈن ياشاپ، ئۆز مىللىتى ئۈچۈن ھاياتىنى تەقدىم قىلالايتتى. پەقەت شائىرنىڭ يۈرىكىلا بىر ئۆمۈر خەلق دەپ سوقۇپلا قالماستىن، ئۇنىڭ ئۆتكۈر تىلىمۇ بىر ئۆمۈر خەلق دېگەن سۆزنى توختىماي زىكرى قىلدى. ئابدۇخالىق ئۇيغۇر شېئىرلىرىدا ئەكس ئەتكەن خەلقچىللىق ئىدىيىسى بۈگۈنكى كۈندىمۇ ئۆزىنىڭ يۈكسەك قىممىتىنى يوقاتقىنى يوق. ئۇ بىزنىڭ ئۆگىنىشىمىز، تەتقىق قىلىشىمىز ۋە تەتبىق قىلىشىمىزغا ئەرزىيدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئوسمان رسلام

مەنزىرە ئىچىدىكى ھېسسىيات ۋە ھېسسىيات ئىچىدىكى مەنزىرە

مۇئەييەن ئەدەبىيات قارىشى ۋە بەلـ
گىلىك ئىقتىدارى بىلەن رېئالىلىقنى ئۆزىگە
خاس ئۇسلۇب بىلەن يورۇتۇپ كېلىۋاتقان
شائىر ئابلەت ئابدۇللا ئۆزىنىڭ ئىلمى ئالىمـ
سىدەك رەڭدار - جۇلالىق، قويۇق لىرىكىلىق،
چوڭقۇر پىكرانىك شېئىرلىرى بىلەن خەلقنىڭ
ئېتىراپ قىلىشىغا مۇيەسسەر بولغان شائىرـ
لىرىمىزنىڭ بىرى. شائىر ھازىرغىچە «ئىلى
مۇھەببىتى»، «ئىلى باغۇنچىلىكى»، «كەنـ
ئىمان باتۇر»، «ئاق دالا» قاتارلىق تۆت
توپلىمىنى ئەل ھۆزۈرىغا سۇندى. ئۇنىڭ
تۇنجى توپلىمى — «ئىلى مۇھەببىتى» كە
«كانىكولدا»، «ئىلى مۇھەببىتى» قاتارلىق
37 پارچە شېئىرى ھەمدە «ئەخمەتجان
ئېيتقان ھېكايە»، «ئالبوم» ناملىق ئىككى
داستانى تاللاپ كىرگۈزۈلگەن. تۆتىنچى
توپلىمى — «ئاق دالا» غا شائىر ئىجادىيـ
تىنىڭ تازا ۋاينغا يېتىۋاتقان مەزگىلىدىكى
«سابىق كاپىتان پوستا تۇرغان يەر»،
«ئانا شەھىرىم»، «تۇرمۇش»، «چىدىساڭ
ياشا»، «چەكمەڭلار جۇۋانىنىڭ دېرىزىسىنى»
ۋە «يۇز يىلدىن كېيىنكى كىتابخانغا»
قاتارلىق 57 پارچە ئەسىرى كىرگۈزۈلگەن.

رېئالىلىقا قانداق مۇراجىئەت قىلىش
ۋە ئۇنى قانداق يورۇتۇپ بېرىش يازغۇـ
چى، شائىرلارنىڭ بەدىئىي دىتىغا باغلىق.
رېئال تۇرمۇش يازغۇچى، شائىرلارنى يېڭى
تېما، مول تۇرمۇش ماتېرىياللىرى بىلەن
تەمىن ئەتكەندىن تاشقىرى يەنە باي تە-
سەۋۋۇر ۋە جۇشقۇن ھېس - تۇيغۇلار بىلەنمۇ
تەمىن ئېتىدۇ. شۇڭا شائىر ئوبىيېكتىپ چىنـ
لىقنى قەلب چىنلىقىغا، تۇرمۇش چىنلىقـ
نى سەنئەت چىنلىقىغا كۆتۈرۈشكە ماھىر
بولۇشى كېرەك. شائىر ئابلەت ئابدۇللا
ئىجاد ئەتكەن نۇرغۇن شېئىرلارنىڭ مۇـ
ۋەپپەقىيەتلىك چىقىشىدىكى مۇھىم بىر
سەۋەب ئۇلارغا يالغان، قۇرۇق ھېسسىيات
ئەمەس، بەلكى ھەقىقىي، ساپ ھېسسىيات
سىڭدۈرۈلگەن. «سېنىڭ ئىشقىڭ» ناملىق
شېئىرىدا شائىرنىڭ نۇرغۇن قەلەمكەشلەرـ
گە ئوخشاش دەرەخ بولۇپ زېمىننى قۇـ
چاقلىغۇسى، ئويناق، ئەركە سۇ بولۇپ
زېمىن باغرىنى سۆيۈپ ئاققۇسى، ھارارەتـ
تىن پارغا ئايلىنىپ، كۆكتىن يەرگە تامغۇـ

سى، مەيىن باھار شامىلى بولۇپ، زېمىننىڭ چاچلىرىنى يۇمشاق تارىغۇسى، كۆكتىكى يۇلتۇز بولۇپ، زېمىن جامالىغا تويماي باققۇسى كېلىدۇ. شائىر بۇ يەردە تەبىئەتنىڭ شۇ خىل مۆجىزاتلىرىنى ئىنسانلاشتۇرۇپ ياقىدۇ. ئەمما تەبىئەت ھۆسنىدە قىلچە ھېسسىيات، مۇھەببەت يوقلۇقىنى نەزەردە تۇتۇپ، يەنە ئىنسانلىققا قايتىدۇ ۋە ئارقىدىنلا:

ياق!
بولمايمەن تەبىئەت ھۆسنى،
تەبىئەتتە يوق ھېسسىيات، يۈرەك.
سېنىڭ چەكسىز، ئۇلۇغ سۆيگۈڭنى
سېزىش ئۈچۈن پاك يۈرەك كېرەك.

دەپ يېزىپ، ۋەتەنىنى، زېمىنىنى پەقەت پاك يۈرەك ئېگىسىلا سۆيەلەيدىغانلىقىدىن ئىبارەت ھەقىقەتنى ئېچىپ بېرىدۇ.

ئىجاد قىلىنغان ھەربىر شېئىرنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىدىن ئۆتۈۋاتقان ئەزىز پەرزەنتى قاتارىدا كۆرىدىغان شائىر «مەن شېئىرمەن» ناملىق شېئىرىدا:

شېئىر دېگەن تەپەككۇر
دۇردانىسى، جەۋھىرى.
شېئىر دېگەن شائىرنىڭ
جان ريشتىسى، گۆھىرى...
- مەن شېئىرنى يازمايمەن،
- شۆھرەت ئۈچۈن، پۇل ئۈچۈن،
- مەن شېئىرنى يازىمەن
- ئەۋلاد ئۈچۈن، ئەل ئۈچۈن...

دەپ يېزىپ، ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن يازىدىغانلىقىنى قەيت قىلىدۇ. شائىر ئۆزى تەرىپلىگەندەك، ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنى ئەل-يۇرت سۆيگۈسىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. شۇڭلاشقا ئۇ «ئىلى مۇھەببىتى» ناملىق شېئىرىدا كىندىك قېنى تۆكۈلگەن سۆيۈملۈك يۇرتىنىڭ تېشى ئالتۇندىن قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ئوبرازلىق ھالدا مۇنداق ئىپادىلەيدۇ:

بۇ مېنىڭ بۆشۈكۈم —
جان باغرىم ئىلى،
شۇ يەردىن ھاياتقا تاشلىدىم قەدەم.
بىلمەيمەن نېمىشقا بۇ يۇرتنىڭ تېشى
ئەزىزدۇر مەن ئۈچۈن ئالتۇندىنمۇ ھەم.

ۋەتەنپەرۋەرلىك بىرخىل ئابستراكت ئۇقۇم. ئۇ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردە ئوخشاش بولمىغان مەزمۇنغا ئىگە بولىدۇ. تۇغۇلغان يېرىنى قەدىرلەش، يۇرتىنى قوغداش، سېغىنىش، ئانا يۇرتىنىڭ ئۈتۈق-ئىجادلىرىدىن سۆيۈنۈش، پەخىرلىنىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى، ماھىيەتتە، ۋەتەنپەرۋەرلىكنىڭ كونكرېت ئىپادىسى. مەيلى بۇرۇن، مەيلى ھازىر بولسۇن، نۇرغۇنلىغان شائىر-يازغۇچىلار مۇشۇ تېمىدا ئاجايىپ نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدى. شائىر ئابلەت ئابدۇللامۇ مۇشۇ تېمىغا بۆۋىگە خاس نۇقتىدىن مۇراجىئەت قىلىپ، ئەل-يۇرتقا بولغان قايناق سۆيگۈ ئۇرغۇپ تۇرغان يەنە بىر نادىر ئەسەرنى ئىجاد قىلدى.

سەن يەتمەيسەن
ئىستامبۇلنىڭ بىر كوچىسىغا،
نيۇ-يورکنىڭ بىر دۇقمۇشىغا.
سەن يەتمەيسەن
بېيجىڭنىڭ بىر باغچىسىغا،
موسكۋانىڭ بىر يانبېشىغا...

شائىرنىڭ «ئانا شەھىرىم» ناملىق شېئىرىدىكى بۇ مىسرالاردا چىنلىق قىلچە، پەردازلانمىغان، شۇنىڭغا ساختا ھېسسىياتمۇ ئارىلاشتۇرۇلمىغان. ئارقىدىنلا شائىر ئۆز يۈرتىغا بولغان سۆيگۈسىنى مۇنداق ئىزھارلايدۇ:

شۇنداقتىمۇ،
كېچىلىمەيمەن يەنە سېغىنىدىن...
گۈگۈم، خىلۋەت مەھەللىلىرىڭدە
چاڭ - توزان، لاي كوچىلىرىڭدا،
يامغۇر ئۆتكەن ئۆيلەرنىڭ
تامچىلىرىدا...
ئاقىدۇ قەلبىم
ئەي ئانا شەھرىم!

ناھايىتى ئېنىقكى، 1987 - يىلى كەچ كۈزدە بىر ئايغا يېقىن ياغقان يامغۇر ئىلى رايونىدا زور ئاپەتكە ئايلاندى - دە، ئاپەتكە تاقابىل تۇرۇش، ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئېلىش سەل قاراشقا بولمايدىغان جىددىي مەسىلە بولۇپ قالدى. شۇ چاغدىكى ھالەت، يەنى ئۆتۈۋاتقان تامچە، ئۆرۈلۈۋاتقان ئۆيلەر، ئۆيمۇ-ئۆي يۆگۈرۈشۈپ يۈرگەن كىشىلەر، ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنغان بۇ شېئىردا شائىر قەلبىنىڭ ئەل - يۇرت ئېشىدا، نەقەدەر پۇچۇلۇۋاتقانلىقى، يامغۇر ئۆتۈپ كەتكەن ئۆيدەم بېتەپ، قەلبىنىڭ ئانا شەھەرگە ئېقىۋاتقانلىقى، ئۆز يۇرتىدىكى خەلقنىڭ ھاياتىغا ھەمنەپەس يۈرىكىنىڭ راھەت - پاراغەت تاماق ئېغىپ كەتمىگەنلىكى كونكرېت شەيئىي يامغۇر ئارقىلىق ئىپادە قىلىنىپ، كۈچلۈك ۋەتەنپەرۋەرلىك روھ ئىلگىرى سۈرۈلگەن. ئىككى بۆلەكتىن تەركىب تېپ چىپ، روشەن سېلىشتۇرمىلىق خۇسۇسىيەت ھاسىل قىلىنغان «ئانا شەھرىم» ناملىق بۇ شېئىرنىڭ يۇقىرىقى مىسرالىرىدا ئوبرازلىق تەپەككۇر بىلەن سۇغىرىلغان بەدىئىي تەسەۋۋۇر ھېس - تۇيغۇغا بىرقەدەر توياتقان بولۇپ، ھېسسىيات ئىچىدە مەنزىرە، مەنزىرە ئىچىدە ھېسسىيات بولۇشتەك سەنئەت ئالاھىدىلىكى روشەن ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

ئۇنىڭ: «چەكمەكلار جۇۋاننىڭ دېرىزىسىنى»، «نۇرلىنىدۇ بۇ دۇنيا مۇھەببەتلىك ئادەمدىن»، «غورۇرۇم»، «يىغلىما ئالغىن بۇ تۇن، بۇ كېچە»، «سەن ئۆزۈڭ قۇل، ئۆزۈڭ پادىشاھ»، «تۇرمۇش» قاتارلىق نۇرغۇن شېئىرلىرىنى ھازىرقى كىتابخانلارنىڭمۇ ھېسسىياتى بىلەن ئورتاقلىشالايدىغان شېئىرىي ئەسەرلەر دەپ ئېيتساق ئاشۇرۇۋەتكەن بولمايمىز.

يۇقىرىقىلار ھېنىڭ شائىرنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇش جەريانىدىكى يۈزەكى تەسىراتلىرىم. مەن شائىرنىمۇ ئابدۇللانىڭ كېيىنكى ئىجادىيىتى ئىشلىرىدا ئۆز كىتابخانلىرىغا ئېستېتىك زوق بەخش ئېتىدىغان يېڭى - يېڭى ئەسەرلەرنى كۆپلەپ تەقدىم ئېتىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئۇيغۇر كتاب تور بېكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى تورىسى

دۇنيانىڭ دەسلەپكى قەلەمكارلىرىدىن بىرى

قارا يۇمۇر ئەدەبىياتى

«قارا يۇمۇر» هازىرقى زامان ئامېرىكا ئەدەبىياتىدىكى مۇهىم ئېقىم. ئۇ مۇشۇ ئەسىرنىڭ 60 - يىللىرى بارلىققا كەلگەن، 70 - يىللىرى داۋاملىق تارقالغان.

«قارا يۇمۇر» قارا كومېدىيە، كېسەل يۇمۇر دەپمۇ ئاتىلىدۇ. «قارا يۇمۇر» دېگەن ئاتالغۇنى 40 - يىللارنىڭ باشلىرىدا سۇر رېئالىزم ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىل يازغۇچىسى برېتون ئۆزىنىڭ «قارا يۇمۇر شېئىرلىرىدىن تاللانما» دېگەن كىتابىنىڭ مۇقەددىمىسىدا ئەڭ بۇرۇن ئىشلەتكەنىدى. قارا يۇمۇر 60 - يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا رەسمىي ئېتىراپ قىلىنىدى. لېكىن بۇ ئېقىمنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى بار ئەسەرلەر 60 - يىللارنىڭ باشلىرىدىلا مەيدانغا كەلدى. بۇ خىل ئەسەرلەردە «قەھرىمانلىققا قارشى» پېرسوناژلار ئوبرازى يارىتىلىدۇ. تېررورلۇق، بىمەنچىلىك ۋە هەيۋانلىقلار بىرلەشتۈرۈلۈپ، تۇرمۇش مەنىسىز، قورقۇنچلۇق بىر خىل كومېدىيە قىلىپ تەسۋىرلىنىدۇ. بۇ ئېقىمنىڭ مۇهىم ۋەكىللىرىدىن جون بارت (1930 -)، جوسېف هېللېر (1923 -)، كۇرت ۋۇننېگۇت (1922 -) قاتارلىقلار بار.

«قارا يۇمۇر» توغرىسىدىكى چۈشەنچە هەر خىل. گېرمانىيە ئوبزورچىسى فرىدمان «قارا يۇمۇر» ئىدىيە، كەيپىيات جەهەتتىكى بىر خىل قارا نەرسىنىڭ يۇمۇرلۇق نەرسىلەر بىلەن بىرىكىشىدۇر، دەپ قارايدۇ. ئۇ «قارا يۇمۇر» دىكى دۇنيانىي نەزەرگە ئىلماسلىقنى كۆپرەك تەكىتلەيدۇ. ئامېرىكىلىق باشقا بىر ئوبزورچى نىكولسون «ئەجەللىك زەربە بېرىدىغان يۇمۇر» دېگەن ماقالىسىدە ئۇنىڭ ئاچچىق، بىنورمال ۋە قوپال ئامېرىكىلىق يەنە بىر يازغۇچى ۋە ئوبزورچى ئاۋرېتمان «قارا يۇمۇر — ئازاب بىلەن قاتتىق كۈلكىنى، ئاجايىپ - غارايىپ پاكىتلار بىلەن جىممجىت، بىر - بىرىگە ماسلاشمايدىغان ئىنكاسلارنى، ۋەهشىيلىك بىلەن مېھرىبانلىقنى بىللە قوبۇلدىغان كومېدىيە، ئۇ ئۆزى تونۇغان ئۇمىدسىزلىك بىلەن بەلگىلىك ئارىلىق ساقلاشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇ تاسادىپىيلىق، چېكىنىش ۋە زوراۋانلىققا كۈلكىلىك پېرسوناژنىڭ سوغۇقلۇقى بىلەن مۇئامىلە قىلالايدىغاندەك تۇرىدۇ» دەپ هېسابلايدۇ. بۇ ئەدەبىيەتتە «قارا يۇمۇر»نىڭ كىشىلەرنىڭ رەزىللىك ۋە ئازابتىن قۇتۇلۇشنى ئىزدەش كەيپىياتىنىڭ بىر خىل ئىنكاسى ئىكەنلىكىنى تەكىتلىگەنلىكتۇر. «بۇيۇك برېتانىيە قامۇسى» دا مۇنداق دېيىلگەن: «قارا يۇمۇر بىر خىل ئۇمىدسىز يۇمۇرنىڭ ئەدەبىياتتا ئەكس ئېتىشىدۇر. ئۇ

ئىنسانىيەتنىڭ تۇرمۇشتا ئوڭايلا ئۇچرىتىدىغان چاكىنلىق ۋە بىمەنىلىككە بولغان ئەڭ زور ئىنكاسى سۈپىتىدە كىشىلەرنىڭ كۈلكىسىنى قوزغايدۇ»، «سوۋېت ئىتتىپاقى ئەدەبىيات لۇغىتى» دە مۇنداق كۆرسىتىلگەن: «قارا يۇمۇر بىر خىل ئالاھىدە بەدىئىي تۇرنى شەكىللەندۈرگەن، پەلسەپە ۋە ئىستېتىكىنى ئالدىنقى شەرت قىلغان ھېسسىيات، بۇ خىل ئالاھىدە بەدىئىي تۇر ئادەملەرنى ۋە پۈتكۈل تۇرمۇشنى ھەددىدىن زىيادە ئۇمىدسىز چۈشىنىدۇ»، «بۇ خىل غەلىتە بىمەنە شەكىلدە پاكىتلار ھەددىدىن زىيادە ئىنكار قىلىش قىياپىتىدە كۆرۈنىدۇ.» يۇقىرىقىلارنى يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، قارا يۇمۇر ئىجادىيەت پرىنسىپى، ئىستېتىك تەشەببۇسلىرىدىن تارتىپ كونكرېت ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىگىچە سىستېما پەيدا قىلغان بىر خىل ئەدەبىيات ئېقىمىدۇر. بۇ ئېقىمنىڭ يازغۇچىلىرى قوالانغىلى بولمىغان بارلىق ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىپ، ئۆز ئەتراپىدىكى دۇنيانى ۋە كۈلكىلىك، رەزىل، غەيرىي، تەبىئىي، ۋەھشىي شۇنداقلا بارلىق قارا‌ئىغۇ نەرسىلەرنى ئۆزلىرىنىڭ پەۋقۇلئاددە ھەجۋىي ئەينىكى ئالدىغا قويۇپ چوڭايتىدۇ، قىسقارتىدۇ، سوزۇپ ئۇزارتىدۇ، رەزىللىك ۋە بىمەنىلىكنى ھەر بىر تال مويىغىچە كۆرسىتىپ بېرىپ كىشىلەرنى چۆچىتىدۇ، ئالاقزادە قىلىدۇ. بىر خىل ئۇمىدسىز يۇمۇرلۇق تۇيغۇ پەيدا قىلىدۇ.

ياۋروپا ئەدەبىيات ئەنئەنىسىدە ئەزەلدىن يۇمۇر بار ئىدى. ھازىرقى زامانىدىكى ئىپادىلىنىش ئەدەبىياتى، بىمەنىچىلىك ئېقىمى دراما‌چىلىقى قاتارلىق ئەدەبىيات ئېقىملىرىمۇ «قارا يۇمۇر» بىلەن قويۇق مۇناسىۋەتلىك. شۇنداقتىمۇ «قارا يۇمۇر»نىڭ ئەدەبىيات ئېقىمى سۈپىتىدە 60 - يىللاردىكى ئامېرىكىدا بارلىققا كېلىشى ئاساسەن يەنىلا شۇ چاغدىكى ئىجتىمائىي تارىخىي شارائىت ۋە خىلمۇ خىل پەلسەپە پىرىنسىپلىرىنىڭ تەسىرىنى ئۆزىگە مەنبە قىلغان. ئۇ سىياسىي، ئىقتىسادىي، ھەربىي قاتارلىق تەرەپلەردىكى ھەر خىل زىددىيەتلەرنىڭ كىشىلەرنىڭ ئىدىيە كەيپىياتىدىكى ئىنكاسى. 2 - دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن ئامېرىكىدا گۈللىنىش مەيدانغا كەلدى - يۇ، ئۇزاق داۋاملىشالمىدى. ئارقىمۇ - ئارقا ئالتە قېتىم ئىقتىسادىي كرىزىس يۈز بەردى. ئۇرۇش ئەكسىيەتچىل مەكاشىزملىرىنىڭ سىياسىي بېسىمى، مىللىي زىددىيەتنىڭ ئۆتكۈرلىشىشى ۋە پەن - تېخنىكىنىڭ غەيرىي تەبىئىي تۇردە يۇقىرى سۈرئەتتە تەرەققىي قىلىشى ئارقىلىق كېلىپ چىققان غەيرىي تەبىئىي ئىجتىمائىي ھادىسىلەر، ئوغرىلىق، قاتىللىق، شەھۋانىيلىقنىڭ يامراپ كېتىشى قاتارلىق زور ئىجتىمائىي سىياسىي مەسىلىلەر جەمئىيەتتە داۋالغۇش پەيدا قىلدى، ئۇمىدسىزلىك كەيپىياتى كۈنسانايۇ كۆچەيدى. بەزى ئەدىبلەر ئۆزگىرىشچان جەمئىيەتنىڭ چۈشىنەلمەي ھازىرقى ئامېرىكا جەمئىيىتىدە «رېئاللىق» بىلەن توقۇلما ئايرىغۇسىز ئارىلىشىپ كەتكەن» دېگەن نۇقتىنەزەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئوبيېكتىپ دۇنيانى بىمەنە ۋە رەزىل دەپ قارىدى. 50 - يىللارنىڭ ئاخىرىدا ئۆز ئۆزىنى ئۇستىدىكى ئىزدىنىش ۋە كېسەل ھالەتتىكى چۈشكۈنلىشىش ھەرىكەتلىرى، ئارقىلىق جەمئىيەت بىلەن قارشىلىشىدىغان «گۇمران بولغان ئەۋلادلار» ئېقىمى بارلىققا كەلدى. 60 - يىللار سوغۇق ئۇرۇش ۋەزىيىتىنى باشتىن كەچۈردى. زور

www.uyghurkitap.com

يالميلار سياسي، ئىقتىساد، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت، ئەخلاق، ئىلىم - پەنگە قارىتا ئەيىبلەش پوزىتسىيىسىنى تۇتتى. ئۆزلىرىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئاجىز ئورنىدىن نارازى بولدى. ئامالسىز غەزەپلەندى. سوغۇق پوزىتسىيىدە بولدى. نەتىجىدە «مەسخىرە بىر خىل ئىجتىمائىي كەيپىياتقا ئايلىنىپلا قالماستىن، بەلكى ئامېرىكىنىڭ «بىمەنىچىلەر ئېقىمى»، «يېڭى رومانچىلىق»، «ئاڭ ئېقىمى» قاتارلىق هازىرقى زامانچىلار ئەدەبىياتى پىكىر ئېقىملىرىنىڭ بىرىكمە ئېقىمىغا تەسىر كۆرسەتتىپ، مۇستەقىل تۇسكە ئىگە «قارا يۇمۇر-چىلىق» نى شەكىللەندۈردى.

قارا يۇمۇرچىلىقنىڭ پەيدا بولۇشىغا ئامېرىكىنىڭ ئىجتىمائىي تارىخىي ئەھۋالى مۇمكىنچىلىك تۇغدۇرۇپ بەرگەن بولسا، مەۋجۇدىيەتچىلىك پەلسەپىسى پىكىر ئېقىمىنىڭ تەسىرى شەرت - شارائىت هازىرلاپ بەردى. مەۋجۇدىيەتچىلىك 2 - دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە ئامېرىكىنىڭ بىلىم ساهەسىدە ئانچە چوڭ تەسىرگە ئىگە ئەمەس ئىدى. ئۇرۇشتىن كېيىن ئۇزۇنغا بارمايلا تارقىلىشقا مۇۋاپىق تۇپراق ۋە هاۋا تاپتى. ئىجتىمائىي ئاڭ ساهەسىگە، بولۇپمۇ زىيالىيلار دۇنيا قارىشىغا سىڭىپ كىردى. 50 - ، 60 - يىللارغا كەلگەندە ئەۋجىگە چىقتى. بۇنىڭدىكى سەۋەب ئۇنىڭ شۇ جەمئىيەتتىكى كىشىلەرنىڭ ئىدىيىۋى كەيپىياتىغا ماس كەلگەنلىكىدىن ئىدى.

مەۋجۇدىيەتچىلىك ئوبيېكتىپ شەيئىلەرنىڭ مۇستەقىل مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇدىغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ. ئۇ مەۋجۇتلۇق ئادەملەردىكى «ئۆزۈملۈك» تىن ئىبارەتتۇر، مەۋجۇتلۇق بىلەن ئادەملەرنىڭ ئىچكى «ئۆزۈملۈك» ى تەڭ - باراۋەردۇر، دۇنيادىكى بارلىق شەيئىلەر، بارلىق مەۋجۇتلۇق پەقەت ئادەملەرنىڭ ئىچكى «ئۆزۈملۈك» نىڭ ئىپادىلىنىشىدۇر، دەپ قارايدۇ. مەۋجۇدىيەتچىلىك «ئۆزۈملۈك» نىڭ سىرتىدىكى بارلىق شەيئىلەر (باشقا ئادەملەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) «ئۆزۈملۈك» كە نىسبەتەن چەكلىمە ۋە «توسالغۇ كۈچ» دېگەن قاراشنى بەكمۇ تەكىتلەيدۇ. ئەتراپتىكى دۇنيا «ئۆزۈملۈك» بىلەن قىلچە سىغىشالمايدۇ، ئۇلار بىر - بىرىگە دۈشمەن، هەر بىر ئادەم ئۆزى يالغۇز-يېتىم بولۇپ، ئۆزى بىلەن قارىمۇ - قارشى بولمىش بۇ دۇنياغا «چۆرۈپ تاشلىۋېتىلگەن» ئادەملەر يوقۇلۇقتا قاراپ كېتىۋاتىدۇ، هازىرقى زامان ئادەملىرى ئالدىنقا-چان ئۆزلىرىدىن مەھرۇم بولغان، دەپ هېسابلايدۇ. مەۋجۇدىيەتچىلىكنىڭ بۇ كۆز قاراش-لىرى مەنئۇي كىرىزىستا قالغانلارنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ ئېهتىياجىغا ماس كەلدى، ئۇلارنىڭ كىشىلىك تۇرمۇشقا بولغان بىمەنە، يەككە - يېگانە، بوش - قۇرۇق تۇيغۇلىرىنى ئەكس ئەتتۈردى ۋە ئۇلارنىڭ ئەينى چاغدىكى ئامېرىكا جەمئىيىتىنىڭ ئوبرازىنى هېس قىلىشى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئورۇنلىرىغا بولغان تونۇشىنى ئەكس ئەتتۈردى. ئۇ ئىنسان قىممىتىنى قايتىدىن مۆلچەرلەيدىغان، كېسەلمەن جەمئىيەتنىڭ سىرلىرىنى يەنىمۇ ئىنزدەيدىغان قورال سۈپىتىدە كىشىلەر تەرىپىدىن كەڭ تۈردە قوبۇل قىلىندى. مەۋجۇدىيە-تچىلىك فرويىدنىڭ روھ تەھلىلچىلىكى تەلىماتى، بېرگسون ئانىرىنىڭ «پىسخىك ۋاقىت» ئەزەرىيىسى بىلەن بارغانسېرى زىچ بىرلىشىپ، «قارا يۇمۇر» ئېقىمىنىڭ ئەزەرىيىۋى ئاساسىنى شەكىللەندۈردى. «قارا يۇمۇر» ئەدەبىياتى ئىدىيىۋى مەزمۇن جەھەتتە مەۋ-

جۇدىيەتچىلىك دۇنيا بىلەن ئىنساننىڭ مەۋجۇتلۇقى بىمەنىلىك، ئۇنىڭ مۇقىم ئەھمىيىتىمۇ، قىممىتىمۇ يوق، دەپ ھېسابلايدۇ. بۇنداق قاراش «قارا يۇمۇرچىلىق» نىڭمۇ ئىدىيىۋى ئاساسىدۇر. لېكىن مەۋجۇدىيەتچىلىك بىمەنىلىكنى نوقۇل ھالدىلا تەكىتلىمەيدۇ. ئادەمنىڭ بىمەنە تۇرمۇش شارائىتىنى باتۇرلۇق بىلەن قوبۇل قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ تاللىشى ئارقىلىق قىممىتى بار ماھىيەتكە ئېرىشىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. قارا يۇمۇرچىلارنىڭ نەزەرىدە بىمەنە تۇرمۇش شارائىتىدا ئىنسانلارنىڭ ئەركىن تاللىۋېلىشىنىڭ ئېھتىماللىقى ئىنتايىن چەكلىك بولىدۇ، ھەتتا مەۋجۇتمۇ بولمايدۇ. «قارا يۇمۇر» مۇتلەق بىمەنىلىكنى تېخىمۇ تەكىتلەيدۇ، ئىدىيە جەھەتتە تېخىمۇ ئۈمىدسىزلىكنى نامايان قىلىدۇ. مەۋجۇدىيەتچىلەر بىمەنىلىك مۇقەررەر ھالدا يۇمۇر تۇيغۇسى پەيدا قىلىدۇ، دەپ قارغايدۇ. مەسىلەن: ساترىنىڭ ئەسەرلىرىدە بىمەنىلىك پەقەت غەزەپلىنىشنى ۋە كۆڭۈل ئېلىشىش تۇيغۇسىنى قوزغىتىدۇ، لېكىن «قارا يۇمۇر» ئەسەرلىرىدە بىمەنىلىك بىلەن يۇمۇر بىرلىشىپ كەتكەن بولىدۇ. بىمەنىلىكنىڭ ئۇچىغا چىقىشى يۇمۇرلىقىنىڭمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىدۇر.

«قارا يۇمۇر» ئەدەبىياتى ئېستېتىكا بىلەن ئوخشاشمايدۇ. غەرب ئېستېتىكا تەرەققىيات تارىخىدا، كىشىلەر ئەنئەنىۋى ئەقىللىق نۇقتىئىنەزەرىنى ئاساس قىلىپ گۈزەللىك بىلەن سەتلىك، مۇھەببەت بىلەن نەپرەت، ئالىيجانابلىق بىلەن رەزىللىك قاتارلىق ھەر خىل كاتېگورىيىنى چۈشىنىش ۋە ئىشلىتىشتە ئېھتىياتچان ۋە ئەستايىدىل ئىدى. ئىجادىيەت مەزمۇنى بىلەن ئېستېتىكا شەكلى ئوتتۇرىسىدا مۇۋاپىق مۇناسىۋەت ساقلايتتى. مەسىلەن، ئازاب، بەختسىزلىكلەر تراگېدىيە، رەزىللىك، غەيرىي تەبىئىيلىكلەر كومېدىيە قىلىپ يېزىلاتتى. لېكىن ھازىرقى زاماندىكى قارا يۇمۇرچىلارنىڭ تۇرمۇشنى ئۆگىنىشى ئۆزگەردى. ئۇلار ھاياتتا بىمەنە ۋە قورقۇنچلۇق نەرسىلەرنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى كۆردى. ئۇنى غەزەپ بىلەن پاش قىلدى ۋە مەسخىرە قىلدى. شۇنداقلا قورقۇنچلۇق نەرسىلەرنىڭمۇ كۈلكىلىك خاراكتېرى بارلىقىنى كۆردى. مەسخىرە قىلىش پاش قىلىش داۋامىدا بولۇشىچە كۈلدى. بۇ كۈلكە ساداسىغا ئۈمىدسىزلىك كەيپىياتىمۇ يوشۇرۇنغان. بۇنىڭ بىلەن ئەنئەنىۋى ئەدەبىياتتىكى مەزمۇن بىلەن ئېستېتىكا ئوتتۇرىسىدىكى مۇۋاپىق مۇناسىۋەت بۇزۇۋېتىلدى. ئېستېتىك ئاڭدىكى كومېدىيە، تراگېدىيە ھەجۋىي دراما ۋە تۇيغۇ - كەيپىيات جەھەتتىكى خۇشاللىق، غەزەپلىنىش، قايغۇرۇش قاتارلىق ھەر خىل ئامىللار يېڭى مۇرەككەپ قۇرۇلمىنى تەشكىل قىلدى. بەختسىزلىك خاپىلىقلارمۇ چاقچاق ئوبيېكتلىرىغا ئايلاندى. تراگېدىيىلىك مەزمۇن كومېدىيىلىك بىر تەرەپ قىلىندى. يۇمۇرنىڭ ئېستېتىك شەكلىگە قايغۇنىڭ ئامىلى ئېلىپ كىرىلدى. بۇ خىل ئېستېتىك شەكىلنىڭ مۇرەككەپلەشتۈرۈلۈشى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشقا بولغان چۈشەنچىسىنىڭ مۇرەككەپلەشكەنلىكىنىڭ ئىنكاسى. «قارا يۇمۇر» غەيرىي نورمال ھالەتتىكى كومېدىيە كاتېگورىيىسىگە مەنسۇپ بولىدۇ. لېكىن ئېستېتىك رول جەھەتتىن تراگېدىيىلىك مەناغا ئىگە. شۇڭا ئۇنى ھازىرقى زاماندىكى تراگېدىيىلىك كومېدىيە دەپ قاراشقا بولىدۇ.

«قارا يۇمۇر» ئەدەبىياتى ئېدىيۇئى مەزمۇن جەھەتتە خىلمۇ خىلدۇر، ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، ئامېرىكا ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ «جىنسىيەت ۋە زوراۋانلىق ئۇۋۇسى» دىن ھالقىپ كېتەلمىدى، شۇنداقتىمۇ بەزى «قارا يۇمۇر» ئەسەرلىرى رېئاللىقنىڭ بىمەنىلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلغان يازغۇچىلارنىڭ قولىدىن چىقىپ، كاپىتالىستىك جەمئىيەتنىڭ بەزى قاراڭغۇ، چىرىك تەرەپلىرىنى پاش قىلدى ۋە قاەچىلىدى، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ساقلىنىۋاتقان ئىللەتلەرگە چېقىلىپ، بەلگىلىك رېئال ئەھمىيەتكە ھەم بەدىئىي ئۇنۇمگە ئېرىشتى. «قارا يۇمۇر» ئەسەرلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن قارا يۇمۇر-چىلارنىڭ ئۆزلىرىگە خاس بىر ئالاھىدىلىكى تېما تاللاشتا ئىپادىلىنىدۇ. ئۇلار گۈڭگا، يوشۇرۇن، چۈش ـ خىيالەتتىكىدەك، سەگەكتەك، تۇمان ئارقىلىق گۈل تاماشا قىلىۋاتقاندەك ئالاھىدە كۆرۈنۈش پەيدا قىلالايدىغان تېمىلارنى تاللاشقا ئامراق. «قارا يۇمۇر» يازغۇچىلىرى ئىشلەتكەن بىر يورۇپ بىر غۇۋالىشىپ تۇرىدىغان گۈڭگا ـ يوشۇرۇن تېمىلار پاش قىلىغان ۋە يورۇتقان مەسىلىلەر ھەرگىز ئاشۇ تېمىلار تەسۋىرلىگەن دائىرە بىلەن چەكلىنىپ قالمايدۇ. ئۇلارنىڭ كۆپرەك قىزىقىدىغىنى مۇشۇ تېمىلارنى چىقىش نۇقتا قىلىپ تۇرۇپ، مەنىۋى ۋە ئىجتىمائىي مەسىلىلەر ئۈستىدە ئىزدىنىپ ئۆزلىرىنىڭ قاراشلىرىنى ئىپادىلەشتۇر. لېكىن ئۇلاردىكى ئىدېئالىستىك دۇنيا قاراش ئۇلارنى ئۇماندا ئىزىقتۇرۇپ قويىدۇ. نەتىجىدە ئۇلار پەننىڭ ئىلگىرىلىشىگە، ماددىي مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىي تېپىشىغا قارغىش ـ لەنەت ياغدۇرىدۇ. بۇنداق پوزىتسىيە ئۇلار بىمەنىلىكنى مەسخىرە قىلىۋاتقان ۋاقىتتا، ئۆزلىرىنىڭمۇ مەسخىرە ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قېلىشىغا سەۋەب بولىدۇ. «قارا يۇمۇر» ئەدەبىياتى ئاساسەن تۆۋەندىكى بىرنەچچە ئالاھىدىلىككە ئىگە:

(1) ئالدى بىلەن يۇمۇرلۇق ئالاھىدىلىكى كۆزگە چېلىقىدۇ. «قارا يۇمۇر» نىڭ ئەنئەنىۋى يۇمۇر بىلەن بولغان پەرقى چوڭ. «قارا يۇمۇر» مەسەل شەكلىدىكى كىنايىدۇر. ئۇ تۇرمۇشتىكى قاراڭغۇلۇق، رەزىللىك، تېررورلۇقنا نىسبەتەن قەستەن رەھىمسىز پوزىتسىيە تۇتۇپ، كىتابخانلاردا قورقۇنچ، بېئاراملىق كۇلكىسىنى پەيدا قىلىدۇ.

«قارا يۇمۇر» يازغۇچىلىرى «يېڭى رومانچىلار» غا ئوخشاشلا پېرسونا، سىيۇژېت، ئاساسىي تېما ۋە ئارقا كۆرۈنۈشلەرنى رومانىنىڭ مۇھىم ئامىلى قىلمىغان ئىجادىيەت مەيدانىغا قارشى تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئوخشاشمايدىغان يېرى، «يېڭى رومانچىلار» دۇنياسىنى سوغۇققانلىق بىلەن كۆزىتىپ، ماددىنى مۇتلەق ئوبيېكتىپ تەسۋىرلەشنى تەكىتلەيدۇ، «قارا يۇمۇر» چىلار مەسخىرە قىلىپلا ئۆتىدۇ، خالاس.

پېرسونا ئالار تەسۋىرىي جەھەتتە، «قارا يۇمۇر» ئەسەرلىرىدە ئەنئەنىۋى كۆز قاراش بويىچە چۈشەندۈرۈلمىگەن پېرسونا ئالار ئوتتۇرىغا چىقمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئورنىنى ھەر خىل، ھەر رەڭدىكى قەھرىمانلىققا قارشى پېرسونا ئالار ئېگىلىگەن بولىدۇ. بۇنداق پېرسونا ئالار ياكى غەلىتە، سىرلىق، ياكى سەت، بەتبەشىرە ياكى تەلۈە، مەنمەنچى ياكى دۆت ـ نادان بولۇپ، گويا ھەممىسى روھىي كېسەل ئادەملەردەك كۆرۈنىدۇ.

«قارا يۇمۇر» يازغۇچىلىرىنىڭ كىتابخان، ئاپتور ۋە ئەسەردىكى پېرسونا ئاژدىن

ئىبارەت ئۈچ تەرەپ مۇناسىۋىتىدە يېڭى كۆز قارىشى بار. ئۇلار ئۆزلىرى كۈلكىلىك پېرسوناژلارنى دوراپ، «ھەجۋىي رەسىملەر» ئىچىگە كىرىپ، ئەسەردىكى پېرسوناژلار دۇنياسىنىڭ قاتناشقۇچىسىغا ئايلىنىشقا خۇشتار.

«قارا يۇمۇر» ئەسەرلىرىنىڭ قۇرۇلما جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكلىرى مۇنداق:

① ئىپادىلىمەكچى بولغان بىمەنە ۋە قالايمىقان مەزمۇن بىلەن ئۇنىڭغا تامامەن ئوخشايدىغان چېچىلاڭغۇ، مالىماتاڭ شەكلىنى پارچە ـ پۇرات رېئال سۇژىت بىلەن كۆپلىگەن فانتازىيە، توقۇلما ۋە بىمەنە سۇژىتنى ئارىلاشتۇرۇپ بىر قىلىۋېتىدۇ. قۇرۇلما پارە ـ پارە، مەنتىقە قالايمىقان بولىدۇ ياكى باش قەھرىماننى باشقا پېرسوناژلارنى بىر ـ بىرىگە ئۇلاپ تۇرىدىغان مەركەز قىلىدۇ، ياكى باش قەھرىماننىڭ تەپەككۇرىنى پەرۋاز قىلدۇرۇشتەك ئاڭ ئېقىمى تەرتىپىنى ئاساسىي ئوق قىلىپ، چېچىلاڭغۇ «قىرىندا» لارنى ئۆزىگە شۈمۈرۈپ يېپىشتۇرۇپ، ئەنئەنىۋى رومانچىلىق بىلەن ئوخشىمايدىغان مەنىدىكى بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە ئۇقۇمنى شەكىللەندۈرىدۇ. لېكىن بەزى «قارا يۇمۇر» ئەسەرلىرىدە ئاساسىي تېمىنىڭ ساختىلىقىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن نۇرغۇن ناتۇرالىزملىق تەپسىلاتلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ، بىر خىل «چىن» ساختا قىياپەت ياساپ چىقىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ گۇڭگا، مۇجمەل، سىرلىق ۋە غەلىتە بىمەنە نەرسىلەرگە ئايلىنىپ قالدى.

② زامان ـ ماكاننىڭ ۋەقەلىكىگە بولغان چەكلىمىسىنى بۇزۇدۇ. ئۆتمۈش، ھازىر ۋە كەلگۈسىنى نېرى ـ بېرى سەكرىتىدۇ. شەخسنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ پايانسىزلىقىنى سۇبيېكتىپ تەسەۋۋۇرىنىڭ خالىغانچە پەرۋاز قىلىشىنى تەكىتلەيدۇ. ماكان، ئورۇن ۋە دەقىقىدە مىڭ خىل ئۆزگەرسە بولۇۋېرىدۇ. «قارا يۇمۇر» چىلار تەكرارلاش بىلەن كۈچەيتىشنى يۆتكەش بىلەن راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئورنىغا دەسسەتتى. بۇلار روماننىڭ ۋەقەلىك بايانى ۋە بابلار قۇرۇلمىسىدا ئىپادىلىنىدۇ، كۆپ ھاللاردا «ۋاقىت ساياھىتى ئۇسۇلى» قوللىنىلىدۇ.

تىل جەھەتتە، ئىستېلىستىكىلىق ۋاسىتىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك قوللىنىلىدۇ. لېكىن ئۇلار يازغۇچىلارنىڭ راۋانلاشتۇرۇشى، ئۆزگەرتىشى ئارقىلىق قارا يۇمۇر رەڭلىرىگە بويىلىدۇ. تۆۋەندىكىچە تىل ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرى كۆپ قوللىنىلىدۇ:

1) غەلىتە ـ ئاجايىپ ئوخشىتىشلار ئىشلىتىلىدۇ. ئۇلار مىسال كەلتۈرۈشنى، خورلاپ ئويناشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئەسەرلىرى كىشىلەر ئويلاپ يېتەلمەيدىغان ھەر خىل ئوخشىتىش، ئاشكارا، يوشۇرۇن ئىستىئارە بىلەن تولغان بولىدۇ. سىستېمىلار ئارىلاشما، پىكرى سىيما (ئىماژ) غەلىتە، كۈتۈلمىگەن، چۆچۈتەرلىك بولىدۇ. ئۇلار كۆپ ھاللاردا بىر ـ بىرىگە قىلچە مۇناسىۋەتسىز شەيئىلەرنى زورمۇزو بىر ـ بىرىگە چاپلاپ، كىتابخاندا غەلىتىلىك ۋە يېڭى تۇيغۇ پەيدا قىلىدۇ.

2) ھەجۋىي رەسىم شەكلىدىكى مۇبالىغە ئىشلىتىلىدۇ. «قارا يۇمۇر» چىلار ئاددىي، پىششىق ھەم ئوبرازلىق تىل ئىشلىتىپ، پېرسوناژلارنىڭ تۇتقان ئورنى بىلەن مۇھىتىتىكى ماسلىشالماسلىقلارنى، شەيئىلەر بىلەن مەنزىرىلەرنىڭ بەزى بەلگىلىرىنى تەكىتلەيدۇ، گەۋدىلەندۈرىدۇ، چوڭايتىدۇ ياكى كىچىكلىتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن تۇرمۇشنىڭ بىمەنە

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

يەرلىرى تېخىمۇ بىمەنە، كۆلكىلىك يەرلىرى تېخىمۇ كۆكىلىك بولۇپ كۆرۈنىدۇ.

3) مەسەل شەكلىدىكى سىموۋول قوللىنىلىدۇ. سىموۋول ۋاستىسى ئەنئەنىۋى ئەدەبىياتتا بۇرۇنىدىنلا بار، ئۇ «قارا يۇمۇر» ئەسەرلىرىدىمۇ ئاساسلىق ۋاستە بولۇپ قوللىنىلىدۇ، لېكىن «قارا يۇمۇر»دىكى سىموۋولنىڭ يېڭىچە ئالاھىدىلىكى ئۇنىڭ مەسەل خاراكتېرىگە ئىگە ئىكەنلىكىدۇر.

4) كۆچەيتمە تەكرارلىق. بەزى ئەسەرلەردە «بۇ شۇنداقلا بىر ئىش» دېگەن سۆز بىرەر يۈز قېتىمدىن ئارتۇق تەكرارلىنىدۇ. ھەر بىر تەكرارلىنىش ئىپادىلىمەكچى بولغان مەزمۇنغا بىر قەۋەت قارا يۇمۇرلۇق تۈس قوشۇپ، ئاساسىي تېمىنى بىر قەدەم كۆچەيتىدۇ. كىتابخانلار بۇنداق «تەكرارلىق» تىن ئاپتورنىڭ پىسخىكىلىق قىلماسلىق نىقابى ئاستىغا يوشۇرۇنغان كۆپ خىل مۇرەككەپ كەيپىياتىنى بايقايدۇ.

5) ئىلىم - پەن ئۇقۇملىرىنى سەپەرۋەر قىلىش. «قارا يۇمۇر» چىلارنىڭ تولىسى ئالىي ماتارىپ تەربىيىسىنى ئالغان. بىلىم دائىرىسى بىرقەدەر كەڭ بولۇپ، ئۇلار بەزەن تەبىئىي پەن بىلىملىرىنى ئەدەبىي ئىجادىيەتكە ئىلىپ كىرىشكە ئاماراق. بۇ ھازىرقى زامان ئىلىم - پەن تەرەققىياتى ۋە يازغۇچىلارنىڭ پەن - تېخنىكا تەرەققىياتىنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشقا بارغانسېرى كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى تونۇپ يەتكەنلىكىنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسىدۇر. بىراق «قارا يۇمۇر» چىلارنىڭ پەن ئۇقۇملىرىنى ئىشلىتىشتىكى مەقسىتى دۇنيانى تەبىئىي پەن جەھەتتىن چۈشەندۈرۈش بولماستىن، بەلكى جەمئىيەتنىڭ ئالەم چوڭ ھەرىكىتىنىڭ بىر قىسمى ئىكەنلىكىنى، ئىنسانىيەتنىڭ ئۆز تەقدىرىگە ئۆزى خوجا بولۇش ئىقتىدارىنىڭ ئىنتايىن چەكلىك بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشتىن ئىبارەت.

تۆۋەندە بىز جوسف ھىللېرنىڭ «چاتاق چىقتى» ناملىق رومانىنىڭ قىسقىچە مەزمۇنى بىلەن بىر بابىنى دىققەت نەزەرىگىزلەرگە سۇنىمىز.

ئارسلان تەييارلىغان

مۇھەممەت ئەمەت (چوپانى)

ئاخىرقى تەبەسسۇم

(ھېكايە)

يېشىللىق سەكراتقا چۈشكەن كەچ كۆز، ياقۇپ ئەپەندى ھويلىغا يۆتەلگىنىچە چىقتى. ئۇ ھويلىدىكى قېرىپ قاقشال بولۇپ قالغان ئۈجمىگە قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۈجمىنىڭ يوپۇرماقلىرى ئاچچىق شامالدا تىنىمسىز تىترەپ تۇراتتى. ئۇ قاچان تۆكۈلەركىن؟ قاچان تۆكۈلۈپ ئانا يەرگە باغرىنى ياقاركىن؟... ئۇ يەردە غېرىبسىنىپ يېتىشقان يوپۇرماقلارنى كۆرۈپ يۈرىكىنىڭ ئېغىۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ يىلدىكى ئادەتتى بويىچە بۆز تاغار بىلەن قۇمۇش سۈپۈرگىنى ئېلىپ ئىشىكتىن چىقتى. ئۇ ھاسسىغا تايىنىپ تۇرۇپ تەستە قەدەم يۆتكەيتتى. بەدىنىدىكى ئوق ئىزلىرى، سۇنۇپ ساقايغان قوۋۇرغىلار ياقۇپ ئەپەندىنى يېشى 70 لەردىن ھالقىغاندا قىينىپ كېتىۋاتاتتى.

ياقۇپ ئەپەندى قەبرە بېشىغا كەلدى ۋە قەبرىنىڭ ئوڭ يېنىغا تىكىلگەن، ئادەمنىڭ بېلىدەك چوڭلۇقتىكى چىنارغا قارىدى. چىنارنىڭ يوپۇرماقلىرى ئەتراپىدىكى بىر-نەچچە قەبرىگە زەر يوپۇق ياپقانىدى. ياقۇپ ئەپەندى سەھەرنىڭ سوغۇق ھاۋاسىدىن ئىولىدۇرۇپ - تولىدۇرۇپ سۇمۇردى، «رەنجىمە، جېنىم، ئاغرىپ قېلىپ سەن بىلەن مۇڭداشقىلى كېلەلمىدىم...» ئۇ شۇ-لارنى شۇدرلاپ، سۈپۈرگە بىلەن تاغارنى چىنار تۈۋىگە تاشلىدى - دە، قەبرە بېشىدا يۆكۈنۈپ ئولتۇردى. بىردىنلا ئۇنىڭ كۆز-لىرىدىن مۆلدىرە ياش ئېتىلىپ چىقتى - دە، ساقاللىرىنى نەمدەشكە باشلىدى...

يادىڭدىمۇ، جېنىم ئايزۆھرە، سەن شۇ چاغدا ماڭا ئەگەر ئوق پۇتىمىزغا تەگمەي، باشقا يېرىمىزگە تېگىپ ئۆلۈپ كەتسەك قەبرە بېشىمىزغا بىر تۈپ چىنار تىكىپ پەرۋىش قىلاتتىم، دېگەنىدىڭ. ئەپسۇسكى، مەن ھايات قېلىپ، سەن قۇربان بولدۇڭ. شۇڭا مەنمۇ سېنىڭ قەبرە بېشىڭغا بىر تۈپ چىنار تىكىپ پەرۋىش قىلدىم. بىلەمسەن، جېنىم، بۇ چىنار — سەن! يۈرىكىڭنىڭ پاكلىقىنىڭ شاھىتى، بۇ چىنار ھەم — مەن، ساڭا بولغان ئەقىدە، سادا-قەتمەنلىك سىمۋولى!

جېنىم ئايزۆھرە، ماڭا خەت قالدۇرۇپ كەتكىنىڭگە مىڭ قېتىرە شۈكرى! مەن خېتىڭنى ئوقۇپ دەسلەپ گويا سېھىرلەنگەن قالغاندەك قېتىپلا قالغانىدىم. ئۇ چاغ ئۇ-جۇدۇمدىن ياشلىق كۈچ - قۇۋۋىتى ئورغۇپ

www.uyghurkitap.com

تۇرىدىغان نەۋقىران ۋاقتىم بولسىمۇ، لېكىن قەبرە بېشىڭغا بۇگۈنكىدىنمۇ مۇشەققەتتە كەلگەنىدىم. چۈنكى شۇ چاغدا ئارنومۇس، ھەسرەت ئۈستۈمدىن تاغدەك بېسىپ تۇراتتى. قەبرە بېشىڭغا كېلىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان چېغىمدا، قەبرەڭنىڭ توپىلىرى تېخى قۇرۇپ بولالمىغانىدى. مانا، 45 يىل شۇ تەرىقىدە ئۆتتى، جېنىم. شۇ يىللار ئىچىدە قەبرەڭنى تاۋاپ قىلىپ، سەن بىلەن مۇڭدىشىشنى تەرك ئېتىپ باقمىدىم. سېنى سېغىنغان ھامانلا قەبرەڭگە كېلىپ دۇئا-تىلاۋەت قىلىمەن، يۈرىكىڭنىڭ سىمۋولى بولغان چىنارغا قارايمەن، ئۇنى قۇچاقلايمەن! چۈنكى چىنارىڭغا قارىساملا تەبەسسۇمىڭنى — ئاخىرقى تەبەسسۇمىڭنى كۆرگەندەك بولىمەن-دە، «نېمىشقا توي قىلمايسەن؟ توي قىل» دەپ زورلايدىغانلارنىڭ سۆزلىرىنى ئۇنتۇپ كېتىمەن.

سەندىن يوشۇرمايمەن، ئومىقىم، مېنى شەيتان ئازدۇرۇشقا ئۇرۇنغان چاغلارمۇ خېلى كۆپ بولدى. سەن باقى ئالەمگە كەتكەندىن كېيىن، مەن يۇرتۇڭغا كۆچۈپ كېلىۋالدىم (11 بېتىم تۈزۈلۈپ، بىز قايتۇرۇلغاندىن كېيىن). ئوقۇتقۇچى بولدۇم... مائاشىم يۇقىرى، ئابرويۇم ئۈستۈن بولغاچ ماڭا ئاشىق-بىقارار بولىدىغان قىزلار جىق بولدى. مەن ئۇلارغا ئەمەس، ئۇلار ماڭا سۆيگۈ ئىزھار قىلىشىپ، توي قىلىش تەلىپىنى قوياتتى. ئۆزگىلەرگە كۆيەي، دەپ زورۇقۇپ باقاتتىم-يۇ، كۆيەلمەيتتىم. بىراۋلارنى سۆيۈشكە ئىنتىلەتتىم-يۇ، سۆيەلمەيتتىم. چۈنكى بۇنداق چاغلاردا سېنىڭ ئاخىرقى تەبەسسۇمىڭ ماڭا تىغ تەڭلەپ، دۈشمەن قىلىچلىرى ئالدىدا تىترىمىگەن يۈرىكىمنى تىترىتىۋېتەتتى. مانا، ھازىرغا قەدەر تىپتىنچ يۈرۈپتىمەن، يىللاردىن بېرى ئالغان مائاشلىرىمنى، كىتابلىرىمنىڭ قەلەم ھەققىنى جۇغلاپ يېزامغا مەدەنىيەت پونكىتى سېلىپ بەردىم، ھازىر يېتىم-يېسىرلار مەكتىپى سالدۇرۇۋاتىمەن. ئەۋلادلىرىمىزنى بىزنىڭ تەقدىرىمىزگە ئوخشىمايدىغان يېڭىچە تەقدىر بىلەن يېڭىچە، تېخىمۇ گۈزەل ھايات كەچۈرسۇن دېدىم.

ياقۇپ، بالا — ئادەمنىڭ يىلتىزى. پەرزەنتسىز ئادەم يىلتىزسىز دەرەخقە ئوخشايدۇ. پەرزەنتسىز ئادەم قېرىغاندا غېرىبسىنىپ قالىدۇ — خارلىقتا قالىدۇ. ئەخمەقلىق قىلماي، ۋاقتىدا ئۆيلەن، دەپ نەسىھەت قىلىپ ئوغامنى قاينىتىدۇ بەزىلەر. بەزىدە چۈشلىرىمدە سەنمۇ تېخى ماڭا شۇنداق نەسىھەت قىلاتتىڭ. سەنسىز ماڭا بالىنىڭ نېمە كېرىكى؟ بالىلىرىم يوقمۇ خارلىقتا قالمىدىم. ئىنىمنىڭ (ئۇ مېنى دەپلا يۇرتۇڭغا كۆچۈپ كەلگەن) بالىلىرى ھالىمدىن ئوبدانلا خەۋەر ئېلىۋاتىدۇ. بۇچاققىچە غېرىبسىنىپ قالغان چاغلىرىم بولمىدى. ناۋادا غېرىبسىنىپ قالاي دېسەم، مانا ھازىرقىدەك سەن بىلەن مۇڭدىشىمەن، كۆڭلۈم كۆتۈرۈلىدۇ...

قويلارنىڭ مەرەشلىرى ۋە پاراسلىغان ئاۋاز ياقۇپ ئەپەندىنىڭ قەلبىدىكى شىۋىرلاشلارنى بۇزۇپ تاشلىدى.

ئۇ چۆچۈپ يېنىغا قارىدى. ئون نەچچە تۇياق قوي چىنار خازانلىرىنى يەۋاتاتتى. سەل نېرىدا 12 ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا تاياق تۇتۇپ تۇراتتى. ياقۇپ ئەپەندىنىڭ بۇنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچتى، ئۇ چاچراپ تۇرۇپ كەتتى-دە، ھاسىسىنى قولىغا ئالدى.

— ئۇشت، ئۇشت دەيمەن! ھوي بالا توسمامسەن قويلىرىڭنى!؟ —

ياقۇپ ئەپەندى غەزەپ بىلەن ۋارقىردى. قويلار پىتىراپ قېچىپ كېتىشتى. بالىمۇ نېمىلەرنىدۇر غۇدۇڭشىغانچە، قويلارنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى. ياقۇپ ئەپەندى خازانلارنى يەنە سۈپۈرۈشكە باشلىدى... «مۇشۇ كەملەردە سەن بىلەن تولا مۇڭدىشىدىغان بولۇپ قالدىم. چۈنكى ئادەم قېرىغانسېرى مۇڭداشقاق بولۇپ قالىدىكەن. تولا گەپ قىلىپ ئارامىڭنى بۇزۇۋاتمايدىغاندىمەن؟ گېپىمنى دەۋىرەي: ھەر يىلى چىنارنىڭ خازانلىرىنى پادىلارغا دەسسەتچەي، شامالىلارغا ئۇچۇرماي سۈپۈرۈپ ئۆيگە يۆمگە ئاپىرىپ تۇرۇۋاتىمەن. بۇ خازان ئەمەس، سېنىڭ يۈرىكىڭ، ئەبەسىيەتلىك ئەمەسمۇ جېنىم! بۇ ئىشلىرىمدىن بەزىلەر ھەيران قېلىشتى، ئەجەبلىنىشتى. بۇنىڭ ھەيران بولغۇدەك نېمىسى بار؟

ئەبەسىيەتنىڭ گېپىنى ئەجەب تولا قىنىپكەتتىڭىز دېدىڭىز، ئومىقىم؟ ئۇ ھازىر-قىدەك ئېنىق ئېسىمدە. سەن بۇ ئوتلۇق، سېھرىي كۆچكە ئىگە ئەبەسىيەتنى 1946-يىلى 4-ئايىنىڭ 10-كۈنى سەھەردە سوۋغا قىلغانىدىڭ.

رازۇبتكىمىز ئاخىرلىشىپ، قايتىشىمىزدا دوشمەن تەرىپىدىن سېزىلىپ قالدۇق ۋە قېچىشقا، قېچىپ تۇرۇپ ئېتىشىشقا باشلىدۇق، ئۇزاق ئېتىشىش، كۆپ ئوق چىقىرىش خەتەرلىك ئىدى. بۇنداق قىلىساق بىرىنچىدىن، ئوقىمىز تۈگەپ قورشاۋ ئىچىدە قالاتتۇق. ئىككىنچىدىن، مىڭ مۇشەققەتتە قولغا چۈشۈرگەن ئاخباراتلارنى دوشمەن قولىغا تۇتقۇزۇپ قويىاتتۇق-تە، ئىنقىلابنى زىيانغا ئۇچرىتاتتۇق. شۇڭا كۆپ يۈگۈرۈيتتۇق، ئاز ئوق چىقىراتتۇق.

توساتتىن بىر سەپدىشىمىزغا ئوق تېگىپ يارىلاندى. مەن ئاخباراتنى دوستۇم ئىمىننىيازغا بەردىم-دە، بۇيرۇق قىلدىم. ئىمىننىياز يارىلانغان سەپدىشىمىزنى يۈدۈپ مېڭىپ كەتتى. مەن دۇشمەننىڭ دىققىتىنى بۇراپ ئۇلارنى ئېزىدىغۇرماقچى بولدۇم-دە، ئىككى پاي ئوق ئۇزۇپ قويۇپلا يۇلغۇنلۇقتا ياتتىم. ئۇچۇقچە ئېتىشقان بولسا كېرەك، خېلىلا كەينىمدە قالغاندەك قىلاتتى. لېكىن مەن بارغانسېرى ماغدۇرسىزلىنىپ كېتىپ باراتتىم. ۋارقىراش-جارقىراشلار يېقىنلاشماقتا ئىدى.

مەن بىر ئۆستەڭ يېنىغا يېتىپ كېلىپ، كۆۋرۈك ئاستىغا سېرىلىپ چۈشتۈم. بىرەر-سىنىڭ ئىشىكىنى چېكىشكە ۋاقىت يار بەرمەيتتى.

— كىم بۇ!؟

www.uyghurkitap.com

تۇيۇقسىز قورقۇمسىراپراق سورالغان بۇ سوراقتىن چۆچۈپ كەتتىم. بۇ ئايال كىشىنىڭ ئاۋازى ئىدى. مەن ئاۋاز چىققان تەرەپكە بويۇنداپ قارىدىم. قاشتا بىر كۆلەڭگە تۇراتتى.

— كىم بۇ؟

سوراق قايتا تەكرارلاندى.

مەن... مەن...

— ①يىگىتما سىز؟

— ھەئە مېنى... مېنى گومىنداڭچىلار قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ. تېز كېتىڭ بۇ يەردىن! بولمىسا سىزمۇ... بالاغا قالىسىز...— دېدىم ئۆپكەم يېرىلىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە قاتتىق ھاسىراپ تۇرۇپ، تەشۋىشلىك ئاۋازدا.

— ياقۇپمۇ سىز؟

مەن ئۇنىڭ ئىسمىمنى بىلىدىغانلىقىغا ھەيران قالدىم.

— ھەئە،— ئۇنىڭ كىملىكىنى سۈرۈشتە قىلىپ ئولتۇرۇشقا ۋاقىت يوق ئىدى.

— مېنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرەي دەمسىز؟ تېز كېتىڭ بۇ يەردىن!— دېدىم جىددىي ھەم بۇيرۇق تەلەپپۇزدا.

— چاققان بۇ يەرگە چىقىڭ. بولۇڭ دەيمەن! ئىتلار ئېشەگىلا كەپ بولدى ئەينا. بولۇڭ، ئۆيگە مۆكتۈرۈۋالاي.

مەن كۆۋرۈكنىڭ ئاستىدىن چىقتىم. ئۇ مېنى يۆلەشتۈرۈپ ئۆيگە ئېلىپ كىردى. بىردىنلا ئىتلار قاۋاپ كېتىشتى.

— ھۇ ئاناڭنى نەگە يۈتتى بىردەمدە؟

— ئالدىمىزدىلا ماڭغاندەك قىلاتتىغۇ.

— كۆۋرۈكنىڭ ئاستىغا كىرىۋالدىمۇ - يا؟

— قاراپ بېقىڭلار!

ئۇ مېنى سامانلىققا ئېلىپ كىرىپ، ئۈستۈمنى سامان بىلەن كۆمۈۋەتتى. كۆزۈمنى چىڭ يۇمدۇم. لېكىن بۇرنۇمنى يۇمۇۋېلىشنىڭ ئورنى بولمىغاچقا، سامانىنىڭ ئاچچىق توپىلىرى دىمىقىمنى ئېچىشتۇرۇشقا، قىلتىرىقلار گەدەنلىرىمگە سانجىلىپ قىچىشتۇرۇشقا باشلىدى. بۇلارنىڭ كارايىتى چاغلىق. ئەڭ يامىنى، مېنى قىستاپ كېلىلىۋاتقان چۈشكۈرۈش ئىدى.

ئېغىل ئىشىكى تاراقلاپ ئېچىلدى. مەن نەپەس ئېلىشتىنمۇ قورقۇپ جىممىدە يېتىۋالدىم. چۈشكۈرۈك بەكمۇ قىستاپ كەتتى.

— بارمۇ - يا؟

— يوق.

— بۇلۇڭغا ئوبدان قاراپباقە.

— قارىدىم شۇ، ھېچنېمە يوق.

ئۇلار چىقىپ كېتىشىگىلا چۈشكۈرۈپ سالدىم. خۇداغا شۈكرى ئۇلار قايتا كىرمىدى. چۈنكى چۈشكۈرۈشۈمنى كالىنىڭ مۆرىشى بېسىپ كەتكەنىدى.

مېنى قۇتۇلدۇرۇۋالغان شەپقەتچىم زادى كىمدۇ؟

ياقۇپ ئەپەندى سۈپۈرگىنى تاشلاپ، بېلىنى رۇسلىغاچ يىراقلارغا كۆز تىكتى. بىردىنلا مەكتەپ تەرەپتىن ناخشا ئاۋازى كېلىشكە باشلىدى. ئۇ بۇ ناخشىنى ناھايىتى ئېنىق ئاڭلاۋاتاتتى. ناخشا شۇنداق جۇشقۇن ھەم ياڭراق بولۇپ، بۇ ناخشىنى بۇنىڭدىن 45 يىل بۇرۇن ياقۇپ ئەپەندى جەڭگاھلاردا تالاي قېتىم ئېيتقانىدى. مانا، ئۇنى بۈگۈن بالىلار ئېيتىۋاتىدۇ. ئەتىچۇ؟ ناخشا ئاخىرلاشتى. ئەمما ياقۇپ ئەپەندى ئۇنى غىڭشىپ تەكرارلاشقا باشلىدى:

① مىللىي ئىنقىلاپ ئەسكەرلىرىنى يەرلىكلەر «يىگىت» دەپ ئاتايتتى.

كۈچلۈك قوللاردا قۇدرەتلىك قورال،
گاڭغا ئايلاندى مۇشتۇملىرىمىز.
بىزدە يېڭىلىش يوق،
چوقۇم بولمايدۇ،
چۈنكى ئۆسمەكتە قوشۇنلىرىمىز.
بۇلۇتلار ئارىلاپ ئېگىز ئۇچىدۇ،
ئەنە ئاسماندا لاچىنلىرىمىز.
يەردە تانكىلار،
مىنا زەمبىرەكلەر،
دۈشمەنگە ئەجەللىك زەربە بېرىمىز.
يۈرۈڭلار بارايلى ئالدىنقى سەپكە،
ئاتاكا قىلايلى دۈشمەننى قوغلاپ.
ئېتىڭ پىلىموتنى،
تاشلاڭ گراناتنى،
دۈشمەنگە بېرەيلى ئەجەللىك دەككە.①

ياقۇپ ئەپەندى ناخشىنى ئوقۇپ بولۇپ، مەكتەپ تەرەپكە قاراپ چەكسىز ئىپتىخارلىق تۇيغۇسى بىلەن بىر نېمىلەرنى دېدىدە، خازانلارنى تاغارغا تىقىپ بولۇپ چىنارغا يۆلىنىپ ئولتۇردى. گۆشسىز ئالىقانلىرى بىلەن خۇددى ئايزۆھرەنىڭ يۈزىنى، بويۇنلىرىنى، سۈزۈك يۈزلىرىنى سىيلاۋاتقاندەك چىنارنى سىيلاشقا باشلىدى.

«مەن كۆزۈمنى ئاچقاندا، باھار قۇياشىنىڭ ئەڭ بالدۇرقى جۇلالىق نۇرلىرى كىچىككىنە تۈڭلۈك ۋە تارغىنا پەنجىرىدىن ئېقىپ كىرىۋاتاتتى. پەنجىرىدىن ئۆرۈكلەرنىڭ چېچەكلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بىر تال يۇمران نوتىمۇ ئۆي ئىچىگە كىرىپ قالغان بولۇپ ئۇنىڭدا ئىككى تاللا چېچەك تۇراتتى. بۇ چېچەكلەر شۇنداق سۈرۈك، شۇنداق چىرايلىق ئىدى.

ئاخشىمى توختىيۇسۇپكام ئۆزىنىڭ كېسەللىكىگە قارىماي، دورا بىلەن پۇتۇمنى تېڭىپ قويغاچقا، پۇتۇمنىڭ ئاغرىقى خېلىلا پەسىيىپ قالغانىدى.

بىر چاغدا سەن يۈز ـ قولۇمنى يۇيۇشۇم ئۈچۈن چۆگۈندە سۇ ئېلىپ كىردىڭ. يەنە بىر قولۇڭدا كىچىكرەك بىر كاساڭ تۇراتتى.

مەن سېنى شۇ چاغدىلا كۆردۈم.

بۇ راستىنلا شۇ ئايزۆھرەمىدۇ؟

ـ پۇتۇڭىزنىڭ ئاغرىقى قانداقراق بۈگۈن؟

ـ خېلى ئوبدان.

ـ يۈز ـ قولىڭىزنى يۇيۇۋېلىڭ، ـ سەن چۆگۈننى قويۇپ تاغاردىن كاساڭغا ئۇن ئالغاچ، ماڭا ئوماققىنا جىلمىيىپ قارىدىڭ.

نېمىشقا قارىدىڭ؟ نېمىشقا جىلمايدىڭ؟

شۇ ھامان ۋۇجۇدۇمغا ئاجايىپ بىر خىل ئىللىق سېزىم، قايناق ھارارەت تارىلىپ تىلىم تۇتۇلدى. قېنى، ساڭا ئېيتماقچى بولغان رەھمەت ـ تەشەككۇرلىرىم؟

بۇ راستىنلا شۇ چاغدىكى ئايزۆھرەنىڭ ئۆزىمىدۇ ـ ھە؟ توۋا... ئادەم بالىسى شۇنداقمۇ چىرايلىق بولىدىكەن ـ ھە! ئۇ چاغدا ئۇ نېمىشقا ماڭا بۇنداق چىرايلىق كۆرۈنمىگەن بولغىيتتى؟

ـ ئاش ئىچىڭ.

مەن خىيالدىن ئويغاندىم. سەن ماڭا ئاش ئېلىپ كىرگەنىدىڭ. بېدە كۆكى سېلىنغان ئۈگرىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان ھور شۇنداق قويۇق ۋە پۇراقلىق ئىدى.

① بۇ تېكىستنىڭ ئاپتورى ـ مىللىي ئارمىيە ئوفىتىرى، مەرھۇم شائىر زەينىدىن سالىھ (بىخ) بولۇپ، شۇ چاغلاردا ناخشا قىلىپ ئېيتىلغان، ھازىرمۇ مەكتەپلىرىمىزدە ئېيتىلىپ كەلمەكتە.

www.yghurkitap.com

ـــ ئاش ئىچىڭ، نېمانداق...ـــ سەن پىسىڭڭىدە كۈلدۈڭ.

ئاھ، قانداق مېھىرلىك كۆز، سېھىرلىك كۈلكە بۇ! سەن چىقىپ كەتتىڭ. شۇنىڭدىن تارتىپ كۆكسۈمگە دۈشمەننىڭ مىلتىق ستۋوللىرى تىرەلگەندىمۇ تىترىمەيدىغان يۈرىكىم سېنى كۆرسە تىتىرەيدىغان، تىپىرلايدىغان بولۇپ قالدى.

ئىككى - ئۈچ كۈن شۇ تەرىقىدە ئۆتتى. سەن مىنۇتسېرى چىرايلىقلىشىپ كېتىۋاتاتتىڭ. بولۇپمۇ، جىلمايساڭ ياكى مەڭزىڭ قىزارسا تېخىمۇ ئوماقلىشىپ كېتەتتىڭ.

مېنىڭ زادىلا چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. ئاخىرى كۆڭلۈمدىكىنى ئىزھار قىلىش قارارىغا كەلدىم.

شۇ ئەسنادا سەن ئۆيگە كىرىپ كەلدىڭ.

ـــ سىز چاي ئىچكەچ تۇرۇڭ.

سېنىڭ بۇ سۆزۈڭ تىلىمنى قۇلۇپلاپلا قويدى. تېنىمنىڭ تەرلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم.

ـــ سىز...سىزچۇ؟ ـــ دېيەلىدىم ئارانلا.

ـــ مەن تۈگمەنگە بارىمەن، ـــ سەن پىيالىغا چاي قۇيۇپ، نان سۇندۇردۇڭ.

ـــ يەنىما؟

ـــ تۈنۈگۈن تارتالمىغان، بۈگۈن ماڭا نۆۋەت كەلمەكچىدى.

كۆزۈم بىردىنلا پەنجىرىگە چۈشۈپ قالدى. پەنجىرىدىن كىرىپ تۇرغان ھېلىقى نوتا مىدىرلاپ كەتكەنىدى.

ئارقىدىنلا ئۆگزىدىن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلانغاندەك قىلدى.

ـــ شاخ مىدىرلايدۇ يا، ئايزۆھرە؟

ـــ مىدىرلىسا نېمە بولۇپتۇ؟ سىز شاخ مىدىرلىغاننى كۆرمىگەنمۇ چوڭ بولۇپ؟ ـــ دېدىڭ سەن خاتىرجەم ھالدا، ـــ شاخقا قۇچقاچ قونغاندۇ يا سىزنى كۆرگىلى.

سەن پىسىڭڭىدە كۈلدۈڭ. مەڭزىڭ ۋىللىدە قىزاردى.

ـــ ئۆگزىدە بىر نېمە ماڭغاندەك قىلىدىغۇ؟

ـــ قورقماڭ، بىزنىڭ ئىت ئۇ.

مەن بىردەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن:

ـــ سىزگە...گېـ...گېپىم باردى ئازراق، ـــ دېدىم كېكەچلەپ تۇرۇپ، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ بوغۇزۇمغا تىقىلىپ قالدى. ئاھ، سۆيگۈ ئىزھار قىلماق نېمىدېگەن قىيىن-ھە!

دەل شۇ چاغدا توختىيۇسۇپكام سېنى چاقىرىپ قالدى.

ـــ گېپىڭىزنى كەچتە دەڭ ئەيدى، ـــ سەن ماڭا جىلمىيىپ قاراپ تەبەسسۇم قىلدىڭ. مەڭزىڭ ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى.

ئاھ، بۇ قانداق جەلپكار، جىلۋىلىك تەبەسسۇم - ھە! لېكىن مەن بۇ سېنىڭ ئاخىرقى تەبەسسۇمىڭ بولۇشىنى ئويلاپ باقمىغانىدىم.

سېنى، سەبداشلىرىمنى كۈتەتتىم. ئايزۆھرە نېمىشقا كەلمەيدىغاندۇ؟ سەبداشلىرىم نېمىشقا مېنى ئەكەتمەيدىغاندۇ؟

كۆزۈم بىردىنلا ھېلىقى يۇمران نوتىغا چۈشتى. چېچەكنىڭ بىرى يوق تۇراتتى. ئۇ نەگە كەتتى؟ مەن ئىزتىراپقا چۈشۈپ تام تۈۋىگە باردىم. چېچەك يەردە ياتاتتى. مەن كېپىنەكنىڭ نازۇك قانىتىنى تۇتقاندەك، ئۇنى ئاۋايلاپ قولۇمغا ئالدىم. ئۇنىڭ شاخ مىدىرلىغاندا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى جەزىملەشتۈردۈم. ئۇنىڭ بەرگى توزۇپ كەتكەنىدى. قەلبىمنى بىلىپ بولمايدىغان بىر خىل ئاچچىق تۇيغۇ جۇلغۇۋالدى.

مەن سېنى ئەل ياتقۇغىچە كۈتتۈم. سېنى ئىزدەپ كەتكەن تۇختىۋۇسۇپكامۇ قايتىپ كەلمەيۋاتاتتى. مەن تىت ـ تىت بولاتتىم. يۈرىكىمنى بىر نەرسە ئۆرنەيتتى، پۇچۇلايتتى.

جىمجىت كېچە، ھەممە نەرسە ئۇيقۇغا كەتكەن. ئىتنىڭ قاۋىشىنى، دەرۋازىنىڭ ئېچىلىپ قېلىشىنى زاردىپ كۈتەتتىم. توخۇلارمۇ چىللاشقا باشلىدى. تاڭمۇ ئاتتى. چۈش مەزگىلىگىچە شۇنداق كۈتتۈم. يا سەن، يا توختىۋۇسۇپكام يوق ئىدى. تۇيۇقسىز دەرۋازا ئېچىلىپ، ئۆيكە توختىۋۇسۇپكام ۋە ئىككى ئاكاڭ كىرىپ كەلدى. ئۇلار سېنى ئىزلەپ تاپالمىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭدىن ئەلەم بىلەن چۈشلىدىم...

ئىشىك قايتا زەنجىرلەنىدى. ئۇلار سېنى يەنە ئىزدەپ چىقىپ كەتتى. ئەلياتقۇ بولغان چاغ ئىدى. بىردىنلا بىر توپ كىشىلەرنىڭ ۋارقىراشقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— چىقە بۇ ياقتا!

بولمىسا كىرانات تاشلاپ ئۇچەي-قارنىڭنى سورىۋېتىمىز!

مەن چۆچۈپ كەتتىم. مىلتىق ستۇۋلىرى پەنجىرىدىن، تۆڭلۈكتىن بەش قولدەك ساڭگىلاپ تۇراتتى.

ھوشۇمغا كېلىپ ئۆزۈمنى بىر جۇۋاز-خانىدا كۆردۈم. سول مەڭزىم چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئېچىشىپ تۇراتتى. بېشىم زىڭىلداپ ئاغرىيتتى.

كېچە، جىنايەتلىرىنى پەقەت مېنى ساقلاۋاتقان قاراۋۇلنىڭ ئاياغ تىۋىشلىرى، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئەسنەشلىرى بۇزۇپ تۇراتتى.

ئەتە ھايات بىلەن خوشلىشىمەن.

مېنى شۇ تاپتا ئازابلاۋاتقىنى بەدەنلىرىمدىكى قانلىق جاراھەت ئەمەس، بەلكى نامەلۇم بىر مۇناپىقنىڭ ئىپلاسلىقى ئىدى. بىردىنلا كۆڭلۈمگە بىر گۇمان كەلدى. ئايزۆھرە سەن راستىنلا شۇنداق قىلغانسەنمۇ؟ لېكىن بۇ ھۆكۈمگە ئىشەنگۈم كەلمەيتتى.

خىيالىمنى چاڭىلداپ ئېتىلىشقا باشلىغان ئوق ئاۋازلىرى بۇزۇپ تاشلىدى. بىزنىڭكىلەر ھۇجۇمغا ئۆتكەنىدى...

شۇنداق قىلىپ مەن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالدىم. ئەمما يۈرىكىمگە ساڭا بولغان غەزەپلىنىش ھېسسىياتى ئورنىغانىدى.

قاغىلىق بازىرىغا قايتا ھۇجۇم① قىلىشنىڭ جىددىي ئەيياملىقى قىلىنىۋاتقان بىر كۈنى كەچتە مېنى سەن دېمەتلىك بىر تاجىك قىز ئىزدەپ كەلدى. ئۇ سېنىڭ دوستۇڭ ئىكەن. ئۇ سەن توغرىلىق بەزى گەپلىرىنى سۆزلەپ بەردى. مېنى مامۇتخا ئىشان ھاجىمنىڭ پاش قىلىپ قويغانلىقىنى، سىلەرنىڭ ئەينى چاغدا ساتقىنلىنى ئىزدەپ يۈرتقا بارغانلىقىڭلارنى، لېكىن ئۇنىڭ ئاللىبۇرۇن قېچىپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ ھۆكۈمەپ يىغلاپ كەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

بۇنى ئۇقۇپ ھەيرانلىق ھەم خىجالەت ئىچىدە قالدىم. ھازىرغا قەدەر سېنى مېنى گومىنداڭچىلارغا پاش قىلىپ قويغان دەپ قارايتتىم.

— ئەمىسە ئۇ تۇڭمەنگە كېتىپ، كېيىن نېمىشقا ئۆيكە قايتىماپتۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن تەئەججۇپ بىلەن.

— ئۇقمىدىم... — دېدى ئۇ. ئۇ تولىمۇ خىيالچان كۆرۈنەتتى.

① قاغىلىق 1946 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى ئازاد قىلىنىپ، بىر ئايدىن كېيىن يەنە قولدىن كەتكەن.

يوغان قوي كۆزلىرى يىراقلاردا غۇۋا كۆـ
رۈنگەن قارلىق تاغلاردىن ئۆزۈلـمەيتتى.
ـ ئۇ هـازىر نەدە؟
ـ ئۇ؟ ئۇ...قۇربان بولدى!
ـ نېمە!؟
ئۆز قۇلىقىمغا ئىشەنمەيلا قالدىم.
يۈرىكىم ئېچىشىپ كۆز چاناقلىرىمدىن
ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى.
ئاھ، جېنىم ئايزۆهرە.
مەن خۇددى نوتىدىن چۈشۈپ كەتـ
كەن يۇمران چېچەكنى كۆرگەن چېغىمدەـ
كىمەك ئازابلىنىپ كەتتىم.
ـ ئۇ قانـداق قۇربان بولـدى؟ ـ
دەپ سورىدىم مەن، ئەلەم بىلەن.
ـ خانلەڭگەردىكى جـەڭ ئۇپۇق قـ
ىزىرىشى بىلەن تەڭلا تېخـمۇ دەھشـەتلىك
بولۇپ كەتتى. دەسلەپ بىز ئۇستۇنلۈكنى
ئىگىلـگەنسىدۇق، ـ دەپ سـۆزدىنى باشلـ
دى ئۇ، ـ لېكىن ئاخىرىدا ھېچقانداق ئىلـ
گىرىلەش ھاسىل قىلالمىدۇق. چۈنـكى بىز
دۇشمەننىڭ بىر يـوشۇرۇن پوتـىسىگە دۇچ
كېپىقالغانىدۇق. پوتەيدىن ئوقلار يادىغۇردەك
ئۆكۈلۈپ تۇراتتى. پوتەيـنى پارتلاتـقىلى
ماڭغانلىكى يىگىت قان ئىچىگە يـىقىلاتتى.
ئۇنىڭ ئۇستىگە دۇشمەن مىنـاەيوتلىرىمـۇ
ئىشقا چۈشـكەنـىدى. ئوقلار قۇلاق تۇۋۇـ
مىزدىن ۋىزىلداپ ئۆتەتتى. مەن دالىدىدا
بىر جەڭچىنىڭ جاراھـىتىنى تېڭىـۋاتاتتىم،
توساتتىن:
ـ يولداش كوماندىر ئىـسكادىرون،
پوتەينى پارتلىتىشـقا مەن بارايى! ـ دېگەن
جاراڭلىق ئاۋاز قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى. بۇ
ئايزۆهـرە ئىـدى. ئۇ روتا كوماندىـرىنىڭ
بۇيرۇقىنى كۈتۈپ تۇراتتى. دەل شۇ چاغـ
دا روتا كوماندىرىنىڭ يېنىدىكى پىلىموتچـ
ىغا ئوق تەگدى. مەن ئۇنىڭ قېشىغا كەلدىم.
روتا كـاماندىـرى پىلـمـوتـنى ئـېلـىپ
سايراتـقاچ:
ـ سـاداربەگ! ـ دەپ ۋارقـىرىدى.
ـ بار! ـ 40 ياشـلاردىكى بىر ئادەم
كوماندىرنىڭ يېنىغا كەلدى.
ـ سەن... ـ روتا كاماندىرىنىڭ گە
چى ئۆزۈلۈپ قالدى.
ـ كـوماندىـر! ـ دەپ تـوۋلـدى
ساداربەگ بىلەن ئايزۆهـرە تەڭـلا. مەن
دەرھال روتا كوماندىرىنىڭ يېنىغا كەلـدىم.
ئوق ئۇنىڭ مۇرىسىگە تەگكەن ئىـكەن، ئۇـ
نى تېڭىشقا باشـلىدىم.
ـ سەن...
ـ ساداربەگكا، ماڭا ھەمكارلىشىڭ! ـ
ئايزۆهرە بىردىنلا ئالدىغا قاراپ ئېتىلدى-
دە، ئىس ـ تۈتەك قويىنىغا كىرىپ كەتتى.
ـ ئايزۆهرە، توختا!... ـ روتا كو-
ماندىرى تـوۋلاپلا قالـدى. ئۇ بۇ قىزنـى
ھەرگىز پوتەينى پارتلىتىشقا مېڭىشقا يـول
قويمايتـتى.
روتا كوماندىرى پىلىموتنى قايتىدىن
قولىغا ئالدى. يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى سادار
بەگ بىلەن ئايزۆهـرەنى قوغداشـقا، دۇشـ
مەننىڭ ئوت كۈچـىنى ئۆزىـگە قارىتىـشقا
باشلىـدى.
دۇشمەن پىلىموتـنىڭ زۇۋانـىنى بىر
مىنۇتمۇ توختىمايتتى.
بىر چاغدا تۇيۇقسىز قاتتىق پارتلاش
ئاۋازى بىلەن تەڭ، دۇشمەن پىلىموتنىڭ
زۇۋانى ئۆچتى. بىز پۇرسەتـنى غەنىـمەت
بىلىپ ئاتاكىغا ئۆتتۇق. ئاخىرى بىز غە-
لىبە قىلدۇق، ئەمما ئايـزۆهرەنىڭ كـۆزى
مەڭگۈلۈك يۇمۇلغانىدى. ئۇ قۇچـقىمدا قان-
غا بويالغان ھالـدا ياتاتتى.

ھېلىقى قىز بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. مەن ئۆزۈمنى نەم قۇمغا تاشلىدىم - دە، يېشىمغا تولغاندىن بېرى تۇنجى قېتىم ئۆكسۈپ- ئۆكسۈپ يىغلىدىم.

بىر چاغدا ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇ ھېلىغىچە ھېلىقى قۇرام تاش ئۈستىدە يىغلاپ ئولتۇراتتى.

— ئۇ سىزگە يەنە نېمىلەرنى دېدى؟

— ئۇ ماڭا ئىشان قەسىمىدە تۇرمىدى، دېگەندەك قىلغان، — ئۇ بىردەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن، يېنىدىن بىر تۈگۈنچەكنى ئېلىپ دېدى، — ئايزۆھرە جان ئۈزۈش ئالدىدا بۇنى سىزگە بېرىپ قويۇشۇمنى ۋەسىيەت قىپتى، — ئۇ تۈگۈنچەكنى ماڭا بەردى. تۈگۈنچەكنى قوللىرىم تىترىگەن ھالدا ئالدىم.

خەت قانغا بويۇلۇپ كەتكەنىدى.

جېنىم ئايزۆھرە، شۇ خېتىڭنى ئۆزۈڭ بىر ئوقۇپ بەرگىنە. ئاۋازىڭنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن بىر ئاڭلاي.

چىنار ئۈستىدە بىر قاغا قاقىلدىدى. ياقۇپ ئەپەندى چاچراپ ئورنىدىن تۇردىدە، قاغىغا غەزەپ بىلەن ۋارقىراپ كەتتى. ياقۇپ ئەپەندى غازاڭ توشقۇزۇلغان تاغارنى يۈدۈپ ئۆيىگە ماڭدى. ياقۇپ ئەپەندى يەنە ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. كېچىلىرى دېگۈدەك يۆتىلىپ چىقاتتى.

— چوڭ دادا، سىزگە نەشرىياتتىن ماتېرىيال كەپتۇ. — ئەتىگەندىن بېرى كۆزىنىمۇ ئاچماي، دوختۇرغا ئاپىرايلى دېسىمۇ ئۇنىماي ياتقان ياقۇپ ئەپەندى ئىنىسىنىڭ ئوغلى نىجاتنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپلا كۆزىنى ئاچتى. ئۇ نىجاتنىڭ قولىدىكى بولاقنى كۆرۈپ سەل ئۆرە بولدى.

— قېنى، يەشكىنە، بالام، — ياقۇپ ئەپەندىنىڭ لەۋلىرى لىپىلداپ كەتتى.

بولاق يېشىلدى. ئۇنىڭ ئىچىدىن 10 پارچە كىتاب چىقتى. نىجات كىتابتىن بىرنى ئېلىپ ياقۇپ ئەپەندىگە سۇندى. ياقۇپ ئەپەندى كىتابنىڭ مۇقاۋىسىدىكى ئاپتومات تۇتۇپ تۇرغان قىزنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ يۈز - كۆزىنى گۆشسىز ئالقانلىرىدا سىيلىدى ۋە ئۇنىڭغا ئۇزاق تىكىلىپ تۇردى.

«ئاخىرقى تەبەسسۇم»

ياقۇپ ئەپەندى كىتابنىڭ ئىسمىنى ئوقۇپ ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتى. پىلدىرلاپ قالغان كۆز قارىچۇقلىرىدىن سېغىنىش، تەلپۈنۈش نۇرلىرى چېقىندىماقتا ئىدى.

ياقۇپ ئەپەندى گويا نىجاتنىڭ بارلىقىنى، ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىقىنى ئۇنتۇپ كەتكەندەك قىزنىڭ رەسىمىگە، يۈز - كۆزىنى سۈركەشكە باشلىدى.

— ھە راست، چوڭ دادا، سىزگە قەلەم ھەققىمۇ كەپتۇ، — نىجات بايا پوچتالىئون بەرگەن پۇل چېكىنى ياقۇپ ئەپەندىگە بەردى. ياقۇپ ئەپەندى چەكنى قويۇپ قويۇپ نىجاتقا دېدى:

— بالام قەلەم ئەكەلگىنە!

ياقۇپ ئەپەندى كىتابنىڭ مۇقاۋىسىنى ئاچتى. ئۇنىڭ ئىچ بېتىگە «كۈرەش قەھرىمانى ئايزۆھرەگە بېغىشلايمەن، ئاپتوردىن» دېگەن خەتلەر بېسىلغانىدى.

ياقۇپ ئەپەندى شۇ خەتنىڭ ئاستىغىلا يەنە چوڭ قىلىپ:

«كۈرەش قەھرىمانى ئايزەھرەگە تەقدىم»

ياقۇپ زاكىر

دەپ يازدى.

چۈش بولا - بولمايلا ئۆيگە بىر توپ

كىشىلەر كىرىپ كەلدى. يۇلارنىڭ ھەممىسى ياقۇپ ئەپەندىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە دوختۇر، ئىنژېنېر، يازغۇچى، شائىر، ئوقۇتقۇچى ۋە ھاكىمۇ بار ئىدى. ئۇلار ئوقۇتقۇچىسىدىن قىزغىن ھال سوراشتى، مۇۋەپپەقىيىتىنى تەبرىكلەشتى.

ھاكىم ئەتە ماشىنا ئېلىپ كېلىپ ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ئۇلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ياقۇپ ئەپەندى كىتابىنىڭ قاتلاپ قويغان بېتىنى ئېچىپ «قانغا بويالغان خەت» دېگەن بابقا كۆز تىكتى. كۆز تىكىشى بىلەن ئايزۆھرە بۇلاق سۈيىدەك شۇرلاپ كەتتى: «جېنىم ياقۇپ، سىزنى (جېنىم) دەپ ئاتىشىمغا ئىجازەت بېرىڭ. نامىڭىزنى ناپاك تىلىمغا ئالغانلىقىم ئۈچۈن مېنى كەچۈرۈڭ. بۇ خەتنى مەن سىزگە ئازاب ۋە ئەلەم ئىچىدە يېزىۋاتىمەن. دادام شۇ كۈنى دادىڭىز بىلەن سىزنى ئۆيگە باشلاپ كىردى. سىلەر ئۇستا ياغاچچى ئىكەنسىلەر. سىز بەكمۇ كەمسۆز، خىيالچان ئىدىڭىز. سىز ئۇ چاغدا باش كۆتەرمەي تاختايلارغا رەندە سىلىشتىن باشقىنى بىلمەيتىڭىز؟ ئۇچ ھەپتە شۇنداق ئۆتتى. بىر كۈنى سىزنى باغدا يالغۇز كۆرۈپ قالدىم. سىز ئۇ يەردە بىر ئاھاڭغا غېڭشىپ تۇراتتىڭىز؛ مەن سىزگە گەپ قىلماقچى بولدۇم. بىراق بۇنداق قىلىشقا قىزلىق غۇرۇرۇم يول قويمىدى.

ئارقامغا ياندىم. ياندىم - يۇ، يەرگە مىخلىنىپلا قالدىم. چۈنكى سىز بىر ناخشىنى، ئۆمرۈمدە ئاڭلاپمۇ باقمىغان بىر ناخشىنى ئېيتتىڭىز.

مەي ئىچسەم مەست ئۆزۈم، ئىچمىسەممۇ مەست

مەي ئىچمەي دەپ توسما، بولدى ئەمدى بەس
يار دېگەن بىر سۆزنى بىلمەن، ئەمما
يارىم يوق، شۇڭلاشقا مەيسىز كۈنۈم تەس

سىزنىڭ ئېغىزىڭىزدىن مۇشۇنداق بىر ناخشىنى ئاڭلىغانلىقىم ئۈچۈنمۇ، ھەيرانلىق ھەم ئىزتىراپلىق ئىچىدە سەھەرلىنىپ قالغانىدىم، ۋۇجۇدۇم ئوتقا چۈشكەندەك تولغىنىپ كەتتى.

— تۇرۇپسىزغۇ بۇ يەردە؟

چۆچۈپ بېشىمنى كۆتەردىم. سىز ماڭا خىجىل بولغانىدەك شۇ سۆزنى قىلدىڭىز. ئېسىمگە كەلدىم ۋە قانداقتۇر بىر خىل كۈچنىڭ سېھرىدىن چىرايىم قىزىرىپ، ئۆزۈمۈ سەزمەستىن، ھويلىغا كىرىپ كەتتىم. سىزمۇ بىلىسىز، دادام ئوقۇمۇشلۇق بولغاچقا، مەن بۇرۇنلا ساۋاتىمنى چىقىرىۋالغانىدىم. ئاخشاملىرى كىتاب ئوقۇيتتىم. شۇ ئىشتىن كېيىن سىزنى تولا خىيال قىلىدىغان، كۈنسېرى سىز بىلەن غايىبانە مۇڭدىشىدىغان بولۇپ قالدىم. ياغاچچىلىق ئىشلىرىمىزنىڭ تۈگىمەسلىكىنى تىلەيتەتتىم.

ئەمما سىز كەتتىڭىز. مېنىڭ شوخلۇقۇمنى، خىياللىرىمنى، يۈرىكىمنى ئېلىپ كەتتىڭىز.

كېيىن مەن سىزنىڭ تاشقورغاندا ئىنقىلاب پارتىلاپتۇ، دېگەننى ئاڭلاپ يىغىلىرىگە قوشۇلۇپ كەتكەنلىكىڭىزنى ئوقتۇم. تەقدىر بىزنى ئاخىرى يەنە ئۇچراشتۇردى، ئۇ كۈنى كەچتە مەن ھاجەتكە چىقىقانىدىم. ئەتىراپتىن بىردىنلا كىملەرنىڭدۇر ۋارقىرىشىپ، ئوق چىقارغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

دا... مەن تەشۋىش ۋە ھەيرانلىق ئىچىدە ئىشىك ئالدىغا چىقتىم، كىمدۇ بىرسى ئاقساپ كەلگىنىچە كۆۋرۈكنىڭ تېگىگە كىرىپ كەتتى. ئۇ كىمدۇ؟ يىگىتمىدۇ ـ يا؟... مېنى قايسى كۈچنىڭ كۆۋرۈكنىڭ قېشىغا ئىتتىرىپ ئاپارغانلىقىنى بىلمەيمەن. شۇنداق قىلىپ سىزنى ئۆيگە ئېلىپ كىردىم. ھاياجاندىنمۇ ئادەمنىڭ ئۇيقۇسى كەلمەيدىكەن. شۇ كېچىسى ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمىدىم، ئىككى كۈن ئۆتتى. مەن سىزنىڭ روھىي ـ ھالىتىڭىزدە ئۆزگىرىش بولۇۋاتقانلىقىنى، كۆزلىرىڭىزنىڭ ماڭا قانداقتۇر بىرخىل نەزەردە تىكىلىۋاتقانلىقىنى سېزىۋالغانىدىم. مەن سىزنىڭ يەنە كېتىپ قېلىشىڭىزنى خالىمايتتىم. شۇڭا ماڭا بەرگەن ھېلىقى خېتىڭىزنى سىز دېگەن ھېلىقى جۇۋىچىغا بەرمىگەنىدىم. ئەگەر ئۇنىڭغا خەتنى بەرسەم يىگىتلەر كېلىپ سىزنى ئېلىپ كېتەتتى ـ دە، مەن سىزدىن ئايرىلىپ قالاتتىم.

ياقۇپ، سىز شۇ كۈنى ‹ئايزۆھرە سىزگە گېپىم بارىدى› دېدىڭىز. ئەمما، بۇ گېپىڭىزنى ئاڭلاش ماڭا نېسىپ بولمىدى. مەن تۈگمەنگە قاراپ يول ئالدىم. كېچىچە ياغقان يامغۇر سەھەرگە يېقىن توختاپ، ئاسمان ئېچىلىپ كەتكەنىدى.

توساتتىن بىرسىنىڭ چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى، بۇرۇلۇپ قارىسام، مامۇتخان ئىشان ھاجىم ئىكەن. ئۇ، دەرۋازىسى ئالدىدا ماڭا قاراپ تۇراتتى. 50 ياشلارغا كىرگەن، ياغاق يۈزلىرى قىزىرىپلا تۇرىدىغان بۇ كىشى بىزنىڭ قوشنىمىز ئىدى. ئايالى بۇلتۇر قازا قىلىپ كەتكەنىدى.

ـ سالام قىلىپ قويايمۇ دېمەيلىيا مۇنداق؟

ـ ئالدىراشچىلىقتا كۆرمەي قاپتىمەن، ھاجىم، ـ دېدىم مەن مۇلايىملىق بىلەن.

ـ ھويلىغا بىر كىرسىلە، زۆھرە خېنىم، گېپىم بارىدى ئازراق.

ـ نېمە؟

ـ گېپىم بادى ئازراق.

ـ نېمە گەپتى، ھاجىم؟

ـ تولىمۇ زۆرۈر گەپتى. ئاۋۋال بوسۇغۇدىن پۇتلىرىنى ئالسىلا، ـ ھاجىم يەكتىكىدىكى توپىلارنى قاققاچ مېڭىشقا تەمشەلدى.

مەن ھاجىمنىڭ ئۈستىبېشىغا سەپسالدىم. ئۇنىڭ كىيىملىرى، ئۆكۈزنىڭ بوينىدەك تۈرمەل بويۇنلىرى توپا ـ چاڭ ئىدى. ئادەتتە ئاي ـ يىللاپ دېھقانچىلىق ئىشلىرىغا قول تىقمايدىغان ھاجىمنىڭ كىيىملىرىگە بۇ توپا ـ چاڭلار قەيەردىن يۇقتى؟ غۇژژىدە ئاچچىقىم كەلگەن بولسىمۇ، ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ:

ـ گەپلىرى بولسا مۇشۇ يەردە غاچچىدە دېسىلە، ھاجىم. مەن بەك ئالدىرايتتىم، ـ دېدىم يولۇمغا مېڭىشقا تەمشىلىپ.

ـ نېمىگە ئالدىرايلا؟ بۇ يەردە دەيدىغان گەپ ئەمەستى. سىلىنىڭ...

ـ ئوھۇش، ھاجىم! بۇ يەردە دېگىلى بولمايدىغان گەپنى ئاڭلايدىغان ئادەم ئەمەس مەن! ـ ئاچچىقىم بىلەن شۇنداق دېدىم ـ دە، يولۇمغا مېڭىشقا تەمشەلدىم.

ـ بۇ، ئۆيلىرىدە ساقلاۋاتقان ھېلىقى يىگىت توغرىسىدىكى گەپ جۇمۇسىلا.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ خۇددى يەرگە مىخلىنىپ قالغاندەك توختاپ تۇرۇپ قالدىم. يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ كەتتى.

ـ نېمە يىگىت؟ نېمە يىگىت ئۇ؟ ـ دېدىم ھېچ ئىش ئۇقمايدىغان قىياپەتتە.

ـ خۇپسەنلىك قىلمىسىلا، خېنىم.

مەن ئۇنى ھازىرلا پەنجىرىدىن، تۆشۈكتىن قاراپ ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن تۇرسام، سىلىكە ئۇ: «كېپىم بادى ئازراق» دېدى - يا، تېخى، يالغان دېسىلە قېنى؟

مەن قورقۇپ كەتتىم. سىز بايا، شاخ مىدىرلاۋاتىدۇ. ئۆگزىدە بىر نەرسە ماڭغاندەك قىلىدۇ دېگىنىمىزدە. مەن بىزنىڭ ئىت دېگەنىدىم. راستىنلا ئىت ئىكەن، ئادەم سېيىاقىدىكى ئىت ئىكەن!

ئاخىرى ھاجىمنىڭ كەينىدىن ھويلىغا كىردىم. ئۇنىڭ ئەپتىدىن بىر خىل شۇملۇقنى سەزدىم. يۈرىكىم ئەنسىز دۈپۈلدەيتتى. خەتنى ھېلىقى جۈۋىچىغا ئاپىرىپ بەرمەي، سىزگە يالغان گەپ قىلغانلىقىم ئۈچۈن قاتتىق پۇشايمان قىلدىم.

— قېنى گەپلىرى بولسا دېمەملا، — دېدىم مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ.

ھاجىم بىزنىڭ ئۆي تەرەپكە قارىۋېتىپ، كېپىنى ئۇچۇقلا دەۋەتتى. ئۇنىڭ گەپلىرىدىن بېشىمدا چاقماق چېقىلغاندەك بولدى.

— سىلىدە ۋىجدان دېگەن نەرسە بارمۇ؟ مەسچىت ئىمامى تۇرۇپ ... — مەن ئارقامغا بۇرۇلدۇم.

— ھا ... ي ... ئالدىرىمسىلا بولارمىكى، خېنىم. بۇنداق قىلسىلا ئۆيلىرىدىكى يېگىتنى گومىداڭچىلارغا دەپ قويىمەن جۇمۇسىلا! ئۇ چاغدا ھەممىلىرى بالاغا قېلىشىلا...

ئاھ، ئەمدى قانداق قىلاي؟ مەن ھاجىمغا يالۋۇردۇم، يالۋۇرغاندىمۇ پۇتلىرىغا مۇرىدە - مۇخلىسلىرىغا ئوخشاش يىقىلىپ، يامغۇردەك ياش تۆكۈپ يالۋۇردۇم. لېكىن مۇناپىقنىڭ بۇ نالىلىرىم تەسىر قىلمىدى.

ئاخىرى ھاجىمغا بۇگۈن كەچكە ۋەدە بەردىم. چۈنكى كەچكىچە سىز بىلەن بىر ئامال قىلىپ قېچىپ كېتەلەيتتۇق. ئەمما، ھاجىم بۇنىڭغا ئۇنىمىدى، ئۇ گومىداڭچىلارغا دەپ قويۇپ بولغىچە، مەن گازارمىسىغا بېرىپ بولاتتى - دە، دەرىيا بويىغا بارا - بارمايلا قورشاۋدا قالاتتۇق.

ھەممە كۈناھ مەندە، نېمىشقىمۇ خەتنى ھېلىقى جۈۋىچىغا بەرمىگەن بولغىيتىتىم؟ مەن باغقا قارىدىم، ھاجىمنىڭ بېغىغا قارىدىم. راپ تۇرىدىغان پەنجىرىمىزگە قارىدىم. سىزمۇ ماڭا پەنجىرىدىن قاراپ تۇرغان بولسىڭىزچۇ...

مەن بۆرە ئاغزىغا كىرىپ كېتىۋاتاتتىم. سارايىنىڭ ئىشىكى تاقالدى. كۆزۈم بىردىنلا كات يېنىدىكى تۇرغان ھاسىغا چۈشتى.

كاتنىڭ يېنىغا كەلدىم. ھاجىمنىڭ ھاياسىز كۆزلىرى مېنىڭ ھەركىتىمگە دىققەت قىلمايتتى. ھاجىم كۆرپىنى ئېلىشقا تەمشىلىۋىدى، مەن ھاسىنى ئېلىپ ئۇنىڭ كاللىسىغا كۈچ بىلەن ئۇردۇم. بىراق بۇ قېرى تۈلكە تېزلىكتە ئۆزىنى قاچۇرۇۋالغاچقا، ھاسا كاتنىڭ گىرۋىكىگە تېگىپ سۇنۇپ كەتتى.

— ئاچچىقلىرىنى ئۇنداق يامان قىلمىسىلا، خېنىم، — ھاجىم زەھەرلىك ھېجايىدى.

كۆز ياشلىرىم تارامىلاپ تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئاھ، شۇم تەقدىر...

خەت شۇ يەرگىچىلا يېزىلغانىدى. ياقۇپ ئەپەندى كىتابتىن بېشىنى كۆتۈردى. كۆز چانىقلىرىدىن ياش تۆكۈلدى.

— چوڭ دادا، يىغلاپسىز غۇ؟

— سىرتتىن كىرىپ كەلگەن نېجات

ياقۇپ ئەپەندىنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى.

لېكىن ياقۇپ ئەپەندى بۇنى ئاڭلىمىدى. سەھەر، سېرىق تاشلىق جۇۋىغا ئورىنىۋالغان ياقۇپ ئەپەندى چىنارغا يۆلىنىپ تۇراتتى. قوينىدا «ئاخىرقى تەبەسسۇم» ناملىق كىتابمۇ بار ئىدى.

ئۇ، كىتابنى ئايزۆھرەگە تەقدىم قىلىش ئۈچۈن ئەكەپمىدىكىن؟

ئابلىز ئىبراھىم

زۇمچەك - زۇمچەك قەبرىلەر بېشىدىكى تۇغ - خادىلار، قەبرىستانلىق ۋە ئايزۆھرەنىڭ تۇپراق بېشىدىكى چىنار دەرىخى سۈكۈتكە چۆمگەن. ياقۇپ ئەپەندى يىراق - يىراقلارغا نەزەر سالدى. قىپقىزىل ھۆپۈلدەپ تۇرغان قۇياشقا قارىدى. ئاشۇ يەرلەردىن، ئاشۇ يىراق - يىراقلاردىن ئايزۆھرە تەبەسسۇم قىلىۋاتقاندەك قىلاتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

كىتابخانىدا

(ھېكايە)

مېغىز رەڭ سارجىدىن ياراشتۇرۇپ كاستۇم - شىم كىيگەن، بوينىغا گۈللۈك گالىستۇك باغلىغان، قىرىق ياشلار چامىسىدىكى سالاپەتلىك بىر كىشى چاققانغىنا قارا خۇرۇم سومكىنى قولتۇقىغا قىستۇرغان ھالدا كىتابخانىغا كىرىپ كەلدى. ئۇ مۇلازىمەتچى خادىملارغا قاراپمۇ قويماي، ئۇدۇل كىتابلار رەتلىك تىزىلغان جاھازىلار ئالدىغا كېلىپ كىتابلارغا كۆز يۈگۈرتتى. ئۇ بۇ كىتابخانىنىڭ دائىملىق خېرىدارى بولۇپ، ئادەتتە بىر - ئىككى سائەت كىتاب كۆرۈپلا قايتاتتى. ئۇ ھەر قېتىم كەلگەندە ئاشۇ سومكىنى ئالغاچ كېلىشنى ئۇنۇتمايتتى.

ئۇ بۈگۈنمۇ ئاشۇ ئادىتى بويىچە بىر پەس كىتاب كۆردى. كىتابخانىدا ئادەم شالاڭ بولۇپ، خىزمەتچى خادىملارنىڭ بەزىلىرى كىتاب كۆرسە، بەزىلىرى قىزىق پاراڭغا چۈشكەنىدى. ئۇ يېرىم سائەتتەك كىتاب كۆرگەندىن كېيىن ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتى. ئاندىن كۆرۈۋاتقان كىتابىنى قولىدىكى سومكىغا سالدى. ئارىلىقتا ئىككى سائەتتەك ۋاقىت ئۆتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياققان بىر قانچىسى سومكىغا چۈشتى. ئەمدى ئۇ قايتماقچى بولۇپ مېڭىپ لۇغەتلەر تىزىلغان جاھازىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە «ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە - رۇسچە سۆزلۈكلەر لۇغىتى» دېگەن خەتلىرى چاقناپ تۇرغان لۇغەتكە كۆزى چۈشتى. ئۇ لۇغەتنى قولىغا ئېلىپ، بىر قۇر ۋاراقلاپ كۆرگەندىن كېيىن پەم بىلەن سومكىغا سالدى. بىراق لۇغەت سومكىغا پاتمىدى. ئۇ خېلى ھەپىلەشكەن بولسىمۇ سىغدۇرالمىدى. ئىچىدىكى كىتابلارنى ئېلىۋېتىشنىڭ ئورنى بولمىدى. ئۇ سەل جىددىيلەشتىمۇ قانداق قوللىرى

تىترىگەن ھالدا لۇغەتنى ئورنىغا قويۇپ قويدى. ئۇ ئەتراپقا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ئۆزىگە ھېچكىمنىڭ دىققەت قىلمىغانلىقىنى جەزملەشتۈردى - دە، كىرگەن چاغدىكى قىياپىتى بويىچە خاتىرجەم ھالدا ئىشىككە قاراپ ماڭدى.

— ئاكا، توختاپ تۇرۇڭا! — ئۇ بۇ ئاۋازدىن چۆچۈپ چىپپىدە توختاپ، ھولۇققان ھالدا كەينىگە قارىدى.

— سىزنى دەۋاتىمەن، — بېلەت كەسكۈچى قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى، — سومكىڭىزنى كۆرۈپ باقاي، — دەپ ئۇنىڭ قولىدىن سومكىنى ئالدى. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى. يۈزى، بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ، چېكىسىدىن پۇررىدە تەرچىقىپ كەتتى.

— بۇ نېمە؟ — قىز سومكىدىكى كىتابلارنى بىر - بىرلەپ ئېلىپ ئۈستەلگە قويدى.

— بۇ ... بۇ ... بۇ ... — ئۇنىڭ تىلى كالۋالىشىپ سۆزگە كەلمەي قالدى.

— ئاكا، كىتاب سېتىۋېلىشقا پۇلىڭىز بولمىسا ئەنە ئاۋۇ قىرائەتخانا، كىرىپ كىتاب كۆرسىڭىز، بولمىسا كىتاب ئارىيەت ئالسىڭىز بولمامدۇ. بايا سىزنىڭ كىتابلارنى سومكىغا سېلىۋاتقانلىقىڭىزنى كۆرگەنتىم. مەن سىزنى بۇ كىتابلارنى سېتىۋالىدىغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپتىمەن. سىزنى بۇنداق نومۇس ئىشنى قىلار دەپ. پەقەتلا ئويلىماپتىكەنمەن، — دېدى بېلەت ساتقۇچى قىز ئۇنى ئەيىبلەپ، ئەتراپقا كىشىلەر ئولاشتى.

ئۇ ئورنىدا قېقىپ قويغان قوزۇقتەك قىمىر قىلالماي تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ گەۋدىسى بارغانسېرى قورۇلۇپ كىچىكلەپ كېتىۋاتاتتى. بېلەت كەسكۈچى قىز تامغا ئېسىقلىق تۇرغان چىرايلىق ئەينەك رامكىنى كۆرسىتىپ:

— سىز ئاۋۇ بەلگىلىمە بويىچە جەرىمانە تۆلەيسىز، — دېدى. ئۇ قىز كۆرسەتكەن تامغا قارىدى. بىراق كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىدى، پۇتلىرى تىترەپ، ماغدۇرسىزلىنىپ، گەۋدىسىنى كۆتۈرەلمەي قېلىۋاتقاندەك، پۈتۈن كىتابخانا ئېگىز - پەس چايقىلىپ، پىرقىراۋاتقاندەك بىلىندى.

— قاراپ تۇرماي جەرىمانە تۆلەڭ! — ئۇ بۇ ئاۋازدىن توك تەپكەندەك چۆچۈپ كەتتى. تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن قويۇن يانچۇقىدىن بىر سىقىم پۇلنى ئېلىپ، قىزنىڭ ئالدىغا قويدى - دە، سەنتۈرۈلگىنىچە ئۆزىنى ئىشىككە ئاتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

روزى ئىمىن

سوۋغا

(ھېكايە)

كۆرۈشمىگىلى ئۇزۇن بولغان تۇغقىنىمىزنى يوقلاش ئۈچۈن بۇ شەھەرگە كەلگەنىدىم. مەن بىر كوچىدا ئالدىراپ كېتىپ ياراتتىم. بىراۋنىڭ:

ـــ هوي ئاكا، يېزا ئىگىلىك بانكىسى قەيەردە؟ـــ دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ كەيـ نىمگە بۇرۇلدۇم. مەندىن گەپ سوراۋاتقان بۇ يىگىت 18 ياشلاردا بولۇپ، چىرايى سۈنۈق ئىدى. ئۇنىڭ كىيىم ـ كېچەك ۋە گەپ ـ سۆزلىرىدىن ياقا يۇرتتىن كەلگەن مۇساپىردەك كۆرۈنەتتى. مەن ئۇنىڭغا:

ـــ مەن بىلمەيدىكەنمەن،ـــ دېدىم-دە، ئۆز يولۇمغا كېتىۋەردىم. يىگىت قەدىمىنى تېزلىتىپ ماڭا يېتىشىپ كەلدى ۋە ماڭا يېلىنىپ:

ـــ مەن غۇلجىغا تۇغقان يوقلاش ئۈچۈن چىقىۋاتىمەن. ئۇرۇمچىگە كېلىپ پۇل لىرىمنى ئوغرىغا بېرىپ قويۇپ، ئىككى كۈننىڭ ياغى ئاغزىمغا بىر بۇردا نان سالمىدىم. بۇ شەھەردە يا بىرەر تونۇش ـ بىلىشمۇ يوق. دادامنىڭ ئاكىسى ھەرەمدىن غۇلجىدىكى ھامامغا ئەۋەتكەن بىر دانە جىڭ مال بار ئىدى. شۇنى بولسىمۇ پۇل قىلىپ خىراجەت قىلىپ تۇراي، دەپ يېزا ئىگىلىك بانكىسىنى ئىزدەپ ماڭغانىدىم. شۇنچە قارىسامۇ تاپالمايۋاتىمەن، ـــ دېدى.

ـــ نېمىتى ئۇ؟ ـــ دەپ سورىدىم مەن دەررۇلا، يىگىت دېنى بىر خالى جايغا باشلاپ كېلىپ، ئاق قەغەزگە ئورالغان بىر دانە ئۈزۈكنى ماڭا كۆرسەتتى. شۇئان مەنـ دە ئۇنى توغقىنىمزنىڭ ئارزۇلۇق قىزىغا سوغا قىلىش ئويى پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭغا قىزىقىپ قالدىم ـ دە:

ـــ ئۇنى ساتامسەن؟ ـــ دەپ سورىدىم.

ـــ ھە ساتىمەن.

ـــ قانچىگە بېرەرسەن؟

ـــ باشقىغا ئاپارسام گەپ سۆز يوق 700 يۈەن بېرەتتى. سىز نەچچە بېرەرسىز؟

ـــ مېلىڭ جىڭ بولسىلا 300 كوي بېرەي. قانداق بېرەمسەن؟

ـــ ئاكا ئەرزان كەتسە سىزگە كېتەر، يەنە ئازراق قوشۇۋېتىڭ سىزگىلا بېرىۋېتەي.

ـــ ماقۇل، 50 كوي قوشۇپ بېرەي، بولامدۇ؟

ئەدىلا سودىنى پۈتتۈرەي دەپ تۇر-ساق 20 ياشلاردىكى بىر يىگىت كېلىپ سودىغا ئارىلاشتى:

ـــ نېمە سودىلىشىۋاتىسىلەر؟ مەنمۇ كۆرەيچۇ؟ـــ دەپلا ئىشنى بۇزغىلى تۇردى. ھېلىقى بالا ئۈزۈكنى چىقاردى.

ـــ ھە... مۇشۇمىدى، قانچە پۇلغا سا-تىسەن؟ـــ دېدى ئۇ ئۈزۈكنى تۇتۇپ كۆرۈپ.

ـــ ساتمايمەن.

ـــ نېمىشقا ساتمايسەن؟

مەن ماۋۇ ئاكام بىلەن سودىنى پۈت-تۈرۈپ قويدۇم. ئەگەر ئۇ ئالماي قالسا سەن ئالساڭ بولىدۇ.

ـــ قېنى، قانچىگە پۈتۈشتىڭلار؟

ـــ قانداق ئۇكا 350 كويغا بېرەمـ سەن؟ـــ دېدىم مەن. بىراق يىگىت سودىغا يەنە ئارىلاشتى:

ـــ 350 كويغا بەرمەمسەن؟ نەرىسى جايىدا بوپتۇغۇ؟

ـــ ياق، كەم بولۇپ قالدى.

ـــ ھەي، سەن سودا دېگەننى بىلمەيـ دىغان گىجىڭ بىرنېمىمۇ نېمە؟

ـــ بېشىمغا كۈن چۈشتى، دەپ ئەر-زان ساتقىلى بولمايدۇ ـ دە، پۇلغا چىقىپ ئالسۇن بېرەي.

ھېلىقى يىگىت ئۇنىڭغا قاراپ:

ـــ قەيسەرلىكسەن ئۆزۈڭ؟ ـــ دەپ سورىدى.

ـــ ئاقسۇدىن.

ـــ ئۇنداق ـ دە، مەن 50 كوي قوشـ

www.uyghurkitap.com

تۇم بېرەمسەن؟

— ياق.

— پۇلىڭىزنى چىقىرىڭا ئاكا. ماۋۇ نېمە دەيدۇ؟

مەن يانچۇقۇمدىن پۇلنى ئېلىپ ئۇنىڭغا 400 يۈەننى ساناپ بەردىم. ھېلىقى يىگىت پۇلنى ئېلىپ ئۈزۈك ئىگىسىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. لېكىن ئۈزۈكنىڭ ئىگىسى پۇلنى ئاز كۆرۈپ قايتۇرۇپ بەردى. ئاخىرى ئۇ يان تارتىپ، بۇيان تارتىپ ئۈزۈكنىڭ باھاسى 450 كويغا چىقتى. شۇندىمۇ ئۇ ئەرزان بولۇپ قالدى دەپ تۇرۇۋالدى. ئاخىرى بولدى قىلىپ ئۆز يولۇمغا ماڭاي دەپ تۇرۇشۇمغا ھېلىقى يىگىت ئۈزۈكنىڭ ئىگىسىگە ئاچچىقى كەلگەندەك دېدى:

— ئاكا ئۇ تازىمۇ بىر گىجىڭ نېمە ئىكەن. بوپتۇ، ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە 50 كوي قوشۇپ ئېلىڭ. يەنىلا سىزگە ئەرزان توختايدۇ. بولمىسا مانا مەن ئالىمەن، — دەپلا ئۈزۈكنىڭ ئىگىسىنى توختاتتى. مەن ئۈزۈكنى قولۇمغا ئېلىپ، 500 يۈەن پۇلنى ساناپ ئۈزۈكنىڭ ئىگىسىگە بەرگۈچە ھېلىقى يىگىت قۇمغا چۆككەن يىڭنىدەكلا غايىپ بولدى. ئۈزۈكنىڭ ئىگىسىمۇ پۇلنى ئېلىپ، سانىمايلا كېتىپ قالدى.

شۇ كۈنى ئون نەچچە يىل يۈز كۆرۈشمىگەن توغقانلار بىلەن كۆرۈشۈپ، ئېلىپ كەلگەن سوۋغا - سالاملارنى داستىخان ئۈستىگە قويدۇم ھەمدە ھاممامنىڭ ئارزۇلۇق قىزى — تىللا قىزغا ئاتاپ ئالغان ھېلىقى ئۈزۈكنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدۇم. توغقانلار تىللاقىزنىڭ ئۈزۈكنى مۇبارەكلەپ، ئۇنى قولىغا سېلىۋېلىشنى دەۋەت قىلىشتى.

ھاممام:

— بەكمۇ كايىپسىز. بۇ ئۈزۈكنى قانچىگە ئېلىۋىدىڭىزكىن؟ بەكمۇ چىرايلىق ئىكەن.

— 500 كويغا ئالدىم، — دېدىم مەن.

ھاممام ئۈزۈكنى قولىغا ئېلىپ، دەڭسەپ كۆرۈپلا:

— ھەي، سىز جا مالغا ئۇچراپسىزمۇ نېمە؟ ھەقىقەتەن جا ئىكەن. بۇنى بەش كويغا تەستە ئالىدۇ... — دېدى.

مەن قېتىپلا تۇرۇپ قالدىم. ئىچىم لازا يەۋالغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. تىللاقىزمۇ خىجىل بولۇپ كەتتى.

— قانداق قىزىل كۆزدىن ئالغانسىز ھە؟ ساتقۇچىنى تونۇيالامسىز؟ — دېدى.

— كۆرسەملا تونۇيمەن، — دېدىم مەن ئالدىنىپ قالغانلىقىمغا ئۆكۈنۈپ.

شۇ ئەسنادا ئۆيگە ھاممامنىڭ ئوغلى قەيسەر كىرىپ كەلدى. ئۇ ئون نەچچە يىل بۇرۇن مەن كۆرگەن 5 - 6 ياشلىق قەيسەر بولماستىن تۈنۈگۈن ماڭا ئۈزۈك ساتقان «ئاقسۇلۇق مۇساپىر» دەل شۇ ئىدى. ئۇ مېنى كۆرۈپ، نېمە دېيىشىنى بىلمەي داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

ئابدۇرېشىت ماموت

مەنسەپ ئۈنۈپ

(ھېكايە)

1

ياز كېچىسى. پۈتۈن مەھەللە ئۇيقۇغا كەتكەن، پەقەت بىرلا ئۆيدە چىراغ يېنىپ تۇراتتى. ئۆينىڭ باغ تەرەپكە قارىغان، ئۇلۇغ ئېچىۋېتىلگەن دېرىزىسىدىن دېرىزە ئالدىدىكى بىر تۇپ ئالۇچا دەرىخى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئۆيدە ئۇچ ئادەم ـ يېزىلىق ئۇن زاۋۇتىنىڭ باشلىقى يولۋاس، كاسسىرى ھاۋاز ۋە ئالاقىچىسى قۇۋان تاز قاتارلىقلار سورۇن تۈزۈشكەنىدى. دېۋان ئالدىدىكى يۇمىلاق شىرە ئۈستى پىشۇرۇلغان گۆش، قورۇمىلار، ھاراق، پىۋا بوتۇلكىلىرى بىلەن تولۇشتانىدى.

ـ يەنە بىرئاز... كەل ھاۋاز... يەنە بىر رومكا كۆتۈرۈۋەتكىن!

ـ بو... بو... بولدى، يولۋاس، ھېنى زو... زو... زورلاۋەرمىگىن! ـ ئادەتتە ھاراق ـ ناماكا دېگەنلەرگە يېقىن يولداشلىرىغان ھاۋاز بۈگۈن يولۋاس ۋە قۇۋانلارنىڭ زورلىشى بىلەن ئىككى ـ ئۈچ رومكا ئىچىۋەتتى.

ـ ئەمسە ھازى ئىچىۋەت! ـ يولۋاس لەققىدە پىۋا قۇيۇلغان ئىستاكاننى ھاۋازغا تەڭلىدى، ـ بۇنى ئىچىۋەتسەڭ ياخشى بولۇپ قالسەن.

ھاۋاز يولۋاسنىڭ قولىدىن ئىستاكانىنى ئېلىپ پىۋىنى ئىچىۋەتكەندىن كېيىن ھەجىيىپ:

ـ بول... بولدى، ئاغىنىلەر، پىۋا ماڭا... ماڭا قالسۇن، ھاراق... ھاراق سىلەرگە، ـ دېدى.

ـ ھاۋازنىڭ سۆزىدىن ئۆي ئىچىدە كۈلكە كۆتۈرۈلدى.

يولۋاس ئورنىدىن دەلدۇگۇنۇپ تۇرۇپ، دېرىزە ئالدىغا بېرىپ، باغ ئىچىدىكى قاراڭغۇلۇققا بىر پەس قاراپ تۇردى. باغدىن كېلىۋاتقان نەمخۇش ئىللىق ھاۋا ئۇنىڭ هاراق بىلەن گاراڭلاشقان كاللىسىنى تازا تولا سەگىتتى بولغاي، ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ دېدى:

ـ سىلەرگە مەسلىھەت، ئاغىنىلەر، ھېچكىمگە تىنمايسىلەر، ھازىر ماڭا ئەلىك مىڭ يۈەن پۇل كېرەك. ھاۋاز، سەن ماڭا زاۋۇتنىڭ پۇلىدىن ئۆسۈمسىز ئەللىك مىڭ يۈەن قەرز بېرىپ تۇرالامسەن؟ قەرەلىدە قايتۇرىمەن.

ھاۋاز ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەيۋاتقاندەك، قايتۇرۇپ سورىدى:

ـ نېمە دېدىڭ؟

يولۋاس گېپىنى تەكرارلىدى.

ـ شۇنچىۋالا كۆپ پۇلنى نېمە قىلماقچىسەن؟

ـ زاۋۇت قۇرىمەن.

ـ شەخسىيمۇ ياكى...

ـ شەخسىي بولىدۇ ـ دە، ئەلۋەتتە.

ھاۋاز ئىلگىرى كەنت بوغالتىرى ئىدى. يولۋاس زاۋۇت باشلىقى بولغاندىن

كېيىن ئۇنى بۇ زاۋۇتقا يۆتكىۋالغاندى. ئۇ، ھېساب - كىتاب ئىشلىرىغا پىششىق، پىرىنسىپچان ئادەم بولۇپ، ھەر قانداق ئادەمنىڭ مالىيە ئىنتىزامىغا خىلاپلىق قىلىشىغا يول قويمايتتى. ئۇ بۈگۈن يولۋاسنىڭ ئۆزىنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىشىدىكى مەقسىتىنى چۈشىنىپ يەتكەندە، قاتتىق خورلۇق ھېس قىلدى.

— سېنىڭ ئۆز ئالدىڭغا زاۋۇت قۇرماقچى بولغانلىقىڭغا ھېچكىم قارشى ئەمەس، — دېدى ھاۋاز، — بىراق سەن زاۋۇت باشلىقى بولغان ئىكەنسەن، ئالدى بىلەن ئۆزۈڭنى ئەمەس، زاۋۇتنى ئويلىشىڭ كېرەك. زاۋۇتىمىزدىكى ئاممىنىڭ جانجىان مەنپەئىتىنى ئويلىشىڭ كېرەك. ئۆزۈڭگە مەلۇم، زاۋۇتىمىز قۇرۇلغىلى تېخى ئانچە ئۇزۇن بولمىدى، ئىقتىسادىي ئاساسىي ئاجىز. زاۋۇتنىڭ بار - يوق دەسمايىسىنى ساڭا بېرىۋەتسەم، يېڭى ماشىنا - ئۈسكۈنىلەرنى نېمىگە ئالىمىز؟ مەن ساڭا ئۇنچىۋالا كۆپ پۇلنى بېرەلمەيمەن. لازىم بولسا بانكىدىن ئال، مېنىمۇ، ئۆزۈڭنىمۇ ئوتقا تىقما!

يولۋاس نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قۇۋانغا قارىدى. ھاراقنىڭ كۈچىدىن قۇۋانىنىڭ ئاق سېرىق كۆسا يۈزى قىزىرىپ كەتكەنىدى.

يولۋاس دۇۋانغا كېلىپ ئولتۇرۇپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— كۆنىلاردا: «يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس، چېڭى چىقسا دېڭى چىقماس» دېگەن ماقال بار، مۇبادا، سىلەردەك ئىشەنچلىك، سادىق ئادەملىرىم بولمىغان بولسا، زاۋۇتىمىزنىڭ بۈگۈنكىدەك راۋاج تېپىشىدىن ئىبارەت ئېچىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئەمدى مۇشۇ قېتىمقى ئىشىمدىمۇ ئەلۋەتتە سىلەرنىڭ ياردىمىڭلارغا موھتاج مەن. ئىش ۋۇجۇدقا چىقىقاندىن كېيىن سىلەرنى ئۇنتۇپ قالمايمەن...

قۇۋان زۇۋانغا كەلدى:

— ھاۋاز، سەن تولا خام تاسمىلىق قىلما! نېمىدىن قورقىسەن؟ پۇلنى بۇياقتا بېرىپ، بانكىدىن قەرز ئالساق بولمىدىمۇ؟ بۇ دېگەن كۆللېكتىپ كارخانا. بۇنىڭ كېيىنكى ئىستىقبالى زادى قانچىلىك بولىدۇ؟ بۇنى ھېچكىممۇ ئالدىن پەرەز قىلالمايدۇ.

ھاۋاز ئارىسالدى بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ كاللىسىدا جىددىي كۆرەش بولۇۋاتاتتى. قۇۋان پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ھاۋازغا نەسىھەت قىلىشقا باشلىدى:

— ئەخمەق، سەن بۇرنىڭنىڭ ئۇچىنىلا كۆرىدىغان نېمىكەنسەن، چاڭجاڭ بار يەردە ساڭا جاۋابكارلىق كېلەتتىمۇ؟

— بولدى، بۇ گەپنى قويۇپ، يەنە بىرەر رومكىدىن كۆتۈرەيلى ئاغىنىلەر! — يولۋاس قۇۋۇلۇق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ ئىككى رومكىنى ھاراقتا تولدۇرغاندىن كېيىن، بىرىنى قۇۋانغا سۇندى. ئاندىن ھاۋازغا قاراپ، — رەنجىمەيسەن ھاۋاز، ساڭا قۇيمۇدۇم، — دېدى ۋە قۇۋان بىلەن سوقۇشتۇرۇپ ئىچىشتى.

ھاۋاز باياتىن بېرى خۇددى ئاچا-يولغا دۇچ كېلىپ قايسى يولغا مېڭىشىنى بىلەلمەي قالغان ئادەمدەك، نېمە قىلارىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ ئولتۇراتتى. يولۋاس بىلەن قۇۋاننىڭ رومكا سوقۇشتۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ خۇمارى تۇتتىمۇ قانداق، بىر-دىنلا تېتىكلىشىپ قالدى.

— يولۋاس، ماڭمۇ قۇي! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ.

ـــ خوشه، ئاغىنىلەر!

ـــ خوشه...

2

«... زاۋۇتىمىز ھازىر ۋەيران بولۇش گىردابىغا بېرىپ قالدى. پايدىسىدىن زىيىنى كۆپ. زاۋۇتىمىزدا يېتەرلىك دەسمىي بولمىغاچقا، يېڭى ماشىنا ـ ئۈسكۈنىلەرنى سېتىۋالالمىدۇق. مەھسۇلات سۈپىتى يىللىدىن ـ يىلغا تۆۋەنلەپ كەتتى. زاۋۇتىمىز بانكىغا ئوتتۇز ـ قىرىق مىڭ يۈەن پۇلغا، دېھقانلارغا ئۇنغا قەرزدار. ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە ئايلىق ئىش ھەققى ئەللىك ـ ئاتمىش يۈەندىن ئاشمايدۇ. تېخى بەزى ئايلاردا ئىش ھەققىمۇ تارقىتالمايدۇ. شۇ سەۋەبتىن بەزى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر زاۋۇتتىن چېكىنىپ چىقىپ كەتتى. قىسقىسى، زاۋۇتىمىز ھازىر تاقىلىپ قالاي دېدى. بۇنىڭدىكى مۇھىم سەۋەب: زاۋۇت ھۆكۈمىنى يولۇاستەك نەپسانىيەتچى ئادەملەر چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالغانلىقىدا...»

يېزا باشلىقى سېلىم يېزىلىق ئۇن زاۋۇتىدىكى ئاممىدىن كەلگەن يۇقىرىقى ئەرز خەتنى بىر قۇر ئوقۇپ چىقىپ، كېيىن، يولۇاسنىڭ ئۆزى بىلدۈرگەن ئىلگىرىكى بەزى ئەھۋاللىرىنى بىرمۇ بىر كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى.

يولۇاس ئىلگىرى كەنت كاسسىرى بولۇپ، خىيانەتچىلىك تۈپەيلىدىن خىزمەتتىن ھەيدەلگەندىن كېيىن، ئەينى ۋاقىتتا يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى بولغان ئاكىسىنىڭ يۆلىشى بىلەن يېزىلىق ئامانەت ـ قەرز كوپېراتىپىغا ئورۇنلىشىۋالغان. ئۆگەنگەن خۇي ئۆلگۈچە دېگەندەك، بۇ يەردىمۇ ساختىپەزلىك قىلىپ خىيانەتچىلىك جىنايىتى ئۆتكۈزۈپ، خىزمەتتىن قوغلانغاندى. كېيىن،...

تاك ـ تاك ـ تاك...

ئىشىكنىڭ يەڭگىل چېكىلىشى بىلەن سېلىمنىڭ خىيالى ئۈزۈلدى. ئىشخانىغا كاتىپ كىرىپ كەلدى.

3

يولۇاسنىڭ مەسىلىسىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاشقا بىر ئايچە ۋاقىت كەتتى. ئۇ قەرز ئىلىۋالغان ئەللىك مىڭ يۈەن پۇل ئۆسۈمى بىلەن تولۇق قايتۇرۇۋېلىنغاندىن سىرت، خىيانەت قىلغان بەش مىڭ يۈەن پۇل ۋە ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ ئىگىلىۋالغان زاۋۇت مۇلۇكلىرى تولۇق ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ ئۆزى قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىغا تاپشۇرۇلدى.

ئەمدىكى گەپ، تاقىلىپ قېلىش ئالدىدا تۇرغان زاۋۇتنى قانداق قىلىپ ساقلاپ قېلىش ۋە رونىق تاپقۇزۇشتا قالغانىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن، زاۋۇت باشلىقلىقىغا جىگەرلىك، قابىلىيەتلىك، ئوموئىنىڭ ئىشىغا جان كۆيدۈرىدىغان ۋە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشقا جۈرئەت قىلالايدىغان بىر ئادەمنى قويۇش كېرەك ئىدى، كىمنى قويۇش كېرەك؟ يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى مەخسۇس يىغىن ئېچىپ، نامزاتلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، يېرىم كۈن تالاش ـ تارتىش قىلىش ئارقىلىق يېزىلىق كارخانا باشقۇرۇش ئىشخانىسىنىڭ مەسئۇلى ئىسمايىل قادىرنى تاللىۋالدى.

ئىسمايىل قادىر ئوتتۇز تۆت ـ ئوتتۇز بەش ياشلاردىكى ئادەم بولۇپ، خىزمەتنى جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيتتى. ئىشلارنى بىر

ياقلىق قىلىشتا ئەزمىلىك قىلىشنى زادى بىلمەيتتى. ئەسلى ئۇ ناھىيىلىك يېزا ـ بازار كارخانىلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بولۇپ، بۇندىن يېرىم يىل بۇرۇن مۇشۇ يېزىنىڭ خىزمەتلىرىگە يار-دەملىشىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەنىدى. ھالا-كەت گىردابىغا بېرىپ قالغان بۇ زاۋۇتنى قانداق قىلغاندا ئەسلىگە كەلتۈرگىلى بولـ-دۇ؟ ئىسمايىل قادىر زاۋۇت باشلىقلىقىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، زاۋۇتتىكى يول-داشلارنى دادىل يېتەكلەپ، يېڭى ۋەزى-يەت يارىتىشقا بەل باغلىدى.

قىلىدىغان ئىشلار تۇرىۋك ـ تۇمەن ئىدى. لېكىن ئۇ، قىلىشقا تېگىشلىك بىرىنـ-چى ئىش ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ، ئىگـ-لىك باشقۇرۇش مېخانىزمىنى ئۆزگەرتىش، دەپ قارار قىلدى ۋە بۇ جەھەتتە بىر قا-تار تەدبىرلەرنى تۈزۈپ چىقتى. ئىلگىرى زاۋۇتتىكى 29 ئادەمدىن 12 نەپىرى خاس ھېساب، ئىسكىلات باشقۇرۇش، سىرت بـ-لەن ئالاقە قىلىش، كۆزەتچىلىك ۋە پارچە-پۇرات ئىشلار بىلەن شۇغۇللىناتتى. ئىسـ-ماىيل قادىر يۇقىرىقى خادىملاردىن تۆۋەنـ-نى قىسقارتىپ سېخلارغا چۈشۈردى. ئىككىنچى قەدەمدە زاۋۇت قۇرۇلغاندىن بۇيان داۋام قىلىپ كەلگەن «داش قازان» نى چېقىپ تاشلاپ، ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيىتى تۈزۈ-مىنى يولغا قويدى. ئايدا بىر قېتىم خۇلاسە يىغىنى ئېچىپ، ھۆكاپات ـ جازانى نەقلەشـ-تۈردى. ئۇچىنچى قەدەمدە ئىشلەپچىقىرىش تەرتىپىگە تەسىر يەتكۈزگەن، قايتا ـ قايتـا تەربىيە بەرسىمۇ ئۆزگەرمىگەنلەرنى رويـ-خەتتىن ئۆچۈردى.

ياڭ تارتىش سېخىدىكى ياش ئىشچى-لار يېزىلىق پارتكوم شۇجىسى ئايۇپنىڭ ئوغلى ئىش ۋاقتىدا ماراق ئېچىپ جەدەل چىقـ-رالمايتتى، ئىشنى ياخشى قىلمايتتى. ئىسمايىل قادىر ئۇنىڭغا كۆپ قېتىم تەربىيە بەرگەن بولسىمۇ، ئۆزگىرىش ئېچىلمىغانلىقتىن، ئۇنى رويخەتتىن ئۆچۈردى.

ـ سىزنىڭ ئىسلاھات تەدبىرلىرىڭىز زاۋۇتنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىشتە كارامەت رول ئويناۋاتىدۇ، لېكىن سىز بىر ئىشقا ئانچە دىققەت قىلماپسىز. پارتكوم شۇجـ-سىنىڭ ئوغلىنى ئىشتىن بوشاتقىنىڭىز تازا ياخشى بولماپتۇ جۇمۇ...

ـ ھەي ي! بۇنچىلىك قىلىپ ساڭا نېمە كەپتۇ. بۇ دېگەن كوللېكتىپ كارخا-نا! كۆڭلى ـ كۆكسۈڭنى كەڭ تۇت. مەنـ-سەپدار بولاي دېسەڭ خەقنىڭ چىشىغا تەگـ-مە!ـ بەزىلەر ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇشتى. لې-كىن ئىسمايىل قادىر ئۇلارغا:

ـ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلمىسا، ئىشـ-لەپچىرىش يۇكسىلەلمەسە، ئىشچىلارنىڭ مەنـ-پەئىتىدىن قانداقمۇ سۆز ئاچقىلى بولسۇن! ھازىرقى مەنسىپىمدىن ۋاز كەچسەم كې-چىمەنسكى، ھەرگىزمۇ قارارىمنى ئۆزگەرتـ-مەيمەن!ـ دەپ جاۋاب بەردى.

4

ئىسمايىل قادىر زاۋۇت باشلىقلىقىغا تەينىلەنگەندىن كېيىن، باشقۇرۇلۇشى ياخشى بولغان بىرنەچچە يېزا ـ بازار كار-خانىلىرىغا بېرىپ ئېكسكۇرسىيە قىلدى. ئۇلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگەندى. زاۋۇتقا قايتقاندىن كېيىن ئۇنى زاۋۇتتىكى ئىشـ-چى ـ خىزمەتچىلەرگە تەشۋىق قىلدى. كۆپچىلىكنى ئىشلەپچىقىرىش يوللىرىنى كەڭ ئېچىش، مەھسۇلات سۈپىتىنى ياخشىلاپ

بازارغا يۈزلىنىپ، ئوبزوتنى راۋانلاشتۇرۇش چارىسىنى تېپىپ چىقىشقا ئۈندىدى. شۇنىڭ بىلەن زاۋۇتتا يەنە سوپۇنچىلىق، شال ئاقلاش، تاختاي تىلىش، سوغۇق يېمەكلىكلەرنى ياساش ۋە ئائىلىلەرنى توك بىلەن تەمىنلەش قاتارلىق كۆپ خىل كەسىپلەر يولغا قويۇلدى.

زاۋۇتتا يېڭىدىن كەلتۈرۈلگەن 120 ئات كۈچىگە ئىگە بىر دىۋگاتېل بولۇپ، ئۇ ماڭدۇرۇلسا نۇرغۇن ئائىلىلەرنىڭ توك مەسىلىسىنى ھەل قىلغىلى بولاتتى. بىراق توك سىمى تارتىلىدىغان ستولبا ئۈچۈن نۇرغۇن ياغاچ بولمىسا بولمايتتى. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، ئىسمايىل قادىر يېزىلىق ئورمان پونكىتىغا باردى.

ـ بىزدە يۈز كۇبمېتر ياغاچ تەستىقلىغۇدەك بۇنداق چوڭ ھوقۇق يوق، ـ دېدى پونكىت باشلىقى ياغاچ ھەل قىلىپ بېرىش ھەققىدىكى دوكلاتنى ئىسمايىل قادىرغا قايتۇرۇپ بېرىۋېتىپ، ـ بۇنى ئاۋۋال شۇجىنىڭ يېنىغا ئاپىرىڭ، ئۇ تەستىق سالسۇن. ئاندىن بىز ناھىيىلىك ئورمانچىلىق ئىدارىسىگە يوللاپ باقايلى.

ـ سىلەر قانچىلىك تەستىقلىيالايسىلەر؟

ـ يۇقىرىسى ئون كۇبمېتر.

ئىسمايىل قادىر ئورمانچىلىق پونكىتىدىن چىقىپ، ئۇدۇل يېزىلىق ھۆكۈمەت ئىشخانىسىغا باردى.

ـ سېلىم شاڭجاڭ ۋىلايەتلىك پارتىيە مەكتىپىگە تۆت ئايلىق ئۆگىنىشكە كەتكەن، بۇنى ئا شۇجى تەستىقلايدۇ، ـ دەپ چۈشەندۈردى يېزا كاتىپى دوكلاتنى بىر قۇر كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن ئۇنى ئىسمايىل قادىرغا قايتۇرۇپ بېرىۋېتىپ.

بۇ يەردە تۈزۈم شۇنداق. چوڭ ـ چوڭ ئىشلارنى پارتكوم شۇجىسى تەستىقلايدۇ. ئايۇپ شۇجى ئوغلى ئىشتىن بوشىتىلغاندىن كېيىن ئۆزىگە غۇم ساقلاپ يۈرگەنلىكىنى ئىسمايىل قادىر ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىدىن خېلى بۇرۇنلا سەزگەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭدىن ياردەم سوراپ بېرىش كېرەكمۇ؟ لېكىن ھازىر ئىسمايىل قادىرغا ئەڭ مۇھىم بولغىنى، ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى ساقلاش مەسىلىسى بولماستىن، بەلكى كەڭ ئاممىنىڭ مەنپەئىتى ئىدى. «سېلىم شاڭجاڭنى كۈتەيمۇ ـ يا!؟ ـ دەپ ئويلىدى ئۇ كاتىپ ئىشخانىسىدىن چىقىۋېتىپ، ـ ياق، مەيلى نېمىلا بولسۇن، ئايۇپقا دەپ باقاي. چۈنكى بۇ مېنىڭ شەخسىي ئىشىم ئەمەس ـ تە!»

ئايۇپ ئىشخانىسىدا ئىسمايىل قادىرنى يىلمان سۇدەكلا قارشى ئالىدى ۋە ئىسمايىل قادىر سۇنغان دوكلاتقا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن:

ـ بۇ پىلان ياخشى بوپتۇ، ئەلۋەتتە، بىزمۇ قوللايمىز. بىراق يېزىمىزنىڭ بۇ يىللىق ياغاچ كېسىش ۋەزىپىسى ئاللىبۇرۇن ئورۇندىلىپ بولغان. بۇ دوكلاتنى مەن تەستىقلىغان بىلەن ناھىيە تەستىقلىمايدۇ، ـ دېگەن جاۋابنى بەردى.

5

پارتكوم شۇجىسى قوللىمىغىنى بىلەن، ئۇنى قوللىغۇچىلار كۆپ ئىكەن. ئۇنىڭ توك سىمى تارتىش ئۈچۈن ياغاچ تەلەپ قىلىپ يازغان دوكلاتى تەستىقلانمىغانلىقىدىن خەۋەر تاپقان بىرنەچچە كەنتتىكى

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

دېھقانلار زاۋۇتقا كېلىپ، كېرەكلىك ياغاچنى ئۆزلىرى چىقىرىدىغانلىقىنى مەلۇم قىلىشتى...

ئارىدىن ئۇچ يىل ئۆتۈپ كەتتى.

بۇ ئۇچ يىل جەريانىدا زاۋۇت كېڭىيىپ بولۇپ ئۇچيۇز مىڭ يۇەنىدىن ئارتۇق قەرزنى تۆلەپ قايتۇردى. ئۇچىنچى يىلىغا بارغاندا زاۋۇتنىڭ ئومۇمىي كىرىمى 540 مىڭ يۇەنگە، ساپ پايدىسى 300 مىڭ يۇەنگە، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە ئىش ھەققى 200 يۇەنگە يېتىپ، پۈتۈن يېزا ئىقتىسادىنى گۈللەندۈرۈشتىكى تايانچ كۈچ بولۇپ قالدى. ئىسمايىل قادىرنىڭ ئىش - پائالىيەتلىرى ۋە زاۋۇتنىڭ تەرەققىيات ئۆزگىرىشلىرى ئېزىتىلەردە تونۇشتۇرۇلدى. ئىسمايىل قادىر ئىلغار كارخانىچىلارنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە ئالدىنقى يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە چاقىرىلغان يېزا-بازار كارخانىلىرى تەجرىبە ئالماشتۇرۇش سۆھبىتى يىغىنىغا قاتنىشىپ يىغىندا تەجرىبە تونۇشتۇردى. چەت-ياقىغا جايلاشقان باغئاۋات يېزىسىدىكى بۇ كارخانىنىڭ شۆھرىتى ئاشقانسېرى، بۇ يەرگە كېلىپ ئېكسكۇرسىيە ۋە زىيارەت قىلىدىغانلار، ئۆگىنىدىغانلار كۆپەيدى. ئۇلار قايىل بولۇشۇپ: «بۇ كارخانا مۇكەممەل باشقۇرۇلغان، بىرقەدەر يۇقىرى سەۋىيىلىك، ئىشەنچلىك كارخانا ئىكەن»، «بۇ يەردە ئىش ئۆزگىچە ئىكەن» دېيىشتى. شۇنداق، ئىسمايىل قادىر ۋە ئۇنىڭ سەپداشلىرى ئۈمىد ۋە ئىشەنچىكە تولغان ھالدا ئەتىنى كۈتۈۋالماقتا.

مەسئۇل مۇھەررىر: سارەم ئىبراھىم

توختى داۋۇت

شۇم چوكان

(ھېكايە)

ئابدۇللا مىس - مىس ياسىن تۇلكە بىلەن بىللە يۇرتىدىن چىقىپ كېتىپ، پويىز ئىستانسىسىدىن ئىش تېپىپ ئىشلىدى. ئۇلار يۈك چۈشۈرۈش، يۈك بېسىش دېگەندەك ئىشلارنى قىلدى. ئابدۇللا ئۆزىنىڭ لەقمىگە يارىشا مىسلداپ ئىشلىگەچكە ياسىنغا قارىغاندا پۇلنى تاز تاپتى. ئۇ ياسىنغا ئوخشاش يالغان كۈلۈپ، خەقنىڭ دوپپىسىغا جىگدە سالالمايتتى. شۇنداقتىمۇ ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئۇنىڭ ياز-چۈقىمۇ تومپىيىشقا باشلىدى.

قۇربان ھېيىت يېقىنلاشقاندا ئۇلار يېزىغا قايتىپ، قۇربان ھېيىتنى ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن خۇشال ئۆتكۈزۈپ، يەنە كېلىپ ئىشلىمەكچى بولدى. ئابدۇللا مىس - مىس ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ ئايالى ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالغانىدى. شۇڭا ئۇ ئايالىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا مەجبۇر بولدى.

ئۇنىڭ ئايالى بەكمۇ جۈدەپ كەتكەن، بىر زامانلاردىكى توقاچىتەك مەڭزى ئەمدىلىكتە ساماندەك سارغىيىپ كەتكە-

نىدى. ئۇ ئايالنى چوك دوختۇرخانىلارغا ئاپىرىپ كۆرسەتتى. تەكشۈرۈش نەتىجىسى راك بولۇپ چىقتى. ئۇ ئايالنى ساقىيىپ قالار دېگەن ئۈمىدتە ئۈچ ئاي داۋالاتقان بولسىمۇ، لېكىن شىپا تاپماي دوختۇرخانىلا ئالەمدىن ئۆتتى.

ئابدۇللا ئايالىنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزىتىپ، نەزىر ـ چىراغلىرىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن تېخىمۇ مىس ـ مىس بولۇپ كەتتى. ئۇ ئىككى قويىنى ئوتلاقتا قويۇۋېتىپ، جىممىتىلا ئولتۇرۇپ خىيال سۈرەتتى. بەزىدە ئايالىنىڭ تۇپراق بېشىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئۆزى بىلگەن ئايەتلەرنى ئوقۇپ دۇئا قىلاتتى. ئۇ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى قىشنى يېزىدا ئۆتكۈزمەكچى، ئەتىياز كەلگەندە ياسىن تۇلكە بىلەن سىرتقا چىقىپ ئىشلەمەكچى بولدى.

قىش چىقىپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە يېزىدىكى مەمەت قاسساپ ئۇنىڭ ئۆيىگە پەتىلەپ كىردى.

ـــ ئابدۇللا، جان بار يەردە قازا بار، ئۆزۈڭنى مۇنچىۋالا تاشلىۋەتمە. بېشىڭنى ئوڭلىۋال، ئوبدان لايىقىمۇ بار، ـــ دېدى ئۇ.

ـــ مۇشۇنداقلام ئۆتۈپ كېتەيمىكىن دەيمەن، ـــ ئابدۇللا شۇنداق دېگىنى بىلەن قاسساپنىڭ پىكرىنى ئورۇنلۇق دەپ بىلدى.

ئاپرىل ئايلىرىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى مەمەت قاسساپ ئابدۇللانى باشلاپ، تۆت كوچا دوقمۇشىدىكى ئاۋات ئاشخانىغا كىردى. ئاشخانىدا ئادەم كۆپ ئىدى. ئۇلار بۇلۇڭدىكى بوش بىر ئۈستەلگە كېلىپ ئولتۇرۇۋېلىپ، «بۇ مېھمانلارغا چاي قۇيۇڭلار» دېگەن زىل ئاۋاز ئاڭلانىدى.

ئابدۇللا ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىۋىدى، بىر ئايال كۈلۈمسىرەپ، ئۆزى تەرەپكە كېلىۋېتىپتۇ. بۇ ئوتتۇز ياشلار ئۆپچۆرە ـ سىدىكى قىزىل يۈزلۈك، قاڭشارلىق، بىلەكتەك ئىككى تال ئۆرۈمە چېچى ساغرىسىدا يەلپۈنۈپ تۇرغان چوكان ئىدى.

ـــ تىنچ تۇرىدىلامۇ مەمتىكا، ـــ چوكان مەمەت قاسساپتىن ئەھۋال سوراپ بولغاندىن كېيىن، ئابدۇللاغا بۇرۇلۇپ، ـــ ياخشىمۇسىز، ـــ دېدى ـ دە، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى. ئابدۇللامۇ مىدىرلاپ قويدى.

ئۇلار بىر تەخسىدىن لەگمەن يەپ، بىر پىيالىدىن قاراچاي ئىچىشتى. مەمەت قاسساپ يانچۇقىغا قول ئۇزارتىۋىدى، ئابدۇللا ئېھتىيات ئۈچۈن ساقلىغان پۇلنىڭ ئارىسىدىن ئون يۈەنلىكنى سۇغۇرۇپ ئالدى ـ دە:

ـــ پۇلىڭىزنى ئېلىڭ، ـــ دەپ بايىقى چوكانغا پۇلنى پۇلاڭلاتتى.

ـــ كەچۈرۈڭ، بۈگۈن سىلەردىن پۇل تالمايمەن.

ـــ بۇنداق قىلساق تۇغرا بولماس، سىڭلىم، بۇ كىشىنىڭ پۇلىنى ئالمىسىڭىز مېنىڭكىنى ئېلىڭ، ـــ مەمەت قاسساپ بەش يۈەننى ئۈستەلگە تاشلاپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى. ئابدۇللا قولىدىكى پۇلنى پۇرلەشتۇرۇپ يانچۇقىغا سالغاچ چوكانغا قاراپ ئۆيدى، ئىككىيلەننىڭ كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالدى. چوكان چوغدەك قىزىرىپ كەتتى.

ـــ ئۇكام ئابدۇللا، بۇ چوكان قانداقراقكەن؟

ـــ يامان ئەمەس، ئىشقىلىپ بولىدىغاندەك تۇرىدۇ...

ـــ يامان ئەمەس، دېيىشلا كۇپايە قىلمايدۇ، ئوبدانراق ئويلان.

ئابدۇللا ھۇۋۇلداپ تۇرغان ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، ئۆزىنى سۇپىغا تاشلىدى. ئۇياققا ئۆرۈلۈپ، بۇياققا ئۆرۈلۈپ پەقەتلا ئۇخلىيالمىدى. كۆز ئالدىدىن ھېلىقى چوكان زادىلا كەتمەيتتى...

بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ياسىن تۈلكە ئۇنى ئىزدەپ كىرىپ كەلدى.

— ئۆيۈڭدىن چىقمايدىغان بولۇپ كەتتىڭغۇ سەن مىس - مىس، يېتىپ يېسىمۇ تۈگىمەيدىغان دۇنيا تاپتىڭمۇ - يا، ئېھتىمال تۇنىسا چوكاننىڭ پۇلىنىڭ مېغىزىنى چېقىۋاتقان ئوخشايسەن.

— تۇنىسا دېگىنىڭ كىم، مەن ئۇنى تونۇمايمەن.

— لەڭمىنىنى يېيىشنى بىلىسەنۇ، ئۆزىنى تونۇمامسەن؟

ئۇنىڭ ئىسمى تۇنىسا ئىكەن - دە، دەپ ئويلىدى ئابدۇللا.

— لەڭمەن يېسەم ئۆز پۇلۇمغا يېدىم. بۇنىڭغا سېنىڭ ئىچىڭ ئېچىشىپ كەتتىمۇ؟

— سەن نېمە بولدۇڭ ھوي مىس - مىس، مەمەت قاسساپ ئۇ پاسكىنىنى ساڭا خېلى ئوبدان ماختاپ بەرگەن ئوخشىمامدۇ؟

— تىمىسقىلاپ يۈرۈپ ھەممە ئىشنى بىلىۋاپسەن - دە. مەن شۇ پاسكىنىنى ئالاي دەيمەن قانداق؟

— ھەي مىس - مىس، سەن ئۇنىڭ تېگى - تەكتىنى بىلەمسەن؟ ئۇ دېگەن ماشىنا بېسىۋېلىپ ئۆلگەن ھاشىم تۇماقنىڭ قىز ئالغان ئايالى، كېيىن ئۇ شۆھرەت ھاراقكەشكە تەگدى. شۆھرەتنى ھاراقكەشلەر ئۆلتۈرۈۋەتتى. ئەمدى سەنمۇ ئاشۇ شۇم خوتۇنغا يەم بولاي دەمسەن نېمە؟

— نىيىتىمدىن يانمايمەن. ئاللا تائالا پېشانەمگە شۇنداق پۈتكەن بولسا، نېمە ئىلاجىم.

— يارەببىم، ساڭا شۇنچە نەسىھەت قىلسام ئاڭلىمىدىڭ - دە! — ياسىن تۈلكە شۇنداق دېگىنىچە غوتۇلداپ چىقىپ كەتتى.

مەن راستتىنلا بۇ شۇم چوكانغا يەم بولۇپ كېتەمدىم قانداق؟... ئابدۇللا مىس - مىس تولا خىيال سۈرۈپ بىرنەچچە كېچىنى كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزۇۋەتتى.

بىر كۈنى تۇيۇقسىز ئىشىك چېكىلدى. ئابدۇللا مىس - مىس ھەيران بولۇپ ئورنىدىن تۇردى. چۈنكى ئۇنىڭ دوست - يارەنلىرىنىڭ ھەممىسى بىسوراقلا ئىشىكنى ئېچىپ كىرىۋېرەتتى. توۋا، بۇ كىمكىنە؟ ئابدۇللا چاپىنىنى يېپىنچاقلاپ ئىشىكنى ئاچتى. تۇنىسا ئىشىك تۈۋىدە كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئابدۇللا نېمە قىلىشىنى بىلمەي تەمتىرەپ قالدى. بىردەم ھاڭۋېقىپ تۇرغاندىن كېيىن «ئۆيگە كىرىڭ» دېدى.

تۇنىسا بۈگۈن ئالاھىدە ياسانغانىدى. ئۇ ئاق گىرىپ كۆڭلەك، ئارا پاشىنىلىق بەتىنكە، كۆز قاماشتۇرۇپ تۇرىدىغان پوپايكا كىيگەنىدى. بويىنىدىكى مارجانلىرى يالت - يۇلت قىلىپ چاقناپ تۇراتتى. چاچلىرىنىڭ ئالدى تەرىپى ئازراق بۈدۈر قىلىنغان بولۇپ، ئىككى ئۆرۈم چېچى ساغرىسىدا ئويناپ تۇراتتى. يۈزلىرىگىمۇ سۇسراق گىرىم قىلغانىدى.

ئابدۇللا ئۆزىنىڭ قاسماق بېسىپ كەتكەن يوتقان - كۆرپىسىگە قاراپ قىزىرىپ كەتتى.

— سىز باشقىچە ئويلاپ قالماڭ، سىزگە ئازراق ياردەم قىلاي دەپ كىر-

دىم، — تۇنىسا كىچىككىنە سومكىسىدىن ئۈچ بولاق پۇلنى ئېلىپ، ئابدۇللانىڭ ئالدىغا قويدى، — بۇ پۇلغا قوي ئېلىپ بورداقچىلىق قىلسىڭىز، ئۆزىڭىزنىڭ خىراجىتى چىقىپ قالىدۇ. قېنى، ئىشلىتىپ كۆرۈڭ. ئەگەر بۇ پۇل ئازلىق قىلسا مېنى ئىزدەرسىز.

— بۇ... بۇ توغرا بولماسمىكىن.

— توغرا بولمايدىغان نېمىسى بار؟

— كىشىنىڭ پۇلىنى، بولۇپمۇ سىزدەك بىر ئاجىزدىنىڭ پۇلىنى قانداق ئىشلەتكۈلۈك؟

— مەن سىزنىڭ ھەممە ئىشلىرىڭىزدىن خەۋەر تاپتىم. شۇڭا سىزگە ياردەم قىلغۇم كەلدى. ناۋادا سىرتقا چىقىپ ئىش تاپالىسىڭىزغۇ ياخشى، ئىش تاپالماي قايتىپ كەلسىڭىز بىرمۇنچە پۇلغا زىيان. بۇ پۇلنى خاتىرجەم ھالدا ئىشلىتىۋېرىڭ. سىزنىڭمۇ باشقىلارنى دورىيالىشىڭىزغا ئىشىنىمەن. پۇل تېپىپ بېيىغاندا قايتۇرسىڭىز بولۇۋېرىدۇ.

تۇنىسا مېڭىشقا تەمشەلدى.

— توختاپ تۇرۇڭ، بىز... بىز يەنە ئوبدانراق مەسلىھەتلەشسەك. مەن سىز بىلەن... توي قىلايمىكىن دەپ ئويلىغان، بۇ پىكرىمگە قوشۇلارسىزمۇ؟

تۇنىسا ئورنىدا شىپپىدە توختاپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى.

— مەن سىزگە باشقىچە ئويلاپ قالماڭ دېگەنغۇ! — دېدى ئۇ ئابدۇللاغا تىك قاراپ تۇرۇپ، — مەن يامان ئاتلىق بولۇپ قالدىم، بەلكىم سىزمۇ ئاڭلىغانسىز، مېنىڭ شۇم چوكان، دېگەن نامىم بار. سىز بۇ نىيىتىڭىزدىن يېنىڭ.

— مەن ئۇنداق گەپلەردىن قورقمايمەن، ماقۇل دەڭ، بىز توي قىلايلى، — دېدى ئابدۇللا تىرنىقىنى تاتىلاپ تۇرۇپ.

تۇنىسانىڭ كۆزلىرىگە لىققىدە ياش كەلدى. ئۇ ئابدۇللاغا قارىغىنىچە بىر ھازا تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، بېشىنى كەسكىن ھالدا چايقاپ قويۇپ تېز - تېز مېڭىپ چىقىپ كەتتى. ئابدۇللا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

ئابدۇجاپپار ھامىدىن

ئالما چېچىكى

(نەسىر)

باھار كۈنلىرىنىڭ بىرىدە مەن باغقا كىرىپ، رەڭگا رەڭ ئېچىلىپ كەتكەن گۈللەرنى تاماشا قىلىشقا باشلىدىم. بۇ گۈللەر چاڭقىغان دىلىمدا زوق، ھاياجان پەيدا قىلىپ، ئالەمچە خۇشاللىق بەخش ئەتتى. مەن پۈتكۈل تەبىئەتكە گۈزەللىك ئاتا قىلىپ، توزدەك ياساندۇرغان پەسىللەر ئەركىسى باھارغا كۆڭلۈمدە ئاپىرىن ئېيتتىم. بىر چاغدا قاياقلاردىندۇ ئېيتىلىۋاتقان بىر ناخشا قۇلىقىمغا كىردى.

كتاب تور بيكتى www.uyghurkitap.com

ئالما گۈلى گۈل ئەمەس
ئېچىلىپ تۇرغان بىلەن،
...

بېغىمىزدا بىرنەچچە تۈپ ئالما دەرىخى بولۇپ، ئۇنىڭ چېچەكلىرىمۇ ھۈپپىدە ئېچىلىپ كەتكەنىدى. مەن چېچەكلەرگە قاراپ تۇرۇپ قالدىم. سە زگۈلىرىم سېزىشتە، تىنىقىم پۇراشتىن توختاپ قالغاندەك بولدى. ئەجەبا، مۇشۇنداق چىرايلىق ئېچىلىپ تۇرغان بىر گۈلنى نېمە ئۈچۈن گۈللەر قاتارىدىن چىقىرىۋېتىدۇ؟ مەن باشقا گۈللەرگە قارىدىم. ئۇلار خۇددى ئۆزىدىن پەخىرلىنىۋاتقاندەك، دۇنيادا ئۆزلىرىنى بىر دەپ سانا-ۋاتقاندەك مەغرۇر، ئالما چېچىكى بولسا ئابىيامقى ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتىلغان ھاقارەتلىك سۆزدىن خىجىل بولۇپ قىزىرىپ كەتكەندەك كۆرۈندى. مەن چوڭقۇر خىياللارغا غەرق بولدۇم.

شۇنداق، ھەر قېتىم باھار كېلىپ گۈللەر ئېچىلغاندا ئالما چېچەكلىرىمۇ ئېچىلىدۇ، بۇ ۋاقىتتا كىشىلەرنىڭ كۆڭلى ئالەمچە خۇشاللىققا چۆمىدۇ. بىراق ئالما چېچىكىنىڭ ئۆمرى تولىمۇ قىسقا، ئۇ گۈزەللىكتىن شادلانغان كۆڭۈللەرنى داغدا قويۇپ، تېزلا توزۇپ كېتىدۇ. لېكىن باھار ئۆتۈپ كۈز كەلگەندە، ئۇنىڭ جەننەت مېۋىلىرى بىلەن رەڭ تالىشىپ پىشقان شېرىن مېۋىلىرى كىشىلەرنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە مەپتۇن قىلىدۇ. ھەممە كىشى ئۇنى ماختاشقا كىرىشىدۇ. ئەدىبلەر گۈزەل قىزلارنىڭ مەڭزىنى قىزىرىپ پىشقان ئالمىغا ئوخشىتىدۇ.

ناخشىچى، ئەمدى ئالما چېچىكىنىڭ ئالىيجاناب خىسلەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلگەنسىز. زامانىمىزدا خۇددى ئالما چېچىكىگە ئوخشاش كىشىلەرنىڭ ئانچە نەزەرى چۈشمەيدىغان، لېكىن بارلىقىنى ۋەتەن، ئەلگە تۆھپە قىلىۋاتقان كىشىلەر بار. ئۇلار ھەقىقەتەن ئالما چېچىكىگە ئوخشايدۇ. شۇڭا مەن ئالما چېچىكىنى ياخشى كۆرىمەن، ئالما چېچىكى خىسلىتىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملەشتۈرگەن ئاشۇ كىشىلەرنى ياخشى كۆرىمەن.

ىەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئىزىز نىياز

تامچە

(نەسىر)

مەن تۇرۇبا جۈمىكىدىن ساقىپ چۈشۈۋاتقان سۇ تامچىسىغا قاراپ تۇرۇپ قالدىم. سۈپسۈزۈك سۇ تامچىسى بىرخىل رىتىمدا تامچىلايتتى.

خىيالىمغا بىردىنلا كونىلارنىڭ «تامار - تامار كۆل بولار» دېگەن ھېكمەتلىك سۆزى

يەتتى. راست، ھەيۋەتلىك ئۆركەش ياساپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيى ئەنە شۇنداق تاماچىلارنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ ئېخ تامچە، سېنىڭ ھەربىر تامچىلىشىڭدىن ئاجايىپ ھېكمەتلەرنى چۈشىنىۋاتىمەن. ئىنسانلارنىڭ بىلىمىمۇ سۇنىڭ بىر تامچىسىنى بىر تامچىدىن توپلىنىپ كۆل بولغىنىغا ئوخشاش ئاز-ئازدىن كۆپىيىدۇ. ئىنسانىيەت دۇنياسىنى زىل-زىلىگە سالغان چوڭ-چوڭ ئىشلارمۇ كىچىك ئىشلاردىن ھەيدانغا كېلىدۇ.

ئېخ، تامچە! مەن ساڭا چەكسىز ھۆرمەتتە قاراۋاتىمەن، سەن غايە يولىدا قەيسەرلىك بىلەن كۆرەش قىلىشىڭنى سۈيسەن، ئۆزۈڭ كىچىك بولساڭمۇ قۇدرەتلىك دېڭىزلارنى ھاسىل قىلالايسەن. سېنىڭ ھېكمىتىڭ بىلىمىڭ ئېلىشىم ئۈچۈن ئۆرنەك. مەنمۇ ئۆگىنىشنى ئۈزۈلدۈرمەي داۋاملاشتۇرۇپ، ئول بىلىم توپلاپ، ئىنسانىيەت ئۈچۈن پايدىلىق بىر تامچە بولۇشنى خالايمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر روزى مەھەممەت جۈمە

ئايگۈل ھەسەن

كەتتىڭ بەلكى ئېزىنتقۇ كەينىدىن...

1

ئىزتىراپتا يىغلار تاتلىق ئۈمىدلەر،
كۆڭۈل ئىچرە چايقىلىدۇ ھەسرەتلەر.
يۈرىكىمگە تېگىپ كەتتى ئاھ، بىر تاش،
قېنى ماڭا سىرداش بولغان ھەمدەردلەر؟

قايسى زامان ئۈچراپ قالدىم مەن ساڭا؟
نە سەۋەبتىن چېتىلدىكىن رىشتىمىز؟
قايسى تەقدىر ئاتا قىلدى كۈلپەتنى؟
نېچۈن ياندى يۈرەكتىكى ئىشقىمىز؟

2

ئۈچراشقاندا ئۇت ياناتتى كۆزۈڭدىن،
بۈگۈن ھالا كۆرۈنمەيدۇ ئۈچقۇنمۇ.
سەۋەب نېمە، قاچۇرىسەن ئۆزۈڭنى،
پاك مۇھەببەت ياكى ساڭا يوچۇنمۇ؟
سوغ نىگاھىڭ قويدى مېنى تەشۋىشتە،
دىلىنىگارىڭ سېنى يار دەپ بىلسۇنمۇ؟

3

كېچىلەردە كۆركىرەيدۇ شۇم بوران،
يۈرىكىمنى تەشۋىشلەردە ئىرغىتىپ.
نەگە كەتتىڭ ساداقەتسىز ئەي ئىنسان،
كەتكەن قۇشتەك كۆكتە قانات سىرغىتىپ.
كەتتىڭ بەلكىم، ئېزىنتقۇلار كەينىدىن،
مېنى بۇندا ئازاب ئىچرە يىغلىتىپ.

ئۇيغۇر كتاب تۈر بىكىتى www.uyghurkitap.com

ئۆمەرجان مۇھەممىدى

شۇنداق ئىكەن ھايات ـ كەچمىشلەر

سۆيگۈ بار ...

يىراق - يىراقلاردىن كېلەر بىر ناخشا،
چېكىپ قىزچاقنىڭ دېرىزىسىنى.
بىراق ئەيىبلەر قىزىنى ـ ئانا،
چۈشەنمەي قەلبىنىڭ نازۇك ھېسسىنى.

چۈشەنمەي قەلبىنىڭ نازۇك ھېسسىنى،
ھەر كەچتە ئەيىبلەش بىلەنلا ھەلەك.
بىراق قىز ئىنتىزار ئاشۇ ناخشىغا،
ئەيىبلەش - توسۇشتىن پەرۋايى پەلەك.

ئەيىبلەش - توسۇشتىن پەرۋايى پەلەك،
قىز كۈتەر ناخشىنى ۋە ناخشىچىنى.
نە ئامال، ئىختىيار قىلسا ياش يۈرەك،
كۈي بىلەن باشلانغان ئايدىڭ كېچىنى.

قىز دەردلىك كۈندۈزدىن بىزار ھەر كۈنى،
كۈتىدۇ ناخشىلىق ئايدىڭ كېچىنى.
قىزچاقنى سېھىرلەر ناخشىچى ئۈنى،
بىراق، بىلمەس ئۇ ئۆينىڭ ئىچىنى.

ئۇ تېخى تەشۋىشتە، يەتكەنمىدۇ دەپ،
كۈيلىرىم جاناننىڭ قۇلاقلىرىغا.
قىز تىلەر ناخشىنىڭ تىنماسلىقىنى،
سىغماستىن كۆز يېشى چاناقلىرىغا...

سۆيگۈ بار ـ سۆيگۈدە مەۋجۇت بۇ ئالەم،
«كۈتۈش» ھەم «تەشۋىش» ھەم «ئەيىبلەش»
تە ھەم.
شۇلارنى كۆزەتكەن شائىرمۇ ئادەم،
سۆيگۈ بار ـ شۇلارنى تەرىپلەشتە ھەم...

زارلىما يۈرىكىم ...

زارلىما يۈرىكىم، زارلىما ھەرگىز،
بۇ تىنچ قەلبىمگە سېلىپ تەشۋىشلەر.
سېنى بۇ دەدلەرگە قويمىدۇققۇ بىز،
ھايات شۇ، ئاشۇنداق بولار كەچمىشلەر.

زارلىما يۈرىكىم، زارلىما ھەرگىز،
يىراقتىن شۇ گۈلنى تاللىغان ئۆزۈڭ.
تالاي گۈل ئالدىڭدا تۇرسا جىلمىيىپ،
بىز ئەمەس، ئۇلارنى شاللىغان ئۆزۈڭ.

زارلىما شۇ سەۋەب ـ زارلىما ھەرگىز،
ئۆتكۈنچى دەردلەر بۇ، كېتىدۇ ئۆتۈپ.
سۆيگۈدە سىناق كۆپ، پۈكمىسەكلا تىز،
شۇ ۋىسال بىزنىمۇ ئالىدۇ كۈتۈپ.

كۆزۈم كۈلەر، يۈرىكىمدە ياش

مەن بەختىمنى تىلەپ سېنىڭدىن،
كۈتكەن ئىدىم خېلىدىن بېرى.
نېمىشقىكىن؟ قاچتىڭ مېنىڭدىن،
مەن سېنى دەپ تەلمۈرگەنسېرى.

«بەخت» تۇرماق، قىلمىدىڭ ماڭا،
بىرەر ئىللىق تەبەسسۇم سوۋغا.
شۇ ۋەجىدىن كۆڭۈل خانەمدە،
تەشنا ھېسلار كۆتۈردر غەۋغا.

تەشنا ھېسلار غەۋغالىرىدىن،
تەشنا دىلىم تاپار يېڭى دەرد.
يات كۆڭۈللەر ئىغۋالىرىدىن،
مۇڭلىنىمەن - چېكىمەن ھەسرەت...

دەردلىرىمگە ياپتىم يوپۇقلار،
يىگىتلىكىم ئەيلىدى بەرداش.
كۆڭلىمسۇنچۇن ھالىمغا ياتلار،
كۆزۈم كۆلەر، يۈرىكىمدە ياش.

مۇھەممەت كامال (خۇشخۇي)

قارا نىيەت

قوغلاپ كېلەر مەپىنى مەپە،
تۇپتۇز يولدا تۇپتۇز سەپ تارتىپ.
ئالدىنقىسى يۈككە لىق تولغان،
كەينىدىكى خام خىيال ئارتىپ.

قوغلاپ كېلەر مەپىنى مەپە،
چاق ئېتىلسا يۈك ھېنىككى دەپ.

ئۇزاپ كېتەر يۈك باسقان مەپە،
مەنزىل تامان تۇزۇپ ئۇنۇغ سەپ.

ئۇزاپ كېتەر يۈك باسقان مەپە،
مەنزىلدىن نېسىۋە كۆزلەپ.
قۇرۇق مەپە يەنە شۇ ئويدا،
كېلەر يەقەت ئارزۇ - ئارمان يەپ.

مەخمۇت مۇھەممەت

ئۆزۈك دەريا، مەن بېلىق

ئويلاپ سېنى تۇن بويى جېنىم،
كۆزۈم ياشلىق، ئۇيقۇدىن يىراق.
كۆندۈزلىرى بىرگە بولساقمۇ،
ئېيتالمايمەن سۆزۈمنى بىراق.

ئۇلغايغانچە، دىلىمدا سۆيگۈك،
كۆبلەتلەردىم باردۇ ئارتىپ.
ئەپسۇس، سېنى تاپالماي كۆيلەر
ئۇستىلىمگە كېلىدۇ قايتىپ.

قەلبىمگە كۆچەيمەن دائىم
ساڭا ئاتاپ مىسرالار تۇزۇپ.
مۇھەببەتىك ئوكيانلىرىدىن
مەن يۈرىمەن ئۇنچىلەر سۈزۈپ.

تۇمەن مىسرا كۆتۈردى ئىسيان،
سەبرى قاچام توشتى لېمۇ لىق.
بىراق، ئۆزۈك غەمسىز بىر دەريا،
مەن قىرغاقتا نىمجان بىر بېلىق.

www.uyghurkitap.com

ئابلىز قۇربان

دوستۇمغا

كۆڭۈلنى بەرمىگىن دوستۇم، ۋاپاسى يوق قەلەمقاشقا،
ئەگەردە كۆنمىسەڭ سۆزگە، چىقار قىلمىشلىرىڭ باشقا.

ئەمەستۇركى بۇ دۇنيادا مۇھەببەتنىڭ يولى تۈپتۈز،
مېڭىشتا قىلمىساڭ دىققەت، تېگەر جەزمەن پۇتۇڭ تاشقا.

قىلىپ پەرداز، ئېتىپ قاشنى، دېسە «سۆيدۈم» ئېرىپ كەتمە،
كى ئالدانساڭ، بولۇپ سەرسان، تولار ئىككى كۆزۈڭ ياشقا.

بىلىپ قويكى ئەمەس ئاددىي، گۈزەللەر سىرىنى بىلمەك،
بىخۇد بولساڭ يېشەلمەيسەن، قونار شۇندا قىراۋ چاچقا.

تۆرەلدىڭمۇ بۇ ئالەمگە، ياشا ھوشيار، ئەقىل بىرلە،
چېچەنلىك ھەم بىخۇدلۇقنىڭ ئەمەلدە مەنىسى باشقا.

ھەسەنجان ئۆمەر

شۇ تۈزلۈكنى بىلىمەن ئەلا

دوستۇم ماڭا قىلىپ نەسىھەت،
دېدىڭ: تۈزەت ساددا - تۈزلۈكنى.
ئانچە - مۇنچە ئۆگەنگىن نەيرەڭ،
تاشلاپ ئەمدى ئوچۇق سۆزلۈكنى.

رەنجىمىگىن دوستۇم مېنىڭدىن،
شۇ تۈزلۈكنى بىلىمەن ئەلا.
بارنى دەيمەن، قىلمايمەن ھىيلە،
شۇندا تاپار ھاياتىم مەنا.

ئارزۇگۈل ھۈسەن

ئاھ قىسمەت، شۇنداقمۇ سۆيگۈ-مۇھەببەت

ئەينەككە قارايتتىم كۈندە نەچچە رەت،
سەتلىكتىن ئاغرىنىپ كۆڭلۈم پۇچۇلۇپ.
تۇنجى رەت سۆيگەندە لېۋىمگە يات لەۋ،
تىترەپ جان، كۆزلىرىم ياندى ئوت بولۇپ.
ئاھ قىسمەت شۇنداقمۇ سۆيگۈ - مۇھەببەت؟

قەسەملەر ئىچىشىپ ئايرىلماس بولۇپ،
ئۆتتى گۈل چاغلىرىم، بەختىيا يايراپ.
سۆزلىسە ئۇ ۋاپا بابلىرىدىن دەرس،
مەن نادان بىخەۋەر، قىيغىتىپ ئويناپ.
ئاھ قىسمەت، شۇنداقمۇ سۆيگۈ-مۇھەببەت؟

ئايرىلىش دەقىقە مەن ئۇچۇن ئازاب،
ئورناشقان قەلبىمگە ئۇنىڭ سىيماسى.
رەت قىلغان ئىدۇققۇ نەسىھەتلەرنى،
ساختا رېئاللىق دوستلار قىياسى.
ئاھ قىسمەت، شۇنداقمۇ سۆيگۈ-مۇھەببەت؟

كەتتى ئۇ باشقا بىر نازىنىن بىلەن،
ئەقىدەم - قەلبىمنى توپىغا تاشلاپ.
رازىدىم بىر ئۆمۈر كۈلدۈرۈپ ئۇنى،
دەرد تارتىپ ياشاشقا كۆزۈمنى ياشلاپ.
ئاھ قىسمەت، شۇنداقمۇ سۆيگۈ-مۇھەببەت؟

ئابدۇخالىق ئابدۇباقى

كىتاب

يېنىمدا بولمىساڭ تېتىماس غىزا،
ھەتتاكى چۈشۈمدە يۇرمەسمەن خۇشال.
ياشلىقىم مەناسى مۇجەسسەم سەندە،
سېنىڭسىز كۈنلىرىم مېغىزسىز شاكال.

بىر قىزغىن مۇھەببەت ئاقىدۇ ساڭا،
ئاققاندەك شوخ سۇلار كەڭرى سايلاردىن.

قۇياشسەن، ياراتتىڭ مېنى ئاي قىلىپ،
خىزىرسەن، دۇنايىڭ قىلدى بايلاردىن.

چۆل-كېزەر غېرىبمەن ئىشقىڭدا سەنەم،
ۋىسالىڭ، دەردلىرىڭ مېنىڭ خۇمارىم.
تاللاشقا دۇچ كەلسەم ئالسۇن ھەممىنى،
ئادەملىكىم بىلەن سەن قال نىگارىم.

ياراتقان ھەبىبۇل

بۇمۇ گۈناھمۇ؟

سۆزلىشىپ تۇرغاندا ساۋاقداش بىلەن،
كەپقالدىڭ چىرايىڭ ئۆزگەردى شۇئان.
ھەيرانلىق ئىلكىدە تۇرۇپ قالدىم مەن،
خۇش چىراي ئاچمىدىڭ شۇ كۈندىن بۇيان.

ھەيرانمەن شۇ ئىشمۇ بولسا گەر گۈناھ،
قانداقمۇ ياشايدۇ دۇنيادا ئىنسان.
تۇرمۇشقا ئوبدانراق سېلىپ نەزەرنى،
كۈندەشلىك ئىللەتنى تاشلىغىن جانان.

ھاتەمجان سايىم

ئىككى شېئىر

ئاچچىق خاتىرە

ئىككى يىل مۇقەددەم مۇشۇنداق بىر كەچ، سورىسام سەۋەبىنى (بىلەلمەستىن ھېچ)
ئالدىمدا تىنىمسىز تۆككەن ئىدىڭ ياش. شۇ ھامان ئىشقىڭنى قىلغانىدىڭ پاش.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

تىترىگەچ ۋۇجۇدۇم قىلىغان سۆزۈڭدىن،
قەلبىمنى ئايىماي قويغان تۇتقۇزۇپ.
دېگەندىك، ياشلارنى سۈرتۈپ، كۆزۈڭدىن،
«ئاھ، جېنىم! سەن مېنى ئالدىك قۇتقۇزۇپ.»

تالاي كەچ بۇ جايدا ئۇچراشتۇق يەنە،
(ھەر قېتىم كۆكسۈمگە قويغاندىك باش.)
ئاھ بۇگۈن چېھرىڭدە باشقىچە مەنا،
تۇرۇپسەن ياش تۆكۈپ، چىشلىگەندەك تاش.

بىلمەن سۇكۇتتە تۆككەن ياشلىرىڭ،
سۆيگۈگە تىلەيدۇ مەندىن خاتىمە.
مېڭ ئەپسۇس،
كۆكسۈمگە يايغان چاچلىرىڭ—
كىملەرنىڭ بوينىنى باغلار، پاتمە؟!

قىلمىغىن چاقچاق...

ئاھ ئەمدى سەن ماڭا قىلمىغىن چاقچاق،
«سۆيگۈ» مىز شۇ باغقا كەتسۇن چېچىلىپ.

سەن بىلەن سەيلىگە بارمايمەن، ياق - ياق،
ۋەدىلەر شاخلارغا قالسۇن ئېسىلىپ.

ئاھ ئەمدى سەن ماڭا قىلمىغىن چاقچاق،
سۆيۈشۈڭ شامالغا بوپقالسۇن ئۇدۇم.
جۇپ لەۋلەر جۇپلەشمەس ھەرگىزمۇ ئۇنداق،
ئۇ ئاخشام مەڭگۈلۈك ئۇنتۇلار چوقۇم.

ئاھ ئەمدى سەن ماڭا قىلمىغىن چاقچاق،
كۆلكەڭمۇ بۇلاقتا بوپكەتسۇن ئەسىر.
ناھەڭدىن شالدىرلاپ قويمايدۇ شۇئاق،
سۆزلىرىڭ «يالغان» غا تىكلىگەچ قەسىر.

ئاھ، ئەمدى سەن ماڭا قىلمىغىن چاقچاق،
ئۇ ئاخشام، ئۇ كەچمىش كەلمەيدۇ ئەبەد.
كەينىڭدىن ئەگىشىپ بولمايمەن ئەخمەق،
قەبرىگە كۆمۈلەر ساختا مۇھەببەت.

غېنى كېرىم

بەر جاۋاب

ئۇچراشتۇق تۇنجى رەت، بىر قىيا باقتىك،
پارلىدى چېھرىڭدە كۈلكە ئەخترى.
يۈرىكىم سىمابتەك ئېرىدى شۇ تاپ،
جىسمىمنى قورشىدى سۆيگۈ لەشكىرى.

نىگاھىڭ كۆڭلۈمنى سەرسانە قىلدى،
خىيالىڭ يادىمدىن چىقمايدۇ زىنھار.

مۇڭ بىلەن قارايمەن يىراقتىن ساڭا،
ئاجىزمەن ئىشقىمنى قىلىشقا ئىزھار.
كۈنلىرىم ئۆتمەكتە ئىنتىزارلىقتا،
بىلمەيمەن مېھرىڭدە نە قىلارىمنى.
بەر جاۋاب سەن ماڭا، ئەي گۈزەل قىزچاق،
بەر ياكى ئىشقىڭنى، يا ئارامىمنى...

ئەكبەر ئابدۇكېرىم

تاغ يولى

ئاق ئېقىندەك ياتار سوزۇلۇپ،
زەپ ھەيۋەتلىك تاغلارنىڭ يولى.

كۆكتە تۇمان، چوققىدا قار - مۇز،
گىگانت تاشلىق ئوڭى ھەم سولى.

پەستە تۇرۇپ قارىساڭ ئاڭا،
مېڭىش بەكمۇ تۇيۇلار ئاسان.
سەل ئۆرلىسەڭ ئېگىزگە قاراپ،
تەسلىكنى بىلمىسەن شۇئان.

رەيھانگۈل نەزام

شۇڭلاشقىمۇ تاغنىڭ يولنى،
ھايات يولى دەيدۇ ئادەملەر.
مۇشۇ يولدىن چىقار چوققىغا،
ئىرادىلىك، جەسۇر، بەردەملەر...

سېنىڭ نامىڭ

سېنىڭ نامىڭ يادلىنار دىلدا،
ئەڭ مۇقەددەس سۆزدۇر ئۇ تىلدا.
ئۇ دادامنىڭ ئىسمىمۇ ئەمەس،
ئانام ماڭا قويمىغان ھەتتا—
ئاكا، ئىنى، سىڭىللىرىممۇ
ئاتالمايدۇ شۇ سۆزدە ئەسلا.
ئۇ سۆيۈملۈك جانانمۇ ئەمەس،
ۋۇجۇدۇمنى نازۇك تىترەتكەن،
ئۇ نۇرانە قۇياشمۇ ئەمەس،
ئانا يەرنى قۇچاقلاپ ئۆتكەن.

خۇش ئاۋازلىق سازەندە قۇشمۇ،
ساھىل سۆيگەن زۇمرىت ئېقىن سۇ
ئاتالمايدۇ شۇ سۆزدە پەقەت.
بۇ دۇنيادا يوق ئۇ، يېتىممەن،
دېيەلمەيمەن شۇ سۆزنى ئەبەد.
ئاتالمايدۇ ھېچ نەرسە شۇنداق،
بولالمايدۇ ھېچ نەرسە ھەم تەڭ.
شۇ تەۋرۈك سۆزدۇر: ئانىجان!
ئۇ مۇقەددەس سۆزدۇر ماڭا ئەڭ...

تۇرغۇن پەيزۇللا

سۆزۈلسۇن چېھرىڭدىن ھەسرەتلىك تۇمان

سۆزۈلسۇن چېھرىڭدىن ھەسرەتلىك تۇمان،
باھارنىڭ نۇرىنى كۆرەي مەن ئۇندىن.
سۆزۈمدىن بولمىغىن ئەسلا دەرگۇمان،
قېيىدىشىڭ بىھاجەت سۆيۈلگەن كۈندىن.

قاراشتىن بېشارەت كۆزۈڭ يۇمغان دەم،
قېيىدىشىڭ مۇھەببەت،
قويىدۇڭ چاندۇرۇپ.
شۇ سەۋەب قەلبىمىمۇ چەكمەيدۇ ئەلەم،
كەل سۆيەي لېۋىڭگە سۆيەي قاندۇرۇپ.

ھۈسەيىن ئەسئەت

بۇ كېچە

يۇلتۇزلار جىمىرلاپ قىسماڭلار كۆزنى، دەريالار شاۋقۇنلاپ بۆلمەكلار سۆزنى،
بۇ خىلۋەت ماكاننى ئاران تاپقاندا. دىلىمدىكى قەلبىنى ماڭا چاتقاندا.

بورانلار ھۆركىرەپ سالماڭلار غەۋغا،
بىلسەڭلار بۇ كېچە — ۋىسال كېچىسى.
قۇشقاچلار چۇۋۇلداپ ئېيتماڭلار ناۋا،
بىز ئۈچۈن بىھاجەت سۆيگۈ جارچىسى.

تولۇن ئاي يۈرمىگىن نۇرۇڭنى ئاياپ،
كۆرەي مەن جاناننىڭ چېھرىنى ئېنىق.

سەن ئۈچۈن تەڭرىگە قىلايمەن سەجدە،
گۈزىلىم قوينىدا ئالسام بىر تىنىق.

تەبىئەت بىر كېچە بەرگىنە پۇرسەت،
مۇڭدىشاي يار بىلەن، مۇڭدىشاي تۈزۈك.
ئېھ، زېمىن بۇلاققا بەرگىنە پەرمان،
ئۇ، ئاقسۇن سۆيگۈدەك مەڭگۈ پاك، سۈزۈك...

ئەنۋەر مەتقاسىم

تامچە

ئۈمىدىم چىرىقى يانغاچ چاراقلاپ،
خۇشالمەن بىباھا گۆھەر تاپقاندەك.
قۇت بەردىڭ دىلىمغا ئەي گۈزەل «تارىم»
ۆرلەيمەن مەنزىلگە دۇلدۇل چاپقاندەك.

يالقۇنلۇق ئىستىكىم — ئارزۇيۇم ئىدى،
قوشۇلۇپ دولقۇنغا شارقىراپ ئېقىش.

ئەجرىمدىن ياشنىتىپ ئىجاد بېغىنى،
ھەم مۈشكۈل ھەم پارلاق چوققىغا يېتىش.

ئىستىكى ھەل بولغان تامچەڭ مەن «تارىم»
مەيلى ئاق قاياققا ئاقىمەن ئەبەد.
ئەقىدەم، سۆيگۈمدە ئۇلغايتىپ سېنى،
ئاقىمەن كۈۋەجەپ بوشاشماي پەقەت.

بارات ئىمىن

شېئىر ۋە قىتئەلەر

ئالدىدا

(مەرھۇم شائىر نېمشىھىت ئىزىدىن)

يارغا كۆپ دېسەممۇ بول دەردىمگە - دەرمان ئالدىدا،
بولمىدى دەرمان ئۈچۈن بىر جايدا پىنھان ئالدىدا.
كەتمىدىم پەشنى قېقىپ ئەھدىمدە ۋىجدان ئالدىدا،
گەرچە مەن ھەرقانچە دەرد تارتساممۇ ئەپغان ئالدىدا.
سۆزلىرىم چىن، ئېيتمىدىم ھېچ قىلچە يالغان ئالدىدا.

سۆيگۈمىزنىڭ شەرتىدىن مەن تايمىدىم، ئۇ تايدى بەك،
باشتا چىڭ سۆزلەپ كېيىن كەتتى بوشاپ ــ سولتايدى بەك.
كونا تامدەك سېرىلىپ بىر يانغىلا قىڭغايدى بەك،
سەن ئۆزۈڭنى ئوڭشۇال، دېسەم، جېدەل ئۇلغايدى بەك،
نە كېرەك تەنبىھ ئاڭا، ئازغاچقا شەيتان ئالدىدا.

بەزىلەر ئېيتتى: «ئەجەب ئىش بوپتۇ يارىڭ كەتكىنى»
كەتسە نېسىم بوپتۇ، دېدىم مەن، بېشىغا جىن تەپكىنى،
بۇ ئۇنىڭكى ئۆز ـ ئۆزىگە بىر پالاكەت تاپقىنى،
يىغلىتار قىلمىشلىرى ئالدىمدا ئىشىك ياپقىنى،
ئاقمىغاي پۇشمان كېيىن دەۋايى سۇلتان ئالدىدا.

راست دېگەندەك كەلدى خەت، تۇرغان يېرى قۇددۇس ئىكەن،
يازغىنىدەك خېتىدە، بىر بەتقىلىققا دوست ئىكەن،
ئويلىغاندەك نەدە ئىش، ھال ـ كۈنى بەكمۇ بوش ئىكەن،
يولدىشى «چوڭ باي» ئەمەس، ئالدامچى يالاڭتۆش ئىكەن،
نېمە چارە ئەمدى مىسكىن قالسا زىندان ئالدىدا.

بىلمىسە كىم ئۆز نەسلىنىڭ، يارىنىڭ ۋاپاسى ـ قەدرىنى،
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، ئەزىز جايىنىڭ باھاسى ـ قەدرىنى،
ئۆرۈسە يۈز، كەتسە تاشلاپ، ئاقلىماستىن ئەجرىنى،
شۇ ۋاپاسىزلىق خازان قىلغاي ھاياتى، بەختىنى،
قارا يۈز قوپقاي ئۇ ئاخىر تاڭلا سۇبھان ئالدىدا.

ھەقىقەت گاھىدا

قاچانكى، ھەقىقەت ھۆكۈمران بولۇپ،
تۇرسا ئۆز تەختىدە، كۈللەيدۇ جاھان...

ھەقىقەت سۆرەلمە (گاھى بىر پۇتتا)،
كەينىدە قالىدۇ، چېچىپمۇ ئاتتا.
بەزىدە ئالدىغا ھەقىقەتسىزلىك
ئۆتۈپمۇ كېتىدۇ سالمىسا نۇقتا.

ناھەقلىق گال سىقىپ ئويىدۇ كۆزنى،
چىققان كۆز ئورنىغا كەلمەيدۇ ئاسان.

قىتئەلەر

1

ئېگىلدىم، ئېگىشىپ قەددىم نون بولدى،
يەر سۆيۈپ ھالىمۇ زار ـ زەبۇن بولدى.
قۇرۇق قول بولغاچ مەن سۆزۈم ياقمىدى،
ئالدىڭدا ئامالسىز باغرىم خۇن بولدى.

2

قومۇشتەك كېدىيەپ — پۇپەك چىقىردىم،
كۆرەڭلەپ كەتمە بەك جىيەك چىقىردىم.
تەنبىھنى ساۋاق بىل، بۇرۇنمۇ شۇڭا،
يىقىلغان خاتاغا دېيەك چىقىردىم.

سابىرجان سەيىت

ناخشىلار توختىماس

بىر كۈنى كېتىمىز دۇنيادىن دوستلار،
قالىدۇ بىز سۆيگەن دەريا ۋە تاغلار.
قالىدۇ بوستانلار، بۇلاق بويلىرى،
تەر تۆكۈپ ئىشلىگەن ئېتىز ۋە باغلار.
ۋە لېكىن بىھۇدە ئۆتمەيدۇ يىللار،
مېۋىسى تەسەللى بېرىپ كېتىدۇ.

نەجات ئارىپ

3

خىيالىلار دەرگاھىغا قاراپ چېپىشىم،
توختاپمۇ باقمىدۇق، ئارام ئېلىشىم.
نەچچە يول ئالماشتۇق، يەنە قانچىلىك
قالغاندۇ، بارارمىز قاچان يېتىشىم!

مۇسىبەت ـ ئەلەملەر ئۇنتۇلۇپ ئاخىر،
ھاياتلار يەنىلا كۈلۈپ ئۆتىدۇ.
ناخشىلار توختىماس شەھەر ـ سەھرادا،
قالىدۇ ئەجدادنىڭ تۆھپە ئىزلىرى.
قولىدا گۈلدەستە، كېلەر ئىز بېسىپ،
ئەتىنىڭ ئىجادكار ئوغۇل ـ قىزلىرى.

باللىق

باللىق
تىلىۋاپتۇ ئانىسىدىن،
سەھەردىكى قۇياشنى.
تىنىقلىرىغا
باھاردىكى گۈللەر ھىدىنى.
تەڭرىم
ياسىغاندا ئۇنىڭ يۈزىنى
ئاي نۇرىغا
قوشقانمىكىن ئانا سۈتىنى؟
باللىق
ئېلىپ كەلگەن كۈلكىسىنى
جەننەتتىن.
سەبىيلىكىنى
ئۆگىنىپتۇ پەرىشتىلەر...

سەدىن قايىدىم

مەسخىرە

پاقا دېدى قۇشقاچقا:
«چۇرۇقلاپلا كەتتىڭغۇ؟!»
قۇشقاچ دېدى پاقىغا:
«ئىككى سەكرەپ بىر توختاپ،
پۇشتەك ئېسىپ بوينۇڭغا
كۇرۇلداپلا كەتتىڭغۇ؟!»

ئويلاپ كەتتىم جاھانـنى،
ئالدىمدا كۆپ مەنزىرە.
بەزىلەرگە شان ـ ئالقىش،
بەزىلەرگە مەسخىرە...

مەھەممەت ئابدۇللا مىراشىم

مۇڭلانمىغىن بۇيۇك چوقىلار

ماتەملىك ياش تۆكمە چوقىلار،
ئۇمىدسىزلىك قىلمىسۇن قامال.
ئايىنىدى، بول بىلمەس، ئۆلدى دەپ،
ئەۋلادىڭغا قىلمىغىن ئۇۋال.

مىراس، شۆھرەت بۆشۈكلىرىدە،
ئەمدى يەنە ئۇخلايدۇ، دېمە.
كىشنەپ ماڭغان غالىب ئاتلارنى،
چۈشىدىۋ كۆرمەيدۇ دېمە.

زامان بىزگە بەرگەچ كۆپ ئىمكان،
يارىتىمىز پەندە زور ئۇتۇق.
بىلىمسىزلىك، سۈكۈت، ھورۇنلۇق،
قىستالماقىتا گۆرلەرگە تولۇق.

مۇڭلانمىغىن ئېگىز چوقىلار،
يۈكسەكلىكتە قىلمىنز جەۋلان.
بىز ئۇستۈڭدە تۇرۇپ جاھانغا،
قۇياش نۇرى يوللايمىز ھامان...

ئۇيغۇر كتاب تۈر بىكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەدەبىي ھايات ۋەئۇچۇرلار

تۇرپاندا ئابدۇخالىق ئۇيغۇرمۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە تۇرپان ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى ئارقىسىدا ۋەتەنپەر، دېموكرات شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر تۇغۇلغانلىقىنىڭ 91 يىللىقى ھەم ۋاپاتىنىڭ 60 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن 1993 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى تۇرپان شەھىرىدە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. مۇھاكىمە يىغىنىغا ش ئۇ ئا ر ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى، تۇرپان ۋىلايىتىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئابلا يۈسۈپ، ش ئۇ ئا ر ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك تەتقىقاتچىسى، يازغۇچى ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ش ئۇ ئا ر يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مەھەممەت شاۋۇدۇن، تۇرپان ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مۇھەممەت شانىياز قاتارلىقلار، شۇنىڭدەك تۇرپاندىكى ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى، مەرھۇم ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقان، زامانداشلىرى ھەم ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى گېزىت ـ ژۇرنال، نەشرىيات ئورۇنلىرىنىڭ ۋەكىللىرىدىن بولۇپ 150 كىشى قاتناشتى.

مۇھاكىمە يىغىنىدا قەييۇم تۇردى، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، مەھەممەت شاۋۇدۇن، قادىر ئەكبەر، ماھمۇد زەيىدى، ئىسمايىل تۆمۈرى قاتارلىق يولداشلار ھەرخىل تېمىلاردا ئىلمىي ماقالە ئوقۇپ، شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ جەڭگىۋار ھاياتى، مول ئىجادىي تۆھپىسى ۋە ئۇنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىدا تۇتىدىغان مۇھىم ئورنىنى ئوخشاش بولمىغان نۇقتىلاردىن روشەن يورۇتۇپ بەردى.

11 نەپەر ئەدىب ئەزالىققا قوبۇل قىلىندى

1993 ـ يىلى 5 ـ ئايدا جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شۇجىچۇسىنىڭ تەستىقى بىلەن ئاپتونوم رايونىمىزدىن تۇرسۇنمۇھەممەت پەخرىدىن، ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، ئالىمجان ئىسمايىل، راخمان مامۇت، توختى ئايۇپ، ئابدۇللا سۇلايمان، غەيرەت ئابدۇللا، تۆمۈر گۇەنچېڭفۇ (شىۋە)، ئەۋەسقان نۇرقوجا (قازاق، ئايال)، قاھارمان (قازاق) قاتارلىق 11 نەپەر ئەدىب جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىقىغا قوبۇل قىلىندى.

مؤمن مۇھەممەدى

ئۇزۇلمەس رىشتە

(ھېكايە)

پېنسىيەگە چىققانلارنىڭ ئىچكىرى ئۆلكىلەرنىڭ داڭلىق ساياھەت رايونلىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش ئۆمىكى خاڭجۇدۇن چىقىپ شاڭخەيگە قاراپ يول ئالغانىدى.

ھەر مىللەت، ھەر ساھەدىن كەلگەن يىگىرمەدەك ئەر-ئايال سەيياھلار بۇ بىر نەچچە كۈن جەريانىدا تونۇشۇپ-بىلىشىپ، قەدىناس لاردىن بولۇشۇپ قالغانىدى.

— يولداش لى گۇاڭ، يۇرتىڭىز خاڭجۇ ھەقىقەتەنمۇ داڭلىق شەھەر ئىكەن، — دېدى مۇرات ئۇدۇلدا ئولتۇرغان كىشىگە ھاياجىنىنى باسالماستىن، — نۇرغۇن تەسىراتقا ئىگە بولۇپ، زېھنىم ئېچىلىپ قالغاندەك بولدۇم.

— كوندىلار «مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا» دەپ بىكار ئېيتمىغان-دە، — دېدى لى گۇاڭ راۋان ئۇيغۇر تىلىدا جاۋاب بېرىپ، — لېكىن مەنزىرىسى شىنجاڭغا ئوخشىمىغاندۇ؟

— ئۇ جەھەتتىن بۇ قەدىمىي كاتتا شەھەرنى سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ، لېكىن جەلپكارلىق مەنزىرى ئوخشاش ئېكەن، — دېدى مۇرات، — سىز شۇڭلاشقا يۇرتىمىزنىڭ شىنجاڭغا ئۆزلىشىپ كەتكەنسىز-دە؟

— ھا... ھا... ھا... توغرا ئېيتتىڭىز، — دېدى لى گۇاڭ رازىمەنلىك بىلەن، — شىنجاڭنىڭ نۇرغۇن يەرلىرى خاڭجۇغا ئوخشايدۇ، مېنى شىنجاڭغا ئۆزلەشتۈرگەن بۇنىڭدىنمۇ مۇھىم تەرىپى، ئۇيغۇرلارنىڭ تىل، ئۆرپ-ئادەتلىرىنى ئۆگەنگىلىكىم بولدى. مەسىلەن، بۇ قېتىم ئېكسكۇرسىيەگە كەلگەن مىللىي قېرىنداشلارنىڭ ھەممىسىلا خەنزۇچە تىل، يېزىقىنى بىلىدۇ، مانا بۇ بىمالال سۆزلىشىپ، چوڭقۇر چۈشىنىشىڭلار كاپالىتى-دە!

— ئۇغۇ شۇنداق، — دېدى تۆۋەن ئاۋازدا مۇرات تەستىقلاپ، — مىللەتلەر بىر-بىرىنى چۈشىنىش ئۈچۈن تىل ئۇقۇرۇق دەگىە، ھېسسىياتمۇ بىۋاسىتە بولىدۇ-دە.

— پاراڭلىرىمىز بىر ۋەقەنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردى، — دېدى لى گۇاڭ ئەۋرىشىملىكى قالمىغان بارماقلىرى بىلەن كىشىنىڭ ھەۋىسى كەلگۈدەك ئاقارغان شالاڭ چاچلىرىنى تاراپ قويۇپ، — بۇ، خېلى يىللار ئالدىدىكى ئىش. لېكىن ئويلىسام تۇنۇگۈنكىدەكلا بىلىنىدۇ.

— قارىغاندا، ئەسلىمىگىز قىزىقارلىق بولسا كېرەك لاۋلى.

— ھېنىگچە، قىزىقارلىقىدىنمۇ

www.uyghurkitap.com

كۆره ئەھمىيەتلىك. مۇنداقچە ئېيتقاندا بىز باياتىن قىلىشقان پاراڭلىرىمىزنى ئىسپاتلاشنىڭ ئەمەلىي پاكىتى دېسىمۇ بولىدۇ. ھەي شۇلارنى ئويلىسام... نېمىشقا دېگەندە بەزى ئادەملەرنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغاچقا شۇ پېشكەللىك يەنە قانداق ئۇقۇشماسلىقلارغا چېتىلغاندۇ، دەيمەن. بەلكىم مېنىڭ ئەندىشەمنىڭ ئەكسىچە ھېچ ئىش بولمىغاندۇ...

پويىزنىڭ رىتىملىق تەۋرىشى سەپەرداشلارنىڭ شېرىن سۆھبەتلىرىگە دەخلى قىلغۇسى كەلمىگەندەك تېز سۈرئىتى بىلەن يېقىمسىز ئاۋازلىرىنى ئارقىسىغا تاشلاپ ئىلگىرىلەپ كېتىۋەردى...

* *

شەرققە قاراپ كېتىۋاتقان ئاپتوبۇستا يولۇچىلار كۆپ، ۋاراڭ - چۇرۇڭ بولسىمۇ، ئاخىرقى ئورۇندۇقتىكى ئىككى يولۇچى خۇددى بۆلۈمدە ئولتۇرغاندەك پاراڭغا چۈشكەنىدى. قارىغاندا ئۇلار ئۆز ئىشلىرىغا خېلىلا ئەستايىدىل بولسا كېرەك. مانا ھازىر ھەيۋەتلىك دەريانىڭ تاغ ئېغىزىدىكى قىستاڭغا سېلىنغان ئاسما كۆۋرۈكتىن ئۆتكەندە ھەممىسىلا دېگۈدەك بىر - بىرلىرىنى قىستىشىپ ئورۇنلىرىدىن تۇرغىنىچە بىردە كۆۋرۈككە، بىردە دەرياغا، بىردە ئېسىلىپ تۇرغان خادا تاشلارغا قاراشقاندىمۇ ھېلىقى ئىككىسى مىدىرلاپمۇ قويۇشمىدى. ئۇلارنىڭ يېشى چوڭراقى «ياشلار» ژۇرنىلىنىڭ خادىمى مۇرات بولۇپ، ئۇ يالاڭباش، ئاق يۈزلۈك، خۇش چىراي يىگىت ئىدى. ئۇنىڭدىن ياشراقى بولسا، «پىئونېرلار» گېزىتىنىڭ خادىمى جۇمان بولۇپ، بۇغداي ئۆڭ، بۈدۈر چاچ، كۆك كۆز، تولۇق ئەتلىك بولۇپ، ئۇ ئۈستىگە شەتلەنكە كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى. ھەر ئىككىسىنىڭلا كۆزىدە قارا كۆزەينىكى، بوينىدا ئاپپاراتى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ تۈگىمەس پارىڭى بۇ قېتىمقى ئۇيۇشتۇرۇلىدىغان مەخسۇس ماقالىلەر تېمىسىدا بولۇۋاتاتتى. ئۇلار يېرىم يولدا ماشىنىدىن چۈشۈپ قالدى. بۇلارنىڭ بارىدىغان يېرى «قاراباغ» گۇڭشې ئۈچىنچى دادۈي ئىدى. بۇ خېلى ئارىلىق بولۇپ يىراقتىن دەرەخلىرى غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئېتىز ئارىلاپ كەتكەن تاقىر، توپا يولدا بۇ ئىككى مۇخبىر سومكىلىرىنى كۆتۈرگىنىچە پىيادە ماڭدى.

* *

بۇ ئاۋغۇست ئېيىنىڭ ھاۋا ئوچۇق كۈنى ئىدى. بىڭتۇەن «بەشدۆڭ» پونكىتىدىكى يېمەك - ئىچمەك ماگىزىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى مېۋە - چېۋە يايمىسى ئۆزلىرىگە لايىق خېرىدارلىرى بىلەن خېلىلا ئاۋات ئىدى. بۇلارنىڭ ئارىسىغا «قاراباغ» گۇڭشېسىدىن خىزمىتىنى تۈگىتىپ قايتقان ئىككى مۇخبىرمۇ كېلىپ قېتىلدى. بۇلارنىڭ سودىسى ئاز - تولا مېۋە - چېۋە، پىرەنىك، بىر بوتۇلكا ئالۇچا ھارىقى ئېلىش بىلەن تۈگىدى.

— ياپىرىم، — دېدى جۇمان ئەتراپىدىن بىرەر ئەپلىك ئورۇن ئىزدىگەندەك قاراپ، — شۇنچە يولنى راستتىنلا پىيادە ماڭغان بولدۇقمۇ؟

— ھەممە ۋاق «يەڭگەك ئالدىڭغا چىقىۋەرمەيدۇ - دە»، — دېدى مۇرات. بۇلار كۆلۈشكىنىچە سۇ ياقىلاپ مېڭىشتى. كىشىلەر بۇ يەردىن شەھەرگە باردىغان ماشىنىلار چىقىدۇ دېگەچكە ساقلاشقا تەييارلانغانىدى. لېكىن شۇ تۇرقىدا ماشىنىدىن دېرەك يوق، كۈن ئىسسىق بولغاچقا ئۇلار خالىراق يەردە كۆتمەك بولدى. ئاۋۇ ئېقىۋاتقان تاغ سۈيىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى باراقسان تاللىق بۇلارنىڭ دىققىتىنى تارتتى. ئۇ يەردىن كەلگەن - كەتكەن ماشىنىلارنى بايقاشقا بولاتتى.

— پاھ، پاھ! — دېدى مۇرات ھاياجانلىنىپ، — مەنزىرىلىك يەر ئىكەن! تەبىئەت كۆزەللىكى دېگەن - زە، — دېگىنىچە يانپاشلىدى.

ئۇلار سومكىدىكى يەيدىغان نەرسە - لەرنى چىمەنلىك ئۈستىگە يايدى. قولى ئەپلىك مۇرات بىر تال ئالمىنى بەكىسى بىلەن ئويۇپلا «رومكا» ياسىدى. ئەمما ئۇنى يەرگە قويغىلى بولمايتتى.

— بۇ خۇددى ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتىنىڭ چېلەكىگە ئوخشاش بولدى - دە، — دېدى جۇمان قولىدىكى ئالما «رومكا» غا قاراپ.

— توغرا دېدىڭ، ئۇلار چېلەكنى يەرگە قويماي تېز ئەكەلسۇن دەپ شۇنداق ياساتقان، ئەمما بىز ئۇنداق تېز ئىچمەيمىز جۇمۇ! — دېدى مۇرات.

— ئىچىپ بولغاندىغۇ يەرگە قۇيارمىز؟

— ئۇ چاغدا ئىچىدە تۆكۈلىدىغىنى يوق - تە.

بۇ ئىككىسى شېرىن سۆھبەتلەر سالغىنچە ئولتۇرۇشتى.

مانا بىر چاغدا ئۇلارنىڭ يېنىدا بىر ئاتلىق پەيدا بولدى - دە:

— ھە يىگىتلەر، ئولتۇرۇشلىرىڭ كۆڭۈللۈك بولسۇن! دېگىنىچە ئاتتىن چۈشۈپ كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ئېتىمۇ دالا ئادىتى بويىچە ئىگىسىدىن بۇرۇن توختىغانىدى.

— بىرگە بولسۇن، — دېدى جاۋابەن جۇمان. شۇنىڭ بىلەن بۇ «مېھمان» بىلەن ھەمداستىخانلىق پاراڭلىرىمۇ قىزىپ كەتتى. «مېھمان» ئۆزىنىڭ ئالاھىدە تەسىرىنى قالدۇرماقچى بولدىمۇ ياكى مىجەز-خۇلقى شۇنداقمۇ ئەيتاۋۇر قەيەردىن سۆز باشلانسا شۇ يەردىن چىقىپ، مۇخبىرلارغا سۆز بەرمەيتتى. ئۇزايىدىن كۆپىنى كۆرگەنلىكى، قولىدىن ئىش كېلىدىغانلىقى ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

ئاردىدىن بىرەر سائەت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، چەبدەسلىك بىلەن ئېتىغا مىنىپ، قانداق تېز كەلگەن بولسا، شۇنداق تېز غايىب بولدى. ئۇنىڭ ئىزىدا توزۇغان توپىلا قالدى.

— تۇرقىدىن بىر ئالىقانات كۆرۈنمىدۇ، — دېدى جۇمان كۆڭلىدىكى بىر غەشلىكنى يوشۇرماي.

— ئەمما كۆرگىنىمۇ كۆپ، سەنچى ئادەم ئىكەن، — دەپلا قويدى مۇرات ئۇنىڭدىن ئىچكىرىلەپ بايقى «مېھمان» ئۈستىدە توختاشنى خالىمىدى.

كۈن پېشىن بولۇپ قالسىمۇ تېخىچە ماشىنىدىن دېرەك يوق ئىدى. ئەمدى ئاشۇ تاشيولغا بېرىپ ماشىنا توسۇشتىن باشقا چارە يوق ئىدى. لېكىن سۇ بويىدىكى بۇ چىمەنلىك سايىدا يانپاشلاپ ھۇزۇرلىنىپ تۇرۇۋاتقان مۇرات بىلەن

كتاب تور بىكىتى www.uyghurkitap.com

جۇماننى ئارىلاپ يەلپۇپ تۇرغان ئىسسىق شامال، باياتىن ئىچىشكەن ئالۇچا ھارىقىنىڭ كەيپى بىلەن قوشۇلۇپ ئېزىپ قويغانىدى.

— ئاي دالا دېمىسەم مۇشۇ يەردىلا ئۇخلاپ قالغۇم بار، — دېدى جۇمان.

— بۇ گەپنىغۇ ھېسسىياتىڭ بويىچە دەۋاتىسەن، — دېدى مۇرات ئۆزىنى تىمەن تۇتقان ھېيابلاپ، — ماشىنىغۇ چىقىپ قالار، ئەڭ ياخشىسى ئۆيىمىزگە بېرىپ ئۇخلايلى.

مۇرات قانداقتۇر بىر گۈلنى بارماقلىرىدا پىرقىرىتىپ پۇراپ تۇرۇپ ئۇ گەپلەرنى قىلغان بولسىمۇ، ئۈگىدەك بېسىپ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كېتىۋاتاتتى.

ھەر ئىككىسى ئۇخلاپ كەتتى.

مۇرات بىلەن جۇمان چۆچۈپ ئويغاندى. ياق، توغرىسىنى ئېيتقاندا باشقىلار تەرىپىدىن ئويغىتىلدى. شۇ ھالدا ئەلەڭ - سەلەڭ ئورنىدىن تۇرغان بۇ ئىككىسى كۈننىڭ قىزىلى تېخى كەتمىگەن مۇنۇ ۋاقىتنىڭ ئەتىگەن ياكى كەچلىكىنى بىلەلمىدى. ئۇنىمۇ بىلەر ئىدى - يۇ، ئەتراپىدىكى بىرنەچچە مىلتىق تۇتقانلارنىڭ ئەلپازى ئويلىنىشقا مۇمكىنچىلىك بەرمەيتتى. ئۇلار ئاشۇ جىددىي ھالەت ئىچىدە نوقۇشلۇنۇپ ھەيدەلگىنىچە بىر ئۆيگە سولاندى.

بۇ ئۆينىڭ ئىلگىرى نېمىلەرگە ئىشلىتىلگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى؛ دېرىزىسى تاختاي بىلەن مىخلانغان بولۇپ، يەشىكلەر، تاختايلار، خالتىلىق سېمونت ھەم سۇنۇق ئۈستەللەر قالايمىقان تۇراتتى. مانا شۇ ئۆيدە بۇ ئىككىسى سەگەكلەشكەن بولسىمۇ، نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە ئەكىرىپ قويغانلىقىنى چۈشەنمەيتتى، مۇنداقچە ئېيتقاندا چۈشىنىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— بۇ نېمە ئالامەت بولدى مۇرات؟ — دېدى بىر چاغدا تىت - تىت بولغان جۇمان، — سەن بىرەر نەرسە سېزەلىدىڭمۇ؟

— ھەي بۇرادەر، سەنغۇ مەندىن سورىدىڭ، مەن كىمدىن سورارمەن، — دېدى ئۇلۇغ - كىچىك تىنغان مۇرات. ۋاقىت ئۆتمەكتە، بۇ ئىككىسىنىڭ بېشىدا باياتىن پىرقىراۋاتقان ۋەھىمىلەر ئەمدى چىگىش خىيالغا ئالماشتى...

ئۆينىڭ ئىچى قاراڭغۇ ئىدى. زالدىكى لامپۇچكىنىڭ ئىشىك ئۈستىدىكى تۈڭلۈكىدىن چۈشكەن يورۇقى ئۆينى غۇۋا يورۇتاتتى. ئەمدى ئىلاجىسىز ئۆزلىرىنىڭ سولانغانلىقىنى بىلگەن مۇرات بىلەن جۇمان خىزمەت بىلەن كەلگەندىن بېرىقى ئىشلىرىنى ئەسلەشكە مەجبۇر بولدى.

— بىز ئۇچراشقان مۇئەللىم، ئىتتىپاق كادىرلىرى بىلەن بولغان سۆھبەتلەردە خاتا گەپ - سۆز قىلغاندىمىزمۇ؟

— مۇمكىن ئەمەس. بىز دېگەن ۋەزىپە، ئاشكارا تەشۋىقات بىلەن كەلگەن تۇرساق، نېمىدەپ خاتا سۆز بولسۇن، ئۇلار يۇقىرىنىڭ يوليورۇقلىرىنى يەتكۈزگىنىمىزدىن مەمنۇن بولۇشتىغۇ!

— ئۇ تەرىپى ئايدەك ئېنىق. بىراق مۇنۇ پېشكەللىك «تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك» چاپلاشقىنى نېمىسى؟

— يا ھېلىقى سۇغا ئېقىۋاتقان چوشقىغا تاش ئېتىپ ئۇرغىنىڭنى كۆرۈپ قالغانمىدۇ؟

— چوشقىنى ئۆچ كۆرىمەن ئەمەسمۇ.

— ئۇنىڭ ئىگىسى ياخشى كۆرىدۇ - دە!

— بەلكىم ھاراق ساتقان ئايال بىلەن تاكاللىشىپ قالغاندا تىللاپ قويمىغاندىمىز؟

— توختا، ھېلىقى ھارىقىمىزنى ئىچىپ كەتكەن ئاتلىق بىر نەرسىلەر دەپ چېقىشتۇرغان بولمىسۇن؟

— ...

دەل شۇ چاغدا ئەنسىزچىلىك بىلەن ئېچىلغان ئىشىكتىن پاكار بويلۇق، پاناق بۇرۇن، سۆرۈن تەلەت تاپانچىلىق بىرسى كىردى - دە، ئالىقىنىنى يېيىپ بىر نېمىلەرنى دېدى. مۇرات بىلەن جۇمان پەرەزلىرى بويىچىلا مۇخبىرلىق كىنىشكىلىرىنى بەردى. لېكىن ئۇ ئۇققىلى بولمايدىغان گېپىنى دەۋەردى. مۇرات بىلەن جۇمان ئۇ، نېمىلا دېسە ماقۇل دەيلى، دېگەن چۈشەنچە بىلەن «ھەئە» دېگەن ئىشارىنى قىلغانسېرى تاپانچىلىق كىشى كۆزىنىڭ ئاق پاختىسىنى چىقارغىنىچە تېرىكىپ كەتتى. يېنىپ - يېنىپ كىنىشكىدىكى رەسىم بىلەن ئالدىدىكى ئىككى ئادەمنى سېلىشتۇرۇپ بېگىز قولىنى بۇلارغا نوقۇغىنىچە «لاۋشۇ» دەپلا چىقىپ كەتتى.

مۇرات بىلەن جۇمان خەنزۇچە پەقەت كەسپىي ئىشلار ئۈستىدە ئاز - تولا بىلەتتى. ھازىر بولسا ھېچ نەرسىنى ئۇقالمىدى، تاپانچىلىق كىشى غەلىتىلا تەلەپپۇز بىلەن سۆزلىگەچكە تېخىمۇ چۈشەنمىدى. لېكىن بىرنەچچە قېتىم تەكرارلانغان سۆز بۇلارنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە جاراڭلايتتى: لاۋشۇ، لاۋشۇ...

بۇلار ئۆزلىرى قويغان سوئالغا ئۆزلىرى جاۋاب تاپالماي بۇرۇختۇم بولۇشتى. ئارىنى جىمجىتلىق قاپلىدى. بۇ جىملىق ۋەھىمىلىك ئىدى. كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان بىر تور يۆگىلىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. مۇرات ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ باقسىمۇ كۆزىگە ياش ئەگىيتتى.

مانا، تۈن بىر چاغ بولدى. جۇمان بېشىنى تامغا تىرىگىنىچە ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. مۇرات كۆزىنىڭ ئوچۇق ياكى يۇمۇقلۇقىنى بىلەلمەيتتى... بىر چاغدا جۇمان تۇيۇقسىز ئۈندەرەپ جۆيلۈپ كەتتى. مۇرات ئۇنىڭ دولىسىدىن سىلكىپ ئويغىتىپ قويدى.

— ئۇھ! ... مېنى قارا بېسىپتۇ - دە، — دېدى ئەتراپقا ئەنسىز قارىغان جۇمان، — ھېلىقى ھارىقىمىزنى ئىچىپ كەتكەن پۇچۇق بىلەن بايىقى تاپانچىلىق پاناق مۈڭگۈزلۈك مەخلۇققا ئوخشاپ مېنى يار بويىغا قىستاۋاتقۇدەك...

— بۇ گەپچە ئويغىتىپ قويغىنىمغا رەھمەت دېسەڭ بولغۇدەك، — دېدى مۇرات چېقىشىپ.

— ۋاي مۇرات، نېمىلەرنى دەيدىغانسەن، بىزنىڭ قازاقتا: «كۆڭۈل كۈيۈڭ قانداق، كۆرەر چۈشۈڭ شۇنداق» دېگەن ماقال بار. بىزنىڭ ئەمدىكى كۈنىمىز قانداق بولاركىن؟

ھەر ئىككىلىسى ئۆزلىرىنى تەقدىرلىرى ئۈستىدە ئەنسىز خىياللارغا پاتتى. ۋاقىتمۇ تۈن نىسپىدىن ئۆتۈپ كەتكەچكە، كۆڭۈلنىڭ ئارامى بولمىغان يېقىمسىز خىياللار ئارىلاش ئۈگىدەك ھەر ئىككىلىسىنىلا ئۇيقۇ قوينىغا ئېلىپ كەتتى.

* * *

— شتابمۇ، جاڭ جىڭۇپىنمۇ سىز، هە، هە! — تاپانچىلىق تېلېفون بېرىۋېتىپ ئادەم بولمىسىمۇ ئەتراپىغا قاراپ قويدى، — ئىككى «ھۇقۇش» مېنىڭ تورۇمغا ئىلىندى! هە، هەھ؟ ئەلۋەتتە!...

تاپانچىلىق تۇرۇپكىنى قويغاندىن كېيىن، باتۇرانە بىر قىياپەتكە غەرق بولدى. خۇددى ئۇزۇنلۇق تېرىسىگە ئۆزى سىغمايۋاتقاندەك، پاكار بويى ئېگىزلەۋاتقاندەك، ئاۋاق جىسمى سەمرىگەندەك ئۇستەلنىڭ گىرۋىكىنى سول قولى بىلەن مۇجۇپ قويدى، ئۇششاق بارماقلىرىنى بىر-بىرىگە مىنگەشتۇرۇپ قارسىلدىتىۋەتتى-دە، بىر نەرسە ئېسىگە كېلىپ تارتمىدىن ئاغزى ئېچىلمىغان «داچەنىمىڭ» نى چىقىرىپ قوپال كالپۇكىغا قىستۇردى.

«... قېنى ئەمدى ھېلىقى باشقارما باشلىقى نېمە دەركىن؟... بۇ قېتىمقى شۆھرىتىمگە بەرداشلىق بەرگىنىنى مەن كۆرەي! تېخى بەزىلەر گېزىتتىكى ئىسمىنى كۆرگۈسى كەلمىگەن تەقدىردە قۇلىقىغا ئاڭلىنىدىغۇ!... ئادەتتە يەتتە ئۆلچەپ بىر كېسىدىغان جىڭۇبېي قىزىقتى دېگەن سۆز ئۇتۇقۇمنىڭ روشەن بېشارىتى ئەمەسمۇ!...» ئۇ ئىشكاپقا قول ئۇزىتىپ يېرىم بوتۇلكا ھاراقنى ئالدى-دە، چايقاپ قويۇپ بىرنەچچە يۇتۇم ئىچىۋەتتى. ئاندىن ئىشكاپنىڭ ئېرىسىدىكى پېچەتلىك ۋال-ۋۇل ماركىلىق ھاراقنى قولىغا ئېلىپ جىڭۇبېينى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى بولغاي كۇلۇمسىرەپ قويدى. ئەتىگەندىلا ئاز بولمىسىمۇ ئىچىلگەن ھاراقنىڭ كەيپى بېشىغا چىقىپ بۇ تاپانچىلىق بېشىدىكى سېھرىق شەپكىسىنى قولىغا ئېلىپ مىجىقلاپ قويدى ھەم ئىككى جەينىكىگىچە يېگىي تۇرۇلگەن بىلىكىنى بىلىگە تىرەپ جوزىنىڭ ئەتراپىنى مەقسەتسىزلا بىرنەچچە ئايلاندى. بۇ چاغدا ئېسىگە نېمىشقىدۇر كەلگەن خاتىرىسىنى ئېچىپ قاغا پۇتى يازغان خەتلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى. ئاندىن ئورۇندۇقىغا يۆلەنگىنىچە ئاجايىپ خىيالىلارغا غەرق بولدى.

مۇرات بىلەن جۇمان كۆزلىرى تېكىلغان هالدا قانداقتۇر ماشىنىغا ئولتۇرغۇزۇلۇپ بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن ئىنكىسى قورالسىز مىنبىگىنىڭ يالىشى بىلەن قوللىرى باغلاقلىق هالدا بىر بۆلۈمگە ئايرىلىدى. ئۇ يەردىن دېرىزە پەردىلىرى چۈشۈرۈلگەن غۇۋا بىر چوڭ بۆلۈمگە كىرگۈزۈلدى. بۆلۈمنىڭ تۆرىدە بىرنەچچە كىشى ئولتۇراتتى.

— قوللىرىنى بوشتىۋېتىڭلار! — دېدى ئارىسىدىكى كۆزەينەكلىك كىشى كىرگەنلەرگە بىر قۇر كۆز يۈرگۈرتكەندىن كېيىن هەم ئەتراپىدىكىلەرگە نېمىلەر-نىدۇر پىچىرلىدى.

— سوئال - جاۋاب قىلىپ ۋاقىت ئالمايلى، ئۆزۈڭلار نېمە ئادەم، دەيدۇ، — دېدى تەرجىمان.

— بىز مۇخبىر، كىنىشكىلەرنىمىز ئاۋۇنىڭ قولىدا، — دېيىشتى «تۇتقۇن» لار.

— كىنىشكىنى قەيەردىن ئالغان؟

— تەشكىلدىن.

— ئاپاراتنىڭلارچۇ؟

— ئۇمۇ تەشكىلنىڭ.

— قايسى دۆلەتنىڭ دەۋاتسىدۇ؟

— 135 تىپلىقى سوۋېتنىڭ، 120 تىپلىقى گېرمانىيىنىڭ «رولىكفىس».

— نېمىدە يارىلاندىڭلار؟

— ھارۋىدىن يىقىلىپ.

— «قاراباغ» گۇڭشېنىڭ باشلىقى نېمە ئۈچۈن سىلەرنى تونۇمايدۇ؟

— بىز ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇشقا ئەمەس، ئۆز ئىشىمىز بىلەن كەلگەن تۇرساق، ئۇ قانداقسىگە تونۇيدۇ!

— ياۋاش بول، سوراق قىلىنىۋاتىسىلەر، — دەپ سۆز قوشتى تاپانچىلىق ۋارقىراپ.

— يولداش تەرجىمان، ئاۋۇنىڭغا ئېيتىڭ، بىز تىلسىز ئەمەس، گۇناھكارمۇ ئەمەس، تۈنۈگۈندىن بېرى بىزنى سولىدى. ئاچ قويدى.

تۆردە ئولتۇرغۇچىلار نېمىلەرنىدۇ پىچىرلىشاتتى. دەل شۇ چاغدا سىرتتىن كىرگەن سېرىق چاپانلىق بىرسى قانداقتۇر بىر خەۋەر ئەكەلگەندەك كۆزەينەكلىك كىشىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىۋىدى، جىڭۋېي بېشىنى لىڭشىتتى. ھايال قىلماي ئىككى قازاق يىگىت كىرىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ بىرسى ئوقۇتقۇچى، بىرسى ئىتتىپاق ياچېيكا سېكىرىتارى ئىدى. ئۇلار كىرىش بىلەنلا مۇرات بىلەن جۇمانغا قول بېرىپ قىزغىن كۆرۈشۈپ كەتتى. سوراقچىلار مۇنداق ئاقىۋەتنى كۈتمىگەنىدى. چاقماق تېزلىكىدىكى بۇ ھالەت سوراقچىلارنى ھاڭ - تاڭ قىلىۋەتتى. ھەر ئىككىلا تەرەپكە سىرلىق بولغان بۇ «مەسىلە» نىڭ ئاچقۇچى تېپىلىپ، «سوراق» بىردىنلا سۆھبەتكە ئايلاندى. تاپانچىلىق بولسا غايىب بولدى.

مۇرات بىلەن جۇمان يۇمشاق جىڭموما بىلەن ئوخشىتىپ قورۇلغان سەيلەرگە دۇم چۈشكەندەك زۇۋان سۈرمەي يېگىلى تۇردى. ساھىبخانلارنىڭ ئېلىڭ، بېقىڭ تەكەللۇپلىرىنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى بولمىدى. شۇ تۇرقىدا ئۇلار «بۇ، ئوڭىمىزمۇ، چۈشىمىز» دېگەننىلا ئويلايتتى.

— ... ھەممە ئىش ئايان بولدى يولداشلار، — دېدى تەرجىمان ئارقىلىق گېپىنى داۋاملاشتۇرغان جىڭۋېي، — سەۋەنلىك بىزدە. پونكىتتىكى مىنىبىڭ باشلىقى جاڭ بۇخەن ئورۇنسىز گۇمان بىلەن سىلەرنى «تۇتقۇن» قىلىپ، بىزنىمۇ قايمۇقتۇردى ... سىلەرنىڭ كۆك كۆز، بۈدۈر چاچ، غەلىتە كىيىم، ئاپارات ئاسقانلىقىڭلار، تىل بىلمەسلىكىڭلار، يارىدارلىقىڭلار، گۇڭشې باشلىقىنىڭ سىلەرنى تونۇماسلىقىدەك ئامىللار ئوچۇقىنى ئېيتقاندا سىلەرنى شاردىن چۈشكەن جاسۇس قىلىپ كۆرسەتكەن ...

— ئوھھوي! مۇنداق دەڭا! — دېيىشتى مۇرات بىلەن جۇمان.

— شۇنداق، — دېدى جىڭۋېي، — يېقىندا مۇشۇ ئەتراپتىن قانداقتۇر پاراشوت پارچىسى تېپىلىپتىمىش.

— ئۇنىسى راست، — دېدى تەرجىمان، — بىراق ئۇ ھاۋا رايىنى ئۆلچەش ئەسۋابىنىڭ ئىكەن.

— ھا... ھا... ھا...

— مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، بۇ يەردىكى ئەڭ نازۇك مەسىلە سىلەرنى ۋاقتىدىلا تەرجىمان ئارقىلىق ئېنىقلىمىغان.

— ئەپۇ قىلىڭلار، — دېدى جىڭۋېي رومكىنى كۆتۈرۈپ، — بۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرنى تىل بىلمەسلىك، گۇمان كەلتۈرۈپچىققان ...

www.uyurkitap.com

ـ جاڭ جىڭۋېي، يولداش لى گۇاڭ سىلەرگە رەھمەت، ـ دېدى جۇمان رومكىسىنى ئۇرۇشتۇرۇپ، ـ بىزدە «گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ» دېگەن گەپ بار، بۇ دەل شۇنداق بولدى. لېكىن...

ـ مېنىڭچە، ـ دېدى مۇرات ئورنىدىن تۇرۇپ، ـ بۇ بىخەتەر ئاخىرلاشقان سىياسىي كومېدىيە تەكرارلانمىسۇن، ھېلىقى تەلۋىگە ئېيتىپ قويارسىزلەر، كومپارتىيىگە ئەگىشىپ ۋەتەننى قوغداش بىز ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭمۇ بۇرچى...

* *

لى گۇاڭ ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇردى.

ـ شۇ تاپانچىلىق سولخاي بارمۇ؟ ـ سورىدى مۇرات.

ـ ھەي، ئۇنىڭ زۇۋۇلىسى ئەزەلدىنلا شۇنداق جېدەلچى ئۈزۈلگەن بولسا كېرەك، «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا بىر كۆز قاراشنىڭ ئاتامانى بولۇپ ئەلەم كۈرىشىدە ئۆلدى. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى جاڭ جىڭۋېي ئىككىمىزنىڭ ھەر تۈرلۈك بەدناملار بىلەن «ئەدىبىمىزنى» بەرگەنىدى... ـ دېدى لى گۇاڭ، ـ جاڭ جىڭۋېي ئىككىمىز پات ـ پات ھېلىقى مۇخبىرلارنى ئەسلەپ گېپىنى قىلىمىز. ئەسلەيمىز. زامانىنىڭ تىنچلىقىدا ھېلىقىدەك پۇتلىكاشاڭغا ئۇچرىغانىدى، كېيىنكى بوران-چاپقۇنلاردا نېمە بولغاندۇ، دەيمىز.

ـ شۇ مۇخبىرلارنى كۆرسىڭىز تونالارسىزمۇ؟

ـ ۋاقىتمۇ ئۇزۇن بولۇپ كەتتى، لېكىن كۆڭلۈمدە تونۇيدىغاندەكلا. بۇ گەپچە، سىز ئۇلارنى تونۇيدىغان ئوخشىمامسىز؟

ـ ھېلىغىچە ئەسلىگىنىڭىزلار ئۈچۈن رەھمەت يولداش لى گۇاڭ، مەن شۇ مۇرات.

ـ نېمە؟ نېمە دەيدىغانسىز؟! نېمىشقا ئەسلىمەيمىز، بۇئۈزۈلمەيدىغان رىشتەئەمەسمۇ!

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

(بېشى 42 ـ بەتتە)

چىنىڭ كىنوخانىسى ھەر كۈنى كەچتە ئادەمگە لىق تولۇۋەردى. سارەمنىڭ سومكىسىمۇ ئېرىدىن يامانلىغان خوتۇننىڭ بوپىسىدەك تومپىيىپ كەتتى.

ئاخىرى بىر ئايمۇ ئۆتۈپ كەتتى. سىدىق كىنوچىمۇ ئويلىغىنىدەك كۆپ پۇل تېپىۋالدى. لېكىن ئۇ پۇلغا يەنىلا تويمىدى. ئىچىدە ناھىيە رەھبەرلىرىنىڭ يەنە بىر ئاي، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزاقراق ۋاقىتقىچە يېزىغا كەچتە توك بەرمەسلىك ھەققىدە قارار چىقىرىشىنى خۇدادىن تىلەپمۇ باقتى. بىراق ئۇنىڭ تىلەكلىرى ئەمەلگە ئاشمىدى. بىر ئايدىن كېيىن يېزىلاردىكى سۇ قىيىنچىلىقىمۇ ھەل بولۇپ قېلىپ، بۇ يېزىغىمۇ كېچە ـ كۈندۈز توك كېلىدىغان بولدى. سىدىق كىنوچىنىڭ ئىشى سۇغا چىلاشتى. باھانى ئەسلىدىكى بىر كويغا چۈشۈرۈپ باققان بولسىمۇ، لېكىن كەچلىكى كىنوغا كىرىدىغان ئادەم كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ئازلاپ كەتتى. چۈنكى دېھقانلار كىنودىن تويۇپ، ئۆيلىرىدىكى بىلەتسىز تېلېۋىزورلىرىنى خېلى سېغىنىپ قالغانىدى. ئەھۋال شۇنداق بولغاچقا، سارەمنىڭ سومكىسىنىڭ يېرىمى تۈگۈل، بىر بۇلۇڭىمۇ پۇلغا تولمايدىغان بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن سىدىق كىنوچىنىڭ قىزىقارلىق كىنو ئېلان پروگراممىسى يەنە ياڭراشقا باشلىدى.

بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز

قاھار جىلىل كۆزگە كۆرۈنگەن ئەدىبلىرىمىزنىڭ بىرى. ئۇ 1961 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «يېڭى كىشىنىڭ ئوبرازى» ناملىق ئوبزورى بىلەن ئەدەبىيات سەپىگە كىرىپ كەلگەن. ئۇنىڭ «چېچەكلەر»، «چۆەنداز»، «كۆكۈل»، «ئېزىنتقۇ» ناملىق ھېكايىلار توپلاملىرى ۋە «مېھرىبان»، «خىلۋەتتىكى كىشىلەر» ناملىق پوۋېستلار توپلاملىرى ئەسىر قىلىنغان. «قىساس» ناملىق رومانى يېقىندانەشىردىن چىقدۇ. ئۇنىڭ «ئاچالدا»، «باھار تەنتەنىسى»، «ياشلار»، «تەقدىرنى كىشىلەر يارىتىدۇ» ناملىق ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشكەن. ئۇ ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ كەسپىي يازغۇچىسى.

ئۇ قەلەمداشلىرى بىلەن بىللە.

ئۇ ئىجادىيەت ئۈستىدە.

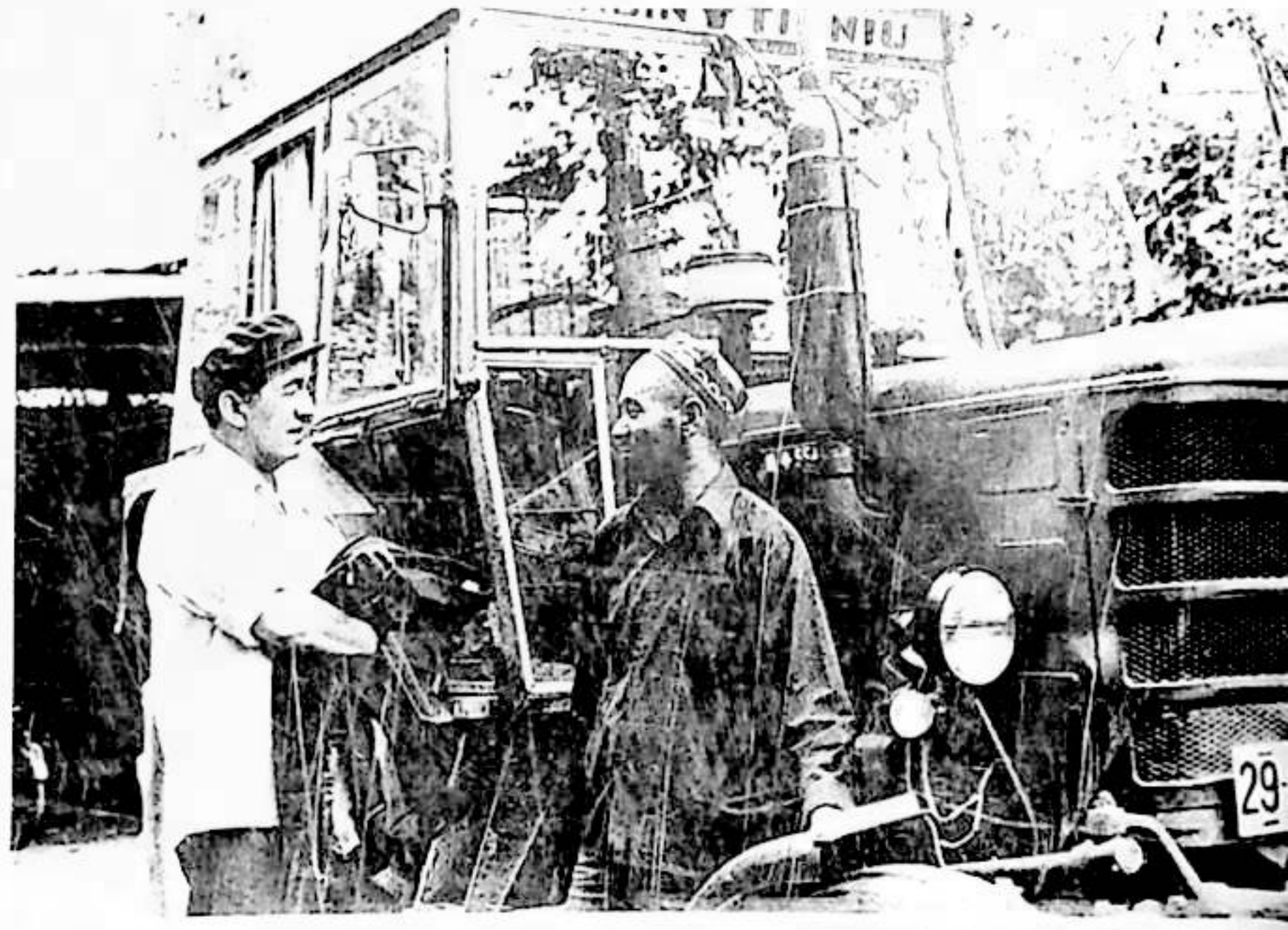

ئۇ خوتەندە ئالدىن بېيىقان دېھقان بىلەن سۆھبەتتە.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

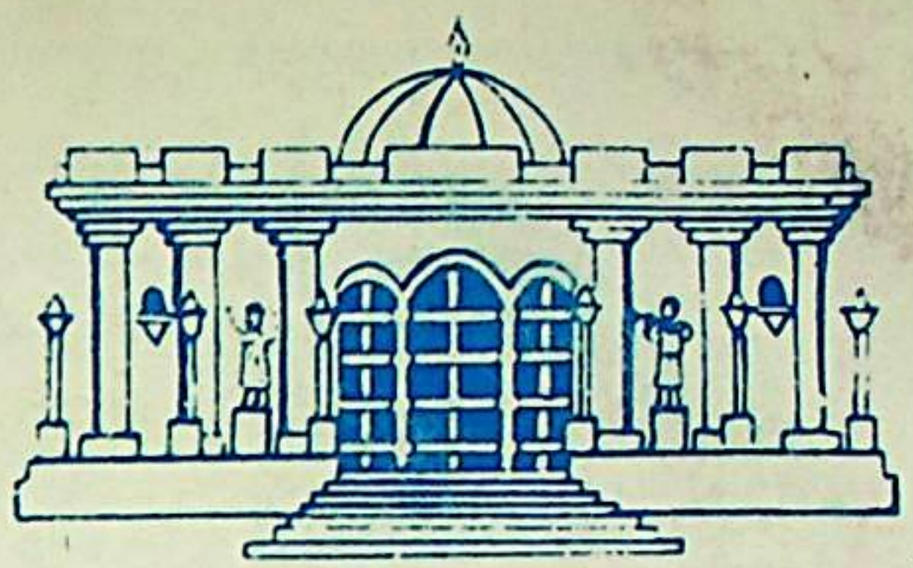

تارىم

TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

《塔 里 木》 文学月刊 (维吾尔文)

1993 - يىل 8 - سان(390 - سان) ، 43 - يىل نەشرى .
تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۈرۈمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 - قورۇ، تېلېفون نومۇرى : 416214 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى. شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ. ھەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ .

编　　辑: 《塔里木》编辑部
出　　版: 新疆人民出版社
印　　刷: 新疆新华印刷厂
发　　行: 乌鲁木齐市邮局
订阅、零售: 各 地 邮 局 所

خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: ISSN 1002 - 9044

ھەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 - 1010 / I

国际统一刊号: ISSN 1002－9044

国内统一刊号: CN 65－1010／I

国外代号: Q4462

邮发代号: 58－66 定　价: 2.00元

خەلقئارا ۋاكالەت نومۇرى: Q 4462
پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 66 - 58 . باسما تاۋاق: 10 . باھاسى: 2.00 يۈەن
پوچتا نومۇرى: 830000

邮政编码: 830000